

Lenzen–Sebregondi Mária
„Kő kövön nem marad”...
Elbeszélés Jeruzsálem pusztulásának idejéből

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Lenzen–Sebregondi Mária
„Kő kövön nem marad”...
Elbeszélés Jeruzsálem pusztulásának idejéből

A harmadik kiadásból fordította:
Dienes Adorján

Nihil obstat.
P. Joannes Hemm S. J.
censor dioecesanus.

Nr. 5703/1940. Imprimatur.
Strigonii, die 17. Augusti 1940.
Dr. Joannes Drahos
vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv a Korda R. T. kiadásában jelent meg Budapesten, 1941-ben. Az elektronikus változat a Korda Kiadó engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Korda Kiadónak.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
I. Menekülők és hazatérők	6
II. Keresztény és az ószövetség követője	8
III. Zelota és farizeus	10
IV. Az első ütközet	14
V. Ada	17
VI. Kitörés	22
VII. Intelem	23
VIII. Árulás	27
IX. Bethezobi Mária	32
X. Kibékülés	36
XI. Az ostrom folytatása	39
XII. A becsvágyó ember tervei és álmai	41
XIII. Hadicsel. A rómaiak előnyomulása	43
XIV. Eleazár tervei	45
XV. A szerelmesek	46
XVI. Jeruzsálem utcái. Eleazár bosszúesküje	48
XVII. A halottas ház	52
XVIII. A rómaiak hadiszemléje. Josephus Flavius. Adoram megpróbáltatása	55
XIX. Bethezobi Mária háza	61
XX. Az ostromlottak nyomora. A királyfi szenvedései	63
XXI. Az elvakult farizeus töprengő kételyei és atyai szeretete	68
XXII. A zsidók vakmerősége. A nyomor és inség napról-napra nagyobb mérveket ölt Jeruzsálemben	75
XXIII. Antónia várának bevétele. Veszélyben a templom	78
XXIV. Az utolsó áldozat (július 11.)	80
XXV. Pilátus törvényháza	84
XXVI. Kitagadva	88
XXVII. Bethezobi Mária utolsó étkezése	92
XXVIII. A rómaiak haditanácsa	95
XXIX. Ada Titus előtt	97
XXX. A templom pusztulása	101
XXXI. Ada végső szenvedései	104
XXXII. A kétségbeesett farizeus. Jeruzsálem eleste	111
XXXIII. A legyőzöttek sorsa. A foglyok a Nílus partján	117

Bevezetés

Cyrus, mikor legyőzte a médiái, lybiai és babyloni királyokat, ez utóbbi fogságában sínylődő zsidóknak is megengedte, hogy visszatérjenek hazájukba, sőt segítette őket szent városuk és templomuk újraépítésében. Perzsa uralom alatt maradtak azonban mindaddig, míg Nagy Sándor hódításai közben, a hatalmas perzsa birodalommal együtt, a kis Judeát is be nem sorozta zsákmányai közé. Halála után a Ptolomeusok, majd a Seleukidák kezére került Jákob fiainak országa. A Seleukidák nemzetségéhez tartozott Antiochus Epiphanes is, akit a Szentírás a gonoszság gyökerének nevez fiával, Antiochus Cupattorral együtt.

E két zsarnok ellen, hagyományos szabadságszeretetétől hajtva, még egyszer s utoljára fölkelte a zsidó nép, és bátor, hősi vezére, Makkabeus Júdás alatt fényes, eredményes csatákat vívott ki a pogány királyok fölött. A körültekintő vezér azonban nemsokára átlátta, hogy lehetetlenség függetlenségben tartani ezt a kisded országot, melyet annyi hatalmas küllellenség szorongatott, a kényurak nyomása és hosszú elkeseredett harcok kifárasztottak, ha nem szerez valamilyen hatalmas szövetséget.

Róma már akkor hatalmának s dicsőségének tetőpontján állott, a római nép becsülete ez időben éppen oly érintetlen volt, mint amilyen fénylő hírneve. Júdás tehát, hogy szövetséget kössön a harcias és hatalmas néppel, küldöttséget indított Rómába. Az ajánlatot Róma azonnal el is fogadta, s a két nép között részletes szerződés jött létre, melynek föltételeit kezdetben mindkét fél lelkiismeretesen be is tartotta.

Kevéssel Makkabeus Júdás halála után, utódai ismét királyi címet vettek föl. A Dávid és Salamon trónjáról özönlő régi dicsőségnek gyöngé visszfénye még egyszer besugározta az uralkodót s népet. Ez a kölcsönzött, halvány fény azonban nem tartott sokáig.

Judea királyának, II. Hyrkanusnak fivére, Aristobulus, hihetetlenül nagyra vágyódott. Dicsszomja hatalmas szenvedéllyé nőtt, mely feledtette vele uralkodói kötelességeit és a testvéri szeretetet. Polgárháború és lázadások színterévé változtatta országát. Testvérét haddal támadta meg, trónjától megfosztotta, és a rablott koronát saját fejére tette. A bitorló azonban nem sokáig élvezhette gaztettének gyümölcsseit. Az elűzött, de törvényes fejedelem régi szövetségeseihez, a rómaiakhoz fordult segélyért. Pompejus római hadvezér, aki éppen ezidőtájt Pontus királyát, Mythridatest győzte le és Kelet viszonyait rendezte, megszállotta Aristobulus fővárosát. Hyrkanust ismét trónjára ültette, és a bitorlót két fiával, Antigonussal és Sándorral együtt fogva vitte Rómába. Hyrkanus uralkodása azonban most már csak árnyék uralom volt. A rómaiak csak a címet hagyták meg, Júda országának ügyeit azonban ők vezették, jövedelmének legnagyobb részét tizedek alakjában ők húzták. Nemsokára sikerült Aristobulus fiának, Antigonusnak Rómából megszöknie és ismét elűzte ingó trónusáról Hyrkanust.

Eközben Róma félelmetes hatalma nőttön-nőtt. Judeának hatalmas szomszédja s az egykori erős királyság, Syria, teljesen Róma hűbéresévé süllyedt. Syria kormányzói mégis folyton zaklatták jogaiban és határaiban a zsidó államot. Ez teljesen ki volt szipolyozva, sokáig nem állhatott ellen. A további küzdelemhez szükséges nyugalom elérhetése rákényszerítette a zsidókat, hogy beleegyezzenek a külföldi Heródes, az idumeai Antipater fia uralmába. Azonban ez is csak névlegesen vitte a király szerepét, tényleg a rómaiak hűbérese, sőt szolgálja volt.

Ezt a fejedelmet is dicsvágy és kegyetlenség jellemezte. Az ország vallását csak színleg követte, a nép ősi jogait és szokásait aláásta. A főpapok örökös jogát eltörölte, és e tiszteletreméltó állást kénye-kedve szerint töltette be. Megtörte a nemzeti főtanács tekintélyét, elvett tőle minden hatalmat. Minden nyilvános hatóság, jog s hatalom a rómaiak kezében volt: Dávid trónja alapjaiban ingott meg.

Elérkezett tehát az idő, mikor Júdától a szó szoros értelmében elvételét a kormánypálca, és a megígért, az annyira várt Messiás napjai közeledtek. Talán maguk a tiszteletreméltó pátriárkák s az ihletes próféták sem várták őt nagyobb bensőséggel, mint szégyenteljes szolgaságában Judea megkínzott s elnyomott népe. Ez a nép azonban nem az Úr által megígért Messiást és nem a Békefejedelmet várta, akinek semmi közössége sincs a világ nagyjaival s fényével. Hanem várt egy harcias fejedelmet, s olyan hőst, aki megrettegetti a föld többi népeit, de aki saját népét a lehető legmagasabb polcra emeli minden nemzetek között. Ezért aztán mikor valóban megjelent közöttük, – nem ismerték föl. Küldetését kigúnyolták és végre örök időkre fejükre vonták Isten átkát, midőn az ő dicső követét, isteni Fiát a legszegényetesebb halálnak szolgáltatták ki.

Nem ismerték el az igaz Messiást, és isteni jóságát büntettekkel s hálátlansággal viszonzták: de tudták, hogy küldetésének ideje érkezett. Széltében az egész földön terjesztették már az Úr tanítványai a mennyekbe fölszállt Messiás evangéliumát, midőn a zsidók még mindig várták eljövetelét és kíváncsian lesték hamis prófétáik szavát, akik óráról-órára ígérgettek jövetelét. Azt hitték, hogy a jövődő Messiás országukat nemcsak régi fényébe helyezi vissza, hanem hogy az ismert világ valamennyi országát is meg fogja hódítani. Ily rögeszmével telítve, az idegen hatalom uralma s nyúge tűrhetlenné vált számukra. Tehetetlenségük s belső viszályaik mellett is többször megkísérelték, hogy lerázzák a római igát, mely alá pedig önmaguk hajtották fejüket. Minden ilyenmű meghiúsult kísérlet után az idegen hatalom vasmarka csak még erősebben szorította őket. Elfeledték a múlt minden szomorú tapasztalatát és elkeseredésükben annyira, oly soká tették próbára a rómaiak türelmét, míg végre ezek, II. Agrippa király idejében, példás megbüntetést határoztak el számukra, hogy közöttük minden további mozgalmat és fölkelést lehetlenné tegyenek.

E terv megvalósítására Vespasianus császár fia, a vitéz Titus nagy sereget gyűjtött össze Jeruzsálem környékére és sokkal komolyabban, szigorúbban akarta Judea fővárosát megfenyíteni, mint ezt előtte Cestius római helytartó tette, hogy gyökerében semmisítse meg a zsidók még megmaradt erejét. A szerencsétlen nép teljes, összpontosított hadereje sem lett volna ugyan képes e rettenetes támadásnak ellenállani, szerencsétlenségükre azonban még ezenfelül számos vallásbeli tagozatra forgácsolódtak szét. Ezek mindmegannyi ellenséges pártot alkottak, és sokkal jobban gyűlöltek egymást, mint a rómaiakat. Ily körülmények között és ily rettenetes ellenség közeledtére Jeruzsálemben a jobb érzelműek szívét borzalom szállta meg. Ezek azonban oly kevesen voltak és befolyásuk oly gyöngye, hogy a legszükségesebb védelmi készülődést sem tudták kivívni. A zsidók elbizakodottsága oly határtalan volt, hogy nem törődve a közeli ellenséggel, be sem zárták a város kapuit. Csak akkor tették meg ezt, mikor a közelgő húsvéti ünnepek alkalmával a templomba özönlő utolsó vidéki zarándok is benn volt a városban. Éppen ez a körülmény tette az ostromot oly szívóssá és borzalmassá, mert a rómaiak most már nemcsak a főváros lakossága, hanem úgyszólván az egész kétségbeesett zsidó nemzet ellen harcoltak. A rómaiak sok-sok háborúja között talán a Jákob fiai ellen indított volt a legborzalmasabb s legkegyetlenebb, annyira, hogy midőn végre a zsidóknak minden ereje megtörött s megsemmisült, maga a római hadvezér is csodálkozott győzelme fölött.

Ennyit említünk föl a borzalmas ostrom okairól és kezdetéről, melyet a következő lapokon igyekszünk majd leírni, s mellyel oly szorosán függ össze ama személyek sorsa, kiknek élettörténetét itt följegyezzük, hogy egyik a másikat kiegészíti. Bocsássa meg az olvasó e bevezetést, de föltétlenül szükséges volt az alábbiak megértésére és rövidebben nem lehetett elmondani.

I. Menekülők és hazatérők

A Krisztus születése után következő 70. év Nisan¹ havának közepe táján jár az idő. A lenyugvó nap arany sugarai dúsán ömlöttek el az ígért földjének cédrus- és pálmaligetein, Jeruzsálem városának tornyos ormain és a környéken. E tejjel s mézzel folyó ország bájos, remek vidékein köröskörül ünnepélyes csönd honolt. A hegyi erdők édes illatot öntöttek szét a síkságon, gyöngéd s áldást osztó volt az elmúló napnak utolsó mosolya. Benn a városban a nép azzal a sürgés-forgással készült a húsvét ünnepére, mely még most is jellemzi száműzött és szétszórt gyermekeit. Az utolsó húsvét volt ez, melyet Sion láthatott ...

A nap letűnt a nyugati hegységek mögé. A zsidók megfélemezésére az országba hozott s különféle ázsiai fejedelmek segédcsapataival megerősített hatalmas sereget Titus római hadvezér mindinkább összevonta ugyan a város körül: de ennek kapui tárva-nyitva állottak, és rajtuk az ország minden részéből megszámlálhatatlan sokaságú zarándok özönlött a templom városába. Rögeszme vezette a zsidókat, hogy Isten az ő választott népe ellen támadó minden ellenséget kénytelen megfélemezni és megsemmisíteni. E meggyőződéssel telítve nem is sejtették a reájuk váró borzalmas ítéletet, gondtalanul s vígan vonultak föl vallásuk legnagyobb ünnepére, akár csak Salamon király idejében. Kevés olyan ember akadt csak a Dávid trónját utoljára fölkereső számtalan zarándok között, aki komolyan gondolt a város megsemmisítésével fenyegető ellenségre és az ellenálló erőket békóba szorító belső viszályokra. A rómaiak pedig mintha egy csapásra akarnák a zsidó népet tönkre tenni: vonakodtak a várost teljesen körülfárni mindaddig, amíg az utolsó zarándok be nem lépett annak kapuin.

A templom alapításától kezdve talán még sohasem gyűltek össze Izrael fiai oly számosan a húsvéti ünnepekre, mint éppen e végzetes évben. Nem is akadt ház Jeruzsálem falai között, melynek ne lett volna vendége. Sok megtelt lakást úgy bővítettek ki, hogy a kertben vagy a házak lapos tetején tágas sátrakat ütöttek, melyeknek fantasztikus alakja s gazdag, változatos színei csak emelték az amúgy is élénk utcák festői képét. A házakat három oldalról kertek vették körül, az utcától kis előtér választotta el őket. Sok ház tisztára cédrusfából könnyű modorban, sátorszerűen épült, mások ismét tömör s komoly építési módjukkal a régi egyiptomi építészetre emlékeztettek. Több remek palota azonban tiszta görög ízlésről tanúskodott annak bizonyítékára, hogy a rómaiak a szolgasággal együtt jobb, nemesebb adományokban is részesítették Júda fiainak országát.

A város völgynek néző kapuján át éppen nagy zarándokcsapat érkezett az ország keleti részeiből. A kapu őre kémlelve nézett végig az országúton, vajon nyitva hagyja-e a kaput az esetleg még érkezők számára: midőn háta mögött váratlanul lépések s hangok zaja ütötte meg fülét. Hátranézett és különböző rangú-korú férfiakat, nőket vett észre, akik kifelé igyekeztek a városból akkor, mikor ezren meg ezren zarándokoltak annak szent falai közé a világnak minden tájáról. Az őrcsodálkozva bámulta meg a különös csoportot, mignem az egyik tüzes szemű, széles és előrenyúlt homlokú, javakorabeli férfi meg nem szólalt közülük és így kiáltott föl:

– Meneküljünk, meneküljünk az átoknak és vésznek e helyéről! Lám, megmondotta az Úr, hogy eljön az óra, midőn kő kövön nem marad benne. És közel van ez óra, mert itt vannak a jelek, megjött a veszély.

– Ezek nazareusok, a megfeszítettnek követői – dünnyögte az őrcsodálkozva, mialatt félreállt – megvetik Jehovát és nem ismerik el a templomi áldozatot. Különben nem hagynák el húsvét szent idején a várost.

¹ E hónap körülbelül a mi áprilisunknak felel meg.

Ugyanaz a férfi, aki az előbb szólott, most hangos szóval fordult az oldalán álló ifjúhoz:

– Itt a kapu még nyitva van. Ott a város utcái, melyek nemsokára panaszhangokat és siralmas kiáltásokat fognak visszhangozni. Amott pedig a hegyekbe vezető ösvény. A menekülés órája elérkezett, ne mulaszd el azt, oh Adoram! Ha visszatérsz a városba, bezárulnak mögötted kapui: reád nézve a sír vagy a börtön kapui lesznek azok. Mert aki ez Isten átkával telített városban marad, azt vagy annak omladékai temetik el, vagy nyomorúságos fogság lesz osztályrésze.

– Tudom, hogy igazak a te szavaid, Lothán, – felelte a fiatalember – de mégis el kell itt válnunk. Isten áldása legyen utaidon. Te és mindnyájan ti, jóbarátaim s testvéreim, imádkozzatok érettem!

– Tényleg el akarod hát hagyni hitsorsosaidat? Inkább a megrögzöttek és elvakultak között kívánsz maradni? – szölt Lothán, a zarándokok vezetője. – Vigyázz, késő, s gyümölcstelen bánat ne érje szívedet.

– Én hagylak el benneteket? – kérdezte Adoram.

– Ti mindnyájan nejeitekkel és gyermekeitekkel, apáitokkal és testvéreitekkel együtt vándoroltok ki: én azonban ... hogy hagyhatnám én itt a sír szélén álló ősz atyámat és anyámat? Én, az ő egyetlen fiúk és öregségük egyedüli támasza?!

– Nem parancsolta-e meg az Úr: Hagyd el atyádat s anyádat, és egyedül engem kövess? – mondta hangsúllyal a szigorú Lothán.

– A válasz percében ne légy irányomban igazságtalan, Lothán! Nem döntöm-e sírba atyámnak, Sellumnak ősz fejét? Nincsenek-e Zelphának, az ő nejének utolsó napjai könnyekbe fojtva, amiért az őszövetségtől Krisztus tanai végett elszakadtam? Miképp halmozhatnék új bánatot szívükre azáltal, hogy elhagyom őket most, a nyomorúság és félelmek ez óráiban?

– Ne csald meg hittestvéreidet, Sellum fia, Adoram! – kiáltott ingerülten Lothán. – Nem atyád ősz fürtjei s nem anyád könnyei tartanak téged vissza a pusztuló Sion falai között, hanem az áronita Nekodas leányának csábos tekintete.

Adoram egy pillanatra elpirult, de azonnal visszatért az előbbi sápadtság arcára és tiszta, határozott hangon felelte:

– Csalódás van a te szavaidban, ó Lothán. Nem az Áron nemzetségéből s Lévi törzséből való leány köt engem az összeomlással fenyegető tornyokhoz. Ő – Istennek legyen hála – megmenekült a közelgő véstől: hat nap előtt atyjával együtt a hegyeken túl lakó rokonaihoz távozott el.

– Bárcsak igazak lennének szavaid – mondá a szigorú erkölcsbíró – és szakítanál azzal a leánnyal, akinek szégyenteljes szenvedélye fogva tart téged. Hanem ... sietős az utunk. Máris megkéstünk. Éljj boldogul Adoram, az Úr legyen veled!

Adoram fogadta s viszonzta hitsorsosainak búcsúszavait, majd pedig a kapu oszlopának dőlve nézte, hogyan tűnnek el lassan-lassan a messzeségben. Azután hosszan szívta be a közeli erdőtől feléje csapódó friss esteli levegőt. Arra gondolt, hogy talán utoljára szívja magába az erdők e leheletét. Tekintete a nap utolsó sugaraiban ragyogó messze hegyeken csüggött, de az arcán aláfolydogáló könnyek elhomályosították fényét. Kebléből sóhaj tört fel, ajkai egy kedves nevet rebegtek, megfordult, és eltűnt a szent város utcái között.

Ezalatt teljesen beesteledett. A Kelet gyors alkonya menekült a közeledő éj léptei elől, és a sötét égboltozatról Palesztina pompás fényű csillagai küldték alá aranyos sugaraikat. Az ő abban a hitben, hogy ma már több zarándok nem jön a városba, éppen be akarta zárni a kaput. Azonban fülét a távolból emberek s állatok lármája ütötte meg. Egy ideig várt még a kapuzárással s nem hiába. Mert rövid idő múltán részint útipoggyással megrakott, részint embert vivő öszvérek csapata jött be a kapun.

Amennyire a sötétben ki lehetett venni, a bevonulók vezetője előkelő utiruhába öltözött, magas, erőteljes és jól fölfegyverzett férfi volt. Utána két lefátyolozott nő következett.

Ruhájukról ítélve az egyik úrnő, a másik cseléd lehetett. A menetet tekintélyes számú fegyveres szolga zárta be. Az őr élesen szemügyre vette a csapat vezetőjét, és a sötétség dacára is a város egyik legtekintélyesebb lakóját ismerte föl benne.

– Az Úr áldja érkezésedet, Nekodas ben Adad! – szólította meg. – Mert ha öreg szemeimet nem csalja meg az éj sötétje, te vagy az, aki a kapun bejössz.

– Úgy van, amint mondod, öreg Mesraim – felelte a megszólított mély s kellemes csengésű hangon. – Midőn a sabbath kezdetét vette, enyéimmel alig egy félóránnyira voltam a várostól, és így könnyen elérhettük a kaput a nélkül, hogy a törvényt megsértenők.

– Honnan jössz? – kérdezte a kíváncsi öreg.

– Jerichóból, a pálmák városából. Atarát, feleségem anyját látogattam meg. Leányomat akarta látni s megáldani, mielőtt meghalna.

– Találkoztál-e zarándokokkal az úton, vagy pedig bezárhatom a kaput, hogy magam is zavartalanul végezhessem a mosakodást és imámat?

– Egy csapat utassal találkoztam csak, – mondta Nekodas – de ezek, úgy vettem észre, a hegyek irányába mentek. A homályban nem ismertem fel őket.

– Oh, ezek nazareusok voltak. Ezelőtt egy órával hagyták el a várost. Mert amint mondják, a jövődölések teljesezésbe mennek és Sion elpusztul.

– Mintha már rég nem teljeseztek volna – jegyezte meg Nekodas gúnyosan. – Zárd be a kaput. És ... nem tudod, Mesraim, a törvény e megvetői valamennyien elhagyták a várost?

– Nem tudom, uram. De Adoram ben Sellum elvált tőlük és a városban maradt.

A lefátyolozott nők közül az, aki előkelőbbnek látszott, és aki eddig feszült figyelemmel hallgatta a beszélgetést, most hangos sóhajjal fordította félre fejét, míg Nekodas heves mozdulattal fordult feléje. Majd erős hangon így szólt:

– Szégyen reá, hogy mint Dávid házának ivadéka, elhagyta a törvényt. Szégyen a királyfira, aki hitszegőbb az utolsó szolgánál is. Az Úr áldjon meg, Mesraim!

Megnógatta öszvérét, az egész csapat elindult, és nemsokára eltűnt az öreg Mesraim szeme elől.

– Igazi pap, valódi Áron! – mormogta, mialatt lakása felé sietett.

Midőn eltűnt a sötétben görnyedt alakja, Jeruzsálem utcaiban békés, gyanútlan és mély csönd honolt ...

II. Keresztény és az ószövetség követője

Sellumnak, a joakimitának² ünnepi szobájára pazar fénysávokat vetett a tetőről lefüggő hétégű lámpa, mely az asztalon feltálat, de még érintetlenül álló kovásztalan kenyér vacsoráját világította meg. A tágas, magas szobának három falát fényes cédrusfa burkolta, közben nagy fehér márványtáblákkal, melyeken Jehova neve és a törvény egyes idézetei ragyogtak művészi vésetekben. A negyedik fal oszlopsorból állott, s ezeknek közei pótolták az ablakokat. A közökben sötét sárga függönyök omlottak le, a padlót értékes tyrusi szőnyeg takarta. A mennyezet szögletes mezőkre oszlott, melyek a keleti ízlés dús színeiben pompáztak. A falak mentén, kezdve az ugyancsak selyemfüggönnyel takart bejárat mindkét oldalától, párnák vonultak végig az átellenes ablakig.

A pazar helyiségben türelmetlenül járt fel s alá egy férfi. Már túl volt az öregkor küszöbén, dereka hajlott s haja ősz. Hanem hatalmas növésű testalkata, tüzes két szeme és

² Joakimita azért, mert Joakimnak, Joziás fiának s Júda királyának utódja, ki a jeruzsálemi templom pusztulása és az ezt okozott babyloni háború idején uralkodott. Joakim maga is uralkodott pár hónapig Júda fölött, de fogságba került és Babylonba hurcolták. Később bizonyos évi tized fejében ismét szabadlára helyezték, hazája fölött azonban sohasem uralkodott többé.

arcának kifogástalan szabályossága gyanítani engedték, hogy szép és erős ember volt valamikor. Úgy látszik, mintha a vonásaiban visszatükröződő mély és tartós bánat nagyobb nyomást gyakorolna reá, mint az évek súlya. Egészen azt a benyomást tette, mintha harag és bánat viaskodnának szívében. Most hirtelen megállt és e szavakra fakadt:

– Nem várok tovább arra az eltévelyedetre, arra az átko ...!

Az ajtóhoz közeledett, hogy szolgálait szólítsa. De hirtelen megállt és így suttogott:

– Szolgáimmal egyem egyedül az ünnep első vacsoráját? A ház fia, az egyszülött el legyen tiltva atyjának asztalától? Oh Adoram, miért gyűjtöd össze magad fölé anyád siralmait s atyád átkait?

Mellén összetett kezekkel és alázatos meghajtással rabszolganő lépett be a szobába s halkán kérdezte:

– Uram, megengeded, hogy szolgálód fölemelje hozzád szavát?

– Beszélj! – adta meg Sellum az engedélyt.

– Zelpha, az én úrnőm küldött ide, – kezdte a rabnő – hogy kérdezném meg Sellumot, az ő urát: Nem jött-e még haza a te fiad, Adoram, atyjának házába és nem vette-e magához az ünnepi vacsorát?

– Mondd Zelphának, a te úrnődnek: Ezt üzeni az én uram. A fiú, kit szültél nekem, nem osztotta meg velem az ünnepi vacsorát, és nem is tért haza atyjának házába, jól lehet feljöttek már a sabbath csillagai. Azért kitépem őt szívemből, mint kitépem szőlőmből a mérges növényt, hogy senki se gondoljon reá többé Izrael házának gyermekei közül.

– Úrnőm – mondta tovább a rabnő – ezt parancsolta meg nekem: Mondd uradnak, bána szelíden az Adoram gyerekekkel, Zelphának, az ő feleségének kedvéért. Mert fájdalmakban szültem őt neked és szeretem testemnek fiát, még ha vétkezik és téved is.

– Menj úrnődhez – szólott Sellum ellágyult hangon – és mondd neki: Sellum visszaemlékezik Zelpha szerelmére és fiatal éveinek szépségére. Azért szelíden fog bánni az ő fájdalmainak fiával, és kegyelmet fog ez találni az ő színe előtt.

A rabnő földig leborult ura előtt, azután elhagyta a termet, Sellum az egyik párnára dőlt, és gondolataiba mélyedve, szomorúan tekintett maga elé. Ekkor gyors és könnyű léptek hallatszottak az előcsarnokban, a bejárat függönyei szétlebbentek és Adoram ott állott atyja előtt.

Mily szép, erőteljes ifjú! Növése magas és karcsú, melle széles, tagjai maga a legtökéletesebb arányosság. Feje könnyedén és magasan emelkedik ki vállai közül, vonásai merészek s határozottak, de minden szigor vagy keménység kifejezése nélkül. Homloka nyílt és rendkívül nagy, haja sötétszínű, göndör és dús. Nagy, szép vágású szemei azzal a különös fényvel ragyognak, mely belsejébe világít annak, akire ránéz. Az átható fényű tekintet hatásában, mely sok félénk s elfogult ember előtt kellemetlennek s visszatetszőnek tűnhetett föl, ellensúlyozta ajkainak szelíd s jóságos kifejezése.

– Az Úr áldjon meg atyám – köszöntötte Adoram az öreget, ki csak haragos tekintettel nézett rajta végig, de feleletre sem méltatta.

– Haragszol reám atyám s méltán – kezdte ismét az ifjú. – Megvárattalak, bár a csillagok a sabbathot hirdetik már. De lásd, megígértem Lothánnak s testvéreinek, hogy elkísérem őket a kapuig, mikor elhagyják a várost.

– Miért nem hagytad el velük együtt te is Jeruzsálemet, ahol amúgy is idegenné lettél? – szólt az öreg haragos, száraz hangon.

Adoram csöndesen felelt:

– Hogy váljak meg tőled, atyám és Zelphától, anyámtól? Hiszen ti voltatok gyermekkorom őrei, ti vigyáztatok botlásaimra és ingadozó lépéseimre.

– És én, – fakadt ki az öreg – hogy várjak én olyan embertől hű engedelmességet, aki elhagyja atyái Istenét, hogy várhatok szeretetet a törvény megvetőjétől?

– Oh atyám, – felelte szomorúan Adoram – hát nem imádom Jehovát most is éppen úgy, mint gyermekkoromban? Csakhogy az ószövetség rendeleteit hatályon kívül helyezte Az, aki nagyobb, mint Mózes, Dávid és Éliás. Én az újszövetség törvényeinek hódolok, melyet az Úr kötött népével.

– Népével! ... hát nem tartoznak-e pogányok és hitetlenek is a te hamis prófétád követői közé?

– Atyám, – mondta az ifjú a bánat és elszörnyedés rezgésével hangjában – gúnyolj és alázz meg, üzz el magadtól: mindent eltűrök. De az Ő nevét, azt a nevet, melynek kimondására a mennyekiek, földiek s földalattiak térde meghajol: azt a nevet ne mondd ki előttem tiszteletlenül.

Az öreg ismét kitörni készült, de egyetlen fiának szomorú és kérő tekintete lefegyverezte őt.

– Hívd a szolgálát, – mondta erőt véve magán – hadd kezdjük meg végre az elég későre maradt vacsorát.

– Mondd előbb, hogy nem haragszol reám, – könyörgött Adoram – ne engedd színed elé az idegeneket, mielőtt fiadnak meg nem bocsátottal.

– Hívd be a szolgálát! – ismételte meg parancsát hevesen az öreg.

Fia szó nélkül engedelmeskedett.

Sellum elvégezte az előcsarnokban a szokásos vacsora előtti mosakodást, szolgálai követték példáját. Adoram csöndesen és magába vonultan állott félre. Midőn azonban atyja s a szolgálak térdre borulva könyörögtek a királyok Királyához: ő is térdre borult és alázatos lélekkel vett részt imájukban. Erre Sellum megáldotta az ételt s a bort, és vacsorához ült övével. A szobában komor csönd uralkodott. Midőn a vacsora végeztével a családapa elmondta az asztali áldást, és a távozó szolgálát megáldotta, így szólt fiához:

– Menj az asszonyok házába³ és mondd Zelphának, anyádnak: Eljöttem atyám házába, aki úgy fogadott engem, mint Dávid Absolont, amikor ez Ammont, az ő egyszülött fiát megölte: bocsánattal és békével.

Adoram leborult atyja előtt, mialatt az öreg megáldotta őt, és sietve hagyta el a szobát. Fia pedig anyja látására s vigasztalására az asszonyok házába sietett, hogy könnyek nélkül találja annak szemét az álom.

III. Zelota és farizeus

Mióta az idumeai Heródes egyik utódja, II. Agrippa király, több elődjének példájára székhelyét Jeruzsálem helyett Caesareába, vagy valamely más kisázsiai városba tette át: Júda szerencsétlen fővárosában a különféle fanatikus és vérszomjas pártvezérek küzdöttek az egyeduralomért, mindegyik más városrészt szállva meg.

Maga a főpap azért hívta be Jeruzsálembe az egyik kószáló rablóbanda főnökét, Simon ben Giorast, hogy ez megszüntesse a két legveszedelmesebb kényúrnak, a zeloták vezetőjének és gischalai János kalandornak zsarnokoskodásait, aki szintén sok követőre talált a városban. Simon ben Gioras vad és vérszomjas csapatával elfoglalta ugyan a város nagy részét, azonban ő is éppen olyan kegyetlennek és elvetemültnek bizonyult, mint az a másik két zsarnok, akiknek megfélemezésével – elég botorul – éppen őt bízták meg.

Jeruzsálemi tartózkodásának célját mégis betöltötte annyiban, hogy erősen szorongatta gischalai Jánost, aki csapataival megszállta a templom egyik jól megerősített helyét, az

³ „Ház” sokszor áll a Szentírásban az asszonyok szobái helyett. Valószínűleg azért, mert a háznak azt a részét, mely az asszonyok rendelkezésére állott, oszlopcsarnokok és udvarok választották el a férfiak lakásától és így egész külön épületszámba ment.

„Izraeliták udvarát”. A zeloták vezetője – egy Eleazár nevű pap – a templomnak azt a részét foglalta el, melyet különlegesen a „papok udvarának” neveztek. Elkeseredetten gyűlölte gischalai Jánost és minduntalan ki is használta ellenségének sokkal nagyobb hadereje ellen azokat az előnyöket, melyeket a saját templomudvarának magasabb fekvése nyújtott.

A várost és a szentélyt tehát ez a három pénz- és vérszomjas rabló tartotta kezében, ha figyelmen kívül hagyjuk a városban szétszórta létező számtalan kisebb pártárgyalatokat. A római vezér pedig már Gabaa-Saulban táborozott. Pár órai útra volt csak szüksége, hogy nagy és erős seregével körülfárja a várost. A bosszú kardja megvillant már és nyílsebesen közeledett Jeruzsálem bukása, melyből aztán soha többé nem emelkedett föl ...

A sabbath reggelén gondolataiba mélyedve és nagy léptekkel mérte végig a papok udvarát a zeloták főnöke, a harcias Eleazár pap. Úgy látszott, hogy oly valamiről gondolkodik, ami neki nagy fejtörést okoz. De mielőtt gondolatai megnyugtató mederbe jutottak volna, az egyik ott lebzselő fiút intette magához:

– Abinadab, menj azon a kiskapun át, mely Dávid sírjának utcájába vezet, menj a dombon fel Nekodas ben Adadnak, a papnak házába. Mondd a következőket neki: Eleazár, a te szolgád küld engem hozzád és ezt üzeni neked az én ajkam által: Jöjj szolgáltnak, Eleazárnak házába, még mielőtt az első óra⁴ lefolyik, mert ő nem hagyhatja el a papok udvarát, mégis lelke beszélni szeretne veled oly dologról, mely közös titkunk. Ha fölkel és követ téged, vezesd házam legbelső szobájába, ott várom őt. Óvatosan nyisd és zárd azonban a kapukat és az úton senkivel se állj szóba.

A fiú teljesítette a vett parancsot. Eleazár pedig a papi lakások egyikébe vonult vissza, melyek a várszerűen megerősített, széles papi udvar mindkét oldalán sorakoztak végig. A ház közepén lévő kis szobába lépett be, mely világosságát a mennyezet egyetlen nyílásán át kapta s melynek kitáblázott falai – mind megannyi művészies, elrejtett cédrusfa szekrény – a pap kincseit őrizték magukban. Leült az egyik párnára, arcát tenyerére támasztotta, s így maradt maga elé meredten mindaddig, míg csak kis szolgálja ismét meg nem jelent, s be nem vezette Nekodast.

– Az Úr áldja jöveteledet, Nekodas ben Adad! – mondta Eleazár, mialatt élénken az érkező elé sietett. – Több napja nem láttalak már és szolgálid olyast beszéltek, mintha elhagytad volna a várost. Most alig egy órája azonban azt mondotta Mesraim, a völgykapu őre, – kinek kisleánya, Abinadab viszont az én szolgálatomban van – hogy tegnap a korai csillaggal visszajöttél Jeruzsálembe. Vágytam arcodat látni, s ajkaid beszédjét hallani.

– Es bizony, – válaszolt Nekodas tiszta s erős hangon, mialatt úgy látszott, hogy átható, fényes szemének kutató sugarai a zelota lelkébe mélyednek – bizony utazásom célját és végpontját is megtudni?

Ha a kistermetű zelotafőnök feltűnően széles melléhez, erős és vastag nyakához, hosszú, izmos karjaihoz és görbe lábaihoz hozzávesszük nagy fejét, szélesen kidülledt homlokát, hosszú, de tompa orrát és dacos ajkát: akkor mindez összhangba hozta őt egész benső mivoltával. Mélyvágású, szürke és mozgékony szemeit Nekodas királyi alakjára szegezte és kezével öszülő, gyér haját simította végig. Egy tekintet a pap szabályos, erkölcsi túlsúlyról tanúskodó, rideg vonásaira, s ez meggyőzte a zelotát arról, hogy e szigorú lélekbúvárral szemben az ámtítás kevés eredménnyel jár. És ezért tehetetlen mosollyal durva ajkain, így szólt:

– Bölcsességed, oh Nekodas, behat az emberek szívébe és szemed arcukról olvassa le lelkük gondolatát. Úgy van, amint mondod. Ha nem titok, szeretném utazásod indítóokát megtudni.

⁴ Hét óra előtt.

– Nagyon egyszerű az, és éppen nem titok, – mondotta Nekodas közömbös hangon – feleségem anyja, Atara, betegen fekszik. Látni s megáldani kívánta hát gyermekének gyermekét, mielőtt atyáihoz térne meg. Ezért vittem magammal leányomat és öreg dajkáját. Öszvérekre ültettem őket és Jerikóba utaztam apósomnak, Jephthának házába.

A zelota csalódottan és zavarral küzdve nézett a papra. Ez a kárörömnek egy nemével szemlélte őt egy ideig, majd hirtelen komoly hangon ismét megszólalt:

– Láthatod Eleazár, hogy titkomat – ha van ilyen előtted – sem csellel, sem álcázott őszinteséggel nem veszed ki belőlem, és hogy el vagyok határozva mindenben saját akaratomat, saját egyéni belátásomat követni. Tanuld meg már valahára, hogy Nekodas, az áronita⁵ sohasem lesz eszközzé Eleazár kezében. Vedd fontolóra szavaimat, és hallgass meg. Szabad elhatározásomból közlöm veled azt, amit akár szívélyesség, akár erőszak sohasem fedeznének föl s húznának ki belőlem.

E szavakkal Nekodas leült a párnára, intett társának, hogy kövesse példáját, és bár a szoba biztonságosnak látszott, halk hangon kezdte:

– Atara betegsége s azon vágya, hogy leányának gyermekét lássa, Jerikói utam leplezésére szolgált csak. Főcélja fontos és elkerülhetetlenül szükséges tudósítások megszerzése volt. Ez sikerült is. Sokat tudtam meg, de keveset láttam, ami vigaszunkra szolgálna. A római császár fia, Titus, ki nagy és kipróbált hadvezéri tehetséggel megáldott férfi, négy római légióval már Gabaa-Saulban van. Ezenkívül maga mellé rendelte az euphratmenti légiók 3000 harcedzett katonáját, Agrippának és Ázsia többi szövetséges fejedelmeinek tekintélyes számú segédcapataival együtt. E rettenetes haderőnek fele is elég lenne arra, hogy bennünket legyőzzön és megsemmisítsen.

– Igen. Ha Tyrus, Samaria vagy bármely más város ellen törnének, – mondta a zelota ugyanolyan halk hangon, mint a farizeus – de szent városunk sohasem fog elesni! Nem teljesedtek-e be a legsötétebb jövendölések már akkor, mikor atyáink Babylon forrásainál ülve siránkoztak? És nem építette-e föl az Úr keze újból a várost, hogy itt szülessen a Messiás, és hogy kapuin vonuljon ki, birtokába ejtendő az egész világ kormányát és uralmát?

– Igaz, – felelte Nekodas – nem semmisíthetnek meg bennünket, de még csak le sem győzhetnek. Mert nem eshet el Sion addig, amíg az Úr jövendölése be nem teljesedik, ez az idő pedig közel van már. Íme, nem vétetett-e el Júda kormánypálcája és nemzeti fejedelme? Dávid törzsének királyfia azonban – kitől a jövendő uralkodó származni fog – a város falai között van, bár a nazareusok, kik elcsábították őt, elhagyták már a várost.

– Azt hiszed, hogy ő lesz a Messiás törzsatyja?

– Ő lesz a törzsatyja, az atyja vagy talán maga a király lesz ő, – felelte a pap, mialatt futó pír borította sötét vonásait – ki lenne más? Ő Júda királyi nemzetségének utolsó ivadéka!

– De hiszen istentelen és hitehagyott ...

– Nem volt-e maga Dávid is gyilkos és házasságtörő? Őszinte bánata azonban kiengesztelte Jehova haragját.

– Szavaid megnyugtatók – mondta Eleazár – s mitől féljünk, ha az Úr velünk van? Nem sújtotta-e le az ő anyala Senacheribet százezreivel együtt?

– Igen. – Akkoriban Judeának Isten szíve szerinti királya volt, és a nép az Úr félelmében élt. Most azonban ... hátha fölemeli ellenünk büntető ostorát a seregek Ura? Több siralmat és keservet érünk meg ez esetben, mint amennyit elbírhathánk.

Nekodas a keleti ember szenvedélyével és elvakultságával ragaszkodott hitének régi törvényeihez, saját dicsőségén kívül egyedüli vágyát s célját képezte népének, a városnak, a templomnak becsülete. Megrögzött konoksággal ragaszkodott ugyan a farizeizmus tanaihoz, de mégis népének teljes süllyedését s erkölcsi bomlását elismerte, s előítéletekkel teli, de éles

⁵ Áron ivadéka.

elméje látta, hogy az ország alkotmányán, törvényein, szokásain és az egyeseken mutatkozó leromlásnak csakis szomorú s áldatlan vége lehet. Az éppen folytatott beszélgetés vigasztalan gondolatokra vezette, és komoran hallgatott. Sőt egyebekben érzéketlen és haszonleső társának lelkét is sötét előérzet szállotta meg, s gondterhes ráncok képződtek homlokán.

Végre fölvetette fejét Nekodas. Széles mellét kidüllesztette, mintha nyomástól akarna szabadulni, vagy azt az ellenség előtt kitárni, és halk, de nyomatékos hangon mondta:

– Mindegy, bármi rejlik is a jövő napok méhében. Mint értelmes és óvatos férfiakhoz illik, azt ne feledjük el, hogy a jelen pillanat urai mi vagyunk. Föl kell ezt tehát használnunk úgy, amint éppen tudjuk. Első intézkedésünk pedig e téren a Jeruzsálemben fekvő összes haderők számbavétele és egyesítése legyen.

– Egyesítés, egyesítés! – kiáltotta Eleazár megfélemlítve minden elővigyázatról. – Megzavarodtál?

Majd ismét lehalkított hangon hozzátette?

– Azt hiszed-e, hogy hajlandó leszek valaha is a gischalai vérebbel békét kötni, vagy hogy odanyújtom kezemet egységre a rabló Simonnak?

– Mintha te jobb volnál a vérebnél és rablónál – dünnyögte Nekodas oly halkán, hogy Eleazár nem értette meg.

– Mit mondtál? – kérdezte ez.

– Azt mondtam, hogy a belső villongás sokkal erősebb fegyver ellenünk, mint a rómaiak kardja. Miképp állhatjuk el a kapukat s védelmezhetjük a falakat a külső ellenség ellen, ha azokkal kell hadakoznunk, akiknek segélyünkre kellene sietniük és azokat kell megsemmisítenünk, akik erőnk s védőink lennének, ha barátságunknak megnyernők őket?

– Megmondtam, én nem egyezem bele, hogy istentelenekkel egyesüljünk. Míg a városban ők garázdálkodnak, én ezen templomudvart – melyet éppen az ő támadásaikkal szemben kell megvédenem – elhagyni nem fogom. Ha azonban a városban elszórtan élő pártfeleimet össze kívánod gyűjteni, hogy megszállják a falakat, szívesen adok írást neked e célodhoz, és ez biztonnal engedelmességre bírja majd őket. Ha aztán embereimet a levitákkal s az amúgyis rendelkezésedre álló Manasses fiaival egyesíted, máris tekintélyes haderővel rendelkezel a leginkább veszélyeztetett falak és tornyok védelmére.

– Nem vagy hát rábírható a kibékülésre, te balga ember? – kérdezte Nekodas.

– Soha! – kiáltott föl hevesen Eleazár.

De azonnal egész nyugodtan tette hozzá:

– Ne fáraszd magadat, Áron fia. Mert jöjjön bár ide dicső törzsatyád vagy még dicsőbb fivére, hogy rábeszéljenek a békére – nekik sem engedelmeskednék.

– Add hát ide a levelet városbeli párthíveidhez, – mondta Nekodas egész nyugodt hangon – hogy összehívjam, s a csatára előkészítsem őket. A holnap is már véres összeütközést hozhat számunkra.

A zelota kis táblát és íróvesszőt húzott elő övéből, térdeire fektetve a táblát, rövid, nyomatékos szavakkal fölhívást írt párthíveikhez, melyben kötelességükre teszi, hogy Nekodas parancsait úgy tekintsék, mintha ő maga adná azokat. A pap ezalatt ott ült a zelotával szemben, fejét hanyagul vállára hajtotta, és kezével könnyedén befödte arcát. Nyugodt, közömbös tartásában semmi sem árulta el azt a titkos és merész tervet, melyet lelkének bensőjében éppen most eszelt ki, és melynek vak eszközévé a zelotát szemelte ki annak tudta s akarata nélkül.

Midőn a kívánt írást átvette, megköszönte azt Eleazárnak, és az ő kíséretében a szoba kijárata felé haladt. Mikor már fölemelte az ajtó függönyét, megint csak visszabocsátotta, és mintegy hirtelen gondolattól elkapva, gyorsan odafordult kíséretjéhez:

– Eleazár! Tegnap ettük a kovásztalan kenyér első vacsoráját, ma szent ünnep van. A templom kapuit azonban bezárták a zarándokok előtt, és az Úr haragja föl kell, hogy ébredjen ezért ellenünk. Ugyan, hogy csukhatod be az Úr házát az ájtatoskodók előtt, és hogy zárhatod

ki a zarándokok csapatait a szentély csarnokaiból te, aki Isten dicsőségének és a törvénynek oly buzgó védőjeként szeretsz föltűnni?

Az áronita szigorúan, csípősen tette föl e kérdést, éles tekintete a zelota lelkébe mélyedt. Ez lesütötte téveteg szemeit, ajkait kétszer is megnyitotta, mielőtt szigorú bizalmasának válaszolt volna. Sehogy sem tudta megtalálni azt a feleletet, mely egyrészt lelkiismeretének követelményeit, másrészt pedig Nekodas kívánságát a megtett elővigyázati intézkedésekkel összhangzatba tudta volna hozni. Bizalmatlan, ellenségeskedésre hajló természete legkevésbé sem volt hajlandó ezek megmásítására, másrészt azonban látta, hogy semmi sem lenne reá – a törvény szigorú és rendíthetetlen oltalmazójára – veszélyesebb, mintha csorbát szenvedne jó hírneve, aminek párthívei legnagyobb részét köszönhette. Zavarában száz kifogást gondolt el hirtelen, és rövid, kínos hallgatás után így szólt, mialatt szemeit ismét az őt nyugodtan szemlélő papra emelte:

– Mondott-e Nekodas ben Adad valaha mást, mint ami az igazságnak és kötelességtudásnak megfelel? Hangod a lelkiismereté, mely csalhatatlan és biztos. Ennek ellene mondani annyi, mint az Úr törvényei ellen kikelni. Az Egyiptomból való kivonulás emléknapiján kinyitom a papok udvarának kapuit mindazok számára, akik az Úr színe előtt imádkozni kívánnak.

A zelota beszéde alatt Nekodas vonásain győzelemsugár villant fel, sőt a kárörömmek egy szikrája is megcsillant szemében. Ezt a kifejezést azonban pillanat alatt már ismét a megszokott komolyság váltotta föl.

– Tudom én azt,– monda hízelegve – hogy Eleazár nagy szellemének elég a leggyöngédebb fuvallat is, mely aztán a kötelesség útjára tereli őt. Áldja meg az Úr az Ő szolgáját és árássa el üdvvel, dicsőséggel mindörökre!

E szavakkal elhagyta a zelota lakását, el a papok udvarát, és saját lakása felé sietett. Útközben azonban ezt suttogetta magában:

– Úgy? Tehát azért hívatál, hogy kikérdezz és terveidnek megnyerj. Ki lett már most kettőnk közül eszközzé? A templomnak e megnyitása vagy békés közeledésre bírja a pártokat vagy megsemmisítik egymást. Én távol tartom magamat a dologtól. Bárcsak elpusztítanak egymást! Jobb, ha egy párt marad meg, mint hogyha a folytonos csetepaték közben a közös ellenséget vesztik el szem elől. Bárcsak megáldaná Jehova fáradozásomat, és megmentené szent városunkat a hitetlenek és istentelenek kardjától.

IV. Az első ütközet

Ha Nekodas az ő tevékeny, fáradhatatlan és éles szellemével rómainak születik, talán híres hadvezér lesz belőle, a görögöknél pedig kitűnő bölcsésszé válik. E nyugtalan és kitűnni vágyó szellemet Dávid kora a harcias király hőségé emelte volna, vagy Salamon fénytelen és békés uralma a bölcsességnek aranymondásait adta volna ajkaira: de korának zavaros, sötét és áldatlan idején eredetileg minden görög s becsvágytól mentes lelkét a farizeusi szekta számtalan mélyen gyökeredző s megdönthetetlennek látszó előítéletei járták át és a sok félreértett jóvendőlésből táplálkozott, melyeknek hamis értelmezése az Úr népének s fejedelmeinek földi előnyeire, földi nagyságára, földi dicsőségére vonatkozott. Korán érett meg hát benne az a meggyőződés, hogy népe első a világon, e nép között az ő állása nagyon fontos, és hogy érezve azt a fölényt, mivel népe fölött állt, Júda uralkodójának s fejedelmének tartsa magát. Alaposan ismerte népének történelmét s iratait, és ezért tisztán látta, hogy elérkezett a megígért Messiás ideje, amikor is Dávid törzsének oroszlánja az egész világot kormánypalcája alá hajtja.

Mikor meggyőződött, hogy a Messiás országa valószínűleg még az ő napjaiban jön létre: nagyravágyásától hajtva elhatározta, hogy Júda királyi házának leszármazottjaihoz

csatlakozik. Hátha majd a jövő uralkodó trónja körül magas és befolyásos állásra tehet szert. Hosszas és fáradságos nyomozás után azonban csodálkozva s rémülten vette észre, hogy e királyi ház ivadékaiknak hiteles nemzetségtáblája csak József – a farizeusok gyűlöletének tárgyát képező názáreti próféta atyja – és Mária nevű nejéig terjed. Kettőjük halála után Dávid és Salamon ivadékaiknak nyoma veszett.

Kiábrándulásának első pillanatában megingott a farizeus hite Istenében s vallásában. De rögtön eszébe jutott, hogy van egy férfi Jeruzsálemben, kit a hagyomány Joakim – Josiás fia – leszármazottjának tart. A reménynek e gyöngye szálába kapaszkodott tehát az elvakult farizeus, és ezentúl Adoramban, Sellum ifjú fiában látta a várva-várt Messiást, vagy legalább is a jövő uralkodó s Megváltó atyját. Annál jobban ragaszkodott a gondolathoz, mennél szebben kezdtek fejlődni az ifjú szellemi s testi előnyei. Azonnal utána járt, és meg is nyerte Sellum barátságát, a nyíltszívű és mit sem sejtő Adoramot pedig számtalan szoros kötelékkel fűzte házához. A jószívű Sellumban azt a kívánságot ébresztette föl, vajha egyszülött fiát hozzáadhatná barátjának egyetlen, gazdag és szép leányához.

A fiatalok kölcsönös, oly ártatlan és tiszta hajlama, úgy látszott, kedvez atyáik kívánságának, és a pap lelkileg már az újjáalakult s fényes judeai birodalom királyának feleségét vagy anyját látta háza gyermekében. Ekkor egy hirtelen és előre nem látott csapás teljesen romba döntötte a dicsvágyó férfi minden fellegvárát. A keresztény vallás fénye behatolt az ifjú Adoram lelkébe. Látta az ószövetség minden jövődölésének beteljesültét, megismerte s leálcázta a farizeusok és sadduceusok hamis magyarázatait. Ezek után az ifjú fölvilágosult szellemének e fönséges megnyilatkozása – mely ugyan Nekodas szemében istenkáromlás és örülség számba ment – meggyőzte a papot arról, hogy Adoram az ő tervei és reményei számára elveszett.

Azonban sokkal hosszasan, melegebben és erősebben ragaszkodott fényes álmaihoz, mintsem hogy ily gyorsan s véglegesen lemondhatott volna róluk. Elhitette saját magával, hogy az ifjú keresztény majd csak visszatér Mózes vallásához, és ezért ennek cselekedeteit s terveit hallgatagon bár, de annál nagyobb hévvel kereste-kutatta és figyelte. A népre gyakorolt befolyását a maga részéről napról-napra erősíteni igyekezett, s minden alkalmat fölhasznált arra, hogy élessze a lázadás tüzeit a rómaiak ellen. Elfogultságában azt hitte s remélte, hogy a rómaiak világuralmának a zsidó nép fog véget vetni, és hogy Izrael ki fogja terjeszteni uralmát az egész földre, miután a quiriteket hatalmuk magasságáról a porba döntötte le.

A helyzet nyugodt megfontolása a két haderő aránytalan voltát, Róma rengeteg nagy hatalmát, saját népének iszonyú belső meghasonlását s romlottságát tárta lelki szemei elé. Reszketett s borzadt e kép láttára, de erővel zárta le szemét a mélység előtt, mely rettenetesen ásított feléje, és új erőt nyert a gondolatra, hogy a Messiás ideje elérkezett és az Úr kénytelen az ő jövődöléseit teljesíteni. Ily áldatlan s vak bizalommal ment neki oly jövőnek, mely – ha eszére hallgat – csak fájdalmat és nyomorúságot jósolt volna neki.

E közben ... alig érkezett meg Gabaa-Saulba a római hadvezér, máris különféle híreket tudott meg Jeruzsálem állapotáról és a zsidó nép magatartásáról. Azt hozták neki hírül, hogy a lakosok többsége békét óhajtana, de a rablók s népvezérek uralta tömeg sehogy sem tudja megtalálni az utat s módot, mely békealkudozásra vezetne a megsértett rómaiakkal. Titus ismerte úgy a város erejét, mint a lázadók kétségbeesett bátorságát, és ezért mielőtt mint ellenség lépett volna föl ellenük, közelebről akarta a város hangulatát kiismerni, hogy – ha még lehetséges – elkerüljön minden felesleges vérontást.

Ezért 600 válogatott lovassal Jeruzsálem felé lovagolt. Sisak és páncél nélkül jött, remélve, hogy a szorongatott zsidókat könnyen rábíthatja az egyességre. Ha a nemes, fennkölt gondolkodású római csak valamennyire ismerte volna Izrael fiainak igazi s makacs természetét, viszont pedig a szerencsétlenségben éppen olyan megátalkodott, mint a szerencsében elbizakodott jellemét: sohasem tette volna meg e hiábavaló békekísérletet.

Nekodas e közben arra használta föl Eleazár levelét, hogy kizárólagosan saját parancsa alatt álló haderőt toborozzon. Nagy kiterjedésű és a „hősök házával” szomszédos kertjében mintegy ezer embert gyűjtött már össze, ellátta őket fegyverekkel és a következő napon akarta őket a fegyverforgatásra begyakorolni. Jelen pillanatban az ünnepi munkaszünet miatt csak tüzes szónoklattal öntött beléjük lelket és bátorságot.

– Lássátok, – mondotta többek között – ott a pálmák és ciprusok fölött emelkedik Dávid tornya, itt meg hősei házának teteje fénylik a delelő nap sugaraiban. Dávid a mi királyi házunknak törzsatyja volt, mi pedig unokái vagyunk dicső hadvezéreinek és harcosainak: Josuának, Jephtának és Gedeonnak, akik kardjukkal szereztek s tartották meg az uralmat ez ország fölött. Miért, ugyan mondjátok, miért legyünk mi kisebbek s csüggedőbbek vitézlő eleinknél? Népünk fegyvereit az egész földön dicsőség fényözöne vette körül már akkor, mikor még ősatya sem született meg annak a pogány népnek, mely elragadja tőlünk a kormánypalcát, és letépi királyaink fejéről a koronát. De elérkezett az idő, midőn a Messiás megjelenik, és közülünk származik az egész világ királya. Az Úr kezünkbe adja a hitetleneket. Szolgaságba és nyomorba hajtja fejüket, minket azonban a világ minden népei fölé emel. Igen, velünk fog ő küzdeni és az égnek hatalmai hadakoznak majd Isten népe érdekében e földön!

A nekilendült farizeus heves szónoklatát az őt eddig feszült figyelemmel hallgató nép között támadt zavaros hangok szakították félbe. Hangosan kiáltozta valaki a tömegben:

– Hol van? hol találom Nekodas ben Adadot? Eresszetek hozzá. Szavaim vannak számára. Fontos szavak, akárcsak az Úr hírnökének szavai!

– Ez Mesraimnak, a völgykapu őrének hangja, – mondta Nekodas – vezessétek elém, hadd halljam szavát.

Az öreg kapus lihegve állott meg Nekodas előtt és sietve beszélt, amint azt a kimerültsége csak engedte.

– Sógoromhoz, Dathanhoz, a Psephinos-kapu őréhez mentem át, hogy megáldjam őt az ünnep óráiban. A kaputorony tetején állottunk és a római sereg erejéről beszélgettünk, mialatt a Gabaa-Saulba vezető úton néztünk végig. Ekkor egy csapat lovast vettünk észre, kik római fegyvereket viseltek és a római sas jelvénye alatt a szent város felé közeledtek. Dathan így szólt hozzám: Siess Mesraim, mondd el Nekodasnak, amit láttunk. Itt vagyok hát előtted, uram és tudod már most, hogy szemeim az ellenséget látták, mely Siont, a szentet fenyegeti.

A hírnök elhallgatott. Az övéit harcra ösztökélő Nekodas arcán előbbi szónoklata alatt a lelkesedés tüze égett: most a harcvágnak, a haragnak, a dicsvágnak vad lángja lobogott fel vonásain. Mikor az ellenség távol volt még, tudott mérlegelni és számítani, de most, hogy oly közel tudta, szenvedélyes természete gyors harcra és győzelemre vágyott. Hatalmas termete egész magasságában kiegyenesedett, melle zihált, homloka égett. Övét összébb húzta, a törvény betűivel teleírt szalagot, melyet a farizeusok szokása szerint homlokán hordott, feltolta tűzben égő szemeiről, és a kezében tartott hatalmas kardot megvillogtatta feje fölött.

– Testvérek, – kiáltotta, és szava oly erővel vágott a hallgató tömegbe, mint a zuhanó szikla dörgése – testvérek! elhatároztuk, hogy gyakorolni fogjuk magunkat a fegyverforgatásban. Miért ne tegyük hát próbára kardunk élet az ellenség koponyáján? Itt vagyunk mindnyájan: kezünkben kard, szívünkben bátorság. Miért hagyjuk ezt kihűlni, amazt meg berozsdásodni? Föl! aki igaz fia Izraelnek, kövessen! Föl és előre Sionért és a templomért!

Kardjával döngve ütött vértjére és büszke léptekkel hagyta el a kertet. Feledve volt az ünnep. A tömeg zajongva ismételte vezetője jelszavát, Psephinos kapuja irányában követte őt, mialatt fegyvercsörgés és e kiáltás töltötte be a levegőt:

– Sionért és a templomért! ...

Mialatt ezek Jeruzsálemben történtek, Titus elérte a város falait és Psephinos kapuja felé kanyarodva, éppen oldalt fordult a városnak, midőn csapatával Nekodas a kapuhoz érkezett.

Fölrántották e kaput, és a zsidók élükön elszánt vezetőjükkel, minden terv és csatarend nélkül támadtak. A hadvezetés hiányát azonban pótolta az első összecsapásnál a vad lelkesedés és a pillanatnyi mámoros harcvágy. Az izraeliták kettéválasztották a római lovascsapatot, és Titust pár emberével elvágta övétől. A római vezér nagy veszélyben volt: előtte a város falai és sáncai, mögötte az ellenség, csapata futásban, mivel azt hitték, hogy vezérük is velük együtt fut. Ő azonban nyugodtan fordította meg lovát, kísérőit követésre szólította föl, és kardjával utat tört a nagyszámú ellenség sorai között. A zsidók elámultak e vakmerőség láttára, és nem merték őt sem karddal, sem lószerszámmal megtámadni. Hiába nógatta Nekodas hatalmas hangja övét, hogy keljenek személyes harcra a bátor rómaival, és hiába igyekezett ő maga is elérni a helyet, hol az ellenséges hadvezér forgatta halált hozó kardját. Mikor összeroskadt az utolsó római katona is, aki szembeszállt Nekodassal, éppen akkor sújtotta le Titus is az utolsót azok közül, akik ellenálltak neki: a római vezér sértetlenül érte el övével együtt a tábort.

A rómaiaknak csak két halottjuk volt: az a két harcos, kiket Nekodas keze sújtott le. De az ellenség megfutott és a zsidók túlhajtott, kicsapongó győzelmi mámorban úsztak. Vezetőjüket egy a harcban zsákmányul ejtett lóra ültették, fegyvereiket csörtették, és hangos, vad örömrivalgások között vonultak a városba. Mikor Mello háza előtt haladtak el, és Nekodast lakására akarták kísélni, hirtelen szembejövő nagy tömeg tartóztatta fel őket. Az embergomolyag közepén egy alak állott, ki a minden oldalról feléje irányuló harag, sajnálkozás és gúny megnyilvánulásait teljességgel nem látszott észrevenni, de a maga föltűnő külsejével első pillanatra lebilincselte a lakosság figyelmét.

Középtermetű ember volt, arca petyhüdt s pergamentszerű, szikár, s kiaszott testét csak a legszükségesebb, szegényes ruházat fődte. Nagy, mélyvágású szemeiben azonban ritka lelkesedés tüze égett. Mikor szembetalálkozott a harcból visszatérőkkel, megállt, szemeit a fegyveres emberekre meresztette és így kiáltott fel:

– Hangja a kezdetnek, hangja a pusztulásnak! Hangja a négy szeleknek, hang Jeruzsálem és a templom ellen! Asszonyok, férfiak és az egész nép elleni hang!

– Ez Jézus, a vészjósló, – dünnyögte magában Nekodas – majdnem hét éve már, hogy folyton veszedelmet jósol nekünk, de eddig még nem teljesült abból semmi sem. Ugyan már, miért kell neki éppen most, diadalmenetem alatt szemem elé kerülnie?

– Jaj a templomnak, jaj a városnak és jaj az egész népnek! – kiáltott újból a jós.

Nekodas lelkét nyugtalanító sejtelem borzongatta végig, de hangosan így szólt:

– Ünnepe van, úgy látszik, ezért dühöng ma erősebben. Vigyétek el! Korbácsoljátok meg, majd elhallgat akkor. És tartsátok aztán fogva holnapig.

Néhányan teljesítették parancsát, és mialatt Nekodas ben Adad győzelemittasan vonult lakása felé, szünet nélkül hallania kellett a börtönbe hurcolt jós átható, hangos kiáltását:

– Jaj Jeruzsálemnek! jaj, jaj Jeruzsálemnek!

V. Ada

Az éj beköszöntött és kiterjesztette sötét szárnyait Jeruzsálem fölött. Azonban sem a lakosság között, sem a rómaiak táborában nem állt be a nap fáradalmi után kijáró nyugalom. Míg benn a városban az eddig oly nagy ellenségeskedésben élő pártok – a zelotákat kivéve – a közelebbi nagy veszély láttára körültekintő megfontolásra kényszerültek, és késő este összegyűltek, hogy a mindnyájukra nézve egyaránt fenyegető s borzalmas ellenséggel szemben néhány közös óvóintézkedést tegyenek: addig Titus táborába éjfélkor nagyszámú segítség érkezett. Az ötödik s tizedik légió a már eddig egybegyűlt sereghez csatlakozott. A vezér elhatározta, hogy megkezdje az ostromot.

De nemcsak a háború súlyos gondjai riasztották el a veszélybe jutott lakosok pilláiról az álmat: megszentelt falai között az ájtatosság és szerelem is virrasztottak.

Bármennyire féktelen volt is Nekodas önérzete, szíve bármennyire kemény, szelleme bármennyire telve előítélettel: mégis volt egy hely, ahol mindenkor mint ember, és pedig mint szelíd ember mutatkozott. Gyermeké volt, egyetlen leánya. Iránta minden körülmények között mint gondos, szerető, jóságos atya viselkedett, és azon kötelességeket, melyeket a természet s szeretet reá róttak, mindig teljesítette leányával szemben. Leánya nemcsak életét s az ezt bearanyozó gazdagságot kapta atyjától: hanem szellemét is ő nevelte. Bármily kevésbé hódolt ő maga az erényeknek, mégis azon volt, hogy gyermekének szívét minden káros befolyástól megóvja s viszont minden tiszta, nemes érzelmek megnyerje.

Nekodas leánya ott ült most a mennyezeti sokágú lámpa alatt ...

Mint a völgyi liliom, mely bájosan s tisztán nyílik a mérges növények között, és ártatlan illatát mit sem sejtve vegyíti a mérges növények halálos leheletébe: úgy nőtt fel Ada is atyja házában. Pizok és bűn vette körül, de ő maga oly tiszta, mint a harmatcsepp Libanon bércein. Szíve mocsoktalan és átlátszó volt, mint a kristálytisza víz atyja kútjában, lelke pedig vidám és gondtalan, mint az ezüstös hab, mely a pajkos szökőkútból ott kertjükben játszva szökött fel a levegő kéjébe.

Ott élt kicsi szobájában, mely ha nem is a legpazarabb, de talán a legbájosabb volt Jeruzsálemben. A szobának karcsú fehér oszlopokon nyugvó fedélzetét drága szövött szőnyeg kárpitozta, mely fénylő csillagokkal s foszlányos, ezüstöző felhőkkel telt kék-

aranyos égboltozatot utánczott. A falakat arany s elefántcsont burkolat takarta, könnyedén csavarodó arabeszkekkel s virágfüzerekkel díszítve. Az ablakok és ajtók függönyei nehéz, arannyal s ezüsttel átszőtt, égszínkék selyemszövetből voltak. Az oldalfalak hosszában elhelyezett párnákat hasonló kelmével vonták be. A padozat szőnyege virágágyhoz hasonlított, telve a legkülönbözőbb virágok mintáival. A párnák előtt különböző arannyal kirakott és sötét cédrusfából készített asztalkák állottak. Az ablakok falközi fülkéket képeztek, melyek közül kettőt értékes virágokkal telt edények díszítettek, a középsőben azonban aranyozott létrácskán, selyemszállal egy a falba erősített ezüstgyűrűhöz kötve, tarka paradicsommadár ült. A szoba egyik szögletében kicsi márványasztalon arany mosdómedence állott, az átellenben levő hasonló asztalon pedig ott pompázott díszes tekercsben az ószövetség Szentírása, mellé támasztva az aranyos hárfa.

Nekodas leánya ott ült most a mennyezeti sokágú lámpa alatt, mely egyszerre árasztott kellemes fényt és illatot.

Míg atyja a vezérek gyűlésén titkos és nyugtalan terveit igyekezett előmozdítani: ez az ártatlan leányka rettegve várta, hogy hazajöjjen. Aggodalmait Sion királyi költőjének énekeivel úgy ahogy megnyugtatta. A Zsoltárok könyve ott feküdt előtte, és aki látta a csodálatos Kelet szépséges gyermekét bájos, illatos szobájában így összefont karokkal, könnyes szemekkel és emelkedő kebelrel a tekercs fölé hajoltan: valóban könnyen összehasonlíthatta őt a bájos Edissával,⁶ amint eltűnődik népe veszedelmén és királyi férjének haragjától retteg.

Érzelmei lassan magával ragadták őt, és ájtatossága hevében hangosan mondotta az előtte fekvő szent ének szövegét. Mintha megsejtette volna az ítéletet, melyet népe önmagára zúdított, és ömlő könnyek között olvasta e szavakat: „Kardot rántanak a vétkesek és megfeszítik nyilaikat, hogy a szegényt és nyomorkodót elpusztítsák, és az igazakat legyilkolják. Hanem fegyverük saját szívükbe hatol, és nyilaik el fognak törni.”

A függönyök egyike e pillanatban, mintha lágy esti szellő érte volna, megmozdult, és az imájába mélyedt leány mellett karcsú, magas fiatalember állott a szobában. Ada nem vette észre, s gyors, szaggatott leheletét sem érezte. A fiatalember mozdulatlanul és hallgatagon állt. Csak mikor Ada e szavakhoz ért: „Az Úr ismeri a tiszták napjait, és örökségük mindörökre megmarad”, akkor szólalt meg félig szomorú, félig bizalomteljes hangon:

– Az én reményem és vigaszom is ez, Ada, miután látom, hogy visszajöttél a pusztulásnak e házaiba.

E hang Ada részére már gyermekkorától kezdve kedvesebb volt, mint a patak csörgedezése, vagy a templomi énekesek zenéje: most mégis elfojtott sikollyal ugrott föl helyéről e szavakra és reszketve állt szembe éjjeli látogatójával.

– Ada! – folytatta az ifjú – csak nem ijedsz meg tőlem? Volt idő, mikor úgy óhajtottad látni Sellum fiának arcát, mint a virág a harmatot. Te az vagy számomra most is, mi a csillag az éji vándornak. Azonban Áron törzsének leánya, úgy látszik, a sivatag széléről Sion ünnepnapjaira feljött idegennek tart engem.

– Adoram, – szólt Ada szomorú és szelíd szemrehányással, mikor elmúlt meglepetése – még te kérdezed, hogy miért reszketek előtted és miért sírok? Hát nem távoztál-e el az Úr szövetségétől és nem imádasz-e idegen Istent?

– Nem Ada, – mondta a fiatalember szomorúan, de telve nyugodtsággal – én Jehovát, az egy Istent imádom, ki az eget és földet teremtette, kihez atyáink imádkoztak, s kinek ők áldoztak. De a törvény teljes már és az Úr új szövetséget kötött minden népekkel. A Messiás

...

⁶ Edissa, Eszter más elnevezése.

– Adoram, Adoram, – szakította félbe gyorsan s félénken a leány – ne beszélj nekem arról az új vallásról, melyet a papok megátkoznak, és az írástudók megvetnek. Tudod, micsoda hatalmad van fölöttem és szavad még majd gyöngévé teszi szívemet.

– Édesem! és ha meggyőznék arról, hogy hozzád intézett szavaim valósággal az élet szavai, ha ...

– Nem, nem! tudod, hogy nem szabad engedetlennek lennem. Abban az órában, mikor ez megtörténék, menekülnöm kellene előled, és soha többé nem látnalak téged viszont ... soha!

A fiatalember csak felsóhajtott. Ada is hallgatott, majd leült a nyugágyra, és szórakozottan, elfordult arccal játszadozott fényes-fekete hajfürtjeivel. Adoram odaült lábaihoz és öntudatlan szomorúsággal nézett szerelmére. Végre megszólalt:

– Ada, miért tértél vissza Jeruzsálembe? Mennyire kértelek, hogy messzire kerüld el ezt a halálra ítélt várost. A rémület markolt belém, mikor atyádat ma Mello házánál észrevettem és meghallottam Abia szolgálódtól, hogy te is visszatértél Jeruzsálembe.

– És én, – mondta Ada halkán, gyöngé mosollyal – én mikor meghallottam, hogy nem menekültél el hitsorsosaiddal, arcom égett és ereim lüktettek az örömtől.

– Igazán? Valóban így volt ez, édes Ádám? – ugrott föl helyéről Adoram ragyogó arccal.

– Igen. De én nem tartok attól, mint te, hogy Sion végnapjait éli. Ah, inkább sohase lássam többé arcodat, mintsem hogy nyomor érjen téged és bánat lopózzék szívedbe.

– Drága Ádám, – mondta az ifjú – te vagy szívem vigasza és lelkem ereje a sok fájdalmak közepette, melyek mostanában sújtanak. De hátha majd – és ez be fog következni – az ínség vonul be e falak közé, és a hegyek s völgyek visszhangozni fognak a pusztító ellenség lármájától, a sebesültek s eltiprottak jajkiáltásaitól: Ada ... hogyan fogok majd akkor rád tekinteni, ha a nyomor téged sem kímél meg és a bánat a te lelkedet is megmérgezi?

Szerelmese szavaira szorongó sejtelem fogta el a fiatal leányt: arca elhalványult, vállait összehúzta és ajkán sóhaj tört ki. De összeszedte magát, és arcát Adoram vállára hajtva, végtelenül szelíd, vigasztaló hangon kezdte:

– Gyöngé nő s gyermek vagyok én csak, Adoram. Ezért nem is illik hozzám, hogy bátorságra buzdítsak férfit, aki hősök és vitézek ivadéka. Másrészt meg papnak s hadviselő férfinak vagyok leánya és a királyok utolsó sarjának jegyese. Azért hát bízzál bennem és tudd meg, hogy ha a pusztulás csakugyan bevonul a városba, a jajkiáltás e lakásba: egy arcot mindig fogsz találni, amelyik rád mosolyog, egy hangot, amelyik fáradhatatlanul vigasztal, egy szívet, amelynek ölén biztonságban pihenhetsz mindaddig, míg csak az életnek valamelyes szikrája pislog abban a szívben.

Boldog elragadtatással fogta és simogatta meg Adoram szerelmese kezét:

– Ada! nem esem én kétségbe és nem csüggedek el addig, amíg szemeid fénylenek és ajkad a nevedet ki tudja mondani. Mert nem teremtett-e Isten tebened új világot számomra? És ha Jeruzsálem el is pusztul, Sion elsüllyed: a te szerelmed túléli a nyomort és boldogságom addig él, amíg a te szerelmed.

Ada fehér kis kezeit az ifjú sötét fürtjein nyugtatta, amíg könnyektől fényes tekintete ennek szívéig hatott. Adoram még pár pillanatig átengedte magát szerelmének, aztán gyorsan fölemelkedett, és a Kelet régi, tiszteletreméltó szokása szerint búcsúképp megáldotta szerelmét. Kezét homlokára tette, az égre tekintett, s ünnepélyes hangon idézte a próféta szavait:

– Isten a mi menedékünk és erőnk, ő segít bennünket nagy ínségünkben. Azért ne féljünk, ha a föld meg is mozdul, s a hegyek a tenger közepére helyeztetnek.

Még egy hosszú pillantást vetett a leányka bájos arcára, azután gyorsan elhagyta a szobát. Amikor könnyű lépte elhangzottak már a kerti ösvény kavicsán, Ada ismét a zsoltárok fölé hajolt, kezével védve szemeit a világosság ellen. Hanem az ajkai körül játszadozó boldog mosoly elárulta, hogy más foglalkoztatja lelkét, mint a Zsoltáros mélységesen komoly gondolatai.

Rövid idő múlva magas, erőteljes férfi – Nekodas – lépett a szobába, és halk, lassú léptekkel közeledett Adához. Ezt sem vette észre, és a férfi összefont karokkal, könnyedén meghajlott fejjel, szótlánul, de élesen figyelt. A leány ajkáról most halkan egy szó, egy név lebbent el. A hang alig érintette a levegőt, de a leselkedő férfi éles füle mégis fölfogta. Árnyék vonult át homlokán, de csakhamar majdnem kifejezés nélküli nyugalom ült ismét sötét vonásaira. Aztán megszólalt mély, érces hangján:

– Az Úr áldja meg Adát, Áron házának gyöngyét!

Ada mély pirulással fordította feléje fejét, majd odaszaladt, s átölelte nyakát, gyermekes kedveskedéssel üdvözölve őt.

– Gyermekem, leányom! édes liliomszálam! – mondta Nekodas, mialatt csókjával borította homlokát és ajkát – kertemnek legszebb rózsája, drágakövem te!

Hirtelen eltolta magától leányát. Az iménti derű eltűnt arcáról, és teljesen megváltozott hangon kérdezte:

– Dávid hűtlen fia itt volt Nekodas leányának szobájában?

– Láttam Adoromot, – mondta pirulva Ada, azonban tekintete félelem nélkül merült a szemekbe, melyeknek haragjától egyedül ő nem ijedt meg – láttam őt. Ne! ne nézz oly sötéten reám, atyám. Egyetlen oly szót sem hallottam vagy mondtam, amelyet elítélhetnél. Engedelmes gyermeked vagyok én neked.

– Ada, – szólt a pap komolyan – te tudod, hogy nincsenek fiaim, és tudod, hogy te vagy nemzetségemnek utolsó sarja s reménye. Tudd meg hát azt is: én és Jephtha anyád kemény fogadást tettünk az Úrnak: neked sohasem szabad mást elismerni férjedül, mint királyi törzsünknek utolsó örökösét. Az én Adám csak úgy hagyhatja el atyjának hajlékát, ha trónnal cseréli föl azt. De tudd meg azt is, hogy azon a napon, melyen elpártolsz őseid vallásától, én magam foglak téged áldozatul bemutatni az Úrnak. Olyan igaz, mint ahogy az Úr él, hogy saját kezemmel mártom szívedbe az áldozati kést még akkor is, ha férjed oldala mellett ülnél az aranyos széken és Júda királyi koronáját viselnéd fejedén!

Míg a büszke farizeus beszélt, vonásai sötét és fenyegető kifejezést öltöttek. Szemei megvillantak, arca elsápadt, s halvány ajkai remegtek, mikor esküjét kimondta. Jobb keze ólomsúllyal nehezedett leánya fejére, mintha e mozdulattal akarta volna áldozatát följánlani. Ada azonban gyöngéden átölelte őt, kezével szelíden végigsimította ráncos homlokát, és szeretettel szólította őt ama néven, amely egyedül volt képes atyja szívéig hatolni. Gyakran látott ő már ily nehéz perceket atyjánál, midőn a büszkeség s lelkiismeret vívtak benne egymással harcot, és ismerte az egyetlen szót, amely a varázst feloldotta. Most is hamar elűzte a rossz szellemet atyja mellől. Nekodas álmódzó, szórakozott tekintettel nézett rá. Azután elmosolyodott, fölemelte leánya arcát s halkan mondta:

– Nem! nem lehet téged bemocskolni semmi mérges lehelettel és semmi bűnös köteléssel. Olyan vagy te, mint a drágakő a vizek mélyén: penész és iszap veszik körül, tomboló hullámok borítják, de fénye nem homályosodik el, értéke nem csökken ... Az Úr velem volt, édes Adám – folytatta szilárdabb hangon. – ő irányította előnyömré a gyűlésen jelen voltak szívé. Hálaáldozatot kell ezért neki bemutatnunk, gyermekem, mert hiszen még ezen felül nem adta-e ma kezembe az ellenséget? Add ide a tekerceset. Így. És most olvasd föl nekem a szöveget. A te angyali tisztaságú hangod útján küldöm hálaimámat az Úrhoz és a te ajkaid hangoztassák dicséretem szavait.

Ada atyja parancsa szerint cselekedett. Térden állva, összetett kezekkel olvasta fel neki a szent szavakat. A farizeus, kinek sötét, téves felfogása szerint az istenség hasonló volt bármely földi uralkodóhoz, nem találhatott bajosabb s elragadóbb szószólót, mint éppen szép s gyöngéd gyermekét. És a szíveket ismerő Úrnak is bizonyosan tetszett Ada tiszta lelke s buzgó imája. Nekodas azonban önámító tettetéssel borult földre. Az a férfi, kinek istene a dicsőség, s legélénkebb érzelme a hiú önbizalom volt, és ki terveieért még a tiltott eszközöktől sem riadt vissza, most forró áhítattal szívében ismételte a szavakat:

Te, ki Jákob üdvét elrendeltes,
 Te vagy az én Istenem és királyom.
 Te általad pusztulnak elleneink
 S a te nevedben vetjük meg azokat, kik föllázadnak ellenünk.
 Mert én nem bízom magamat nyilamra s kardom sem segíthet nekem!
 Te szabadítasz meg üldözőimtől és megszegyenited a minket gyűlölőket.

VI. Kitörés

Következő nap hajnalán Titus a szent város ellen vezényelte légióit, és azon a dombon ütött tábornak, ahonnan áttekintés nyílt a város és a templom felé. E helyet éppen ezért Scoposnak (kém) nevezték. Csak negyedóránnyira volt Jeruzsálemtől. Míg a hadsereg egy része a dombon sáncokat ásott, másik részével a vezér tábornak üttetett. A tizedik légió pedig megparancsolta, hogy sáncolja el magát az Olajfák hegyén, melyet Kedron völgye és az azon átfolyó hasonló nevű patak választott el Jeruzsálemtől.

Nekodas elért annyit éles elméjű szónoklataival, hogy a városban egymásra acsarkodó rablócsapatok – ha rövid időre is – egyesüljenek. A különböző kapu- s toronyőrök azonnal értesítették az ostromló sereg mozgulatairól a város vezéreit és ezek tanácskozássra gyűltek össze. A tanácskozáson hosszú vita után elhatározták, hogy kitörnek, és e célra nagyszámú csapatot rendeltek ki. Parancsnokká a bátor Simont, gischalai János rokonát tették meg. Nekodas ben Adad tegnapi győzelmére hivatkozott, és nagy indulatosan az ő katonái részére követelte e kirendeltséget.

Simon azonban nem volt hajlandó megbízatásáról lemondani, és a két dicsvágyó vetélytárs már-már heves vitába keveredett egymással, mely a zsidó vezérek közötti és Nekodasnak oly nagy fáradsággal csak imént megszilárdított egyetértést ismét fölborította volna.

A farizeusnak azonban idejekorán eszébe jutott, hogy messze elágazó terveire inkább népének békéjére s ennek közös előnyére, mint átmeneti s egyéni kitüntetésre kell törekednie. Átengedte hát Simonnak és seregének az első kitörés vezetését. Az összegyűlt vezérektől azonban arra kért engedélyt, hogy saját seregével s annyi harcossal, amennyi önként csatlakozik hozzá, a város falain belül, a völgykapu közelében fegyverben állhasson. Ha esetleg úgy hozzák ki a körülmények, onnan azonnal Simon segítségére jöhet. Simon a farizeust megvető pillantással mérte végig, értésére adva ezáltal, hogy lenézi a reá erőszakolt segítséget, és nincs rászorulva. A vezérek azonban helyeselték Nekodas kívánságát, s így megkezdődtek a harci előkészületek.

A rómaiak éppen táboruk elsáncolásával foglalatoskodtak, és nagyrészt lerakták fegyvereiket maguk mellé, midőn Simon csapatai hangos harci riadóval keresztülrontottak Kedron völgyén, a védtelen s meglepett ellenséget halomra gyilkolták, a megmaradottakat pedig kiűzték a táborból. A zsidók győztek tehát, és talán elpusztítják az egész tizedik légiót. De az Úr maga jelölte ki ama hőst Sion legyőzésére és kiirtására, aki örködött hadserege fölött és jól fegyverzett katonáinak erősen zárt soraival máris közeledett. A menekülők is hozzá csatlakoztak, és rövidesen nagy rések keletkeztek a zsidók soraiban, sőt a rómaiak ismét a völgy innenső oldalára verték őket vissza.

Azonban alig választotta el a hadakozó csapatokat Kedron völgye, midőn Simon ismét összegyűjtötte seregét. Nekodas pedig Mesraimnak, a völgykapu őrének jeladására, hozta a maga friss és harcedzett katonáit. Titus a tizedik légió csak kis részét hagyta a csapatnál, melyet maga vezetett, a többieket elküldte, hogy a sáncmunkákat folytassák. A zsidók a tizedik légió nagy részének elvonulását gyáva szökésnek vélték, vad hévvel rohantak a

rómaiakra és soraikat áttörve, maguk előtt hajtották őket az Olajfák hegyére. A rendetlen futás azokat a katonákat is magával sodorta, kik ismét a sáncokkal foglalatoskodtak. Annál gyorsabban s fejvesztettebben menekültek ezek is, mert azt hitték, hogy Titus is a menekülők között van. Titus azonban néhány hű emberétől környezve vitézül harcolt a Kedron-völgy lejtőjén, és jó-néhány ellenfelet levágott, a többieket futásra kényszerítette. Simon elesett és a megrémült zsidók hangos jajkiáltásokkal fordítottak hátat az ellenségnek, menekülve minden oldalon. Nekodas, hogy megmentse a helyzetet, nekieresztette hatalmas hangját és a szétriasztott sorok közé azt a jelszót kiáltotta oda, mellyel tegnap háborúra tüzelte övéit:

– Sionért és a templomért! ...

A szó hatott és a menekülő zsidók megfordulva ismét vadul támadtak, veszedelmet és zavart támasztva a rómaiak soraiban. Titus benn volt a legvadabb harc közepében, csakis az ő bátorsága s vasakarata mentette meg a légiót. A rómaiak restellték előbbi futásukat, mely saját vezérüket sodorta veszélybe, és még egyszer megtámadták a zsidókat, még egyszer menekülésre kényszerítve őket. Hanem Jákob harcias fiai lassan s a legnagyobb rendben vonultak vissza a város felé, és sok római harcos vére festette még pirosra Izrael fiainak fegyverét, míg a kapu az utolsó harcos – Nekodas ben Adad – mögött bezárult.

De mit használt az ellenség számára készített vérfürdő, mit a zsidók bátorsága s harcvágya, mit hőseinek ereje s lelkesedése oly városra nézve, melyet Isten átka sújtott? És létezhetett-e segítség, várhatott-e bárhol is segítséget az a nép, melyre maga az Úr mondotta ki a pusztulás ítéletét?

VII. Intelem

Nekodas lakását remek kert vette körül. Ennek szépsége s nagysága éppen úgy bizonyította a tulajdonos pompaszerető voltát, mint a büszke lakóház maga, mely talán a legvonzóbb helye volt Jeruzsálemnek. A kert Sion hegyének egy lejtőjén feküdt, tele cédrus-, pálma-, olaj- és fügefák szabálytalan, de kedves csoportjával. Egyik oldalán a hatalmas Dávid-torony, háttérben a hősök háza s távolabb a Dávid-város kimagasló, pompás ormai emelkedtek. A kertet bekerítő magas fehér falra borostyán és szőlőinda futott föl. A kert legkedvesebb s legbarátságosabb része közepe táján volt, ahol pálma- s olajfacsoport árnyában tisztavízű szökőkút lövellte erős, ezüstös sugarait a magasba. A habok csillámló esőként estek vissza a tág kagyló alakú márványmedencébe, megfürösztve a szélére hajló jázmin- s rózsatövek gyöngye gallyait. A márványkagyló nem bírta a forrás gazdag vizét magába fogadni és a kristálytisza víz a medence szélén levő két mélyedésen át kiosont, kígyózó patakocskában szelve át a kertet. Ott is, hol a víz nem volt látható, nyomát mégis észre lehetett venni, mert a fű bujábban nőtt partján, a bokroknak frissebb színárnyalatuk volt, a virágok is jobban virítottak, ahol víz nedvesítette gyökereiket.

Nekodas kertjében a szökőkút környéke volt a fiatal Ada kedvenc tartózkodási helye. Ha atyja nem találta őt szobáiban, mindig az öreg, százados fák alatt kereste fel őt, melyeknek árnya megóvta a forrás és szökőkút vizét Kelet napjának tüzes sugaraitól. Természetes élénksége és munkaszeretete mellett is órákig tudta élvezni a játszi, csillámló habokat, amint a szökőkút a levegőbe löki őket. Csak e látszólag cél s gondolat nélküli álmodozásban eltöltött órák alatt engedhette át magát az ország asszonyainál oly gyakori tétlenségnek. Nevelése s állandó együttléte oly fáradhatatlan, tette vágyó emberrel, mint atyja, nagy befolyást gyakorolt reá és ezért hazájának az a szokása, mely az előkelő nőknek cél és dolog nélküli életet ír elő, csak ürügy volt nála arra, hogy zavartalanul foglalkozhassék titkos gondolataival és gondjaival.

Nekodas már másodszor küzdött Jeruzsálem eltiprója ellen, de leánya nem tudott semmit a veszélyről, melybe az önérzetes férfi rohant: csöndesen ült ugyanezen napon a szökőkút kis

erdejében. Nyugtalanság töltötte el mégis szívét atyjának, népének és saját magának sorsa fölött. Szomorúsága közben lelkiismeretfurdalást is érzett, hogy a félelem nagyrészt egy jóslat miatt rágja a lelkét, s még hozzá e jóslatot oly valakitől hallotta, kinek vallását az ő saját atyja kárhoztatja, de Jeruzsálem minden írástudója is kérlelhetetlenül megveti és gyűlöli ezt az új vallást. Ehhez járult még az is, hogy gyermekkori játszótársát, szívének szerelmesét e vallás képzelt tévelyében tudta: megvetve, lenézve s gyűlölve mindazok által, akiknek tiszteletére és szeretetére gyermekkor óta tanították. Így hát a bánat nagyon korán lopódzott be szívébe. Abba a szívbe, mely pedig fogékony volt az élet minden megengedett öröme és élvezete iránt is.

Midőn most így egyedül üldögélt a szökőkút mellett, mégsem volt szomorú gondolatainak kénye-kedvére hagyva. Mellette a jázminbokor gallyai között röpdösött kedvenc és állandó kísérője, a paradicsommadár. Rabláncát egy finom selyemzsinór úrnője arannyal hímzett övéhez csatolta. Ott cikázott a fényes tollú madár ágról-ágra, s élvezte látszatszabadságát, csak ha néha messzire szállt, emlékeztette rabságára a feszülő zsinór. Ilyenkor Ada is felriadt álmodozásából, de csak pár percre tudta elűzni szomorú gondolatait. A madár arra az időre emlékeztette, mikor szíve nem ismert még bánatot és szerelmének tavaszát nem zavarta a legkisebb gond sem. A szép madarat Adoram, az ország szokása szerint virágokkal s ékszerekkel együtt, hódolata jeléül ajándékozta szerelmesének fiatal s minden reménnyel teljes boldogságuk napjaiban, és az élénk, okos állat rövid idő alatt Ada magános óráinak legkedvesebb társa lett. Többre becsülte, mint ékszereinek legértékesebb gyöngyeit vagy legdrágább ruháit.

A madár az egyik olajfa gallyain himbálódzott, és fényes szárnyait többször mintegy szökésre terjesztette ki, de a selyemzsinór mindannyiszor megakadályozta. Ada fölnézett, és lágy, hízog hangon szólította a türelmetlenkedő foglyot. Ez tarka fejceskjét ide-oda mozgatta, és csicseregve felelt, végre pedig leröpült úrnőjének kiterjesztett karjára. Ada átölelte, ajkával érintette, kezével simogatta, és úgy csevegett hozzá, mintha tollas játszótársától értelmet s együttérzést várna. Istennek ez öntudatlan teremtménye mintha megértette volna a hízog hangot, s mintha többre becsülte volna az ilyen rabságot a szabadságnál: örömmel és bizalommal viszonzta úrnője enyelgéseit. Magános óráinak társával játszadoxva, gyermekes örömeiben Ada hamar elfeledte gondjait, aggályait és pajzán vidámsággal adta át magát a pillanat ártatlan élvezetének.

Nehéz, sietős lépések alatt hajoltak meg a gyep virágai s fűszálai. Ada fölnézett, és atyját látta maga előtt harci díszben, páncélja és sisakja azonban poros és piszkos, kardja markolatig véres volt. A fiatal leány elsápadt ijedtében, és atyjához szaladva kérdezte:

– Ütközetből jössz?! Atyám ... megsebesültél?

– Megsebesültem? Nem! – mondotta Nekodas – hanem győztünk! Az új Babylon fiainak vére pataként folyt Júda völgyében és a Kedron hullámaint akárcsak piros borral vegyítették volna. Igaz ugyan, hogy a pogányok kardja is sok zsidót pusztított el, de én egyedül több hitetlent öltem meg, mint amennyi férfi mi közülünk az ő harcosaik keze alatt elesett.

Ada visszarettent vérrel borított atyjától, kinek fegyverzete, keze, arca oly élénken tanúskodtak az éppen hogy bevégzett kegyetlen munkájáról. Atyja vonásai a nyers győzelmi öröm és a még kielégítetlen harcvágy kemény kifejezését viselték magukon. Nekodas levette és a földre helyezte sisakját. A véres kardot is mellé támasztotta, és vad élvezettel mosta meg kezeit s arcát a szökőkút vizében, mialatt a kristálytisza habokat elleneinek vérével zavarta föl. Ada rémülten nézte mindezt, és végre félénken kérdezte:

– Nem akarsz bemenni a házba, atyám, hogy ott fürdővel és étellel fölfrissítsd magadat?

– Nem! – rázta fejét a harcos. – Tagjaim ereje nincs kimerülve, és lelkem sem kívánja az üdülést. Az út, melyet tettem, csak séta volt Sion védelmezői számára és a mű, melyet véghezvittem, játék. Bár Júda minden patakja Róma fiainak vérét inná! Bár Jákob minden

szántóföldjét szívük vérével frissítenék fel! Bár fehérlenének a Hermon és Libanon csúcsai az agyonütöttek csontjaitól!

– Atyám, – tette szelíden Nekodas karjára kezét Ada – mikor kezdedbe adta az Úr ellenségeidet, ne átkozd a megszabadultakat.

– Azt mondod, hogy megszabadultak? Én mondom neked, hogy Baal fiai közül egynek sem szabad megmenekülni. Mindnyájukat elpusztítja a kard éle, az éhség, a tűz vagy a pestis. A dicsőség napja közeledik! Az Úr megfosztja trónjuktól a pogányokat, Júdát azonban fölemeli és győztessé teszi. Megkoszorúzza Dávid fiát, kezébe adja a jogart, és Ada, Áron házának leánya, ott ül majd az aranyos széken és fiai uralni fogják a föld összes népeit!

Oly erő és lelkesedés volt a pap szavaiban, hogy ékesszólása majdnem a jóslat látszatát vette föl. Elvakultságában azt hitte, hogy szavai be fognak teljesedni, és Júda királyi koronája egykor egyetlen gyermekének fején fog ragyogni. A győzelmi mámor, amit Jeruzsálem rettenetes ellenségével szemben kivívott nagyon időleges és bizonytalan értékű előnyök miatt érzett, elhitette vele, hogy Istene is érette s vele harcol, hogy Izrael dicsőségének napjai közelednek már. Adoram elpártolásával most keveset törődött, mert azt gondolta, hogy az Úr bizonynal vissza fogja vezetni ősei hitéhez. Nem vétkezett-e az Úr ellen Dávid, Salamon, Ezekiás? És teljesítenetlen maradt-e e miatt az Úrnak ígérete? A jövőt a halhatatlan dicsőség teljes fényében látta maga előtt, s úgy vélte, élete hátralevő idejét is dicsőség s pompa között élheti át.

Midőn Ada atyját a büszke s merész bizonyosság e hangján hallotta beszélni, szemeit félénken emelte föl hozzá, azonban ugyanezen pillanatban gyorsan le is sütötte. Nekodas észrevette, hogy leánya reszket s pirul, gyorsan megfordult tehát, és Adoramot látta maga előtt. A pap most oly hangulatban volt, hogy még a fiatal keresztényt is szokatlan szívéllyességgel fogadta.

– Légy üdvöz, Adoram ben Sellum, – mondá barátságosan – az Úr a mai napon kettős áldásban részesített engem. Legyőzte általam Izrael elleneit és most megengedi, hogy lássam a királyfi arcát, akinek jövendő országáért küzdöttem.

– Én érettem küzdöttél? – mondotta Adoram szomorúan. – Oh, bár ne szolgálnék neked ürügyül arra, hogy összeütközésbe jöjj az Úr akaratával, melyet úgyszemint másíthatasz meg. Bár belátnád, hogy csalódsz. Azonban az Úr lezárta szemeidet, hogy ne ismerd meg az igazságot és ne lássad a valóság útjait.

Meg kell említenünk, hogy a büszke farizeus, aki sem a főpap, sem a magas tanács vénei, sem a helytartó, sőt a császár előtt sem érzett vagy tanúsított volna tiszteletet, azt az ifjút, aki nem tűnt föl rendkívüli gazdagság vagy befolyás által, sőt nem is törekedett rangra s hatalomra szert tenni, és aki oly nagyon szegény volt dicsőség s hatalomban: ezt az ifjút mindig abban a kiváló hódolatban s tiszteletben részesítette, mely véleménye szerint a jogos trónörökös és hazájának jövendő királyát illette meg. Megtörtént néha, hogy az ifjú keresztény szavai fölingerelték, és fölizgatva ennek látszólagos hittagadása által, túl szigorúan, sőt keserű szavakkal illette őt. E szavakat is azonban a tiszteletnek bizonyos árnyalata enyhítette, még a fölindulás leghevesebb perceiben is. Azért Adoram szavaira is nagyobb elnézéssel válaszolt, mint ahogyan azt a rettegő Ada várta.

– A te szemed, királyfi, vak és lépteid a bűn s tévedés ösvényén járnak. De én nem félek, mert az Úr be fogja váltani szavát. Odaadja ő neked Dávid koronáját s jogarát, odaadja lelkednek Salamon bölcsességét s fényét, hogy Izrael dicsősége és nagysága áthassa az egész világot.

Adoram sóhajtott, de nem felelt. Tudta, hogy itt az igazságnak legmeggyőzőbb érvei éppen oly gyöngéknél bizonyulnának, mint a lenge szellő fuvalma. Adára nézett, ki a madarat még mindig egyik kezében tartva, a másikkal gépiesen simogatta, és szótlanul, aggódva hallgatta a két férfi beszédét. A fiatalember gyöngéd részvétellel nézett pár pillanatig

szerelmesére, ismét mélyen s fájdalmasan sóhajtott, azután mintha nehéz és nyomasztó álomtól akarna szabadulni, megrázta s gyorsan fölvetette fejét, mialatt így szólt a farizeushoz:

- Tudod-e, hogy Eleazár holnap megnyitja a templom kapuit a zarándokok részére?
- És te, – mondá Nekodas – azért jöttél ide, hogy ezt nekem megmondjad?
- Nem. Sőt azért jöttem, hogy kérjelek, ne menj holnap a templomba.

A pap csodálkozva nézett a fiatal keresztényre és így szólt:

– Az Úr támogassa lábaimat, hogyne inogjanak és oltalmazza szemeimet a megvakulástól. A hitehagyott azt hiszi, hogy ajkainak álnok lehelete távol tarthatja Jehova papjait fölszentelt oltáraitól, és hogy sikerülni fog neki a hitetlenség és sötétség országába vezetni őket!

– Távol legyen tőlem, – szólt a krisztushívó büszkén – hogy fortély vagy erőszak által akarnálak arra a hitre téríteni, melynek fénye elől elzárta az Úr szívedet. Ha Mózes törvénye szerint imádod is az Urat, ha be is mutatod az égő áldozatokat, melyek azonban korántsem nyerik már meg Jehova tetszését: csak ne menj holnap a templomba, te elvakult ember. Nagy lesz a tolongás és az ellenséges pártok ily hirtelen s közeli érintkezése könnyen véres viaskodásra adhat alkalmat. A gischalai véreb csak alkalomra vár, hogy gyűlöletének szomját ellenei vérével oltsa, de még Eleazár is oly kegyetlen s vad, mint a sivatag tigrise.

Nekodas keserűen fölnevetett:

– Te Dávid nemzetségéből származol ugyan, de hitetlenséged a fölszentelt királynak egykoron ereidben folyó, pezsgő vérével lassú, tehetetlen hullámmá változtatta át, mert különben nem lennél képes arra gondolni sem, hogy a pap a szentélyben és a harcos saját népének fegyverei között remegő félelmet érezhessen.

– Tehát nem lehet téged rávenni arra, hogy holnap elkerüld a templomot? – kérdezte Adoram, mellőzve a farizeus utolsó szavaiban rejülő sértést. – Ígérd meg hát legalább, hogy Ada nem fogja magát kitenni annak a veszélynek, melybe te oly könnyelmű gondatlansággal belerohansz.

– Veszély! – kiáltott fel Nekodas. – Úgy Jeruzsálem leányainak ezrei, mint Júda és Izrael távolfekvő városaiból idesereglett zarándokasszonyok százezrei elmennek holnap hajnalban az Úr templomába, hogy neki dics- és hálaéneket zengjenek, amiért megvertük az ellenséget és a templom kapuit ismét megnyitottuk. Hogyan hiányozhatna Nekodas leánya akkor, midőn a többiek mind az Urat áldják, dicsőítik őt atyja győzelme alkalmából, és ennek nemzetségét magasztalják?

– Győzelem ... dicsőség! – ingatta fejét szomorúan Adoram. – Eltemetik azt ezek a leomló falak és az összedülő tornyok, örökre eltemetik az emberek szemei elől. Ada! Ha azok közül az esküvések közül, melyekkel egykor ajkaid Sion királyainak utolsó és szerencsétlen fiát boldogították, csak egy is igaz volt: légy irgalmas előrelátó félelmem iránt, és ne menj holnap a templomba.

Ada szemei könnybe borultak. Szelíd és szeretetteljes tekintetét szerelmeséről esdőleg emelte atyjára, és oly nagy hatalma volt a farizeus büszke, sötét lelkülete fölött, hogy ez nem tudott kemény választ adni néma kérésére.

– Nem. Ada, mi ez? – kérdezte. – Hogyan gondolhatsz veszélyre az Úr házában? A szentélyben majd egyesíted hangodat Júda többi leányainak dicsénekeivel és Adoram a templom kapujánál állva örömmel fog téged üdvözölni, mikor az ima végén társnőiddel együtt elhagyod a templomot. A királyfi biztosan pirulni fog mai okatlan félelme miatt. És ha tényleg léteznék is veszély: nem akarod ezt megosztani a te atyáddal és jeruzsálemi barátnőiddel csak azért, mert szerelmesednek hangja füledbe csengett és tekintete megingatta lelked erejét?

– Nem, atyám, ha te meghalsz, minek éljek akkor én? Te pedig, Adoram, bizzál az Úrban, aki nem fogja megengedni, hogy a gyermeket veszély érje, mert atyjának engedelmeskedett.

– Az Úr áldjon meg, Nekodas ben Adad, – szolt Adoram meghatottan – angyalt neveltél te az égnek s ezért Jehova kegyesen fogja megítélni tévedéseidet. Te pedig, Ada, bízzál nemcsak az Úr jóságában és hatalmában, hanem lelked fivérének hűségében is.

Ezzel a fiatal keresztény, színleg kevésbé leverten, mint jövetelekor, csöndesen és komolyan, de gyors léptekkel távozott, mint az olyan férfi, aki megnyugtató elhatározáshoz jutott. Midőn pedig karcsú, büszke alakja eltűnt a sűrű olajfa erdőcske mögött, Ada sóhajtva simult atyja mellére. A vérengző harcos, a rideg pap ellenben szelíd szavakkal vigasztalta egyetlen gyermekét.

VIII. Árulás

Felvirradt az egyiptomi kivándorlás emlékűnepe. Jeruzsálem tornyai, falai és szentélyének pompás ormai csillogtak s ragyogtak a napfényben. A templom minden ajtaja nyitva volt, az ősrégi templomváros lakóinak ezrei tömérdek zarándokkal együtt siettek a szentélybe, hogy az ünnepélyes és nyilvános áldozatnál jelen legyenek. Nagy csoportokban lepték el a folyosókat és minden szem a papok udvarára tekintett: ott állott Nekodas, az áronita, készen arra, hogy bemutassa az áldozatot. A tulajdonképpeni főpap – Mátyás – annyira félt elkeseredett ellenségétől, gischalai Jánostól, hogy nem mert a templomba jönni, és ezen napra átadta hivatalát Nekodasnak. Ezért födte a büszke farizeus méltóságos alakját a törvény által előírt bő sötétkék, aranszegélyű felsőruha és a pompás, arannyal átszőtt byssusból készült vállköpeny. Derekat széles, fehér öv fogta körül, melybe aranybetűkkel Isten különböző neveit hímezték. Széles mellét az úgynevezett mellkép díszítette, melynek közepén tizenkét fényes drágakőtől és Izrael tizenkét törzsének nevével körülvéve e szavak állottak: „Tudomány és igazság”. Fején magas és széles, bíborvörös aranszalaggal díszített sapkát viselt. Homloka fehér köteléssel lekötvén, rajta lefüggő hajtincsek módjára néhány pergament tekercs volt odaerősítve. A törvény szavaival teleírt tekercsek szemébe csüngöttek, mert a zsidók így gondolták el a magasztos szavakat: „A törvény mindig szemed előtt legyen”.

Az oltárnál Nekodason kívül a szolgálattévő papok és leviták állottak, azután a többi tizenegy törzs vénei s családfői következtek, hátrább tolongott a nép. Az áldozatoltártól balra, a háttérben, aranyozott setimfa-oszlopokon függött a pompás szíriai szőnyeg, amely Izrael leányait rejtette a kíváncsi szemek elől. Adoram e szőnyeg közelében állott díszöltönyben s komoly arccal, fegyverét arannyal áttört köpenye alá rejtve. Azzal az erős elhatározással figyelt meg mindent, ami körülötte történik, hogy vérevel fogja megvédeni minden veszélytől szerelmesét s ennek atyját.

A Kelet ragyogó napja kiemelkedett a szentély ormai mögül, és sugarait oly erővel s izzással lövellte az ünneplő népre, hogy kevésbé forró égöv lakói számára tűznek is számíthatott volna. Nekodas, a pap, megragadta az áldozatkést, és a bárányok, kosok sorra vérezték el az oltár körül. A szolgálattévő papok a vért aranyos edényekbe fogták föl, Nekodas szétszedte az állatokat, meggyújtotta a szent tüzet, és nemsokára a pap kezében tartott aranyos füstölő jó illatával együtt szállt az ég felé.

Ekkor fölhangzott Nekodas éneke, amint hárfákkal, sípokkal és kürtökkel kísérvén a 75. zsoltár első versét kezdte meg. Hatalmas hangja túlharsogta az összes hangszereket. Majd elhallgatott, és Izrael papjai s asszonyai fölvaltva énekelték végig a zsoltárt. Mikor e szavakhoz értek: „Te félelmes vagy és ki tud hatalmadnak ellenállni?” Nekodasnak kemény vonásain dacos önbizalom ömlött el, büszke s kihívó tekintetét vetett a tömegre, mintha a szent ének szavait magára vonatkoztatta volna. Amikor azonban Jákob leányainak gyöngéd hangja e verset énekelte: „Midőn Isten ítéletet ült, hogy e földön minden szelíd lelkűt megsegítsen”, ekkor az áhítat, mely még a templomban is egy percre engedett

büszkeségének, ismét visszatért keblébe: földre vetette magát atyáinak Istene előtt és a nép követte példáját.

Ez volt a jel, amelyet gischalai János társaival megbeszél. Kisebb-nagyobb csoportokra oszolva a nép közé vegyültek, és most, vezetőjüknek egy rövid éles kiáltására, ünnepi felsőruhájukat levetették, s teljes fegyverzetben állottak a fegyvertelen nép előtt, mely azt sem tudta, honnan került elő hirtelen a fenyegető ellenség.

A papok, leviták, zeloták és követők – akik ismerték a templom titkos járatait – rögtön felfogták, hogy elsősorban őket fenyegeti veszély, mert mindig is ők voltak gischalai Jánosnak legelkeseredettebb ellenségei. Tudták azt is, hogy egyrészt kevesebben vannak, mint elleneik, másrészt fegyvertelenek, és azért a szentély alatti boltozatokba menekültek, s menedékhelyük erős vasajtáit bezárták maguk után. De ezzel, a rémületéből még magához sem tért néptömeget, minden tanács és segély nélkül hagyták ott a kegyetlen ellenség hatalmában.

A gischalai véreb emberei látva, hogy gyűlöletük célpontjai – a papok – ily gyorsan s váratlanul tűnnek el, a rémüldöző s védtelen népen bosszulták meg magukat, és rettenetes öldöklésbe kezdtek. Mindenik talált a tömegben ellenséget vagy oly embert, aki valaha jelentéktelen sértéssel illette őt, de mely most, a fékevesztett düh közepette, halálos sértéssé fajult. Akinek a pártszenvedély sok ezer védtelen áldozata között nem akadt ellensége vagy sértője, az csakhamar olyan arcot fedezett fel a tömegben, mely nem tetszett neki, vagy olyan ember testébe botlott bele, akit a félelem és kétségbeesés a földre sújtott: mindenki talált egy fejet, melyre kardjával halálos csapást sújtson, egy mellet, melyet törével átdöfjön. Vad összevisszaságban hangzott a kiáltás:

– Le a zelotákkal! Le a képmutatókkal!

Sok ezer ártatlan vérzett el így, akiknek pedig békés lelkükben sohasem dúlt pártszenvedély vagy az öldöklési és harci vágy.

Bár Nekodas társaival könnyen megmenekülhetett volna, mégsem tette ezt. Nem volt-e házának és szívének szentélye, életének kincse s koronája, egyetlen gyermeke életveszélyben? Mihelyt a harc vagy inkább öldöklés kezdetét vette, fölkapta az oltáron heverő áldozatkést és a szent fegyvert sújtásra emelve utat igyekezett magának törni a helyhez, hol a nők térdeltek. Fegyverével már átszúrta egy békés vincellér mellét, már átugrott egy haldokló fiú testén: akkor azt vette észre, hogy durva kezek széthúzzák az asszonyok függönyét, hallotta a nők rémkiáltásait, és szíve megremegett kétségbeesett haragjában. Oda akart menni, oda kellett mennie. Segélyt, segélyt gyermekének! Ekkor ismerős, élesen rikoltó hang ütötte meg fülét közvetlenül mellette:

– Le a képmutatóval, pusztulj el! – és gischalai János hatalmas kardja villant meg feje fölött.

A farizeus oldalt ugrott, és a rablóvezér vasa célt tévesztett. Az állig felfegyverzett, erős, vállas bandita és a majdnem fegyvertelen, de óriás termetű izmos pap viaskodni kezdett egymással. Régen gyűlölték már egymást, és a rablóvezér várva-várta az alkalmat, mikor személyes viadalban töltheti majd ki bosszúját s haragját azon emberen, akinek hírneve tövis volt az ő szívében. Minden más időben Nekodas is kívánta volna a gischalai vérebbel való leszámolást, de a jelen pillanatban lelke tele volt gyermeke sorsa iránt való aggodalommal. Tehát gyorsan kellett végeznie: vagy-vagy. Nagyobb testi ereje s még inkább az emésztő nyugtalanság, határozottan fölénybe helyezték őt ellenségével szemben. Egyszerűen földhöz vágta hát őt, és még mielőtt újra fölemelkedett volna, elrohant az asszonyok előudvara felé.

Itt rettenetes harc dühöngött. Öreg s fegyvertelen emberek, remegő atyák védték feleségeiket és leányaikat a rablók támadása ellen. A farizeus kemény szíve megremegett, tagjai megmeredtek, és megszedült, mikor a tisztos matrónák s gyöngeszüzek bosszúért kiáltó kiömlő vérét látta. Nagy erőlködéssel azonban hirtelen megemberelte magát.

Körülnézett: sehol sem tudta fölfedezni szeretett gyermekének jól ismert ruházatát. Rémülten kiáltozta nevét, de az édes hang nem felelt neki.

Már azon volt, hogy a halottak között keresse Adát, midőn megpillantotta Adoramot, amint balkarján ájult nőt tartva, jobbában villogó kardjával az őt hevesen támadó két fegyveres alak ellen védekezett. Lassan hátrálva a templomudvar külső kapuját igyekezett elérni, de egyúttal a karján nyugvó nőtől is távol tartotta elleneinek csapásait. Ada arcáról félrecsúszott a fátyol, és azok az édes vonások, melyeket atyján s jegyesén kívül senki sem látott eddig, most az üldözőket lángra lobbantották, de féken is tartották. Mert a szép zsákmány iránt érzett vágy mellett határozatlan s különös, félelemszerű érzés tartotta őket fogva, s ez volt oka annak is, hogy megsebezését kerülték. Ha ezen körülmény nem csökkenti támadásuk hevességét, talán Adoramnak nyugodt megfontoltsága és bátorsága magában nem lett volna elégséges arra, hogy kedvesét megmentse.

A csatározás elején Adoram szorosán a nők karzatához húzódott, és mihelyt az első avatatlan kéz széthúzta a védő függönyt, ő is belépett a nők osztályába. Hogyan fedezze föl azonban szerelmesét ezer hasonló alak között és miképp hallhatja meg hangját e vad zsvivajban? Hangosan kiáltotta nevét, míg szívében a védtelenek és üldözöttek Istenéhez fohászkodott. Kutató tekintete gyöngye, remegő alakra esett, mely félénken igyekezett egyik oszlop mögé rejtőzni. Reménnyel telten, élesen nézett oda, és ujjongva ismerte föl a fátyolt, melyet egykor anyja hímmzett fia menyasszonya részére. Odasietett, balkarjával magához ölelte őt, köpenyét lelökte, és kardját jobbában tartva, lassan s nagy fáradsággal tört utat a veszedelmes gyülekezeten át. Már elhagyta az izraeliták udvarát, már a pogányok udvarának közepéig jutott. Kemény szavakkal és sokszor fegyverét is használva törte magát előre az embertömeg közepette. Reszkető szerelmesét halk, enyelgő suttogással vigasztalta s bátorította, midőn hirtelen gischalai János csapatának két harcosa állta útját, és szemtelen szavakkal szólították őt fel arra, adja át nekik zsákmányát.

– Mienk a nő! – ordította az egyik. – Mi gischalai János emberei vagyunk. Minden zelota asszonyostól és leányostól együtt a mi foglyunk!

– Légy nyugodt, Ada ... bízzál bennem – suttogta Adoram remegő védenca fülébe, aztán hangosan így folytatta: – Mi nem vagyunk zeloták, hanem békés felsővárosiak. Engedjétek meg, hogy nővéremet öreg atyám házába vigyem, és ha utunkat biztosítjátok, gazdag jutalomra számíthatok.

A harcosok egyike hajlandó lett volna az ajánlatot elfogadni, azonban az, aki előbb beszélt, így szólt:

– Kétségtelenül gazdagok. Ez ruházatukról is látszik. De ha szabadon bocsátjuk őket, alig fognak annyit adni nekünk, amennyit az ékszerek érnek a nő ruháján. És hiába, e nő amúgy is a mi tulajdonunk.

– Igazad van, – mondta a másik – tehát gyorsan, szép Thamar, Michol vagy hogyan hívnak, kövesd új uraidat.

A rablók erőszakkal akarták elszakítani a remegő nőt oltalmazójától, aki most még csak lapos vágásokkal védte magát. Ada Jehova nevét sóhajtotta. A rablók egyike azonban durva kacajjal kiáltott föl:

– Ni, a madárka énekel hálójában! Hadd lássam, ajkaid is oly édesek-e, mint éneked, kis pávám.

És felé nyúlt, hogy megragadja őt.

– Ne nyúlj hozzá! – sziszegte Adoram összeszorított fogakkal.

Oly csapást mért egyúttal kardja élével a rablóra, hogy ez véresen tántorodott vissza. Most aztán a két rabló is nagy hevességgel és dühvel támadott, úgyhogy Adoramnak nagy fáradságába került erős vágásaik ellen fedezni magát.

A támadók nem akarták Adat megsebezni, s ezért, szerencsére egy pontban egyesítették támadásukat. De a vad, zavaros tolongásban Adoram háta mögé sem kerülhettek, ez tehát

mindig arccal ellenei felé fordulva, lassan és elővigyázatosan hátrált, hogy a szabadba jusson, hol segítséget vagy szökésre alkalmas pillanatot remélt találhatni. Melle zihált, szerelmesét tartó karja meredezett, a napvilág s a fegyverek villanása vakították szemét, és saját erején csüggedve, rövid szaggatott szavakkal fohászkozott az Úrhoz.

Imája meghallgatásra talált. Nekodas utolérte őt: a bosszúálló apa hatalmas karja a véres áldozatkéssel földre sújtotta az egyik rablót, a másikat is megsebezte, s kényszerítette őt, hogy vegye föl vele a harcot. Így Adoram megmenekült. Nekodas a dühtől és a harc fáradalmaitól lihegve még utána kiáltott:

– Menekülj királyfi, menekülj! Atyád házában majd átveszem kezedből megmentett kedvesünket.

Futva sietett Adoram a sebesültekkel s menekültekkel telt utcákon keresztül, melyek jajkiáltásoktól, káromkodásoktól és esküdözésektől hangoztak vissza. Ereje már-már hanyatlott, időnkint leroskadt édes terhe alatt. Majd kétségbeesett erőlködéssel ismét összeszedte magát, és végre elérte atyja házát Dávid sírjánál. Ziháló mellel, kipirult arccal, csapzott hajjal rohant be a csarnokba, hol kimerülten esett térdre. A zaj hallatára Sellum elősietett szolgálival a belső szobákból, és mikor a fiatal, fátyoltalan, ájult leányt megpillantotta, rémülten kiáltott fel:

– Jehova haragja nehezedik reánk! Meghalt Áron házának virága ...

Mikor Adoram e szavakat hallotta, halálsápadt lett. Szerelmese fölé hajolt és fájdalmasan kiáltotta:

– Nem! Nem halt meg, nem halhatott meg. Véremmel oltalmaztam őt, most is folyik még. Ébredj Ada, ébredj! Liliomom, szerelmem, lelkemnek lelke ...

Az öreg Sellum az ájultat még mindig holtnak hitte, és fiának vérét látva kétségbeesett: ruháját, haját tépdeste, és port hintett fejére. A szolgák gyámoltalanul álltak körülöttük. Adoram kísérletei, hogy szerelmesét felébressze, még mindig eredményteleneknek látszottak, mikor két rabszolganő kíséretében sűrűn lefátyolozott, magas, idősebb asszony lépett a csarnokba. A szeme elé táruló látványra halkan felsikoltott, és hirtelen megállt. Csak pillanatra győzték le érzelmei. Rögtön ezután odalépett Adoramhoz, és hangosan, de szelíd hangsúllyal szólította nevén. Az ifjú fölnézett rá és szomorúan kiáltott föl:

– Oh Zelpha, anyám! Miért kellett Ada holttestét Adoram karjaiban látnod?

Zelpha megfogta a leány kezét.

– Nem halt meg. Nemsokára örömmel fog téged üdvözölni.

Azután a rabnőkhöz fordulva parancsolta:

– Hozzátok őt szobámba, majd ott fogjuk gondozni. Hát te fiam, hol sebesültél meg?

– Nincs baj, anyám. Csak a bőröm van felhorzsolva – mondta Adoram, mialatt vonakodott kiadni karjaiból Adát. – Nem, ne vegyétek őt el tőlem, hadd lássam ébredését. Ada ... már felnyitja szemeit. Oh, te édes szerelmem ...

És csakugyan. Ada szemei édes, szelíd kifejezéssel csüngöttek Adoram arcán.

Mosolyogni igyekezett, és karjaival átölelte nyakát. De aztán hirtelen megremegett, zavartan s kutatva nézett körül.

– Atyám! ... nem látom őt sehol. Megölték? ... Meggyilkolták!

Hirtelen mozdulattal fel akart emelkedni, de feje szédült és gyöngye teste reszketett.

Adoram most már maga tette anyja karjaiba őt, és így szólt:

– Vissza kell mennem a templomba. Kérlek szépen, anyám, legyen reá gondod.

Ezzel megragadta a csarnok falán függő egyik rövid hajító dárdát, és nem hallgatva szülői szavára, sőt Ada tiltakozó kiáltására sem, a templomba rohant vissza.

Itt ezalatt nagy változás történt. A védtelen s békés zarándokokat, fegyvertelen ájtatoskodókat, gyöngye asszonyokat, akik nem tudtak elég gyorsan menekülni, mind megölték és letiporták már. Midőn a gischalai rabló vérszomjas csapatainak első s vad dühe lecsillapodott, a zeloták előjöttek rejtekhelyeikről és az elkeseredett, de a viaskodásban most

már elfáradt ellenségeiknek békét ajánlottak föl. Ezek elfogadták az ajánlatot. Eleazár csapatait fölvtették soraikba, a zeloták vezetője pedig új ura s azelőtti ellenfele, gischalai János szolgálatában továbbra is a zeloták kapitánya maradt.

Csak egyetlen vitás ügy maradt még a két, most már egyesült párt között. Midőn Adoram szerelmesével a megszentelt templomból elmenekült, és Nekodast életben maradt ellenfelével küzdve hagyta hátra, ekkor az öldöklők dühe kissé lecsillapodott már, és sok kíváncsi gyűlt össze, hogy az ismert farizeus kemény tusáját leánya megsértőjével végignézze.

Biztatás, gúny vagy tetszés nyilvánítása, a haldoklók hörgése és a sebesültek nyögése kirívó ellentétben állt csak az imént megerősített békével. Alig beszéltek meg egyességük főbb pontjait, midőn gischalai János és Eleazár maguk is a párviadal színhelyére siettek, s mikor az utóbbi látta, hogy barátja majdnem fegyvertelen, kivont karddal rögtön segítségére sietett. János azonban Nekodas ellenfelében egyik kedvenc katonáját ismerte föl, és régi gyűlölete ismét föltámadt a farizeus ellen, tehát ő is kardot rántott alárendeltje védelmére. Szinte csodálkozó tekintettel s mintegy varázslattól lenyűgözve állott egymással szemben, harcra készen csak az imént békét kötött két rablóvezér. De még mielőtt magukhoz térhettek volna kényes helyzetükből, valaki Nekodas nevét kiáltotta. Egy férfi törtetett hevesen a tömegen át és új harcos állott Nekodas oldalán. Adoram volt. Kimerülten, lélegzet nélkül, de bátran sietett Ada atyjának védelmére. Fegyvere oly heves ütést mért a rabló sisakjára, hogy ez megtántorodott, és ájultan rogyott a földre. A következő pillanatban Nekodas már az elesett mellén térdelt és áldozatkése ott villogott annak feje fölött. A körülálló tömeg látva elesni a harcost, vad kiáltásokban tört ki, mialatt visszafojtott lélegzettel várta a legyőzött halálát. Gischalai János előugrott, és a farizeus mellének irányozta fegyverét. Eleazár azonban szétválasztotta őket és így szólt:

– Ha nem akarod alig megerősített szövetségünket megszegni, ne bánts ez embert!

– Hagyj békét, Eleazár! – kiáltott a gischalai. – Ellenségem barátja nem lehet szövetségese.

– Ti tehát szövetségesek vagytok? – kérdezte csodálkozva Nekodas. – Üdv Sionnak, mikor legerősebb védői nyilaikat ugyanegy ívből lövik ki! De ha én vagyok barátságotok akadálya, döfjétek át Áron fiának mellét, és hogy minden gyűlötséget lemossatok, mártsátok fegyvereteket vérébe. Esküdjetek aztán örök szövetséget ez áldozat holttesténél, aki örömet s önként ment a halálba Jeruzsálem üdvéért és győzelméért!

Föltárta hatalmas mellét, mely Jeruzsálem előbbi ostromainál kapott sebekkel volt borítva, s melyet most fájó örömmel, de azon elhatározással adott halálos elleneinek hatalmába, hogy magát a menthetetlenül elveszett városért föláldozza. Adoram most csöndes szomorúan ejtette ki Ada nevét, mire a vakbuzgó ember elsápadt. De e gyöngeség oly mulékony volt, hogy még gischalai János sem vette észre, aki pedig ugyancsak figyelte a farizeust. Kedvetlenül fordult hát Eleazárhoz, és így szólt:

– Legyen meg tehát kívánságod, és maradjon ez ember életben. De nem azért, mert védelmedbe vted őt, hanem mert nem szokásom oly valakit megölni, aki nem védi magát s mégis dacol.

– Hah! – kiáltott föl a farizeus. – Életemet ne adja nekem ajándékba senki fia, még ha Júda királya lenne is az!

E szavakkal lehajolt, a még mindig ájultan fekvő harcos kezéből a kardot kiragadta s így folytatta:

– Ha nem akarod életemet békeáldozatul, te gischalai kutya, úgy hát küzdj meg velem és ám lásd, el tudod-e tőlem ragadni azt, ha fegyverem élével védem.

János röpke tekintetet vetett a kihívó herkulesi alakjára és sötét vonásaira. Eszébe jutott mai tusája a szenvedélyes farizeussal. A csatákban ugyan mindig bátornak bizonyult a

gischalai főnök, mégis, hacsak valami dolog nem izgatta föl, inkább elővigyázatos volt, mint bátor. Ezért így felelt a farizeusnak:

– Ne szegjük meg párthíveink előtt azt a békét, melyet éppen te hirdetsz, oh Nekodas. Mi ismerjük egymás bátorságát. Inkább a rómaiak elleni küzdelemben és népünk üdvére, mint belső villongások közepette adjuk ennek tanújelét, Jehova áldjon meg téged, Áron fia.

Megfordult, és Eleazárt elhúzta magával, hogy szövetségük közös föltételeit megállapítsák. Csak ekkor jutott hozzá Nekodas, hogy e kérdéssel forduljon Adoramhoz:

– Ada ... gyermekem! ... Meg van mentve? ...

– Biztonságban van Zelphának, anyámnak karjaiban.

Együtt léptek ki az elhagyott, kipusztult utcára, melyen a forró déli nap sugarai ömlöttek el. A gond, az aggodalom, az elmúlt órák izgalmai s veszélyei, egybekötve a nagy vérvesztéssel: mindez kimerítette Adoram erejét, és alig mondta ki a megnyugtató szavakat, midőn a templomkapu egyik oszlopánál ájultan rogyott össze. De rövidesen magához tért, és szeme a farizeus arcával találkozott, mely figyelmes, de nyugodt kifejezéssel hajolt föléje.

– Tudtam, hogy él! – suttogta a pap. – Sion királyának utolsó fia nem halhat meg, mielőtt Dávid koronáját viselte volna. Isten igazságos ítéletet fog szolgáltatni a királynak s utolsó fiának. Jöjj! Elvezetlek atyád házába, ott majd Ada is köszönetet fog mondani a hős királyfinak, aki megmentette az ő s az én életemet.

Ekkor mögöttük éles hang rikoltott föl, és Jézusnak, a vészjóslónak elzúllott alakja sietett el mellettük nyílsebesen. A megvetett s kigúnyolt, de fáradhatatlan jós messze hallható hangon kiáltozta:

– Jaj a városnak, jaj a templomnak! Jaj az egész népnek, jaj Jeruzsálemnek! Jaj ... jaj ... jaj Jeruzsálemnek!

Adoram a rettenetes szavak hallatára mélyen fölsóhajtott. A farizeus is hiába igyekezett kellemetlen előérzetét leküzdeni, mely a szentélybeli szörnyű jeleneteknél és a vészjóslónak mennél távolabbról jövő, annál rémesebben hangzó szavaira keblében támadt.

IX. Bethzobi Mária

Fölvirradt a következő hajnal. A nap még nem itta föl az erdő lombjainak és a róna füveinek harmatát, midőn Ada öreg dajkájával, Abiával, már szobájában ült. Az ablak függönyei félrehúzva, a gránát- és narancsfák gyümölcscsel rakott gallyai, a rózsabimbók és virágok behajladoztak az aranyozott rácson keresztül a szobába. A középső nyitott ablak előtt azonban csak egy magas pálmafa állott, melynek széles, árnyat adó lombjai közül gyönyörű kilátás nyílt a viruló kertre.

Lágy szellő lengette a susogó lombokat és vitte tovább láthatatlan szárnyain a hajnal üde levegőjét, a nyár édes illatát. Ada előtt kis asztalkán, ezüstkosárban és művészi kivitelű csészékben, gyümölcsből s tejből álló reggeli állott. Az öreg cseléd hiába kínálta vele kedvencét:

– Egyél és igyál, úrnőm. Nézd, e barack még teljesen üde és harmatos, a füge olyan, mint a méz. A szőlő átlátszó, mint a drágakő. Kóstold csak, kis tubicám, kóstold. Ajkad nem kívánatosabb, mint e gránátalma.

– Csak te egyél, édes dajkám, – mondta Ada, és egykedvűen tolta el a gyümölcsöstálat – megvárom, míg hazajön atyám.

– Akkor hát igyál legalább. Ah, ez a pompás tej! Még most is érezni rajta a rét virágainak illatát.

– Adoram jövendölései teljesülni kezdenek, – suttogta Ada, és nyugtalanul fölállt – ha ez tovább is így tart, kertünk virágaiból temető lesz, és a fák gyökereit áztató sok könny nemsokára patakokban folyik majd.

Nyíló rózsát szakított le az ablakból, és hosszasan figyelte a virágon rezgő harmatsöppeket. Az öreg cselédnek – akit az évés megakadályozott abban, hogy azonnal válaszoljon – éppen vigasztaló szavakra nyíltak ajkai, mikor a szolgál jelentette, hogy bethezobi Mária, egy Bethezobból, a Jordánon túl fekvő városból való gazdag zárandoknő, Nekodas leányát jött meglátogatni, és kinn vár az előcsarnokban.

– Hadd jöjjön, jöjjön csak! – mondta Ada fölvidulva, de csodálkozva is a látogatás szokatlan ideje fölött. – Hiszen atyja, Eleazár, barátja volt atyámnak. Az ő leányát Nekodas leánya mindenkor szívesen látja. Menj öreg, nyiss ajtót. A bethezobi zárandoknőt Ada szobájának legjobb helye illeti meg.

Az öreg cseléd szétvonta az ajtó függönyeit, melyen át fiatal, büszke tartású és gazdagon öltözött nő lépett be. Hátravetette fátyolát, hogy Adát megölelje és ezzel oly arcot leplezett le, melynek szépségét csak Nekodas leányának bája múlta felül. Arcát nem öntötte ugyan el az a rózsafehér fény, mely ott ült mint lehelet Ada vonásain, s nem vették sötét fürtök körül, mert férjes asszony volt. De vonásai mégis tiszták és tökéletesek voltak. Barna arcát pír borította, ajkai teltek, bársonyos állának gödröcskéje lágy s finom, a keskeny fekete szemöldökök tisztán fénylő szemek fölött íveltek. Bizonyos nőietlen büszkeség azonban nagy kárára volt egész fellépésének, hangja pedig, ha szólni kezdett, majdnem teljesen megtörte a belőle áradó varázst. Mély és kemény férfi hangja volt, de nem volt meg nála annak ereje s érce. Úgyhogy ha valaki nem látta a beszélőt, inkább valamely öreg katonának, mint viruló szépségnek gondolhatta.

– Áldott légy Ada, Júdanak gyöngye! – hízelgett a szép idegen, mialatt homlokon csókolta Áron leányát. – Dicséri ajkam Jehovát, amiért szemem sértetlenül lát téged az iszonyat napja után.

– Te is ott voltál a templomban, Mária? – kérdezte Ada. – S nem sebesültél meg te vagy tieid közül valaki?

– Nem, senki. Férjem még az ünnepek előtt barátjához, Joashoz ment Joppéba, s így nem volt rá ideje, hogy a körülzárolás előtt bejuthasson Jeruzsálembe. Nővérem pedig Bethezobban maradt anyámnál.

– És kis fiad, Jabin? – tudakolta Ada.

– Ő lakásomon van, dajkájának fölügyelete alatt. Hanem te nagy veszedelemben voltál, Ada. Láttam, amint ájultan feküdtél egy ifjú karjaiban, aki két zsoldossal harcolt miattad. Hogyan menekültél ki e vadállatok karmai közül?

– Júda törzsének orozslánja – felelt Ada pirulva – atyja házába vitt, önmaga azonban védelmében megsebesült. Atyám napkeltekor át is ment Sellumnak, a joakimitának házába, hogy Adoram sebei felől tudakozódjék.

– Hogyan! – kiáltott föl Mária csodálkozva. – Az a bíborköntösű, szép, bátor fiatalember Adoram ben Dávid lett volna? Ő az a hitehagyott királyfi, Nekodas leányának hűtlen jegyese?

– Valóban – felelte Ada mély pirulással – nagyon merész hangon beszélsz Ada szívével. De megbocsátok neked, mert Eleazár leánya vagy. Adoram sohasem szegte meg Áron leányának adott esküjét, és ha meg is tévedt Izrael örököse a hitben, cselekedetei oly tiszták, mint szíve.

– Bocsáss meg, kedvesem. De elcsodálkoztam azon férfi vitézségén, aki mint hallom, sem saját szorongatott királyi városának falain nem jelenik meg soha, sem azon kirohanásokban nem vett részt, melyek atyádnak és más bátor embernek oly fényesen sikerültek.

– Nem félelem az, ami Sellum fiát visszatartja a csaták zajától. A názáreti Jézust ő a legnagyobb prófétának tartja, és ez megjósolta Sion elestét. A királyfi szerint tehát vakmerő,

sőt bűnös cselekedet lenne azt a várost védelmezni, melynek pusztulását Jehova már eleve elhatározta.

– Igen! – szólt közbe mély sóhajtással az öreg dajka, ki levette a vendég köpenyét, őt a nyugágyhoz vezette, a legszebb gyümölcsökkel kínálhatta, és már régen várt az alkalomra, hogy belevegyüljön a társalgásba. – Igen, a jelek és csodák napjait éljük. Te, Mária, nem vagy jeruzsálemi, Ada pedig atyjával együtt Jerikóban volt, midőn véres kard jelent meg az égen. Két szememmel láttam.

– Ugyan, – mondta Mária gúnyosan – bizonyára vörösese felhő vagy valami távoli tűznek visszfénye volt az.

– Nem, nem! – szólt közbe Ada is. – Nagyon is igaz a dolog. Mások is bizonyítják, hogy látták. Mikor visszatértem a pálmák városából, hol anyám sírja van, minden éjjel tüzes farkú, nagy fényes csillag jelent meg az égen. Egy egész éven át ott világított rettenetes fényével a város és templom fölött.

Mária hangosan felkacagott és csípősen szólt:

– Az az álmodozó Adoram megrontott téged, Ada. Még majd tudós csillagjós válik belőled.

– Ne légy hitetlen, Bethezobnak szép virága, – intette az öreg komolyan a gúnyolódót – hát mikor férjed most négy éve a húsvéti ünnepeket Sionban töltötte, nem mondta el neked, hogy az éj kilencedik órája körül mily nagy s a napsugárnál is ragyogóbb fény töltötte be az oltárt az egész templommal együtt és tartott addig, míg a homokóra felényire lefutott? Az én akkori gazdám, Jehova papja Mátyás főpappal együtt éppen akkor a szentélyben volt ... éjfélkor ... hah, megfagy ereimben a vér, ha az akkor történetekre gondolok.

– Bizony, – erősködött Ada is borzongva – képzeld csak Mária, a belső templom kelet felé néző érckapuja, melyet rengeteg súlya miatt huszonnégy ember alig bír fölnyitni s bezárni: magától felpattant.

– Úgy látszik, – nevetett föl ismét Mária – Abia kifogyhatatlan az ilyen vigasztaló előjelek elmondásában. Mondd, Ada, nem úgy néz-e ki tényleg, mint az endori boszorkány, mikor az öreg ramathai bírót⁷ földidézte?

– Kérlek Eleazár leánya, – felelt Ada – ne gúnyolódj oly dolgok fölött, melyeknek valóságát ezer meg ezer nálunknál sokkal okosabb ember bizonyítja. Egész Jeruzsálemmel együtt én magam is láttam, Mária, hogy ama húsvéti ünnepen, Nisan hó 21-én, napfölkelte előtt a várost körülvevő százezernyi kocsi és fegyveres harcos jelent meg fönn magasan a levegőben.

– Na és – tette hozzá hévvel az öreg dajka – pünkösdkor, mikor a papok éjjel templomba mentek, hogy az ünnepi szolgálatot teljesítsék, rettenetes lármát hallottak, mintha valami nagy sereg zúrzavaros hangon ezt kiáltozta volna: Eresszetek ki innen!

A dajka öreges, tompa, színtelen és a félelemtől reszkető hangján e végzetes szavakat borzongva mondta ki. Ada maga is összeborzadt és elsápadt. Sőt a vendég nő arcán is viaskodott az ijedség kifejezése a vidám önhittséggel, mely állandóan arcán ült eddig. Az öreg ráncos, fonnyadt vonásai tényleg ijesztővé váltak, és úgy látszott, mintha a Jeruzsálemet szorongató átok már ide, az ártatlanság csöndes hajlékába is elhatott volna. Egy ideig mindhárman kínlódo hallgatásba merültek, azután Ada hirtelen fölvetette fejét:

– Vajon miféle szellemek vehettek búcsút a szentélytől? Adoram azt állítja, hogy az Úr őrangyalai. Nekodas azonban úgy véli, hogy Rómának menekülő istenei.

Mária mosolygott ifjú barátnője szórakozott gondolatain.

– Ada, én úrnöm, – kiáltott föl az öreg dajka – hiszen álmodban beszélsz. Beszéljess inkább barátnőddel.

⁷ Sámuel.

Ada igyekezett magához térni. De szórakozott maradt mindaddig, amíg vendége el nem távozott, váltig hajtogatva, hogy Adának meg kell őt látogatnia, föltéve, ha nincsenek zavargások az utcán. Ada intett Abiának, hogy kísérje ki barátnőjét s egyedül maradt.

Nagyon nyugtalan s türelmetlen volt, elővette hát mindazon szórakozásokat, melyekkel élénk természetű leányok a türelmetlen várakozást csillapítani szokták. Hárfájához menekült, de nemsokára otthagya, és himzését vette elő. Majd a Zsoltárok könyvének lapjait göngyölte szét, pár perc múlva azonban már az ablaknál állott és szórakozottan fonta össze a rózsa- s narancsgallyakat. Végre lépteket hallott. Szíve nagyot dobbant, és amint megfordult, atyját látta a szobába lépni Adorammal együtt.

– Adoram, én oltalmazom és megmentöm! – kiáltott föl, mialatt elébe sietett szerelmesének.

A fiatalember elragadtatva tekintett a lányka fénylő szemébe, és kezét ajkához, majd szívéhez szorította. Majd így folytatta Ada:

– Hadd lássalak! Csakugyan te vagy az?

– Úgy gondoltam, kétség emészti szívedet, – mosolygott Adoram – megkértem hát atyádat, vezessen hozzád, hogy semmi gond ne kínozzon téged, liliomszálam.

– De te sápadt vagy. Fáj még a sebed? És aludtál-e az éjjel?

– Édesen aludtam. Álmomban arcodat láttam, kezed kezemben, és atyád megáldott bennünket ...

– Áldjon is meg benneteket Jehova és bár térítene meg téged, Adoram! – szólt Nekodas. – Bátor vagy, királyfi vagy és Júdának egyedüli trónörököse. De Áron leánya sohasem fog oly férfihez menni, aki nem atyái Istenének oltárán áldoz.

– Hát nem folyt-e királyi vére Izrael legigénytelenebb leánya miatt, – szólt Ada – hol lennék most, ha nem szolgált volna melle a gyilkolás és erőszak ellenében védőpajzsomul?

– Ne gondolj ezzel, – mondta Adoram halkán – mint a forrás kiontja vizét, hogy a tükre fölé hajló rózsa gyökerét éltesse: oly készségesen és fájdalom nélkül ontja Adoram is vérének lelke kincséért. És nem jutalmazol-e te engem busásabban, mint a rózsa a forrást? Ez a virágnak csak halvány s reszkető képét hordja ölén, míg a te fénylő és tiszta képed keblemben él ...

– Nagyon hideg szerelem az, fejedelem, – vágott közbe Nekodas gúnyosan – mely a helyett, hogy szerelmesének bírásáért küzdene, árnyakkal és álmokkal elégszik meg.

– Mondd inkább, hogy gyöngéd szerelem, – válaszolt a fiatalember – hiszen életemet áldozom érte, melynek birtokára semmit sem adok. Éppen olyan áhítattal s forrón tiszteltem őt, mint vallásomnak szent titkait. De ha szerelmét az örökkévalóságban el is kellene veszítenem, mint ahogyan bírásáról e rövid földi életben tényleg le kell mondanom: mégsem tudnám vallásomat megtagadni azért, hogy őt ezáltal enyémnek mondhassam.

Nekodas fölzigatta Adoramnak a vallásra tett célzása, és csípős szavakkal készült felelni. Ada azonban megelőzte őt, mert változtatni akart a társalgás fonalán.

– Itt volt bethezobi Mária, – fordult atyjához – sértetlen maradt tegnap. Eljött megtudni, vajon mi is ily szerencsések voltunk-e?

– Bethezobi Mária? – szólt Nekodas föleszmélve. – Ismered őt, Adoram? Oly szép, mint a pálma, mely első gyümölcsét hozza.

– Látni sohasem láttam őt, – felelt Adoram – de Zelpha mondotta nekem felőle, hogy sokkal büszkébb, mint kedves, sokkal könnyelműbb, hogysesem vonzó lehessen.

– Igaza van anyádnak, – helyeselt Nekodas – a nő mindig leghelyesebb bírálója egy másik nő bájainak. Miről beszélgettél Eleázár leányával, Ada?

– Azon jelekről és csodákról beszélgettünk, – felelte Ada félénken – melyek a szerencsétlenség napjai óta Sionban mutatkoztak s mutatkoznak.

– Szerencsétlenség! – kiáltott föl Nekodas sötéten. – Ne halljam e szót ajkadról. Micsoda szerencsétlenség érhetné Siont addig, amíg fiai és falai erősek? Pedig mindkettő

legyőzhetetlen vitészségben és erőben, mindkettő képes minden vésszel és megpróbáltatással dacolni, mert Jehova vele van.

– Azonban erősebb az Úr karja, mint az ember keze – szólt Adoram. – Isten haragjának pallosa úgy dönti romba a tornyokat s palotákat, mint a kis virágot, s úgy teszi tönkre a hadseregeket, mint az ingó nádszálat.

Haraggal felelt Nekodas:

– Igen, a pogányokat és hitehagyottakat sújtja majd. Jaj akkor mindazoknak, akik nem tartoznak népéhez!

– Oly vita ez, – szólt búsan Adoram – melynek sohasem érünk végére. Az Úr áldjon meg, Nekodas! Édes Adám, az Ő angyalai kísérjenek téged minden utadon. Nincs búcsúáldásod lelked barátja részére?

– Oh Adoram, – suttogott Ada, mialatt mindkét kezét a távozó vállára tette – gyógyuljon be sebed, s múljék el ezzel együtt mind az a gond, mely téged aggaszt. Akkor aztán nincs más kívánsága Adának e földön!

X. Kibékülés

Titus római fővezér, hogy szorosabban körülzárhassa a várost és hadigépeit közelebb hozhassa, lebontatta a környékbeli kertek falait, az árkokat feltöltette, a fákat egy szálíg kivágatta. A Jeruzsálem körül fekvő paradicsomi kertekből sivár pusztaság lett, a „királyok kertjében” római őrtűz égett. Az ország szent forrásaiból az ellenség lovai ittak.

A szerencsétlen város ostromlói és a zsidó csapatok között naponta kisebb csatározások zajlottak le. A zsidók dühe és vakmerősége több ízben pillanatnyi előnyt biztosított nekik, másrésztől azonban a fegyelem és a haditudomány teljes hiánya mérhetetlen károkat hozott a fejükre. Ehhez járult még az a szerencsétlen körülmény is, hogy gischalai János, mióta a zelotákkal kibékült, a 15.000 harcos fölött rendelkező zsarnok haramiával, Simon ben Giorassal folytonos hadakozásban állott. Nemcsak egymást gyöngítették a folytonos csetepatékkal, hanem civódásuk dühe a templomtól délre fekvő városrészt jóformán teljesen fölperzselte, kietlen és véráztatta pusztasággá változtatva azt. Közben míg a vad hordák s vezetőik mindenben bővelkedtek, mi szem-szájnak ingere: addig éppen az ő hibájuk folytán rengeteg sok élelmicikk égett el. A jobb érzelmű bennlakók és a Jeruzsálem utolsó ünnepére megjelent zarándokok között jelentkezni kezdett már a sápadt s ijesztő arcú éhínség.

A büszke s gazdag Nekodas gúnymosollyal fogadta még ugyan a panasz hangjait, de Ada gyöngéd keze napról-napra etette és itatta a sápadt és lesóványodott szerencsétleneket, akik segélyért hozzá fordultak. Sellum háza is bőségben úszott még. De Adoram vallásának tanítása szerint maga kereste föl az inségeseket, még mielőtt hozzá fordultak volna, és fejedelmi kötelességeit – jóllehet uralkodói jogok nélkül – valóban királyi módon gyakorolta. Mégis, mind tisztábban látta maga előtt már a vést és borzalommal gondolt arra a nyomorra, mely az emberekkel túltömött városban a legszönyűbb arányokat képes majd elérni.

Sivan⁸ hónap első napjának alkonya volt. A nap leáldozott már Gihon hegye mögé, de utolsó sugarai egyesülni látszottak azzal a tűzzel, melyet a haramiák kitartó dühe gyújtott meg. A lángnyelvek elsimultak ugyan, de a tűz fénye világított még az éji homályban: a nyugati égboltot magas füstoszlop takarta el. A város keleti része fölött ott ragyogott a telihold képe. Szelíd, ünnepi fénye ezüstös színben ömlött el a siralom s átok tanyája fölött. Nyomor és fáradtság altatta el az ostromlottakat, bizonytalan halálfélelem üzte el a fáradt szemekről az alig megkezdett álmot. Nincs oly szív e túltömött városban, melynek nyugodt

⁸ Sivan körülbelül a mi júniusunknak felel meg.

dobogása békét hirdetne, nincs oly lélek, melynek boldog álma vigaszt hozna az ébrenlét szenvedéseire. Még az ártatlan tisztaságú Ada álmait is kínzó gyötrelmek töltötték meg.

Sellum házának lapos födelén pedig sötét alak járt föl s alá az éj homályában. Odalépett a magas márványkorláthoz és fáradtan ráhajolt. Adoram volt e nyugtalan virrasztó. Szemeit kerülte az álom, ébrenléte pedig csak a gyász és megpróbáltatás képeit rögzítette meg lelkében. Az a gondolat, hogy a királyi város bizonyosan elesik, a fájdalom törét mártotta szívébe. A halál volt a legenyhébb sors, amit övének kilátásba helyezhetett. Vagy hát nem ért föl százszoros halállal a fogság gyötrelme az agg Sellum, a koros Zelpha, a gyöngéd Ada, a büszke Nekodas számára? Ha pedig a szerencsétlen fiatalember erővel elfordította tekintetét azok sorsától, akik neki oly kedvesek voltak és népének helyzetét vette szemügyre: itt sem talált vigaszt és megkönnyebbülést. Szíve szerint éppen oly igaz izraelita volt, mint amily erős meggyőződésből lett kereszténnyé. Kiskorától kezdve királyfinak és Júda örökösének tekintette környezetét: nem csoda hát, ha magáévá tette azt a becsvágyat, lelkesedést és azokat a merész vágyakat, melyek a trónjától megfosztott fejedelem tetteit vezetik. Gyermekéveinek álmai Dávid trónja körül forogtak, fiatalságának hő vágya megoszlott Ada menyasszonyi koszorúja és a királyi korona között. Mikor a kereszténység fénye a szívébe hatolt, ráeszmélt, hogy esztelen álmokban él, ha oly nép fölött akar uralkodni, melynek sohasem lesz többé saját fejedelme. Az a lelkesedés, mellyel új s fönséges vallásához ragaszkodott, legyőzte a fájdalmat, mit a királyi szék elvesztett reménye okozott. Nemes szíve és büszkesége mellett is inkább ábrándos s magába zárt, mint tette kész és vállalkozó természetű volt: ezért nem került nagy megerőltetésébe felcserélni a földi korona reményét a mennyei utáni vággyal s törekvéssel. Új vallásának tisztasága és finom, gyöngéd érzelmei megnyugtatták akkor is, ha szerelmét kilátástalannak látta. Megerősítette őt Ada szerelme s csak azért panaszkodott néha magában, hogy nem mondhatja magáénak szerelmesét.

Teljes valójában fogta föl a körülmények igazi mivoltát, és ez sok szenvedést okozott neki, azonban férfiasan viselte ezt. Csak az okozott különös bánatot neki, hogy övét veszélyben tudta. Fájdalommal gondolt szerencsétlen házára és szerelmesére, aggály és gond epesztette szívét, ha boldogtalan népe jutott eszébe. Az ő népe! Nem ő volt ugyan tényleges uralkodója s királya e népnek, de mégis ő volt utolsó ivadéka az elbukott királyi törzsnek: népének sorsát tehát úgy viselte szívében, mint annak örökös fejedelme. És ha keresztény alázattal s megadással nézett föl a bosszuló égre, mint Dávid utolsó fia, mégis fájdalommal szemlélte, hogy népe vakon és föltartóztathatatlanul rohan saját vesztébe. Ez volt az emésztő bánat, mely szemeiből az álmodat elrabolta, és úgy rágódott fiatalságán, mint a féreg.

Arcát kezére támasztva, szaggatott és nehéz lélegzettel állt ott a korlát előtt. Tekintete az előtte fekvő csendes városra meredt. A tornyok és paloták árnyéka eltakarta előle azokat a sötét alakokat, akiket az éhség vagy gonosztett szándéka hozott a véráztatta utcákra. Úgy látszott, hogy Izrael elbukó királynéja még egyszer s utoljára békésen szendereg. A távoli tűzvész fénye: a megpróbált város szerencsétlen állapotára emlékeztető egyedüli jel úgy világított, mint az elmúlt vész visszfénye s mint valami rossz álom letűnése.

Adoram észre sem vette, hogy az éjjeli szellő tömött hajfűrtjeit lebegteti, és gondterhes homlokát csókolja. Tekintete a régi dicsőségnek egykor szétrombolt, de ismét felújított emlékein, a büszke királyi várakon, palotaszerű síremlékeken siklott végig. Elképzelte s mintegy látta, hogyan hullanak majd e magas tornyok, ez erődök, sőt szentélyek abba a porba, mely fölött századokon át uralkodtak, hogy ne keljenek fel abból soha többé. Ott állt előtte Sionnak „erős vára”, Antónia büszke erődje és a bevehetetlen Akra. Tekintete Dávid palotájára esett. Itt pengette egykor hárfáján a bátor királyi költő az ő harci énekeit ... ott hőseinek háza ... amott sírja ... Az ifjú keresztény oda képzelte a sötét romok közé elhalt őst, hogy együtt siránkozzanak Sion bukásán. Ott áll Salamon palotája, melynek magasain oly sokszor merengett el a mérhetetlen kincsek, az Úr ajándékozta bölcsesség birtokában is elégedetlen király, s panaszaival ostromolta az eget, amiért minden csak hiúság alatta. Mily

keserűen érezte most a fiatalember e vigasztalan szavak igazságát. De mint a szerelmesek szokták, maga mellé gondolva jegyesét, halkán beszélni kezdett:

– Nem Ada! A szerelem nem hiúság. Vigasz és öröm az a nyomor és veszély óráiban. Mégis ... nem fokozza majd bánatomat, ha az átok téged is utolér? Hogyan fogom én azt túlélni, ha majd napsugaras szemedet könnyek homályosítják el, melyek soha, de soha nem száradnak föl? Ha majd rózsás arcod beesik és sápadt lesz, mint a hervadt levél? Ha majd ajkad, ez az üde, harmatos hajnali rózsa eltikkad, mint a parti homok, mikor kiapad a patak? Ada, Ada! ... és mi lesz a vége mindennek? Hol fog majd ez általános sírhalmaz között holttested feküdni? Hol az enyém? Még a sír sem fog bennünket egyesíteni e nyomorúságos élet után ... Téged talán az összeomló templom temet el, engem pedig távol onnan, a vár utolsó köve.

A fiatalember belemélyedt szívének végtelen keserűségébe. Lelke megelőzte az időt. Ott látta magát a királyváros borzalmas romjai mélyén, amint a kétségbeesettek és halottak között jegyesének véres tetemét keresi. Végre kifáradva és képzeletének szilaj rohama által letiportan, a legkeserűbb panaszra fakadt, mely emberi ajkat valaha is elhagyott, és így kiáltott fel a prófétával: „Oh, ti mindnyájan, kik általmentek, jöjjetek és lássátok, ha van-e fájdalom oly nagy, mint az enyém!”

– Fiú, – szólalt meg mögötte egy mély hang – ne kísértsd Jehovát. Vagy azt hiszed, te fiatal bűnös, hogy képes vagy oly fájdalmat érezni, melyet tízszeresen felül ne múlna az a kín, mit a te természetellenes viselkedéseddel atyád ősz fejére halmozol?

Adoram meglepődve fordult hátra. Atyja hajlott alakja tűnt elébe a homályból.

– Atyám, – szólt szelíd szemrehányással – minek jössz ki az éles levegőre? Kiteszed magad a meghülésnek. Harmat van.

– Te beszélsz így?! – mérgelődött az öreg. – Nagyon megható a részvéted. Lassan gyilkolsz, ölsz, és azt kérdezed, hogy miért hörgök?

– Ugyan, atyám. Én, a te egyetlen fiad lennék gyilkosod?

– Nem vagy gyilkosom, de fiam sem vagy, – dühöngött Sellum – meggyaláztad anyád nevét. Nekem, Sellumnak nem lehet olyan fiam, aki megtagadja vallását és elárulja az Úr templomát.

Adorammal forgott a világ. Ez a kitörés erősebb próba volt, mint amit amúgy is próbára tett idegei elviselhettek. Valamit mondani akart:

– Hidd el, atyám ...

– El előlem, te viperafajzat! Baal fia vagy, nem az enyém ...

– Áldjon és csendesítsen le téged Jehova, – szólt az ifjú szomorúan és ott akarta hagyni a dühöngőt.

Sellum azonban megragadta és felkiáltott:

– Nem, nem csúszol ki kezeim közül, te kigyó! ... Ma ünnep volt, ott voltál-e a templomban?

– Buzgón imádkoztam az Úrhoz, atyám, és csendes visszavonultságban olvastam a szent könyveket. Hidd el, méltóan ünnepeltem meg a napot.

– Tehát nem, mégsem! Elkerülted az Úr házát, mert rosszabb vagy a szamaritánusnál és pogánynál. Hanem aki az Úr templomát kerüli, az ne is vegye igénybe Sellum házának oltalmát. Ki veled, te megfertőzött, te bélpoklos, ki veled!

Ezzel az öreg, kinek erőt adott az őrzöngés, megragadta a tisztelet és részvétel miatt alig ellenkező fiát, és odavonszolta őt a lapos tető széléhez, hogy a korláton át lelökje.

– Atyám, jó atyám, – könyörgött Adoram – ne tedd! Megbánod, hogy ezt akarod tenni.

Adoram hiába csitította s beszélt neki. Az öreg komolyan erőlködött, hogy véghezvigye örült szándékát. E pillanatban egy kéz ragadta meg őt, és élesen csattant fel háta mögött a hang:

– Te örült! Nem tudod-e, hogy az Úr ítélete alatt állunk?

Sellum olyan ijedten és gyorsan eresztette el Adoramot, hogy ez a földre esett. Magas női alak állott a férfiak előtt. Vonásai sápadtak és öregesek ugyan, de még mindig magukon viselték az egykori szépség nyomait.

A két férfi egymásután fakadt e szavakra:

– Anyám!

– Zelpha, feleségem!

– Igen, anyád és feleséged, – szólta a nő komoly szemrehányással – de hát teljesítitek ti kötelességeiteket az anya és feleség irányában? Ki óvjon meg öregségemben a bánattól s ki édesítse azt meg vigaszával, ha ti ketten – ifjú éveim férfia és szerelmem fia – nem teszitek ezt? Te Sellum, dühöddel és te Adoram, konoksággal, nem éppen ti marcangoljátok-e szívemet?

Adoram sóhajtva támaszkodott a korláthoz, Sellum azonban így szólta:

– Tűrjek-e mérget véremlen és foltot becsületemen? Akit mérgezett nyíl sebez meg, az kíégeti sebét, ha még oly fájdalommal jár is. Így akarom én is életemnek átkát, házamnak szégyenét megsemmisíteni, mégha saját testemet volnék is kénytelen megölni vagy saját véremlen kiontani.

– Adoram, Adoram! fájdalmaim fia, – kesergett a matróna – mivé tetted atyádat?!

– Nem, anyám, – szólta a fiú szelíden – ő nem fogja ezt megtenni. Ha lecsillapult vére és szíve nyugodt lesz, belátja, hogy mily nehéz nekem oly valláshoz ragaszkodnom, melynek gyakorlása csakis átkot, könnyeket és megvetést terem számomra itt e földön. Belátja, hogy Sellum fia inkább szájalomra, mint büntetésre méltó.

– De azt le nem tagadhatod, – válaszolt Zelpha – hogy így szólta az Úr: „Tiszteljed atyádat és anyádat”. Vagy új vallásod elveti talán e parancsot?

– Oh, anyám, melyik szív tisztel téged jobban az enyémnél? És ugyan micsoda drágább nekem itt e földön atyám tiszteletreméltó alakjánál? Kívánjátok életemet: örömmel vérzik el Adoram szíve érettetek. De hogy megtagadjam Uramat és Istenemet – arra nem vagyok képes!

Zelpha könnyezve áldotta meg fiát. És Sellum sem állhatott meghatódás nélkül fiának mélyeséges szülői tisztelete előtt, mely éppen oly bensőségesen, mint türelmes bánattal nyilatkozott meg. Mindkét kezét az előtte térdelő ifjú fejére tette és így szólta:

– Bocsásson meg neked Jehova, mert vetkezel előtte. Én részemről nem vitatkozom veled többé lelkednek hite fölött.

XI. Az ostrom folytatása

Titus szorosan körülzárta a várost, és amint azt a próféták már századokkal azelőtt megjövendölték, gátaikkal és földsáncokkal vette körül. Ezekre tornyokat és hadigépeket alkalmazott, melyek folytonosan szórták a városra a halált. Rettenetesek voltak a rómaiaknak előkészületei, de a szerencsétlen lakosok még az e fölött érzett ijedelmükből is vigaszt kovácsoltak. Úgy okoskodtak, hogy ily túlnyomó erővel szemben belső zsarnokaik nem fogják megkockáztatni az ütközetet és a város átadásával vetnek majd véget a mindig nagyobbodó nyomornak. De hiábavaló volt a várost mind súlyosabban környező veszély. Hiába kínálta meg az ostromlottakat a nagylelkű római vezér a táborban tartózkodó földijük, Josephus Flavius közvetítésével és a legelőnyösebb átadási föltételekkel: az Úr megkeményítette a nép vezéreinek szívét és elhomályosította eszüket, a vész pedig föltartóztathatatlanul közeledett.

A belső viszály szünetelt egy ideig, gischalai János kimerült, Simon ben Gioras pedig Bezathát, a Titus által elsősorban megrohant újvárost védte s így a külső ellenség foglalta le. A falakra azokat a hajítógépeket állította fel, melyeket az ostromot megelőző harcokban

foglaltak el a zsidók. De sem maga Simon, sem emberei nem értettek e fegyverek kezeléséhez s ennek következtében kevés kárt is okoztak velük az ellenségnek.

Mialatt a rómaiak a sáncokon dolgoztak, a zsidók éjjel-nappal nyugtalanították őket. A munkásokat kővel dobálták, nyílzáport röpítettek rájuk vagy támadásokkal próbálkoztak, melyeket a fáradhatatlan Nekodas, ha nem is vezetett mindig, de legalább bátor karjával támogatott. A rómaiak rövid idő alatt mégis három földsáncot emeltek, és a faltörő kosok mennydörgésszerű robajjal hirtelen három helyen is bedöntötték az újváros falait. Abban a pillanatban a leomló fal ormára futott Jézus, a vészjósló: dacolva minden veszéllyel, fáradhatatlan ajkain ismét fölhangzottak borzalmas, egyhangú vészkiáltásai. A férfiak, nők, sőt a harcosok is vele együtt jajveszékelték. A legbátrabbak is eszüket veszítették, még a vad Simon is elcsüggedt. Békehírnököt küldött János párthíveihez, és a félelem s ijedség ösztökélésére a két eddigi ellenfél a közös veszedelem ellen egyesült. Kétségbeesésükben szinte hihetetlen dolgokat mertek: tüzet dobtak a gépekre, maguk is előugrottak, a fűzfából fonott sánckosarakat félrelökték és a mögójük húzódtak rómaiakat leölték. Harcképzettségüket vakmerőségük pótolta, mellyel tényleg egész vérfürdőt készítettek az ellenség számára.

A sáncmunkákkal elfoglalt rómaiak közben felhagytak a falak heves ostromával pár napra. Nekodas észrevette, hogy táborukban tartózkodnak. Sereget kért gischalai Jánostól, hogy erős csapást mérjen az ellenségre. Ez utóbbi abban a reményben, hogy ellenfele – kit még mindig szíve mélyéből gyűlölt – a vakmerő vállalkozásnál majd elesik, színlelt barátsággal helyeselte a vállalkozást. Nekodas tehát fáklyákkal s fegyverekkel felszerelt harcosok élén, Hippikos tornyának egy rejtett kis kapuján keresztül a rómaiak védsáncai ellen tört. A rómaiak azonnal összerohantak, azonban elleneik halálmegvető bátorsága legyűrte ügyességüket és haditudományukat. Csak hosszú véres csatározás és több gép felgyújtása után verhették vissza a zsidókat városukba.

Lihegve állt meg Nekodas a falon és véres fegyverére támaszkodott, mely hét életet oltott ki. Ő maga is véres sebet kapott. Ekkor azonban a kár miatt feldühödött római vezér olyasmire ragadtatta magát, ami végképen fölborította Nekodas amúgy is forrongó lelki egyensúlyát, és kitörölhetetlen, örök időkre tartó gyűlölettel töltötte el őt. A rómaiak ugyanis egy zsidót foglyul ejtettek. Titust fűtötte a bosszú dühe, megfélemedezett minden emberi méltóságáról s jóérzéséről, és a szerencsétlent az ostromlottak szemeláttára keresztrefeszítette. Mikor ezt a zsidók meglátták, dühkiáltásokban törtek ki. Nekodas hallgatott, de szíve mélyében nagy és rettenetes bosszút esküdött.

Következő éjjelen a rómaiak táborában a három, egyenkint 50 könyöknyi magas ostromtornyok egyike iszonyú robajjal összedőlt. Általános ijedelem támadt erre, senki sem tudta, mi történt. Azt hitték, ellenség vonult a táborba, rögtön fegyverkeztek tehát, míg végre maga a vezér fedezte föl s mondta el az ijedség okát. A zsidók azonban ujjongtak és azt kiáltozták, hogy íme, Jehova hadakozik oldalukon és bosszút állott a legyilkolt foglyon. De a rómaiak minden nehézség mellett is áttörték a tizenötödik napon az első falat és ellenfeleiket visszaszorították a második mögé. Táborukat Bezathában ütötték föl, és azonnal hozzáláttak a második fal ostromához.

A zsidók most a város védelmét megosztották egymás között: gischalai János a templomot, Simon ben Gioras pedig az alsóvárost szállta meg Akra várától Hippikos tornyáig. Fáradhatatlan s leírhatatlan bátorsággal küzdöttek mind az ostromlottak, mind az ostromlók. A fölkelő nap már halált osztó gépekre és véres fegyverekre vetette első sugarait. Még az éjjel sem hozott békés nyugalmat és veszélytelen álmot. Az ostromlottak minden órában föl váltották egymást a falakon, az ostromlók pedig az éj hűs fuvalmát is már az ellenség leheletének vélték, mely a sötétség leple alatt akar támadni. Így telt egyik óra a másik után gyilkolást, vészt, nyomort és vért hordozva magában. Míg végre azon órának

kellott elkövetkeznie, mely az egykor annyira híres és a világ összes városai között egyedül szentnek nevezett várost elbukni látta.

XII. A becsvágyó ember tervei és álmai

– Igen, – mondta Nekodas Eleazárnak, a zeloták főnökének, akit legbensőbb szobájába vezetett – ennek így kell történnie. Az Úr majd segítséget küld nekünk. Te hű és állhatatos leszel, buzgalomban és munkában nem maradsz hátra mindaddig, míg a törvényes királyt Júda trónjára nem emeltük. Ezért közölni akarom veled azt, mi eddig még soha nem hagyta el Nekodas ajkait. Jerichóból, hol feleségem anyját látogattam meg, hírnököt küldtem az Euphrat partján lakó parthusokhoz, akik gyűlölik a rómaiakat, mint a dögvészt. Hívó szavamra azonnal segítségünkre jönnek, és menetközben csatlakoznak zászlóik alá mindazok a zsidók, akik Syriában és a sivatag mentén laknak. A rómaiakat megverik, a várost fölmentik és Izrael győzelmi dalai töltik be majd a templomot.

– És ha mindez bekövetkezett, – kérdezte Eleazár – mi történik akkor?

– Tudod, hogy Izatesnek, Adiabene királyának fiai és fivérei Jeruzsálembe jöttek, hogy velünk töltsék a húsvéti ünnepeket.⁹ Abban a házban laknak, melyet Mátyástól, a főpaptól vettem meg és amelyik a templom keleti oldalán fekszik. A parthusok fejedelme Izates királynak rokona és barátja. Előbbit arra fogom kérni, hogy a gischalai kutyát és Sion ben Giorast fogassa el és végeztesse ki, e követelés jóváhagyása fejében pedig az adiabenei hercegeket tartjuk itt túsul. Mert azzal fenyegetődöm majd, hogy megöletem őket, ha a város felszabadulása után következő napon a rablók fejei porba nem hullanak. A te harcosaid idumeai János azon ötezer emberével együtt, akik az ő halála után engem választottak meg vezérüknek és az én saját kétezer hívem is majd őrzik a túsokat mindaddig, amíg ellenségeink el nem pusztulnak. Te csak gondoskodj arról, hogy tüzes és lelkes szónokok azt a hitet terjesszék a nép között, mintha a Messiás közöttünk volna már, s hogy elközelgett az idő, melyben az Úr a koronát a fejére teszi, a jogart kezébe adja. Akkor aztán, közvetlenül a zsarnokok halála után, könnyen emelhetjük Dávid fiát atyáinak trónjára. És mi, akik helyreállítottuk uralmát Izrael fölött, vagy jobban mondva újjászerveztük, megosztjuk ezt vele.

– Mindez – mondta erősen gondolkodva Eleazár – nem lehetetlen, sőt könnyen kivihető dolog. De van egy nehézség, melyre te úgy látszik nem is gondolsz, testvér.

– Nehézség? – kérdezte elcsodálkozva az áronita. – És ugyan miféle nehézség az, mely az én gondolataimat elkerülte volna?

– Ha a trón készen áll és a korona majd vár, vajon lehetséges lesz-e fölkenni a királyt? Hiszen Adoram a párttűt nazareusok sötét felekezetéhez tartozik.

– Ha nincs más aggályod, ezt ugyan vedd el magadtól, mint a kitört fogat. Nem én idomítottam-e az ifjú Adoram lelkét, akárcsak én teremtettem volna? Én öntöttem kebelébe az önérzetet és a fény, dicsvágy szomját. A királyi pompáért feláldozná életét, Izrael aranyos trónjáért pedig lelkét is odaadná. Csakis a Jeruzsálem sorsa fölött érzett bánata és kétségbeesése az, mely őt most e sötét rajongók ölébe rántotta. Esküszöm, így van ez, Eleazár! Mert minden szavából ezt lehet kiérteni. De Ábrahám, Izsák és Jákob Istenére! Ha majd a trón hívja őt, el fognak tűnni e lidércálmok lelkéből, meg fogja ragadni a koronát, a jogart és meg a hatalom fegyverét, hogy Izrael dicsőségét s hatalmát az egész földön kiterjessze!

⁹ Valószínűleg mint a zsidó vallásra áttértek. E fejedelmek az ostrom alatt tényleg a szerencsétlen városban tartózkodtak.

– Nos, ha mindez tényleg így van, – szólta a főnök s fölállt – ez esetben nincs többé okom az aggodalomra és kételyre. Támogatni foglak mindvégig, hogy terveidet megvalósíthassad. Jehova áldása legyen veled, testvér! A csillagok fénye föltünedezik már a növekedő sötétben és vezérem, János – jobban mondva, ellenségem – nemsokára becsukja a templom kapuit. Az Úr legyen veled és Adával, házad virágával.

Midőn látogatója elment, Nekodas fölindult izgatottsággal lépett háza födelére, hogy a friss és hűvös éjjeli levegőt élvezze. Palesztina tüzes fénybe játszó csillagai sötét s nyugodt égről néztek le a megpróbált városra. A ház előtti utcán komor fáklyafény mellett temetés haladt, a már erősen terjedni kezdő pestisszerű járvány néhány áldozatával. A pap nem ügyelt erre, hanem rengő léptekkel, tágulól mellel, emelt fövel és gyors lélegzettel járkált föl s alá a lapos háztetőn. Végre megállt a korlát előtt és az előtte fekvő városra nézett le. Midőn így lábainál látta országának királynőjét, amely a benne uralkodó nyomor mellett is még emléke volt a régi dicsőségnek, erőnek, az ő szemében pedig a jövő hatalomnak anyja: föltárult előtte harcias elődeinek múltja, és mint nyitott könyv feküdt előtte nemzete történelme. Látta József bátorságát, Jephtha erőszakos nagyságát, Saul erejét és Dávid győzelmes dicsőségét. Látta mint röpiül Joas végzetes nyila a tyrusok ellen, látta mint küzdenek az angyalok Ezechias oldalán, mint őrzik meg fényes fegyvereikkel Machabeus Júdást és mint vezetik népét az ütközetbe. Látta mint öli meg a hőslékű Eleazár az elefántot Antiochus Cupator táborában, és miként lesz a kimúló szörnyeteg az ő halálának is okozója s holttestének emlékjele. Végre Machabeusnak, Júda ez utolsó s egyik legnagyobb hősének dicső halálára gondolt, és a magasztos eszménykép hatása alatt lelkesedve kiáltott föl:

– Igen! Ha az Úr nem is adja meg nekem, hogy mint herceg uralkodhassak, legalább hadd halhassak meg a hősök és királyok halálával!

De alig mondta ki e szavakat, máris elfojtott minden az élete végére vonatkozó gondolatot, mely tetterős szelleme részére akkor is korainak látszott, ha a legmagasabb aggkorig terjedt volna ki. Folytatta hát:

– Minek is beszélek én a halálról, mikor oly sok tennivalóm van még az életben: az ellenséget legyőzni, a zsarnokokat kiirtani, Dávid trónját megerősíteni és azután Júda országát az egész világra kiterjeszteni. Adoram fejedelmi sarj, és éppen olyan nagylelkű, mint magas rangú. Hálás lesz az iránt, aki a trónra segítette, azonban azt sem fogja elfeledni, hogy Nekodas Adának atyja s nevelője. Ki fog nevezni seregeinek főparancsnokává: én meg majd győzelmesen vezetem a sereget a föld minden népe ellen és nevem ott fog díszleni a történelem lapjain Adoram király mellett, mint ahogy Joab neve ott van Dávidé mellett. Nem ... fényesebben még! mert én túl fogom szárnyalni uralkodómat bátorságban s dicsőségben, amint Libanon hegye túlszárnyalja nagyságban s fönségben a tengerparti homokdombokat. És Ada királynéja lesz a föld összes országainak, Ada fiai pedig királyok lesznek, nagyobbak, hatalmasabbak, mint minden előttük élt fejedelem.

Így beszélt az a nagyravágyó lélek, akit minden oldalról vész és veszély vett körül. Nemcsak gischalai Jánostól kellett tartania, a nagy erőhatalommal ostromlott város fegyelmetlen, vad várórségének alvezéréától, a nálánál sokkal hatalmasabb pártvezértől és ennek titkolt, de mindig éber gyűlöletétől: hanem ki volt téve annak is, hogy talán rövid idő alatt a pestis vagy éhség zsákmányává lesz. És mégsem tartotta vakmerőségnek, hogy a dicsőség és szerencse minden babérját meg akarja szerezni, hogy a világ kormányzásában való részvételért eseng, és hogy királyi trónusokat osztogat. Azt hitte, elég a dicsőségre áhítozni, hogy aztán azt tényleg el is érhesse. A hatalomra törekvő vágyakozása – szerinte – biztos jogot formált számára a világ trónjaihoz. A lelkében tomboló gőg annyira elsötétítette értelme világát, hogy szülővárosának veszedelmét is csak eszköznek tekintette saját jövőre emelkedéséhez.

– Ha nem lennének ily nagy veszélyek között, – gondolkodott ismét hangosan – nem küldhettem volna a parthusokhoz segítségért, az ő támogatásuk nélkül pedig nem lennének

képes Jánost, a vérebet és az öldöklő Simont legyőzni. Így aztán az, ami a kishitűek és csüggedők szemében szerencsétlenség, éppen az válik menekülésünk eszközévé: maga a veszély szüli a segítséget.

E merengései közepette édes, de kábító és erős illatot érzett. Föltekintett s észrevette, hogy lenn a ház előtti erkélyen díszlő aloe bíborpiros virágait magasan feje fölé terjeszti ki és az éjjeli szellő messze vitte a hatalmas virágkelyhek erős illatát.

– Kinyíltál, te Ázsia büszke virága, – sóhajtott a dicsszomjas rajongó – te légy törekvéseim jelképe. Mélyen alant, egyetlen rövid tavasz lenézett füvei és alacsony bokrai között nőnek búsan s fénytelenül sötét leveleid, nem törődve az idők változásaival. Mellettük nyílik s hervad a tavasz lilioma, a nyár rózsája, az ős pedig behinti azokat fakó leveleivel. De a te leveleid változatlanul nézik a föld változó alakját. Sőt az emberi nem is kétszer születik s kétszer hal meg a nélkül, hogy színüket vagy formájukat változtatnák. De aztán lassan és észrevétlenül nagyobbodnak, szétágaznak. Ha pedig letelt a század,¹⁰ akkor a régóta gyűjtögetett nedvből erős szár képződik és kifejlődik a bimbó. És ha reggel bágyadt alvás után fölnyitja szemét a lusta ember, csodálkozva látja fenn a szabad levegőben az éj csöndjén kifejlődött gyönyörű, büszke virágot: az erdő díszét és a természet csodáját. Ilyen az én életem is. Ki sejtí azt, hogy az imádkozó pap, az egyszerű harcos egykor majd a világot fogja meghódítani? Lassan és titokban fejlődnek ki nagy terveim. De ha itt lesz az ideje, akkor majd éppen úgy, mint a szár s virág az őket eltakaró levelek közül: dicső tettek pattannak ki a várakozó csöndből ...

A farizeus azt hitte, hogy csak a korlát fölé hajló vén tölgyfa gallyai között susogó éji szellő volt tanúja szavainak. Azonban ott állt mellette láthatatlan tanúképpen a bosszúállás angyala is, aki büszkeségének és vakmerőségének kitöréseit följegyezte könyvébe, hogy az ítélet nagy napján fölhasználja azokat.

XIII. Hadicsel. A rómaiak előnyomulása

A vezérek, vagy jobban mondva a lázadók Nekodasra az északi fal „Dávid tornyának” nevezett középső tornyot bízták. Már maga a torony neve is a legnagyobb mértékben növelte a farizeus lelkesedését és buzgalmát. Nyilvánvaló volt, hogy inkább utolsó csepp vérét is kiontja, mintsem hogy az ő védelmére bízott erődítési pontot az ellenségnek átadja. Alig engedett magának időt arra, hogy gyermekét megnézzék és otthonában pár órát pihenjen. Összes többi idejét a torony őrhelyén töltötte, mialatt az ellenséget fegyverrel, nyíllal fáradhatatlanul zaklatta, harcosait pedig szóval s tettel bátorságra tüzelte.

Dávid tornyának e makacs és kitartó védelmét észrevette Titus és elhatározta, hogy minél előbb hatalmába keríti. Megparancsolta, hogy a nagy helepolét¹¹ vezessék ellene. Ez meg is történt. A torony védői, kiknek sorait az ellenség íjászaik nyílzápora iszonyúan megritkította, nem figyeltek többé vezérük tüzes és lelkesítő szónoklataira.

Csak Nekodas és tíz hasonló bátor harcos maradt hátra. De mit kezdjen e pár emberrel a sok száz rómaival és félelmetes gépeikkel szemben? A furfangos farizeus cselekedett ki támadói félrevezetésére, mely részben sikerült is neki. Érezte már, mint inognak a torony megrongált alapkövei lábai alatt. Ekkor a párkányzat szélére lépett és kegyelemért esdve

¹⁰ Ismeretes monda, hogy az aloe minden száz évben csak egyszer virít.

¹¹ Helepole: gúla alakú, sokszor száz könyök magas fatorony, mely nyolc kereken nyugodva, ezeken az ostromlandó erődhez tolatott. Több rendbeli emeletén és kamaráiban lőrészek voltak alkalmazva. A harcosok legkülönbözőbb kézi fegyverein kívül a helepole különféle ostromlövegeket és félelmetes faltörökert rejtett magában. A tűz ellen vaspáncél védte, a lőrészek előtt alkalmazott pamutlappal teletömött bőrszakok pedig az ellenség lövegeinek erejét törték meg. A torony előnyomulása iszonyú lármával járt, és nevét éppen úgy, mint híres feltalálója, Demetrius Poliorketes, a városok meghódításáról vette.

nyújtotta ki kezét a rómaiak fővezére felé. Ezalatt azonban titkon Simon ben Giorashoz küldött segélyért, mert abban bízott, hogy fortélyá által elodázhathatja még a torony elestét. Titus abba is hagyta rögtön az ostromot, és ő maga kérdezte meg, mi lenne Nekodas kívánsága. Ez azt válaszolta, hogy kész letenni a fegyvert. Midőn a farizeus látta, hogy a fővezér örömmel fogadja e hírt, parancsára öt zsidó harcosnak azt kellett színlelnie, mintha készen állnának a meghódolásra, a többi öt azonban hangosan kijelentette, hogy örömebb választják a szabad halált, mint a rabszolgaságot. Míg az e fölött megindult szóváltás tartott, a támadás szünetelt. Azok, akik a meghódolásra szavaztak, kimondott szavukat semmi áron sem voltak hajlandók visszavonni, az az öt harcos ellenben, akik leküzdhetetlen szabadságszeretetet színleltek, látszólag saját szívükbe szúrták kardjukat és halottként dőltek a földre. A rómaiak csodálták, s hangosan dicsérték e tettüket, mely ha igazi lett volna, sok régi quirít hőselkű áldozathalálát közelíti meg.

E pillanatban az egyik vigyázatlan komageni¹² harcos nyíla Nekodas arcát érte. Nagy haraggal húzta azt ki sebéből, magasan felmutatta, és szószegéssel vádolta a rómaiakat. Titus megdorgálta az íjászt, Nekodashoz pedig Josephus Flaviust akarta küldeni, hogy a béke zálogaként kezét nyújtson neki. Ez azonban jobban ismerte hitsorsosai jellemét, mint a vitéz római, és vonakodott a veszélyes megbízást elfogadni. Egyik zsidó szökevény megfontolás nélkül, azonnal vállalkozott a közvetítésre, és fegyvertelenül közeledett a toronyhoz. Nekodas, akit sebe fölingerelt, és aki éppen úgy gyűlölte ellenségében a ravasztságot s álnokságot, mint amennyire azt menthetőnek találta, ha saját érdeke úgy hozta magával: most nem bírt uralkodni többé bosszúvágyán. Követ dobott a közeledő békekövetre, melyet ez kikerült ugyan, de egyik római harcost mégis halálosan megsebesített. Most azonban Titusnak is elfogyott a türelme. Parancsára a helepolét ismét működésbe hozták, mire a torony engedni kezdett. Viszont Nekodas és társai elhatározták, hogy nem adják magukat a rómaiak kezére: ők maguk gyújtották tehát föl a tornyot, a lángokon keresztül kúsztak le a toronyból és minden nagyobb sérülés nélkül öveikhez jutottak.

Öt nappal az első fal bevétele után, a rómaiak a másodikat is áttörték. Titus ezer fegyveressel és néhány bátor testőrével bevonult az alsóvárosba. Azt remélte, hogy a város és a templom most már meg fogják adni magukat, ezért nagyon kíméletesen bánt a zsidókkal. A fal hézagait nem tágíttatta ki, továbbá megparancsolta, hogy egyetlen bennlakót sem szabad megölni, vagy egyetlen épületet fölgyújtani. A pestis és éhség által megkínzott nép, amelyet saját zsarnokai is meggyötörtek, hajlandó volt megadni magát. A vezérek s követőik azonban Titus elnézését gyöngeségnek vették, nem hittek bátorságában s kitartásában. Halállal fenyegettek mindenkit, aki az átadás lehetőségéről beszélt. Tényleg le is gyilkoltak többeket, akik valamiképpen elárulták egypár burkolt szóval, hogy hajlandók a békére. Hirtelen minden oldalról kirohantak a rómaiakra, s ezek rövid idő múlva kénytelenek voltak visszavonulni. A fal szűk rése megnehezítette hátrálásukat és csakis fővezérük személyes bátorsága, lélekjelenléte mentette meg a helyzetet, mert néhány társával együtt addig állta a támadást, amíg mindnyájan kívül voltak a falon.

Azonban nem sokáig örvendezhettek a rablócsapatok a kivívott győzelem fölött: rövid ideig tartott, és szomorú következményeket vont maga után. Igaz ugyan, hogy mit sem törődve az iszonyú éhínséggel és a nép ijedelmével, három napig védtek a falrés bejáratát, a negyedik napon azonban nagy vereséggel visszavetették őket a rómaiak. Nemsokára a második fal ismét Titus hatalmában volt, aki a fal északi részét lebontatta, a déli oldal tornyait telerakta harcosokkal s máris komoly előkészületeket tett a harmadik fal ostromához.

¹² Azon seregnek harcosa, melyet Antiochus, Komagene királya küldött az ostrom alatt a rómaiak segítségére.

Mikor János és Simon menekülő csapatai rémülten s rendetlenül a belváros felé tódultak, a kétségbeesett nép jajveszékeltése és a vészjósló Jézus kiáltása fogadta a hegyén hátán rohanókat:

– Jaj Jeruzsálemnek! Jaj, jaj Jeruzsálemnek! ...

XIV. Eleazár tervei

Eleazár a zeloták főnöke, álmatlanul hevert nyugágyán az éj csöndjében és sötétjében. A templomudvar belsejében fekvő lakásához nem hatolt be az örök súlyos lépteinek visszhangja, de a csillagok fénye sem lophatta be magát a sűrű redőnyökkel ellátott ablakon. Az álom mégis elkerülte fáradt szempilláit, és a magános éj éppen oly kevésbé hozott számára nyugalmat, mint a viharosan töltött nappalok.

Ahhoz a papi osztályhoz tartozott, melyet a magasztos hivatás helyett a teljes romlottság hatott át, és egész valójába kettős mérget oltott be: a rang büszkeségét és az elbizakodott személyi gőgöt. Eleazár a fegyverek embere is lévén, önérzettől feszült melle, és ugyan biztos célt nem tűzött ki magának, de belsőleg forrongott már. Éppen oly bátor és furfangos volt, mint Nekodas, de nem volt oly éles esze és műveltsége. Vakmerőségben s büszkeségben kora leghíresebb harcosaival vetekedett ugyan, de szelleme nem emelkedett a középszerűn felül. A kitüntetés és hatalom után futott, mint Nekodas, de ahhoz nem volt bátorsága, hogy őt – vetélytársát és eszményét egy személyben – mellözze vagy oly kitüntetést keressen nála s általa, melyet a farizeus legalább is meg nem osztott volna vele. Amíg tehát Nekodas Eleazárt csak mint eszközt tekintette, és céljának elérése után nem méltatta őt nagyobb figyelemre, mint a halász valamely sikerült fogás után a csalétket: addig a zelota csakis úgy tudta a dicskoszorút saját fején elképzelni, hogy azt Nekodas nyújtja neki. Nem is volt egyetlen oly terve sem, melyet vetélytársa előbb jóvá nem hagyott volna. Mégis érezni kezdte, hogy a farizeus érdekeit valamilyen biztos eszközzel kell az övéihez fűznie, hacsak nem akarja magát kitenni annak, hogy önfejű szövetségese terveinek sikerültével megalázza, sőt teljesen el is taszítja s megveti őt, ha majd mint céljának eszköze fölöslegessé és terhessé válik előtte. Láta, hogy Nekodas könnyebben nélkülözheti őt, mint megfordítva. Ezért ügyesen s óvatosan akart a dologhoz látni. Csellel akarta a büszke papot erősen magához láncolni. Csak azt nem tudta, milyen legyen az elképzelt lekötözöttség.

– Tűrhetetlen állapot, – mormolta, fekvőhelyének arannyal átszőtt bíortakaróját lelokve magáról – tűrhetetlen, hogy ez ember napról-napra elbizakodottabbá lesz. Máskor persze így szólított meg: Uram, parancsolóm, nemes barátom. Most: Eleazár testvér. Hát azt ki tanácsolta, hogy Jánost beeressem a templomba? tisztázta-e magát e dologban? sajnált engem? És ma, midőn elsiertettem mellettem: Nincs időm, Eleazár, holnap vagy holnapután ... vagy más köznapon. Ha ez már most is így van, mikor csak a sápadt nazareus megkoronáztatásában kell segítségére lennem, – oh, nagyon jól tudom én, hogy királyfogást akar játszani – mi lesz akkor, ha a fiú tényleg a trónon ül majd? Szakítok én vele teljesen. Azt akarom ...

Jól tudta, mily keveset tud véghezvinni, ha nincs jó egyetértésben Nekodással. Hirtelen félbeszakította hát mormolását, másik oldalára fordult, karjait feje fölött összefonta és tehetetlen dühében véresre harapdálta ajkait.

– Hátha Adorannak, a joakimitának nyerném meg kegyét? – kezdte ismét. – De hogyan? Hiszen az a sápkóros anyámasszony katonája a bátor tettekre semmit sem ad, nazareus létére az asszonyokat utálja és jómagam sem tudok fecsegni olyan édes szavakkal s oly bájos mosollyal, melyek a fiút megnyernék. Nem! ez semmit sem ér. Izsák, Jákob és Lévi Istenére mondom, hogy legjobb fegyveremet adnám oda egy életrevaló gondolatért. Valóban, fejem keményebb, mint sisakom, és jobban értek ahhoz, hogyan kell ellenségemtől megszabadulni,

mint barátomat lekötelezni. És mégis szövetséget kell vele kötnöm, olyan szövetséget, mint Salamon kötött Hirammal, Nem, még erősebbet! Olyat, mint az Úr kötött Izrael népével.

A zelotát annyira hevítették, fölizgatták és megkínózták sikertelen tépelődései, hogy a puha bíborágy kímpaddá vált alatta. Nyugtalanul felugrott, tapogatódzva az ablakhoz ment, és széthúzta a függönyöket. Gondolataiba merülten sokáig nézett föl az égre, melyet az éj szelíd lámpásai csöndes, méla bájukkal árasztottak el. De mi szavuk lett volna a tiszta csillagoknak ily nyers, bemocskolt lélekhez? Nem hatol a sötét szívbe a csillagsugár azon a szemén át, amely részvét nélkül nézi, hogyan folyik testvéreinek vére, és a szív, mely soha nem vert hangosabban az ártatlanság mosolyára, az ég mosolya iránt is változatlan marad.

A halvány pitymallat bágyadtan világította meg a keleti látóhatár szélét, midőn a zelota elfordult az ablaktól és véres napi munkájának előkészületeihez fogott. Amíg öltözött és fegyvereit magára szedte, szeme véletlenül a sötét cédrusfából készült, elefántcsonttal kirakott faldíszítményekre esett.

A napvilág még nem volt elég erős, hogy az alakokat megkülönböztethesse a képeken, de Eleazár már régen ismerte azokat, és most kivette a fehér alakokat a sötét háttérben. A képek művészi kivitelben ábrázolták Dávid küzdelmeit Saul ellen, valamint gyakori és veszedelmes szökéseit a féltékeny király elől. Az elmélázó zelota tekintete arra a jelenetre esett, ahol Michol az ő férjét az ablakon bocsátja le, így akarván őt megmenteni apja üldözései elől. E látvány fénysugárként hatolt a zelota sötét lelkébe.

– Hah! – kapott a fejéhez – távolról sem sejtette a művész, mikor ezt a képet festette, hogy ez bölcsőbb tanácsot fog nekem adni, mint Salamon és Sirach minden példabeszéde. Mivel kötelezte le Saul Dávidot, Jetró meg Mózeset? ... Szép Ada, drága Ada, páratlan Ada! ... Dicséret Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének, amiért az emberek lelkét fölvilágosítja, mint a déli napsugár a hegycsúcsokat, és szíveiket helyes mederbe tereli, mint a víznek folyását. Kost és galambot fogok hálaáldozatul bemutatni, mert Jehova velem van és lépteimet jó ösvényre vezeti!

XV. A szerelmesek

Ada szobája nyitott ablakánál állt és nézte a kertet, mely csöndes volt, mintha nyugodt déli álmát aludta volna. A leggyöngébb fuvallat sem mozgatta a gyepek fűszálait és a fák lombjait. A sötétbe játszó facsoportok gallyai között csöndesen ültek meg a madarak, a fák árnyai mozdulatlanul nyúltak el a különböző virágágyakon és a patakok széleit díszítő bokrokon. A leány körül terpeszkedő csöndet csak a szökőkút egyhangú csörgedezése zavarta, ahogy karcsú, ezüstös víz sugara a fák sötét háttéréből pompázva nyúlt s törekedett fölfelé.

A rómaiak azóta, hogy az alsóvárosban elsáncolták magukat, néhány napra beszüntették az ostromot, egyrészt, hogy a felsőváros – a tulajdonképpeni Sion – és a templom megtámadásához megtehessék előkészületeiket, másrészt meg Titus azt remélte, hogy a mindinkább terjedő élelemhiány az ostromlottakat meggondolásra s átadásra fogja kényszeríteni. Nekodas az utolsó napokban alig néhány pillanatra hagyta el a falat, és ezalatt még páncélját sem tehetette le. Most végre kimerülten aludt szobájában. Ada pedig, aki hetek óta hozzászokott, hogy atyja élete miatt remegjen, most először nézett ismét nyugodt, derült tekintettel fáira és virágaira.

Az előcsarnokban fáradt, lassú lépések hallatszottak. Egy hang, mely Ada szívének belsejében visszhangzott, így szólt odakinn:

– Eressz be hozzá, jó öreg. Beteg vagyok, nála kell meggyógyulnom.

Adoram sápadtan, félig önkívületben lépett be a szobába. Még mielőtt szerelmesének nevét kimondhatta volna, ez már mellette termett, megfogta kezét s remegve kérdezte:

– Beteg vagy? Mi fáj, mi bajod? Beszélj ... talán a ragály? ...

– Igen, ez az iszonyú ragály – nyögte Adoram és szemeit kezével elfödve, az egyik párnára hanyatlott, míg Ada egész testében reszketve térdelt le mellé.

– Atyáinknak Istene, – suttogta sápadtabban, mint az elefántcsont a falon, majd ismét fölugrott – de hiszen csak lehet még segíteni!? Csak van valami szer ...

– Nem, nem – tördelte a fiatalember, visszatartva az elsiető leányt – nem én ... anyám! Oh Zelpha, édes jó anyám! ...

– Rögtön megyek hozzá – lelkendezett Ada.

– Késő! – szólt Adoram szomorúan – még a te ápolásod sem segítene többé rajta. Már meghalt.

– Meghalt! ...

Csak ezt az egy szót rebegte Ada. A kábultságtól értelem nélkül bámult, és egy hang sem jött ki torkán. Támolyogva támaszkodott az egyik asztalkához, és könnyezni kezdett. Mikor Adoram a leányt sírni látta, ez az ő sápadt arcára is kicsalta az emberi szenvedés és gyöngeség tanújeleit, a könnyeket. Ada látta szerelmese bánatát, elfeledte saját szomorúságát, és csak őt igyekezett vigasztalni. Lábaihoz térdelt a párnára, karjával átölelte őt, arcát vállára nyugtatta, és reá szegzett szemeiből lassan ismét könnyek szivárogtak.

– Adoram, – suttogta – sirassuk meg édesanyánkat. Mióta Thamar meghalt, nekem is anyám volt ő. Ada veled együtt lett árva. De adjunk másrészt hálát az Úrnak, aki úgy szerette Zelphát, hogy kiragadta ebből a sok szenvedésből itt körülöttünk.

Anyjának hirtelen halála Adoram egész lelkét megrázta. Zelphában nemcsak gondos, szeretetteljes anyát vesztett, hanem közvetítőt is az ő saját életmódja s cselekedetei, és atyjának szigorú, sokszor kemény föllépése között. Sellum fájdalom első hevében minden vigaszt elutasított magától. Fölinduktásában odáig ment, hogy felesége haláláért fiát okozta, mert szerinte az ő hitehagyása és makacssága törte meg életerejét. Ismét fiára rontott, kemény szavakkal kiutasította, és Adoram teljes vigasztalanságban lépett ki az atyai házból. A szerelem ösztöne vitte oda, ahol vigaszt kereshet, és azt sem tudva hogyan, Ada szobájában találta magát. Ada hangja mily hamar találta meg a szívéhez vezető utat pár vigasztaló szavával. És tekintete mily hamar oszlatta el szíve fájdalmát. Búsan és megtörténült ugyan még mellette, de a fájdalom elvesztette már mérges fullánkját. Egy ideig hallgatott, aztán mélyen sóhajtva így szólt:

– Mily édes és hathatós a te vigaszod. Nélküled nem is tudnék megbirkózni bánatommal, a te körödben azonban nyugalom s remény tölti el szívemet. Szemeid mint az égbolt csillagai, oly békésen ragyognak, és oly békével árasztják el a bánatos szívet. Ha te mindig rám néznél, már akkor is mindent elviselnék. Bizony, csillag a te szemed, a vigasz békéjét varázsolja lelkembe.

Ada könnyei között is elpirult, s halkán mondá:

– Igazán? De szemeim elveszítenék ám fényüket, ha mindig néznél. Mert te vagy a napom, a csillagok pedig nem fénylenek, ha a nap ragyog ... De most nem vagy nap. A szemed fátyolos, mint a hold, ha köd és felhő borítja el. Bárcsak lenne ez az utolsó felhő, mely most boldogságod fényét elhomályosítja.

– Drága Adám, már a te kedvedért is szeretném, hogy ez megtörténjék. Hiszen te vagy egyedül az én boldogságom, reménységem és üdvösségem. Hogy most Zelpha meghalt, úgy érzem, mintha vele együtt minden örök álomba merült volna: hangja, szeme, ajaka. Csak szíve nem, mert az föltámadt. Nem ugyan az ő kihűlt keblében, nem, hanem a tiedben Ada, mely élő és meleg. Most hát ugye, kettős gyöngédséggel fogsz engem szeretni: az anya örökös gondjával és az ara édes szerelmével?!

– Úgy van, Adoram. És hogyan szeretsz te engem?

– Oh édesem! Hát van erre hasonlat? Mint szem a világosságot, mint szomorkodó a reményt. Nem ... még forróbban és még tisztábban. Mint életemet, mint lelkemet talán? De

hát hogyné szeretnék téged jobban oly dolognál, ami bennem csak általad létezik? Oh Ada ... úgy szeretlek én téged, ahogyan csak Adát szerettem!

Ada arcán a Zelpha halálát sirató könnycseppek Adoram kedves szavai hallatára öntudatlanul is bájos mosolynak adtak helyet. E mosoly jótékony hatása alatt búcsúzott Adoram, és kilépett a napfényben sugárzó utcára. Fáradtan és elkeseredve lépett Ada szobájába. De megnyugodva, megerősödve és azon eltökélt szándékkal hagyta el azt, hogy atyja túlszigorát elviseli és türelemmel fogja elszenvadni saját fájalmát is. És mikor lelkének egyik gondolata az őt körülvevő gyászba merült bele, ugyanakkor másik gondolata már szívének kimondhatatlanul nagy szerelme körül forgott, mely a jövő boldogság igen nagy reményével volt tele.

XVI. Jeruzsálem utcái. Eleazár bosszúesküje

Gyors léptekkel, gondolataiba merülten szelte Nekodas Jeruzsálem utcáit, ahol a korábbi víg élet helyett most szomorú elhagyatottság honolt. A házak lakatlanoknak tűntek, a megrémült és üldözött lakosok legbensőbb szobáikba rejtőztek. A húsvéti ünnepek alkalmából a sok idegen zarándok részére fölállított tarka, pompás sátrak üresen állottak, nem azért, mintha most már az ünnepek után a búcsújárók otthonukba tértek volna vissza, hanem mert az éhség, betegség és nyomor oly bőségesen arattak a halál javára, hogy a rendes lakóházakban is túlságosan sok hely volt a fennmaradottak részére.

Annyira ment már azonban a szerencsétlen nép érzéketlensége, hogy az idegenek kényelmére készült szellős, most elhagyott sátrakat föl sem szedték. Amilyen kedélyes benyomást tettek ezek azelőtt, oly szomorúan néztek ki most. Az élénk színek az éjjeli harmat s a forró ázsiai nap sugarai alatt teljesen megfakultak, a sátorfalak megrepedeztek, a szalagok, melyek a tarka térítőket a cölöpökhöz erősítették, kioldva heverték a sátorban, vagy ahol még némiképp helyükön voltak, ott is porosan, piszkosan, tépetten és sok helyen vérrel befecskendezve függöttek az oszlopokon mint a nyomor és ínség zászlói.

Ezen az elpusztult helyeken járó-kelő alakok tökéletesen megfeleltek a szomorú környezetnek. Többnyire sötét, ráncos homlokú fegyveres és páncélos harcosok voltak. Kemény, szívtelen arcukon a legaljasabb indulatok félreismerhetetlen kifejezése ült. E sisakos és páncélos harcosok között itt-ott a papok hosszú, uszályos ruházata és komoly, szenteskedő ábrázata tűnt föl.

Csak néhány polgári ember osont el a falak mentén. Ezek is azonban félénk, sápadt, lefogyott arcú és tántorgó léptekkel, bátortalanul hajlott testtartással tovasuhanó árnyékok voltak csak. Remegtek azoktól, akik az ő vigasztalóiknak s megmentőiknek mondták magukat, és szívük mélyéből átkozták azokat, akiknek hivatásuk lett volna jótékony gondoskodással a hála és béke áldásait árasztani a népre, melynek vérével egymásra köszöntöttek tivornyáikban, holttesteiket egymás között elosztották. Így mondja el ezt Zsidóország e rettenetes korszakának történetírója. Az utcaszögleteken gyakran a különböző pártvezérek által megvesztegetett szónokok állottak, akik harsány prófétahangon hirdették a Messiás közeli jövetelét, a zsidó birodalom s a nép bekövetkezendő dicsőségét és a gyűlölt római hatalom bukását. Tarka és vegyes embertömeg vette körül ez ocsmány csalókat, és nagyon különböző volt a csábító szavak hatása. A harcosok megvető pillantással, gúnyosan fölvetett ajakkal vagy hangos kacajjal feleltek annak hirdetésére, hogy az ő véres fegyvereiknek alávetett város valaha új s más uralkodót kapna kívülük. A sadduceusok fejcsóválva mentek tovább. A papok és farizeusok a bérelt prófétákkal tartottak, és azt állították, hogy tántoríthatatlanul hisznek ígéreteikben s Jehovát dicsérték, amiért népét nemsokára megmenti és fölmagasztalja. A védtelen, a kétségbeesett polgárok pedig csak

messziről szemlélték mindezt. Halvány, gondterhes arcukon küzdött a reménység a mérhetetlen kétségekkel.

Ily különféle embercsoportokon törte át magát éppen Nekodas azzal a szándékkal, hogy a Dávid sírjához vezető széles, hosszú utcába térjen, melynek falai határosak voltak Sellum házához tartozó kertekkel. A tömeg kitért a gazdag s tekintélyes pap előtt, aki leereszkedő módon viszonzta ugyan ismerősei üdvözlését, de mindjárt folytatta is útját.

– Ah Idithun, Isten áldása szálljon házadra és fiaidra. – Asaph, mikor részesülök végre azon örömben, hogy házamban üdvözölhesselek? – Te derék Joas, az utolsó ütközetnél kitüntetted magad! Ezer olyan harcos, mint te, és bizonyos rövidesen kiirtanók Baal amaz utódait. – No Ruben testvér, hát hajlandó lennél-e eladni most már nekem a templomkapu mellett fekvő kertedet, melyet már a múlt nyáron meg akartam venni? Ha igen, akkor a kert árát házamban megkaphatod, s mihelyt a rómaiakat elűztük, birtokomba veszem a telket.

A farizeus ahhoz is értett, hogyan kell hitelezni és hogyan lehet bátorságának látszólag szándék nélkül való fitogtatásával, fölényes nyugalomával másokat bátorítani. Midőn így az utcán végighaladt, a csodálat, önbizalom és remény szavai kísérték. Néhány egyszerű s odavetett szava többet eredményezett, mint az állítólagos próféták esküvel, kiabálással, fenyegetésekkel és ígérekkel telt, órákig tartó fényes szónoklatai. Suttogták is háta mögött egymásnak az emberek:

– Ez aztán igazi jámbor pap, ez a valódi bölcs. E mellett bátor a szíve és éppen olyan nagylelkű, mint gazdag.

– A rómaiak ellensége és a nép barátja ő. Ha az ostromállapot véget ér, majd gondoskodik ő a polgárokról, akárcsak testvérei lennének mindnyájan.

– Sőt ő maga a legbátrabbak egyike, az ő karja küldi a legtöbb római a pokolba. Nem törődik semmi veszéllyel.

– Ha ő nem törődik velem, akkor bizonyos messze is van az még tőlünk.

Nekodas gyors és kimért léptekkel folytatta útját, mikor valaki hirtelen megállította és megszólította. Eleazár zelota állott a farizeus előtt, és beszélni kezdett hozzá az ő durva, jól ismert hangján:

– Áldás reád, papja a Magasságbelinek! Akarod-e szolgádat azon szívességben részesíteni, hogy szavait meghallgassad? Nem találtalak otthon, ide jöttem hát, hogy itt – Jeruzsálem utcáin – keressék föl, és íme szerencsémre tényleg reád is akadtam.

– Oly sürgős e beszélgetés? Nekem Sellumnak, a joakimitának házába kell mennem. Nem jöhetnél el ma este hozzám, midőn a hold a „nagy torony” fölött áll?

– Az, amit mondani akarok, sürgős Eleazárra nézve, de talán reád nézve is, Áron fia. Csak pár pillanatig tart, míg szívemet kitárom előtted.

– De nem vagyunk egyedül. A járókelők, az ácsorgó nép ...

– Csak pár lépésnyire kövess, biztos rejtekhelyre vezetlek.

Nekodas követte a zelotát, ki az utcáról letérve, két dűledező épület között szűk sikátoron vezette őt keresztül. Eleazár kinyitott egy mohos falba vájt ajtót, melyen át Sion hegyének egyik meredek lejtőjén fekvő puszta, elhagyatott kertbe jutottak.

– Ez atyám háza s kertje, – mondotta a zelota menet közben – atyám és szolgálói elhaltak a járványban, irgalmazzon nekik Jehova! s most idegenek laknak Jonadab házában. Holttesteik a sziklasírokban pihennek, éppen ezért senki sem mer oda belépni. Ott zavartalanul beszélgethetünk.

Bármennyire megkeményítették s megfagyasztották is Nekodas szívét a becsvágy és önzés, mégis elborzadt a fagyos közöny hallatára, mellyel a fiú atyjának iménti haláláról beszélt. A keményszívű pap majdnem megijedt ettől az embertől, aki szülőjének sírját nem gyermeki kegyeletből keresi föl, hanem mert az enyészettől való félelem és pestisbűz minden más emberi lényt távol tart a borzalmak e helyétől.

Odaértek hát a sziklába mélyen beásott sírokhoz, és a minden halotti öltözet nélkül, hanyagul a sírbolt mélyébe dobott holttesteknek hátat fordítva, leültek egy üresen álló gyászpadra. Nekodas gyors, éles pillantással nézett körül a sötét, magas és szabálytalanul épült helyiségben, melynek alacsony nyílásán csak bágyadt s halvány világosság hatolhatott be. Tekintete egy pillanatra a sötét helyiség élettelen lakóira esett, azután kérdő szemmel vizsgálta társa arcvonásait.

– Te félsz a járványtól, Nekodas? – kérdezte Eleazár oly hangon, melyben némi gúny is rejlett. – Ha igen, úgy akkor hagyjuk el a sírboltot.

– Nekodas ben Adad – viszonzta az áronita büszkén – nem ismer félelmet, mert élete a seregek Urának kezében van, akinek ő szolgája és eszköze. Isten szeme öröklik fölötté a síroknál, a palotákban, az ellenség előtt és saját házában. Mondd el hát Eleazár azt, amiről velem értekezni akartál.

– Az éhhalál és pestis napról-napra terjed a városban. Te magad sem fogod megakadályozhatni, – bármily gazdag és előkelő vagy is – hogy be ne lopódzzék házádba a baj. Tudod magad, mily nélkülözhetetlen vagy te ügyünkre nézve, tudod, hogy nélküled ez nagyon könnyen füstbe mehet. Ezért hát nem fogod rossz néven venni, ha biztonságodról gondoskodom. A templom és a védfalakkal ellátott lakások bőségben úsznak: hurcolkodj hát hozzám és házámban menedékre találsz a fenyegető éhhalál ellen. A papok udvarában éppen úgy elősegítheted terveinket, mint saját lakodban, de e mellett megmenekülsz minden nélkülözéstől és gondtól.

– Rosszul számítottál, Eleazár. Mert mihelyt a pártvezéreknél lakom, az általános vélemény engem is közéjük fog sorolni, és ezáltal elvesztem befolyásomat a nép előtt. A népet azonban, mint tudod, későbbi időkben nem nélkülözhetjük. És aztán ... biztonságban érezhetném-e magamat a gischalai véreb szolgáinak környezetében, aki engem annyira utál, s akinek szemében szálla vagyok? És végre ...

– De kedves testvér, – vágott szavába Eleazár – meghívnálak én házámba téged, ha nem állanék jót tökéletes biztonságodról? Jöjj csak egész nyugodtan, hozd magaddal kedvenc rabszolgáidat is. Van számukra is elég hely háztájékomon.

– Ajánlatod nagyon csábító, – felelt a farizeus elgondolkodva – de mégis kénytelen vagyok azt visszautasítani. Ada leányomat nem hagyhatom egyedül s védtelenül az üres lakásban.

Ezt a fordulatot várta csak a ravasz zelota. Rögtön s lehetőleg közönyösen így felelt:

– Hát hozd el őt is cselédjével együtt. A legszebb szobákat tartom fenn számára és bizonyára meg lesz elégedve lakásával a te barátod házában.

Midőn Nekodas késett a válasszal, most már hevesebben így folytatta:

– És ha netalán attól félsz, hogy híres-neves szépsége Jánosban vagy valamelyik tisztjében vágyakat ébresztene irányában, úgy akkor add őt nőül hozzám. Biztosítlak, ez esetben jogomnak s kötelességemnek fogom ismerni, hogy távollétedben őt mindenki s minden ellen megvédjem, megoltalmaztam.

Az a kedvetlen, sőt haragos csodálkozás, mely e szavak hallatára a pap arcán látszott, nem sok reményt nyújtott Eleazárnak terve sikeréhez. Néhány pillanatig gyanakodva nézett társa sötét s gögös arcába, de hiába várta a választ. Végre megkérdezte:

– Nem helyesled tervemet, testvér? Vagy talán jobb férjet tudsz nálamnál leányod számára?

– Jobbat! – kiáltott helyéről felugorva a büszke farizeus – hah, tudok-e jobbat?! Ada, Júdának gyöngye legyen egy közönséges szenteskedő, egy elzüllött katona sapkájának ékszere? Hát ... agyafűrt kópé vagy, az tény. De ahhoz mégsem vagy elég ravasz, hogy Nekodas eszén túljárj. Valóban a terv nagyon szép. Miért nem keresel magadnak ezzel a fáradsággal akár valamely trón zsámolyánál menyasszonyt?

– Úgy, – vágott vissza haraggal a zelota – hát nem származom én is éppen úgy, mint te, Lévi nemzetségéből? Nem vagyok én éppen olyan pap és vezér, mint te? És nincs-e nekem több kincsem, mint Mátyás főpápnak, nem becsül-e a nép engem többre, mint őt?

– Oh lám, lám, – rázta fejét a farizeus – hát mondd kérlek: milyen s mennyi tekintélyre tettél szert eddig, hogy ily hírneves szépséghez fölemelkedhess és hozzá magadat érdemessé tehessed? Sorold elő egész pontosan, mennyi kincset gyűjtöttél össze, hogy őt megvegyed ennek árán? Nos beszélj, mondd hát!

– Az ég és föld Istenére mondom, – ordított feldühödve a zelota – ha bosszantani akarsz, meg fogod bánni. Kicsoda hát Ada, hogy Eleazár a hős és pap nem elég jó neki?

– Elmondom, hogy ki ő. De azt is halljad, hogy ki vagy te. Ő Adoramnak, a királyfinak eljegyzett mátkája, te pedig képzelt bolond vagy!

E szavakkal eddigi barátjának hátat fordított, és lassú léptekkel hagyta el a sírboltot, mialatt így beszélt magában:

– Ez most párthívem helyett ellenségem lesz. De nem baj, Nekodasnak nincs szüksége támaszra – áldassék ezért Jehova szent neve.

A gögös farizeus semmibe sem vette egyetlen szövetségesének elpártolását, vagy ami még súlyosabban eshetett beszámításba: bizalmasának gyűlöletét.

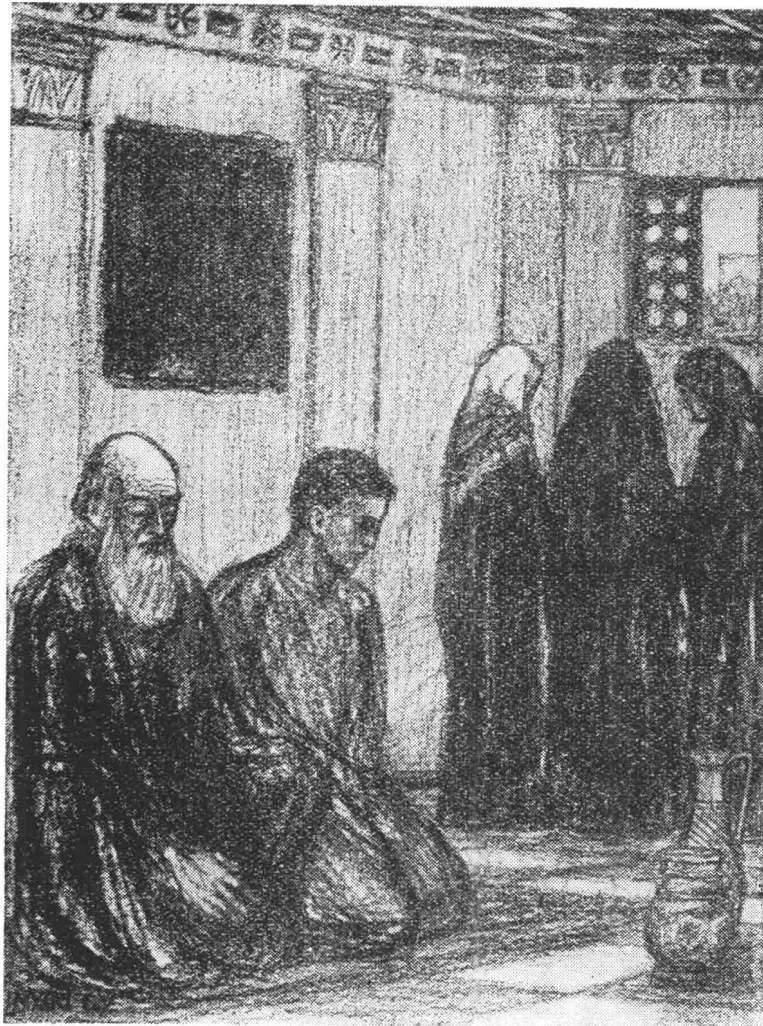
Midőn Nekodas gúnyos arccal elfordult, Eleazár az első pillanatban fegyveréhez kapott. Törét félig kihúzta már övéből, de azután – bár nagyon lassan – mégis visszatette. Isten haragját kívánta megsértőjének fejére, majd meg ismét utána akart rohanni, hogy büszkeségét halállal büntesse meg. De végtére is határozatlanul állt meg és átkozódó bosszúesküben tört ki. Egy óránál tovább maradt még a sírboltban, mialatt a kiállott megaláztatás hatása alatt majd önmaga ellen dühöngött, majd pedig túlzásba vitt bosszútervek által igyekezett enyhíteni a kapott meggyalázó sebet. Végre elhatározáshoz jutott, mialatt felhagyott az ideges fel s alá járkálással, megállt, karjait mellén összekulcsolta, sötéten maga elé nézett, és így beszélt önmagához:

– Nem! nem szabad őt elpusztítani vagy örökös ellenségemmé tenni. Ez ostobaság lenne részemről. Hiszen az ő hatalmas szellemének támogatása nélkül nem fejezhetjük be a nagy művet. De ... azt a nazareus fiút is emlegette. Bosszú, bosszú kell nekem! Ő rajta, gyalázatom tulajdonképpen szerzőjén és egyszersmind Nekodason is megbosszulom magamat. Igen, így lesz! De nem most mindjárt. Nekodasnak ezt nem szabad megtudnia, azonban élvezni akarom fájdalmát és kétségbeesése gyönyör lesz nekem. Mégis ... királygyilkosság! Ej, hiszen még nincs fölkenve, és ha majd Nekodast szorosán magamhoz fűzöm, leányát feleségül veszem, akkor majd olyan Messiást emelek a trónra, aki eszköz lesz kezemben. Eljön az idő, midőn még egy áronita is földig hajtja előttem fejét. De hát, az Úr és az ő ígéretei? ... Nos hát, honnan tudhassam én azt, vajon Adoram-e a Messiás, és hogy most kell-e jönnie? Igaz, Dániel hetven esztendőhete csakugyan letelt már.¹³ De hát nem lehettek a régi próféták is olyan álpróféták, mint a mostaniak, akiket nem az Úr szelleme, hanem aranyaink csengése lelkesít? Valóban, aki megszokta a csalást, könnyen jön a gondolatra, hogy őt is megcsalhatják. A viharos idők hatása alatt, úgy látom, zelotából sadduceussá lettem, mert ugyan kicsoda képes most a háború borzalmi közepette imádkozni és áldozatot bemutatni? De majd mindent kipótolok én, ha az Úr a kezembe adja az ellenséget. És esküszöm is Jehova nevére, hogy ha kardomon csepeg Adoram vére, három napig tartó hálaáldozatot mutatok be ... olyan nagyot, – sőt sokkal értékesebbet és nagyobbat – mint Saul az amalekiták legyőzése után.

¹³ Dániel jövődöléseinek 9. fejezetében említett hetven esztendőhét nem hetven esztendőt, hanem egész esztendőkből álló hetven hetet – azaz 490 évet – jelent, mely időszámítás gyakran fordul elő a régiéknél, például Mózes könyve 3. XXV. 8.

XVII. A halottas ház

A fájdalom első vihara elvonult már az öreg Sellum lelkéről, természetes érzelmei ismét visszatértek: fiát óhajtotta látni. Adoram éppen hazaérkezett és atyja elé lépett, aki ott ült közel a halotthoz a szoba padlóján megszaggatott ruhában, ősz feje hamuval behintve. Mellét kezeivel verdeste és félig éneklő, félig siránkozó hangon panaszkodott. A szoba mélyén sirató asszonyok gyülekeztek, akik csöndes, suttogó hangon jajgattak, majd pedig megrendelt fájdalmukat vad kiáltásokkal igyekeztek bizonyítani. A két legidősebb a holttestet kente s finom, fehér gyolcsba burkolta.

A szoba mélyén sirató asszonyok gyülekeztek.

Adoram mély érzelmeit és tisztult keresztényi gondolkodásmódját sértette ez az erőszakolt fájdalom-megnyilvánulás, de atyja iránt érzett gyöngéd szeretetből hallgatott. Ez a régi szertartásokat világért sem engedte volna el. Adoram elnézte a lesújtottan kesergő öregembert, és szánalom vett erőt a szívéen. Hozzá húzódott, mellé térdelt, és így kezdte vigasztalni:

– Atyám! jogos a mi fájdalmunk. De mégis, mondjuk a minden idők s népek legnagyobb szenvedőjének, Isten leghívebb szolgájának szavait: „Az Úr adta, az Úr vette is magához! áldassék” ...

– Magához vette, magához vette! – suttogta az öreg – de kit!? ... az én feleségemet! Zelphát, az én feleségemet. Ez még Jóbnak is megmaradt.

– Igen, de nem talált benne örömet s vigaszt.

– És ki vagy mi képes engem megvigasztalni!? Talán bizony te, aki a helyett, hogy aggkorom támasza és vigasza lennél, életem utolsó reményeit is sírba döntötted? ...

Adoram tudta, hogy minden szó szítaná a harag tüzét atyja szívében, azért fájdalommal bár, de elhallgatott. Azonban fiának könnyes szeme és gondterhes, sápadt vonásai mégis megindították Sellum szívét s azért így szólt:

– Hiszem és hinnem kell, hogy jó útnak gondolod azt, amin haladsz. Bocsásson meg neked Jehova. De meg is esküdtem ennek a drága halottnak: soha nem fogom elfeledni, hogy te az ő szeretett fia vagy, máskülönben ... No de, elég. Házam födele alatt békében időzhetsz, Sellum ezentúl csak imáiban fog megtérésedért könyörögni.

Az atyja szavaiban megnyilatkozó megadás jobban megrendítette Adoram szívét, mint minden átok és szidalom. Eltakarta arcát, megvonaglott a belső kintől. Így voltak egy ideig. Ekkor érces, hatalmas hang zendült meg az asszonyok lármája közepette, s azt túlharsogva idézte a Szentírást:

– „Ne legyen-e lelkem Istennek alávetve, ha tőle jön az én üdvösségem? Mert ő az én Istenem és Üdvözítőm, ő az én menedékem: nem fogok többé ingadozni.”

Adoram fölismerte Nekodas hangját, és midőn fölpillantott, ott látta a farizeus magas, deli alakját, amint kenetteljes, de egyszersmind méltóságos arckifejezéssel állott a szoba közepén. E pillanatban a fiatalember ismét visszanyerte nyugalma, és a nélkül, hogy a földről felállott volna, – mivel ezt az ő helyzetében tiltotta az általános szokás – üdvözölte édesanyja holtteste előtt Ada atyját. Adoram önuralma, nyugodt tekintete, szilárd hangja közvetlenül a leghevesebb fájdalomkitörés után meghatották a farizeus kemény lelkét is, ezért a tisztelet egy nemével viszonzta Sellum fiának köszöntését. Azután az öreghez fordult, és szelíd hangon így szólt:

– Te öreg vagy, Sellum és számos évek tapasztalatait, bölcsességét gyűjtötted össze. De azért meg ne vesd fiatalabb testvéred tanácsát, hiszen kijártam én is a szenvedések iskoláját. Mikor feleségem – Thamar – elköltözött atyáihoz, boldogságom jobbik részét vesztettem el benne és az éj nem hozott álmat számomra, sem a dél világosságát. Őt elrabolta ugyan a halál, de itt hagyta nekem leányát és midőn Adára, az én szeretett gyermekemre tekintettem, szívembe édes vigasz költözött.

– Gúny van a te vigasztalásodban – felelt keserves jajdulással Sellum. – Nem tudod te, hogy Zelpha nem ajándékozott meg engem leánygyermekkel és hogy rabnőimnek gyermekei mind elhaltak? Szelíd kezek ápolása nélkül fogok a sírba szállni ...

– Nem, kedves testvér! Ugyan hogyan mondhatod, hogy nincsen gyermeked? Hát nem él-e Adoram, szerelmed gyermeke és nem erőteljes, szép növésű-e, akárcsak a Libanon cédrusa?

Az öregember tekintetében fájdalommal közepette is némi büszkeség villant föl, mikor szemét fiának szép alakjára vetette. Azonban hirtelen mély sóhaj tört elő kebléből és gondterhes hangon szólt:

– Igen. Arca tényleg szép, termete olyan, mint a pálma. De unokáimat mégsem láthatom meg és Adoram atyja a nélkül fog meghalni, hogy részt vett volna fia menyegzőjén. Odaadnád leányodat a hitszegőhöz, a legtisztább drágakövet odatűznéd a bemocskolt homlokra?

A számító farizeus azt remélte, hogy a fájdalom és meghatottság ez órájában könnyű győzelmet fog aratni Adoram elvei fölött. Tudta előre és elő is segítette a beszélgetés eme fordulátát.

– Azt nem! – szólt hévvel. – Nem vagyok én Áron fia? Nagynevű ősatyám vagy Héli és Onias, férjhez adták volna-e leányaikat Tyrus vagy Edom királyaihoz? Méltatlan legyek hozzájuk? Hát képes lenne ilyen tette Sion bármely polgára? Nem! Míg a királyfi nem tér

meg az Úrhoz, addig egyetlenegy leánynak sem szabad hozzá férjhez mennie Jeruzsálemben. De hát nem találnál te azért leánygyermeket, ki aggkorodat fölvidítaná? Dávidnak saját fia, Salamon idegen országokból hozta feleségeit.

– És az Úr elvetette őt ezért színe elől – folytatta a gondolatot Sellum. – Isten átka szálljon családom utolsó tagjára is, ha ...

– Ne félj, atyám – vette föl a szót hirtelen Adoram. – Én tudom, hogy Ada és vele együtt minden reményem ez életem elveszett. De csak rövid ideig tart ez. Enyém lesz ő megint és általa ezerszeres, dicső kárpótlást nyerek majd őseim elvesztett koronájáért. Hogyan tételezheted föl azt rólam, hogy én – a szépség és báj remekművének majdani tulajdonosa – annyira lealáznám magamat, hogy oly nőt vegyek el, akit nem szeretek?

Sellum csodálkozva nézett fiára, nem tudta, mit akar szavaival mondani. Annál inkább megértette vagy inkább érteni gondolta Nekodas.

– Legyen áldott az Úr neve! – kiáltott föl oly hangosan, hogy a sirató asszonyok ijedten hallgattak el – áldott legyen az Úr, aki szívedet az igaz útra térítette. Igen, te királya lész az új Jeruzsálemnek és Ada lesz a mi fejedelemlnőnk. Nagy és hatalmas lesz a ti uralkodástok és időtlen időig fog tartani.

– Szerencsétlen, elvakult ember, – ijedt föl Adoram mélyen megrendülve – hiszen nem földi dicsőségről beszéltem én, hanem arról az életről, mely csak a halállal veszi kezdetét. Ez már Zelpha számára fölvirradt. Fölvirradt, mert erényes volt még akkor is, ha lelke nélkülözötte a világosság szellemét. Én is részesülni fogok benne, Ada is, Sellum is és ... oh! bár mondhatnám, hogy te is. Miért keményítetted meg szívedet? Miért csukod le szemeidet? Nem látod-e, hogy Jeruzsálem végnapjai elérkeztek, és hogy az éhség, a kard és a pestis pusztítják fiait? Nem ásott-e sírt saját legjobb gyermekeinek Sion? Nincs-e szívében kétely és árulás? A templom nincs-e veszélyben? Az Úr elhagyta, az ellenség szorongatja, hogyan emelkedhetne hát Júda amaz álmodott dicsőségre? Hiszen napról-napra jobban süllyed a romlás örvényébe, míg teljesen alámerül. Bár hallgatna szerencsétlen népem a királyi nemzetség utolsó sarjának szavára! De hiszen az is az Úr büntetése, hogy szívük háborodott és hogy az üdvnek minden szava, melyet bárki is intéz hozzájuk, áldás helyett átokká változik.

Sellum ismét csodálkozva nézett fiára, aki a régi divatú nevelés elvei szerint atyja jelenlétében sohasem adott kifejezést érzelmeinek, sohasem fejtette ki lelke gondolatait az öreg előtt. Az aggastyán szívét jóleső atyai büszkeség járta át, egyszerű természete nem mondott ellent Adoram komoly szavaiban rejlő igazságnak. Ezért kellemetlenül érintette őt, midőn Nekodas gúnyos hangon így szólt:

– Illik-e kishitűség a fejedelemhez, illik-e félelem Dávid fiához? Hiszen csakis ezek indítanak téged arra, hogy az örült falpróféta¹⁴ hangján beszélj.

– Bár én lennék az egyetlen, – szólt a fiatalember szomorú komolysággal – aki csalódik. Bár ne érné Siont oly kimondhatatlan fájdalom, mint amilyen lelki szemeim előtt lebeg ... Zelpha, én jó édesanyám! Köszönöm az Úrnak, hogy lezárta szemeidet, mielőtt még a maguk teljességében bekövetkeztek volna Jeruzsálem fölött a harag napjai. Köszönöm neki, hogy füleid nem hallják a jajveszékelést, mely betölti majd az eget és a földet, s amelyet már most is lehet hallani az utcákon s a házakban.

Adoram fájdalmas szavai anyjához, Sellumnak eszébe juttatták veszteségét, és ismét hangosan feljajdult. Nekodas leült a földre a gyászolók mellé, és mint pap, mint a ház barátja a szokásos halotti imákat mondta el panaszos hangon, minden versszak között vetélkedve Sellummal a halott érdemeinek magasztalásában. Adoram pedig kezeivel takarta el arcát. Szívében az elköltözöttért imádkozott, lelke mélyén gyászolt, és gyermeki tisztelettel gondolt a feledhetetlen édesanya erényeire.

¹⁴ Így nevezték Jézust, a vészjóslót, mert rendszeren a város falain bolyongott.

XVIII. A rómaiak hadiszemléje. Josephus Flavius. Adoram megpróbáltatása

A hosszú ostrom alatt a római fővezér nagyon jól kiismerhette a zsidók önfejűségét. Föltételezhetette tehát róluk, hogy tétlenségét határozatlanságra vagy éppen tehetetlen gyöngeségre magyarázzák. Rá akart hát kissé ijeszteni a városiakra, s meghagyta vezéreinek, hogy azokon a napokon, mikor a katonák zsoldjukat megkapják, az egész sereget harcra készen és fölszerelve vezényeljék ki. Fölvonultak tehát csillogó páncéllal, fényes és meztelen kardokkal¹⁵ a gyalogosok és lovasok ezrei. Mintha maga a háború angyala kerítette volna körül a szerencsétlen várost, oly rettenetesek voltak az ellenséges fegyverek, amint ragyogni kezdtek Jeruzsálem völgyein. A csüggedő városiak ott szorongtak a falakon és háztetőkön, hogy oly látványosságnak legyenek tanúi, mely halálfélelemmel töltötte el mindegyikük szívét. Négy napon át ismétlődött ez az ijesztő színjáték. Négyszer vonult ki hajnalhasadtával a rómaiak beláthatatlan táborából a rengeteg haditömeg, négyszer csillogott fényes sisakjukon s páncéljukon a lenyugvó nap visszfénylő sugara.

Nem volt szem Jeruzsálemben, mely ne tekintett volna borzalommal az ellenség e félelmetes erejére. A rablóbandák is belátták, hogy lehetetlen a győzelem. A megadásra azonban nem gondoltak. Sokkal több gáztett, sokkal több nyakas ellenállás terhelte lelkiismeretüket, mintsem hogy kíméletes vagy enyhe fogságot remélhettek volna a rómaiaknál. Ahhoz meg gyávák voltak, hogy a város feladása által önmagukat veszélybe döntsék és a megfogyatkozott, de még mindig nagyon számos lakosságot ezáltal megmentse. Inkább magukkal rántották őket is az örvénybe, a pusztulásba. A rómaiak hadiszemléje alatt sem maradtak nyugton, hanem gischalai János és Eleazár a templom fölött meredő Antónia várából folytonos kirohanásokat intéztek az ellenség ellen. A felsőváros másik oldaláról pedig Nekodas nyugtalanította idumeai katonáival a rómaiakat.

Az áronita volt az egyedüli férfi Jeruzsálemben, aki nem esett még kétségbe. Reményei mintha halhatatlanok lettek volna. Minden reggel azt hitte, hogy e napon jelennek meg a parthusok Jeruzsálem kapui előtt. Este pedig azt remélte, hogy az éjjel érkeznek meg a segélycsapatok, akik aztán a sötétségben gyilkolást és romlást idéznek elő az alvó ellenség táborában. Semminemű csalódás nem csökkentette reményeit, a legmagasabb fokra hágott ínség sem volt képes bizodalmit megingatni. Reménye Jeruzsálem erejében olyan megdönthetetlennek látszott, mint a templom örökkévalónak szánt és egymáshoz illesztett kövei. Csak e kövek összeomlása után eshetett el ő is ...

A zsidók makacssága végre kihozta sodrából Titust. Hajtógépeket állíttatott föl Antónia vára és Sion előtt. De megparancsolta, hogy magát a templomot egyelőre kíméljék. Tudta, hogy Jeruzsálem népének többsége teljesen ártatlan, és ezért az ellenséges hangulat mellett is elhatározta, hogy utolsó próbát tesz. Felszólította hát Josephus Flaviust, beszéljen még egyszer komolyan s behatóan honfitársaihoz, talán az intellektus szava megtalálja útját az elvakult szívekhez.

Josephus Flavius oly helyet keresett ki Jeruzsálem falain, hol nem érhetne nyíl vagy hajtógép, de mégis sokan láthatták és hallhatták. Rengeteg ember sereglett össze, hogy meghallgassák a hírneves ember¹⁶ szavait. Reszkető aggok, komoly férfiak, kíváncsi ifjak,

¹⁵ A fegyvereket rendes körülmények között börtökben tartották.

¹⁶ Vespasianus későbbi római császár judeai hadjárata alatt Josephus Flavius Jotapata galileai város parancsnoka volt. Ezt a várost 47 napon át meg tudta védeni rendkívüli vitézségével a rómaiak ellen, míg végre bevette azt az ellenség. Erre 40 harcossal egy barlangba menekült, kevés eleséggel is ellátva magát. Vespasianus azon esetre, ha megadja magát, biztosította őt életbenmaradásáról és jóindulatáról. Visszautasított mindent és midőn végre hajlandó lett volna a megadásra, ebbe harcosai sehogy sem akartak beleegyezni, hanem azt követelték, hogy

sőt még asszonyok is teljesen körülvették az élő intelem szónokát. A rómaiak közül is sokan a falakhoz húzódtak, hogy meghallgassák ennek az embernek beszédjét, aki pártütő s ellenszegülő nemzet fia volt, – sőt egykor ő maga is harcolt Róma ellen – de akit most magasabb polcra emelt nemesszívúsége, bölcsessége és őszintesége császáranak fia s az ő fővezére előtt, mint sok oly lovagot és nemest, akik magának Rómának a falai között látták meg a napvilágot.

A magas termetű, tiszteletreméltó szónok Hippikos tornyának közelében állott. Haja ősz volt, magas homlokát s barna arcát sebhelyek borították. Fejét magasra emelte, karját előre nyújtotta. Valósággal lebilincselte honfitársait e csodálatos ember pusztá látása, annyira, hogy még mielőtt beszélni kezdett volna, síri csönd uralkodott a beláthatatlan tömegben, mely feszülő figyelemmel várta az első szót ajkairól. Megvárta, míg e feszültség a tetőpontot éri el, azután beszélni kezdett oly hangon, melynek telt s érces rezgését a kiterjedt gyülekezet legtávolabb álló tagja is tisztán kivehette:

– Testvéreim, ismertek-e? Ismeritek ezeket a szemeket, melyek a ti szerencsétlenségeket siratják, e hangot, mely egykor benneteket harcra tüzelt, e homlokot, mely Judeáért és szabadságáért örömmel vérzett, e szívet, – s föltárta mellét – mely Siont mindennél jobban szereti: ismeritek-e? E szív s e hang szólhatnának-e másról, mint a ti és Jeruzsálem üdvéről? Ne zárjátok el szíveteket testvéretek és jóbarátotok hangja előtt, hallgassatok az intő szóra, míg nem késő. Hiszen nem sokáig hallgathatjátok azt már úgysem. Mert nemsokára talán más szónok fog majd hozzátok beszélni, aki minden lehető reménynek és boldogságnak elkeseredett s kérlelhetetlen ellensége. Elkésett és gyümölcstelen lesz már akkor a ti bánatotok!

– A ti uratoknak, a császárnak, annak a hatalmas uralkodónak, aki a föld összes országainak kormánypalcáját kezében tartja, hadvezér fia, most még békével és reményteljes jövővel kínál benneteket. Oly jövővel, melyet saját házatokban, a hazai pálmák árnyában s atyáitok által fűrt kutak szélén ülve, a gyönyörű szőlőhegyeken, melyeket a ti kezetek művelt meg s tart fenn számotokra – békével, elégedetten tölthettek el. Ne dobjatok el magatoktól ennyi áldást, ennyi üdvöt az örök fájdalom, örök bánat és örök száműzetés kedvéért. Száműzetés! Halljátok-e Jeruzsálem fiai? Száműzetés ... értitek-e, mit jelent ez a szó? Föl tudjátok-e fogni rettenetes értelmét? Gondoltatok-e valaha a föld első és legelvetemültebb gyilkosára, aki megszenstelenítette a teremtés ifjú művét? Hát a büntetésről, mellyel őt Isten, a félelmetes Isten sújtotta, hallottatok-e? Hiszen olvastatok szent könyveitekben e borzalmas szavakat: „Eltávozván tehát Káin Istennek orcája elöl, számkivetésnek földjén lakott, Édennek keleti környékében.” És nem borzadtok-e össze a gondolatra, hogy ti is e végtelen nyomort szándékoztok magatokra s gyermekeitekre zúdítani? Igen, ennek útján jártok! Látjátok ott a kemény harcosok százezreit, akik ha meg nem adjátok magatokat, tönkre tesznek benneteket!

– És aztán ... akit el nem pusztít az éhség, akit nem vesz le lábáról a ragály, akit megkímél a fegyver: mi lesz annak sorsa? Oh, boldog az közöttetek, aki házaitok romjai alatt leli halálát, vagy aki ott fekszik már atyái sírboltjában. De jaj, ezerszer jaj tinektek, akik látni fogjátok Sion elestének napját! Káin rettenetes sorsa ér el benneteket: hazátlanokká lesztek mindannyian. Ott túl az atyáitok honát körülvevő bérceken s folyamokon, túl a tengeren, mely egykor a boldog Palesztina partjait mosta: ott fogtok ti senyvedni, a száműzetés országában fogtok lakni. De föl tudjátok-e fogni, mit jelent ez? Könnyeitek idegen folyókba hullanak, melyeknek keserű vize szomjatókat nem enyhíti majd és szántani fogjátok azt a

öljék meg egymást. Josephus tehát sorsot húzatott, ki ölje meg az elsőt stb., egész az utolsó emberig. A sors úgy hozta magával, hogy csak ketten maradtak: ő és még egy harcos, akit sikerült rábeszélni a megadásra. Josephus azon jóslatára, hogy Vespasianus egykor császár lesz, ez őrizet alatt tartotta őt, de mindazon tisztelettel vette körül, melyet ez a magas szellemi nivójú ember élete végéig élvezett a rómaiaknál.

földet, melynek gyümölcsseit nem ti, hanem zsarnokaitok élvezik. Arcotok verejtékével építitek majd a síremlékeket és palotákat, de nem azért, hogy megóvjátok magatokat az izzó napsugaraktól, s hogy fáradt fejeteiket nyugalomra hajthassátok bennük, hanem azért, hogy kényuraitok becsvágyát, szeszélyét és kapzsiságát kielégítsétek. És azt hiszitek, hogy ott ugyanolyan ég alatt leszteket, mely itt oly szelíden tekint le rátok? Vigaszt próbáltok majd benne keresni, de gúnyolódva, szülőföldetekétől egészen eltérő, más csillagokat mutat nektek. Keresitek majd pálmáitok árnyát, az esti szellő susogását, a cédrus sudarát. De hiába: az idegen föld nem termi azt, mit Izrael áldott földje. A sivatag szélén ordító oroszlán hangja kedvesebb lenne akkor nektek, mint az idegen ország lakóinak szava, melyet nem értetek s mely gúnyjal, gyalázzal sebzi meg szíveteket ...

Elhallgatott és szavainak hatását figyelte a tömegben. Észrevette, hogy hatott. A félelem csöndje dermesztette meg a hallgatóságot. Folytatni akarta beszédét, mikor hangos, gyalázó és haragos szavak hangzottak fel. János, Simon, Eleazár, Nekodas és a többi kisebb párt vezetői szintén jelen voltak. Nyugtalanította és bosszantotta őket a lenyűgöző beszéd, hát gyalázkodással s ködobálással akarták a szónokot elhallgattatni. Josephusnak biztos helyén ugyan nem kellett tartania a kőostromtól, de a lármát nem bírta túlkiabálni. Ekkor Hippikos tornyának egyik élesen kinyúló párkányán egy fiatalember tűnt föl. Csakhamar deli alakja felé irányult a közfigyelem. Sokan jótevőjüket, oltalmazójukat, a szükségben segítőjüket ismerték föl benne. Mint szónokot vagy sőt népvézért azonban senki sem ismerte. Mások ismét tudták róla, hogy nagy családból származik ugyan, de mindig csöndes és álmodozó embernek ismerték. Mikor tehát kinyújtotta kezét, jelezve, hogy beszélni akar, részben tisztelethből s részben csodálkozásában, elhallgatott a tömeg.

– Testvéreim, – kiáltott az új szónok, mialatt karjait a tömeg felé nyújtotta – testvéreim! Nevemnek pusztá említése nem elég arra, hogy szívetek meginduljon, olyan tetteket sem sorolhatok föl szavaim megerősítésére, mint ezt joggal tehette az előttem szólott nemes férfi. És ha biztosítlak is benneteket arról, hogy szívem éppen oly hő szeretettel óhajtja boldogulástokat, mint az övé: ugyan mit törődtek vele és mit használ az nektek, ha egy ilyen név és hősi múlt nélkül való fiatalember szíve mégoly hevesen dobog is értetek? Mégis, hallgassátok meg szavaimat. Ha nem is én miattam, ha nem is a ti javatokért, de hallgassatok meg azok kedvéért, akik az én atyáim és a ti uralkodóitok voltak.

Halk moraj keletkezett e szavakra a tömegben.

– Ő az, – mondogatták egymásnak – ő az! Adoram ő. Sellumnak, a joakimitának, királyaink fiának gyermeke.

– Úgy van, amint mondjátok, testvéreim – folytatta Adoram. – Dávid és Roboam unokája, a ti elbukott királyi házatok egyetlen és utolsó sarja vagyok. Bár sohase kellett volna e szót kimondanom. Bár sohase virradt volna föl e nap, melyen az elhalt királyok fia a béke szavainak meghallgatásáért könyörög szerencsétlen népéhez, de mely nép elzárja szívét az elől.

– Nem, nem. Beszélj csak! – kiáltották sokan. – Trónörökösünk vagy. Nem ismerjük el a császár uralmát! Le Agrippával, halál a zsarnokokra! Te vagy a mi fejedelmünk!

– Lássátok, – szolt Adoram, hangjában és mozdulataival mélységes fájdalmat áruva el – még ki sem mondtam, amit kívánok mondani, s máris halálra kívánjátok őket. Hát mit óhajtok én tőletek, koronát magamnak vagy békét nektek? Hogyan adhatnátok ti nekem azt a koronát, mely tőletek elvételét? Oly városnak legyek én királya, mely nemsokára romjai közé temet? Oly nép fölött uralkodjak én, melyet az Úr haragja nemsokára összetör? Ez lesz a ti végsorsotok, ti szerencsétlenek, ti elvakultak. Láttátok ugye azt a rettentő hatalmat, melyet a második Babylon küldött ellenetek, hogy elárassza az országot és ledöntse imaházaitokat. Azt hiszitek, hogy képesek leszteket a hullám erejét gyöngé karral visszaszorítani medrébe? A sziklák sem képesek a hullámveréseknek ellenállani és a miénknél tízszer nagyobb országokat, nálunknál százszorta erősebb népeket is elnyelt már nyomtalanul. Győznének

mégis, amint legyőzte a fegyvertelen Gedeon az ő ugyancsak fegyvertelen harcosaival az erősen fölfegyverzett ellenség százezreit. Igen, győznének, ha Jehova veletek lenne! Ha az Úr keze harcolna érdeketekben, akkor ajkatok leheletével ölnétek le az ostromló milliókat, hangotok kiáltására összeomlanának ez ostromló gépek, mint ledőltek Jerikó falai Izrael fiainak harsonaszavára.

– Azonban, ti szerencsétlenek! Nem látjátok, hogy ellenetek harcol az Úr, hogy reátok nehezedik átka? Gondoljatok csak vissza Achab és Jezabel korára. Az ég bezárult Palesztina fölött, a föld elrejtette kincseit és míg Tyrust és Sidont boldog termékenység árasztotta el, a gonoszság és hálátlanság büntetéseképp kiszáradtak Izrael forrásai és kútjai. Hogyan állunk most, napjainkban? Akárcsak a büntetés régi napjait élők, mikor atyáitokat Babylonba vitték. Nem szomjaznak-e gyermekeitek, nem epednek el asszonyaitok? És ti magatok nem kívánjátok úgy a vizet, mint a sivatag füve az éji harmatot? Alig vannak forrásaink, mind eltűnnek a homokban. Ellenben a Siloha forrás, mely még hat nap előtt leapadva s kiszáradva ugyan, de birtokunkban volt, most az ellenségnek önti friss vizét. Látjátok tornyaink ormáról, hogy belőle isznak nemcsak a rómaiak lovai, hanem fölösleges vizével odakinn a kerteket és mezőket is bőségesen ellátja. Nem veszitek észre, testvéreim, e csodákban Isten bosszuló kezét? Remélhetitek-e hát, hogy legyőztök oly ellenséget, melynek oldalán maga Jehova harcol ellenetek? Hallgassátok meg királyaitok utolsó fiának egyetlen kérését. Hallgassatok ennek az itt mellettem álló bölcs és vitéz férfinak elhangzott intő szavára is. Adjátok meg magatokat, még mielőtt legyilkolnak benneteket. Inkább legyetek szabadakarattól római alattvalók, mint hogy ezen kérlelhetetlen legyőzőitek börtönre és rabszolgaságra kényszerítsenek benneteket.

– Fogjátok el! Kövezzétek meg! – ordított most közbe egy hang.

Eleazár volt, aki pillanat alatt észbekapott és fölhasználta az alkalmat, hogy azon emberen tölthesse ki bosszúját, akit megvetett és gyűlölt. Váratlan nyilvános szereplését cselnek hitte, amivel befolyáshoz és hatalomhoz igyekszik jutni. Gyűlöletének lángja még magasabbra lobbant, mikor észrevette, hogy Adoram beszédjét sokan s határozottan helyeselték.

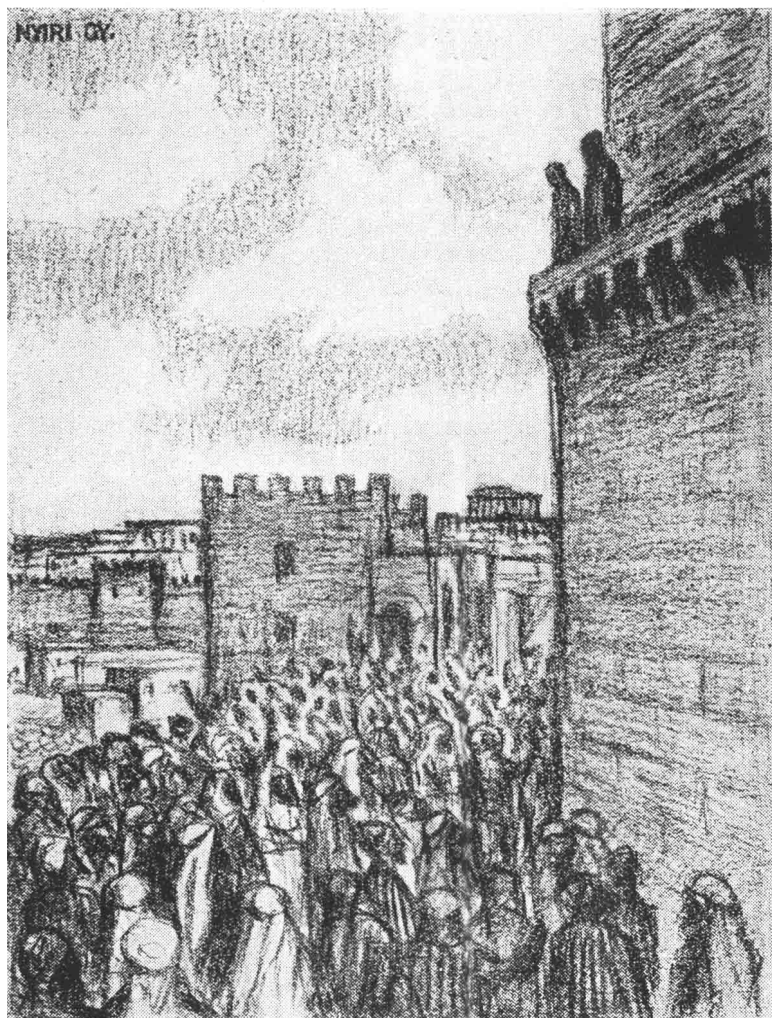
– Kövezzétek meg, ez nazareus! Josephus barátja és a rómaiak szövetségese! Halálra vele, halálra! – ismételte vad ordítással.

A jelenlévő pártvezérek nagy lármával helyeselték Eleazár szavait. Híveik kövekkel dobálták a bátor szónokot és íjaikat feszítették ki ellene, ő magas és veszélyes helyéről mozdulatlanul s félelem nélkül nézett szembe a minden oldalról fenyegető halállal. A kövek lábaihoz hullottak. Egy nyíl közvetlen válla fölött repült neki a falnak. Imádkozni kezdett azokért, akik szeretetét így viszonzozzák. Utolsó gondolatait megosztotta Isten és szívének szerelmese között...

Ekkor azon a létrán, amin Adoram a torony párkányát elérte, erősen fegyverzett alak törtetett súlyos léptekkel s lázas sietséggel fölfelé. Nekodas, az áronita ott állott a meglepett ifjú mellett. Levette sisakját s mialatt festői, büszke fejét lassan megingatta, kezével s dörgő hangján csöndre intette a lázongó tömeget. Olyan tiszteletreméltó, olyan királyi jelenség volt e harcias pap, hogy intésére még az izgatottság mellett is elült a zaj.

– Jeruzsálem férfiai! – kiáltott – mit akartok? Ki ellen emelitek föl kezeteiket? Dávid utolsó fia, vitéz, harcias királyaitok egyetlen maradéka ellen? Hallgass, – súgta oda Adoramnak, aki közbe akart szólani – Ada kedvéért hallgass ... És ugyan miért akarjátok őt megölni? Talán mert kínoz és sanyargat benneteket, mert keserves verítéketekben kéjeleg, vagy mert véretekét kénye-kedve szerint elpazarolja? Nem, ezért nem! Ugyan mondjátok csak, kicsoda él közületek, visszavonultabban s egyszerűbben, mint éppen a ti fejedelmetek? Hadd beszéljenek közületek a szegények, kinek van gyöngédebb szíve és adakozóbb keze, mint Dávid királyi fiának? Mondjátok hát, miért akarjátok jótévőtöket megölni? Hallgattok? ... úgy majd megmondon én! Hálából nagy szeretetéért akarjátok ezt tenni. Íme, miután mindent szétoztott köztetek, amivel bírt, most még atyai birodalmát, örökös királyi székét,

nemes ifjú homlokának koronáját is hajlandó fölálldozni, csakhogy népének vérét – a véredet, háládatlan nép – kímélje. Azt hiszitek talán, hogy nem ismeri ő jogait? Tudjátok hát meg, hogy én, – a ti papotok és írástudótok – én neveltem fel őt. Nagyon jól tudja ő azt, hogy csak elő kell lépnie és koronáját követelnie kezeitől: véretek és életek rajta, ha meginog az a fején! De azt is az én ajkaimról hallotta, hogy a királynak jobban kell szeretnie népét, mint önmagát. Irántatok érzett szeretetből elfeledte jogait, szenvedéseitek láttára elfeledte méltóságát s uralkodói büszkeségét. És ti ezért akartátok őt megkövezni!? Szíveteknek és ajkatoknak e helyett nem a hála szavait kellett volna hozzá intéznie? Vajon nem így kellett volna-e hozzá kiáltanotok: Nem, nem fogadjuk el áldozatodat és nem szabad koronádat elveszítened! Ne lássad azt, hogy a kormánypalcát más ragadja ki kezedből! Légy vezetőnk és fejedelmünk, hadd legyen már végre Jeruzsálemnek ismét királya! Te vezess bennünket harcba és győzelemre, hogy Izrael országát újra s mindörökre megalapítsuk!

Nekodas, az áronita ott állott a meglepett ifjú mellett.

– Úgy legyen! Igen, úgy kell lennie! – zúgott a tömeg. – Királyunk legyen, ő a mi királyunk. Koronát Adoram fejére, kormánypalcát Dávid fiának. Kell, hogy Júdának törvényes királya legyen! A templomba, a templomba vele, ott kenje királlyá Júda az ő fejedelmeinek fiát. Hol a főpap? Hozzátok ide! A főpapot ... főpap! Még ezen órában föl kell kennie Júda királyát!

Josephus Flavius ijedten és csodálkozva nézte a tömeg hangulatának változását. Borzadva látta a nép elvakultságát és ingatagságát: ugyanazon embert, akit pár perccel ezelőtt kész volt megkövezni, most királyává akarja tenni. Eleazár meglepetten s haraggal telten állt a fal mellett és fogait csikorgatta dühében, Nekodas büszke arca azonban ragyogott az örömtől s belső fölindulástól. Oly gyorsan, váratlanul és fáradság nélkül érte el vágyainak netovábbját, hogy többi terve sikerültét most már biztosra vette. Odafordult a halotthalvány Adoramhoz, és míg hangját majdnem érthetlenné tette a bensejében szétáradó örömmel vegyes büszkeség, így szólt hozzá:

– Vitéz királyfi! Néped kezéből veszed át most koronádat és a boldog Nekodas lesz az első, ki hódolatát bemutatja neked! Jöjj hát az Úr templomába, hol Jehova színe előtt kenjük majd föl megszentelt fejedet.

És mialatt megfogta az ifjú kezét, gyorsan magával akarta őt vonni.

– Nem! – szólt erős hangon Adoram, aki végre magához tért az őt környező dolgok kábulatából és egyúttal hevesen kirántotta kezét Nekodas markának szorításából.

Odalépett a párkány szélére, és jelezve, hogy beszélni akar, kezével a tömeg felé intett. A nép elhallgatott, mintha már ténylegesen uralkodó fejedelmük lett volna. A fiatalember Nekodas beszéde és a fölízgatott nép vad ujjongása alatt életének legkínosabb s legmegrendítőbb pillanatait szenvedte végig. Ifjú évei összes csábító fényes álma előtte lebegett. Az elszunnyadt dicsvágy fölbredt és a csillogó korona egész közel került hozzá. A hírnév az utána vágyakozó szívnek koszorút nyújtott. Fölmerült lelke előtt Ada bájos képe is és szerelmi boldogságról suttogott. De leginkább hatott reá népének szép reményekkel kecsegtető hangja, mely őt máris mint királyát üdvözölte. Nem mint jogtalan hódító, vagy mint idegen trónkövetelő állt ott. Útját a trón felé egyetlenegy csöpp vér sem szennyezte be, népének karja emeli őt a királyi székbe, éppen mert nemzeti királyaiknak fia. Kegyetlenség lett volna tőle, ha örömeiket megzavarja és gyávaság, ha bizalmukkal visszaél. Az ész azonban azt felelte erre, hogy Jeruzsálemnek okvetlenül a rómaiak hatalmába kell kerülnie, és hogy a győzők csak annál keményebben büntetnék a szerencsétlen népet, ha megtudnák, hogy az ostrom alatt s lázadó módon királyt választott magának. Ezzel el is dőlt a belső küzdelem, és a fiatal királyfi, aki legyőzte önmagát, odaállott népe elé, melyet újabb csalódásnak készült kitenni szavaival s így semmi jót – talán halált – várhatott tőle.

– Atyák és testvérek, – kezdett szólni nyugodt hangon – lelkembe hatolt a szeretet szava, jelen pillanattól kezdve örömmel fogja királyfitok népe javára szíve vérént ontani. Ezért hát ne higgyétek azt, hogy lelkes örömujjongásokat süket fülekre talált volna nálam. Igen! Ha tudnám azt, hogy az Úr a ti ajkatok által hívott meg engem atyáim trónjára, élve nem szállanék le onnan és nem eresztené el e kéz a jogart addig, míg csak meg nem meredne a halál fagyától. A világ összes hatalmaival szemben megvédeném a jogainkat, és nem hagynám föl a szent harcot, míg csak utolsó csöpp véretem is nem adtam oda Dávid koronájáért és a ti szabadságotokért. De ugyan mi haszna lenne e harcnak? Mit ér, ha az utolsó szál emberig is királyotokhoz álltok, és elestek veletek együtt. Mit ér mindez, ha Jehova nincs velünk? ... Ha az Úr ellenségeink kezébe szolgáltat majd bennünket, nem fogják-e őket gáztatni minősíteni azt, hogy akaratuk ellenére királyt, s hogy hatalmuk legyőzésére vezetőt választottatok? Ekkor aztán én képtelen lennék megvédeni benneteket kegyetlenségeik ellen, sőt vádjaiknak én lennék a legelszomorítóbb élő bizonyítéka. Miattam kell majd szenvednetek, miattam folynék gyermekeitek vére, miattam taposna a zsarnokság lába oly súlyosan fiaitok mellére. Ne legyetek hát oly elvakultak! Ne higgyétek s ne képzeljétek be magatoknak, hogy Júda királyának neve pajzsul szolgálhatna ellenségeitekkel szemben. Nem hurcolták-e Oseet, Izrael királyát egész népével együtt Assyriába? És nem esett-e Sedecias, Jeruzsálem uralkodója a várossal s népével együtt a rettenetes Nabuzardan kezébe, mert az Úr szavát – aki prófétája által békekötésre hívta föl őket – megvetették?

Nekodas növekedő nyugtalansággal figyelte a nép izgatott mozgását, melyet Adoram szavai idéztek elő. Ezért hevesen és hirtelenül félbeszakította őt:

– Nemes és hozzád méltó az az elhatározásod, királyfi, hogy inkább lemondasz az uralomról, mintsem népedet veszélybe döntsd. De ne félj! ha illetlennek s időszerűtlennek tartod, hogy fölkenésed és koronázásod ünnepélye egybeessék Jeruzsálem ostromával: térj vissza atyád házába, mint egykor Dávid a méltatlan Saul uralkodásának ideje alatt visszatért Izai nyájához. Térj vissza atyádhoz. Azonban légy reá elkészülve, hogy azon a napon, midőn az utolsó ellenséget is elűztük falaink tájáról, koronádat el kell fogadnod kezünkéből.

A nép hangulata ismét éles fordulattal vágott más irányba. Az áronita indítványát annál is inkább örömmel fogadta, mert ez egyrészt csak az imént kifejezett hő óhajának teljesülését helyezte kilátásba, másrészt pedig minden aggodalmát eloszlatta. Mielőtt a fülsüketítő örömujjongás kitört volna, Nekodas erőszakkal elhúzta Sellum fiát az oromról. Ez ellenkezett és újból beszélni akart, de Nekodas bevonszolta Hippikos tornyába és annak is legbensőbb szobájába zárta, ő maga visszatért a tömeg közé. Itt azalatt Josephus Flavius még egyszer beszélni próbált a tömeghez és meghatottan, sőt könnyes szemmel könyörgött, hogy hallgassa meg a nép fejedelmi törzse utolsó sarjának kérését és az ő komoly figyelmeztetéseit. Azonban csak káromlás, átok és kőzápor volt minden szavára a felelet. Mélységes szomorúsággal vonult vissza, hogy elmondja Titusnak a különös eseményeket, melyeknek tanúja volt.

XIX. Bethezobi Mária háza

Ez emlékezetes nap estéjén hangos beszéd és nevetés hallatszott ki a Salamon-palota közelében fekvő egyik szép, magas ház felső terméből. A tágas szoba széles, földig érő ablakai erkélyre nyíltak, melyről széles márványlépcső vezetett le a kiskertbe. A teremből a kertre nyíló kilátás egykor gyönyörű lehetett, most azonban a szomorú elhagyottság képét nyújtotta. A magas, fehér fallal kerített kis tér közepén a szökőkút nem lövellt többé hűs, ezüstös sugarakat. A virágcserepek mind üresek voltak és nagyobb részben állványaik alatt heverték. A simára taposott földet nem díszítette semmi gyeppel vagy virággal. A pálmák, melyek a templomalakú kútházat vették körül, gazdag levélkoronájuktól megfosztva szomorúan álldogáltak.

A szoba közepén álló terebélyes, alacsony asztal körül magas, kényelmesen párnázott üléseken négy férfi nyugodott. Öltönyük rövid és könnyű katonakabát és testhez simuló zubbony volt, melyet az akkori idők harcosai a páncél alatt viseltek. A páncélok, valamint a pajzsok s fegyverek a szoba szögletében heverték. A harci eszközök tulajdonosai kellemes szórakozásuk közepette – hiszen szép asszonyt mulattattak – látszólag teljesen elfelejtették zordon foglalkozásukat.

A körülrajongott szép hölgy régi ismerősünk, – bethezobi Mária – különben távoli rokona a négy harcos közül a legfiatalabbnak. Az étellel-itallal gazdagon megrakott asztal felső végén hevert, tagjait pompás bíborruha fődte, szép nyakát s telt karjait arany ékszerek díszítették. Gyöngyökkel hímzett s diadémmal megerősített sötétkék fátyolát hátravetette szép arcáról.¹⁷ Hangos nevetése élesen s messzire hangzott el az esti légben. Ez a nevetés, valamint remek alakjának telt körvonalai, élénk szemének ragyogása és az üde arcon kifejezett gondtalan élvezetvágy mintha bizonyították volna, hogy semmit sem tud azokról a veszélyekről, szenvedésekről és nélkülözésekről, melyek annyi polgártársát sújtották. Még meggondolatlan s meglehetősen nyers vendégeinek is feltűnt ily nagy nyomor és

¹⁷ Mint férjes nő, megtehetette ezt. Szigorú erkölcsű asszonyok azonban csak atyjuk, férjük vagy jegyesük előtt vették le a fátyolt.

szerencsétlenség közepette a szép fiatal teremtés könnyelműsége és egyikük – bár udvarias formában – meg is jegyezte:

– Valóban! fiatalság, szépség és gazdagság hatalmas varázseszköz a gond és félelem ellen. Míg te világítasz előttünk, szépséges csillaga az erdőségnek, addig mindig van Jeruzsálemben egy hely, ahol a bajt feledni és a veszélyt gúnyolni lehet.

– Ugyan Core, – szól a szép nő – kinek szólnak hízelgő szavaid: a bor folyékony rubinjának-e vagy nekem?

– Hogyan kérdezheted, bájos rózsza? Hiszen ahol te vagy, minek ott más csillag. Nem ... te mindent bevilágító nap vagy.

– Hallod-e, Core, – szólalt meg Mária rokona – unokafivérem bizony nem venné szívesen, ezeket az édes szavakat, melyeket feleségének mondasz. Ő büszke ugyan Mária szépségére, de nem szereti, ha sokszor emlegetik előtte.

– Hát akkor – vágott vissza nevetve a másik – igya ki Jabin az összes patakokat és tömjön be minden forrást, mert a legkisebb habocska is találóbban tükrözi vissza feleségének szép arcát, mint a legügyesebb bók szava.

– Hahaha! Fenékgig, fenékgig a serlegekkel! A betlehemi Idithun tiszteletére. Ő a legszebbnek a legszebb bókot mondta.

– Én nem tudom, – szól Core serlegét letéve – ez a bor úgy éget, mint a te szemed, Júda virága. Azt hiszem, nincs vízzel vegyítve.

– Úgy van, amint mondd. Férjem úgy látszik a láthatatlanság gyűrűjével¹⁸ járt itt, hogy Idithun tanácsa szerint cselekedjék. A kertemben lévő forrás három napja nem buzog már. De sem én, sem kisfiam nem óhajtjuk a vizet, miként azt a királyfi ma állította. Ugyan ki szomjaznék addig, míg a tömlők a szőlő drága életnedűjének csak egy csöppjét is tartalmazzák?

– Hogyan? Szépséges rokon, te ott voltál ma Hippikos tornyánál és meghallgattad a jotapatai¹⁹ örült beszédjét? Láttad-e, hogyan utasította vissza az az együgyű Adoram ben Sellum a koronát, melyért csak kezét kellett kinyújtania, hogy fejére tehesse? Nem hiszem, hogy másodszor is oly egyhangúlag fogják azt neki fölajánlani.

– Nem! Adoram Istenére mondom, hogy nem! – szól Idithun. – De egyáltalában, miért is ajánlották föl neki?

– Nos azért, mert Nekodas azt mondta, hogy ő Dávid fia, és a mi jogszerű királyunk.

– Hah, miért nem mondta ezt e pelyhes állú fiú helyett inkább közülünk valamelyiknek? Hiszen ő még csak nem is katona és – fogadni mernék erre – még egyetlen rómain sem ölt meg.

– Én meg arra fogadok, – szól Idithun gúnyosan – hogy te már ezret öltél meg.

– Te meg tízezret, mi? – vágott vissza haraggal a megsértett.

– Ej, ne veszekedjete, – szól közbe a szép háziasszony – hogy Nekodas miért nem jelentett ki benneteket Dávid fiának? Hát egyszerűen azért, mert nem vagytok azok.

– És a joakimita tényleg az lenne?

– Igen, – szól nyomatékkal Mária – az ő családfája teljesen rendben van, maga Nekodas mutatta nekem.

– Annál együgyűbben cselekedett, – mondta a rokon – mikor a jogos koronát el nem fogadta. Én ugyan bizony nem így cselekedtem volna.

– Én még kevésbé! – kiáltotta Idithun. – De miután ő a királyfi, tehát meg is fogja kapni a koronát. Egyik írástudó rokonom, Asar bebizonyította múltkoriban, hogy a hetven

¹⁸ Gyges gyűrűjéről szóló mese már az ókorban is előfordul a Kelet lakóinál.

¹⁹ Josephus Flavius.

esztendőhét letelt, és hogy most, Dániel jóslata szerint, Dávidnak egy fia fog mint Messiás és Üdvözítő a megdicsőített Izrael trónjára lépni.

– Hm! – gondolkozott el Core. – Mindenesetre jó lesz, ha tiszteletteljesen viseltetünk iránta és nem háborgatjuk házát zsarolással vagy éppen rablással. De íme ... az esti csillag feljött már. Igyuk hát ki a búcsúpoharat és menjünk haza.

– Várjatok, – szólt a háziasszony – beszédem van még hozzátok. Nekodas nálam járt és házába akart vinni, mert mint mondja, nem vagyok itt kellő biztonságban és fél, hogy lakomáink fölemésztk készletemet, még mielőtt az ostromállapot megszűnnék. És lássátok ám, nagy lehet a nyomor már e városrészben is, mert a szegény sorsú nép a leveles gallyakat és füvet tépi le kertemben éhségének csillapítására. Ha tehát hajlandók vagytok készleteim elfogytával engem a templomból és a város felső részéből kerített élelmiszerekkel ellátni: ez esetben itt maradok. De ha e kötelezettséget nem vállaljátok magatokra, akkor Nekodas házába költözöm, bármily szigorú és egyhangú is az ő életmódja.

– Nem, nem! – kiáltoztak össze-vissza a harcosok. – Sok víg órát akarunk mi még itt eltölteni. Kölesönösen osztozunk majd. Áldás a hegyek virágjára és sokáig tartsanak a bethezobi Mária lakomái!

– Esküdjetek meg, hogy betartjátok ígéreteteket! – bizalmatlankodott Mária.

És a könnyelmű nő az esküdzések egész özönét fogadta e szív és lelkiismeret nélküli emberek ajkáról, nem gondolva arra, hogy ily könnyen adott esküt könnyen meg is lehet szegni. A vendégek azután nagy lármával gyorsan szedték össze fegyvereiket, és elhagyták a házat. A gondatlan, szeles anya pedig abba a csendes és félreeső szobába ment, ahol a több órán át tartott mulatozás alatt kisgyermek egyedül az öreg, mogorva dajka felügyeletére volt bízva.

XX. Az ostromlottak nyomora. A királyfi szenvedései

Az átok mind súlyosabban és iszonyatosabban nehezedett a szerencsétlen városra. Lépten-nyomon s minden zugban a gyanakodás, kapzsiság és vérszomj leselkedett. Aggodalom, gond, kétségbeesés és végső nyomor környékezett minden élő teremtet. A gyilkosság, éhség, pestis és halálfélelem kísértetei csatangoltak a pusztasággal telt utcákon: minden vidám és friss életerő, a reménynek minden szikrája teljesen kihalt a szebb napok e sírján.

A nyomor napról-napra nagyobb lett, és a szűkölködés a kunyhókból a palotákba is behatolt már. Akit megkímélt a járvány, azt megölte az éhség. Aki az éhhalállal küzdött, azt sokszor gyilkos kéz érte utol. Adoram és Josephus Flavius beszédei síri szózatként visszhangoztak a lelkekben, mert a keserű jövendölések igéi élénk emlékezetében maradtak mindenkinek: hiszen nyomban elhangzásuk után beteljesülésük is elkövetkezett. Ezért sokan, akik nem voltak képesek az örökös halálküzdelem kínjait tovább túrni és elszánt kétségbeesésükben a bennlakó zsarnokoktól is menekülni igyekeztek: az ellenséges táborba szöktek át. Inkább hirtelen halállal akartak a rómaiak kardjai alatt kimúlni, mint hogy a nyomor és ragály lassú vértanúsága pusztítsa el őket. Titokban s csekélyke áron eladták vagyonukat, kis aranyérmeiket vagy ékszereiket pedig – hogy a rablóktól megmentsék – elásták, és a rómaiak táborába menekültek. Titus részvétét még nem győzte le a zsidók folyton ismétlődő makacssága, és kezdetben e menekülők legnagyobb részét szabadon engedte.

De a pártvezérek a többnyire tekintélyes és jó érzelmű lakosok szökését nemsokára ürügyül használták fel arra, hogy vérszomjukat oltsák és kapzsiságukat kielégítsék. A gazdagokat s előkelőket, nemkülönben azokat, akik a legcsekélyebb élelmiszer birtokában voltak, meggyanúsították, hogy titkon az ellenséggel cimborálnak. Ez mindig jó ürügy volt,

hogy legyilkolják őket. Persze a rablók ilyenkor mindig osztoztak a zsákmányon. Akinek arcát az éhség még el nem torzította, akinek tagjaiban hagyott még valamelyes erőt a külső s belső szenvedés: az ilyen folytonosan célpontja volt a rablók dühének. Mert a kapzsi zsarnokok mindjárt azzal gyanúsították meg őket, hogy valamely elrejtett bő készlet birtokában vannak, s kínzással meg veréssel akarták kicsikarni vélt titkaikat. Óránként nőtt a szükség és ezzel együtt a veszedelem. Nemsokára oda jutottak, hogy kiterjedt s gazdag birtokokat adtak el egy köből búzáért.

A megvásárolt eleséget házuk legtitkosabb zugába vagy a pincébe rejtették, hol öröletlenül fogyasztották el. Asztalt sehol sem terítettek, nem voltak közös családi ebédek, még a félig nyers ételt is lekapkodták a tűzhelyről félelmükben, hogy idegenek veszik azt el tőlük. Önfeláldozó szeretet, hálás ragaszkodás, előzékeny nyájasság és az élet gyöngéd kötelékei: mindez teljesen meglazult, sőt megszűnt. Az erősebb eltiporta a gyöngébbet, a félénket legyőzte az erőszakos. Az anya éhező gyermeke szájából vette ki a falatot. A gyermek szüleivel, a férj feleségével küzdött az egészségtelen, rothadó eledelért. Sem a gyermek gyöngéd bája, sem az aggkor tiszteletreméltó gyöngesége, sem a fiatalság varázsa nem hatották meg a szíveket. A zárt ajtók távolról sem tartották vissza a rablókat attól, hogy a házak belsejébe ne hatoljanak és az ott kucorgó szerencsétleneket meg ne fosszák utolsó falatjuktól is.

Adoram dús adományok által igyekezett az általános ínséget enyhíteni, míg bírták atyja házának készletei. Jótékonykodása azonban mint vízcsepp tűnt el a nyomor tengerében, az öreg Sellum pedig végre is kénytelen volt elzárni fia elől a magtárakat, mert féltette saját maga és övéi jövőjét. Feltűnő volt, hogy bár Sellum házában az élelmiszerek nagy mennyiségét gyanították, a rablócsapatok nem alkalmatlankodtak itt. E figyelem oka Adoramnak Hippikos tornyánál tanúsított bátor fellépése és az a hatalmas, váratlan benyomás volt, melyet megjelenése előidézett s melynek következtében mindenik párt azt hitte, hogy Sellum fia a másik pártnak különös kegyeltje. És miután végre arra a meggyőződésre jutottak, hogy a közös ellenséggel szemben csak vállvetett erőikkel érhetnek célt: a vélt szövetséges megsértése által kerülni akarták annak a pártnak megbántását, melynek támogatására talán éppen legbizonyosabban számíthattak majd.

... A szépséges éjszaka felhőtlen ege szelíd csillagfényt árasztott a szerencsétlen Sionra, de nyugalmat nem hozhatott már e boldogtalan város falai közé. Nem gondolt itt alvásra senki, csak az ájulás vagy örök álmom zárták le a szempillákat. Amelyik szív még vert, megmegújuló kínban vergődött. A halálfélelem nappal fogva tartotta a lakosságot, éjjel azonban a maró éhség ösztönzésére futó árnyak hagyták el menhelyeiket. Tántorogva, erőtlenül, félénken járták be a vesző félben levő királyváros utcáit. Az éj sötétjében vagy csapatosan vagy egyedül másztak át a falakon, mások az alvó ór mellett lopakodtak ki a kapun, sőt a római örök közelébe is elmerészkedtek, hogy a keményre taposott földből gyökereket és fűveket húzzanak ki.

Ha itt az ellenségtől szerencsésen megszabadultak és visszatérhettek a városba, nagyon sokszor az otthonukban reájuk leső zsarnokok fogták le őket, és nem hederítve kétségbeesett rimázkodásukra, a legnagyobb szívtelenséggel vették el tőlük azt, amiért nyomorúságos életüket kockára tették. Az iszonyú élelemkeresés azonban nemsokára nagy veszedelembé döntötte az egész lakosságot. Az éhség már a rablók között is felütötte fejét, és a szerencsétlen polgárokkal együtt néha az éhhalállal küzdő gyilkos harcosok közül is kiszökött egynéhány a városból. Midőn ezt Titus megtudta, éjjelenként lovascsapatot küldött ki a szerencsétlenek elfogatására. Így aztán azzal a néhány bűnossal együtt több ezer oly ártatlan került a rómaiak kezére, kik már előbb is átszöktek volna jószántukból, ha a félelem nem akadályozza meg őket ebben. A felingerelt római hadvezér most már szabadjára engedte haragját. Ezáltal azonban valódi pogány kegyetlenkedéssel mocskolta be dicsőségének nimbuszát, mert a foglyul ejtett zsidókat a falak előtt megostoroztatta, azután keresztre

fesztette. A történetíró, aki pedig inkább a rómaiak, mint a zsidók pártján áll, ötszázra teszi az ily módon naponta kivégzettek számát. Majd hozzáteszi, hogy a katonák gúnyt űztek áldozataikkal és hogy nemsokára nem volt elég hely a keresztek felállítására, sem elég keresztet nem tudtak ácsolni. Így kerített hálójába a halál minden életet az átok sújtotta helyen: senki sem tudhatta, mikor lélegzetet vett, nem utoljára teszi-e. Minden lehetet, mely a nyomasztó s mérgezett levegőt mozgásba hozta, a pestist hozta magával, és minden legkisebb hang a halálos ítélet hangjának tűnt fel.

A sötét utcákon magánosan, nyugtalanul és gondterhelten járkált Adoram. Tudta, hogy élete minden lépésnél nagyobb veszélyben van, mintha az ütközet vad forgatagában lenne. Jelenléte szükségtelen a sötét és véráztatta utcákon, ezt belátta. De nem bírta legyőzni azt a nyugtalan izgalmat, mely őt biztos lakhelyéről kiúzta. A vérnek, az agyvelőnek vagy talán beteg és kimerült lelkének makacs láza nem hagyta nyugton: ez űzte, kergette őt a pusztulóban levő Sion szomorú utcáin s terein át. Saját sorsával mit sem törődött Júda királyainak utolsó sarja s bátran kalandozta be atyáinak hanyatló székvárosát.

Lehorgasztott fővel haladt a város nyugati oldalán fekvő Ophel-halom felé, és mint nehéz, nyomasztó álmokkép vonult el lelki szemei előtt népe iszonyú nyomora. Búnak eredten ült le egy magas, nyitott oszlopcsarnok lépcsőjére, mely az egyik pusztaság s kihalt ház fedelét tartotta. Az éjszakai szellő susogva járta át a halálosan csendes helyiségeket. Lenn a halvány csillagfényben Salamon palotájának ormai emelkedtek, a túlsó oldalon pedig, Mória hegyének csúcsán, büszke dicsőséggel terpeszkedett a templomépület rengeteg tömege a város felett.

– El fogsz hát pusztulni, Sion! – sóhajtott fel kezeit összekulcsolva a királyfi. – Összeomlasz Jeruzsálem temploma, és ezzel összezúrod a papságot és népet is. Eltávozott tőled az Úr, mert nem ismerted meg Azt, akit neked küldött. Megátkozott téged Jehova, mert te is elátkoztad őt, a Legdicsőbbet s a Legdicsőbbnek Fiát. Mérhetetlen az átok, mely téged sújtott. Szentélyedet többé nem lehet megmenteni, de ártatlanaid iránt sem ismernek majd kíméletet. Kő kövön nem marad benned ... és nincs szív, mely ne szakadna meg a téged sirató mélységes bánatában.

Dávid ivadéka nem tudta tovább nézni országa csodáját s büszkeségét, melyhez szívét gyermekkora óta a hazaszeretet, jámborság és tisztelet kötelékei vonzották. Nem tudott tovább arra gondolni, hogy a múlt századok e remekműve rövid idő alatt romba dől. Igaz, hogy keresztény volt, de mint Izrael fiát és a királyok sarját ezer büszke és szent emlék fűzte e pusztulásnak induló falakhoz és palotákhoz. Ezért mély sóhajjal fordította el tekintetét a szentély sötét, hatalmas körvonalaitól, és önkénytelenül is gyorsított léptekkel sietett le a dombról.

Midőn azon a keskeny, félreeső utcán ment keresztül, mely Salamon palotájától a keleti falhoz vezet, fülét az utca jobb oldalán levő nagy, barátságatlan házak egyikéből a harag és kín vegyes hangjai ütötték meg. Az első pillanatban tovább akart sietni, hiszen – gondolta – úgysem segíthet. De az egyik hang oly keserves-panaszosan hangzott, oly megrendítően hatolt füleihez, hogy mintegy ellenállhatatlan erő húzta a házhoz. Fölsietett a lépcsőn, és a sötét előcsarnokba lépett. A bejárattal szemben lévő ajtón át egy valamikor gyönyörű függöny szakadékain keresztül világosság hatolt ki hozzá. Lassan az ajtóhoz lépett, és a függönnyt félretolta.

A szoba közepén összefonott karokkal, jobb lábát előretolva és erősen megfeszítve egy fiatalember állott, kinek tagjait drága, de már piszkos és elrongyolt ruha fődte. Homlokát összeráncolta, sápadt s dacos vonásai haragot fejeztek ki. Lábainál, az alsóbb rendnek ruházatában sápadtan, szétbomlott hajjal és oly arccal, melyről a nyomor, bűn és kétségbeesés elrabolták a fiatalság minden báját, azonban a szépség eredeti zománcát egészen mégsem törölhették el, fiatal nő feküdt. Karján kis, vézna gyermeket tartott, – az ő gyermekét

– kinek száraz ajkai majd panaszosan nyöszörögtek, majd meg ernyedten szívták az anya kiapadt mellét.

– Te szörnyeteg! – nyögött a nő indulatos, bár mégis kérő hangon. – Ugye azt mondja a Szentírás: könyörülj háziállataidon? És ez itt – oh, hiszen ez a te gyermeked, hát itt szemeid előtt kell elpusztulnia? Isten átka szálljon reád, ha ezt el tudod nézni!

– Állj föl asszony, – kiáltott haragosan a férfi – én nem adhatok neked semmit. Akinek módjában van, adjon az. De aki maga is éhezik, nem táplálhat az még másokat is.

– Oh, Azmoth, – szólt a nő csöndes és szelidebb hangon – te nem éheztlél még soha. Sápadt vagy, de még nem fogytál le ...

Adoram megborzongott e szavak hallatára, míg a fiatalember lábával ellökte magától az asszonyt és így szólt:

– El ... el innen! Nem adok semmit, nincs semmim!

A nő tompa nyögéssel vonaglott a földön. A gyermek nyöszörgése pedig mind gyöngébben hangzott. Az anya fölrezzent. Vonásai szelíd és gyöngéd kifejezést öltöttek, beesett szemébe könny szökött.

– Azmoth, Azmoth! – rimánkodott a szerencsétlen.

– Nézd, meghal. Gyermekem ... az én kisleányom ... meghal ... Oh jaj! Csak egy darabka kenyeret, csak egy csöppnyi vizet az anyának ... és ő élni, élni fog ... a te gyermeked ... és az enyém, Azmoth ... szerelmünk gyermeke.

– Ne kínozz tovább, asszony – förmedt rá dühösen a férfi, mialatt megragadta a szegény teremtés karját, hogy kivezesse.

Ekkor a nő hirtelen oly vad és iszonyatos kiáltásban tört ki, hogy Adoram haja égnek meredt, sőt Azmoth is hátrált egy lépést.

– Meghalt ... meghalt! – kiáltott fel szinte eszelősen az asszony. – Ira! szívemnek szemefénye ... halott. Nem, nem! ...

És gyermeke holttestét az örület erejével szorítva magához, ajkait görcsösen nyomta oda a kis halott sovány arcához, míg folyton csak azt kiáltozta:

– Meghalt ... meghalt!

A férfi egy ideig ijedten tekintett rá, azután így szólt magában:

– Minek maradjak e házban, ahol kiáltozását és átkozódását hallom csak? Van most Jeruzsálemben elég üres palota arra, hogy egy örült elöl elrejtőzhessék az ember.

E szavakkal az ajtó felé indult. A fiatal anya azonban, dacára zavaros gondolatvilágának, észrevette szándékát, és félelmében kiáltva megfogta köpenyét, hogy elmenetelében megakadályozza. De a férfi kiszakította magát erőltlen kezei közül, és az ajtóhoz sietett. Ekkor a nő arcvonásai pokoli torzképpé változtak, kétségbeesetten ugrott fel, és szikrázó szemekkel, rikácsolva kiáltotta utána:

– Gyilkos! vidd hát, ami a tied ...

És gyermekének holttestét utána dobta. A megrémült ember majdnem elgázolta Adoramot, és mialatt átugrotta a holttestet, átkokkal ajakán menekült házának küszöbéről.

A nő még egy ideig fölemelt karokkal, szikrázó szemekkel meredten állott. Akkor hirtelen összeesett, és majd hangos szóval, majd nyöszörögve tördelte kezeit. Adoram most elérkezettnek látta az időt, hogy segítségét följánlja neki. Közeledett feléje, mialatt szelíd és vigasztaló szóval szólt hozzá. A nő fölemelte fejét és arcába bámult, de nem felelt.

– Jöjj, – mondta Adoram – légy erős. Atyám házába viszlek, ő bizonytalanságban téged, amiért ily fiatal létedre máris annyi boldogtalanságban volt s van részed.

– Atyád házába? ... Ki vagy te, aki így beszélsz a szerencsétlenségekkel sújtott Leához?

– Ember vagyok, aki szánakozom rajtad, és akiből még nem ölték ki a szeretetet e véres napok.

A szegény Lea összeborzongott és suttogva mondotta:

– Szeretet ... hát szeretsz te engem? ...

– Jöjj, kövess csak – sürgette Adoram, mialatt megfogta kezét, hogy szelíd erőszakkal eltávolítsa őt a kínos helyről.

De a nő hevesen ragadta ki karját, és vad, gúnyos nevetéssel kiáltott föl:

– Ugye, szeretni? ... szeretni! Hát elég szép és fiatal vagyok én még ehhez? Előbb hízelepsz, aztán majd utána kigúnyolsz, mi? Tévedsz, te sátánfajzat, te! Oh, Azmoth, Azmoth!

És ökölbe szorított kezekkel rohant Adoramra. De hirtelen visszahökkent, midőn teljesen idegen arcot látott maga előtt.

– De hiszen ... te nem vagy Azmoth ... Azmoth elment és elvitte a gyermekemet ... Azmoth! Azmoth! ...

Kiáltozva rohant ki a szobából és bármennyire igyekezett is őt Adoram nyomon követni, gyorsan eltűnt a sötétségben. Hiszen az örület gyorsaságával szaladt, és menekülését a sötétség is nagyon előmozdította.

A fiatal keresztény kimerülve és lélegzet nélkül ismét ott találta magát a völgykapu környékén. A kapu nyitva állott, bár fontos pontja volt az erődnek, minthogy közel volt a templomhoz. Az éhínség szerencsétlen áldozatai sűrű csoportokban tolongtak ki s be, hogy életük veszélyeztetésével szerezzék meg ama nyomorult táplálékot, melyet jobb napokban a mezei állatok is megvetettek. És ha a keserves szerzeménnyel elérték a várost, a kéréses gyökérért s az elaszott mocsári növényért még akkor is élethalálharcot kellett vívniuk. Adoram kezeit tördelve állott ott a falhoz lapulva. Hallotta a küzdelem lármáját, a küszködők káromlásait, a haldoklók hörgését, és hallani vélte a vértócsák csobogását is lábai előtt.

– Én népem, én népem! – sóhajtott föl szíve mélyéből. – Miért marcangolod szét saját szívedet és miért nem térsz meg Uradhoz, Istenedhez? Te magad semmisítesz meg minden reményt a kíméletre és irgalomra ...

A csillagok fénye halványodni kezdett, és a reggeli szürkület jelentkezett már. Mint a sivatag állatai a nap fölkelésével, úgy bújtak Jeruzsálem lakosai is a hajnal közeledtével rejtkehelyeikre vissza. Adoram is be akarta fejezni szomorú éjjeli vándorlását, mikor észrevette, hogy kívülre még egy másik, majdnem gyermeknek nevezhető alak is lappang az utcán. Ez a fiatal éji vándor hangosan beszélt önmagához és szavai Adoram füléhez értek:

– Jaj, hogy rág ... szinte égnek a beleim. Ahhoz, hogy magam menjek ki eleséget keresni, bizony nincs bátorságom. De várok még. Hátha valamiféle fiú vagy aggastyán jön be a kapun, akik nálamnál is gyöngébbek. Azoktól elveszem a zsákmányt.

Alig fejezte be szavait, midőn tényleg reszketeg, erőtlen s végleg kimerült öregember támolygott be a kapun. Az ifjú rárohant, de vele együtt két másik alak is, akik ugyancsak az oszlopok mögött rejtőztek. Adoram a szegény öreg segítségére sietett, és a hozzá legközelebb álló két fiúval küszködött. A harmadik – ugyanaz, aki előbb beszélt – kis éles tört szegzett az öreg melléne és így szólt:

– Gyorsan, gyorsan ... Ide azokkal a gyökerekkel. Ott vannak a ruháid alatt.

– Oh, – kiáltott fel az öreg – ismerj hát reám, Abinadab! ... Fiam! ... hiszen én atyád, Mesraim vagyok!

– Eh ... atya! – mondta a fiú. – Kinek van most atyja vagy fia? Éhes vagyok ... éhes vagyok! Add ide a gyökereket, vagy ...

Az aggastyán összeakaszkodott a fiúval: Abinadab töre markolatig hatolt Mesraim mellébe. Az öreg hörgöve esett össze, a fiú pedig a haldokló ruháit kutatta át, hogy megtalálja az átkozott zsákmányt, mely miatt saját édesatyjának vérét ontotta ki. Eliszonyodva eresztette el Adoram mindkét ellenfelét. Ezek azonnal az atyagyilkosra vetették magukat és addig huzalkodtak vele, míg ő is holtan rogyott meggyilkolt atyja teteme mellé. Erre aztán megosztottak a kemény s féregrágtá gyökéren, melyet két meggyilkolt ember vére áztatott.

Adoram lélekben összetörve távozott el a helyről, hol ilyen vérfagyasztó dolgokat ért meg. Akkor tért csak vissza lelki ereje s nyugalma, mikor tiszteletreméltó atyját megölelhette.

Ott, atyja simogató keze s hangja közelében találta meg saját keblében annak bizonyítékát, hogy igenis léteznek még gyöngéd kötelékek, és hogy nem távozott még el minden jó s nemes érzés ez átok sújtotta városból.

XXI. Az elvakult farizeus töprengő kételyei és atyai szeretete

A déli hőség idején, mikor Sion tornyai és falai vakítva ragyogtak a nap fényében, Nekodas rövid időre elhagyta a város falánál lévő rendes őrhelyét, és hazatért. Elsietett leánya szobái mellett a nélkül, hogy benézett volna oda, és saját lakosztályába sietett.

Türelmetlen mozdulattal intett távozást szolgálóinak, akik szigorú urukat félénken üdvözölték, és egyedül lépett a szép, tágas terembe, mely hálószobája mellett és a nagy épület legcsöndesebb, legfélreesőbb részén feküdt. A saját különleges ízlése szerint berendezett és díszített terem kedvenc tartózkodási helye volt. Ide menekült, ha nagyon felizgatták, hogy szenvedélyének első, rohamos kitörését lecsillapítsa. Itt szokott nyugodt óráiban gondolkodni, olvasni és búvárkodni. A szoba magas, tágas és kör alakú volt, a sötét márványfalakat ezüsttel s bíborral vont tető fedte. Az ajtónak és az egyetlen, a bejárattal szemben lévő nagy ablaknak függőyei egyforma szövetből készültek, de a márványpadozaton nem volt szőnyeg, a puha párnák helyét pedig elefántcsontból és cédrusfából készült tömör ülőhelyek foglalták el.

A bejárat és az ablak között, a baloldali falon lévő mélyedés különböző értékes fegyvereken kívül a farizeus papi ékszereit őrizte, egyik szemközti mélyedésben pedig pergament, papyrustekercsek, írótablák és különböző csillagászati eszközök sorakoztak egymás mellett. Az itt összehalmozott tárgyak elárulták gazdájuk szenvedélyeit és kedvteléseit. Az ablak két oldalán márványállványon két remek, hatalmas szobor állott, melyek egyike Áront ábrázolta a szent pálcával és füstölővel. A másik szoborban egyesülni látszott az uralkodó ereje a bölcs nyugalmaival és a törvényhozó méltóságával. Arca befödve, jobbát parancsolóan emeli föl, baljában az örök táblákat tartja, melyekre maga az Úr véste a parancsokat népe számára. A nagy törvényhozó eltakart arca, melynek körvonalait a fátyolon keresztül inkább sejteni, mint kivenni lehetett: éppen oly titokzatos és meggyőző hatást tett, mint amilyen hatalmas volt egykor az ember szelleme, kinek földi alakja itt kőbe vésve állott. Áron és Mózes e két szobra valóban mesterei mű volt.

A terem sötét pompája tökéletesen megfelelt birtokosa jellemének és gondolkodásmódjának. Érvényre jutott ez a kilátásban is, melyet a tágas szoba egyetlen ablaka nyújtott. Nem nyílt ez sem a bájos kertre, sem az élénk utcára: hanem elzárt, csöndes és magas falakkal körülvett udvarra lehetett belőle látni, mely mögött a hősök házának tornyai emelkedtek. Kívülről a falat magas, büszke cédrusok vették körül, melyeket a legidősebb jeruzsálemi emberek is már mint öreg fákat ismertek. Ezek terjesztették az udvar fölé sötét gallyaikat.

Az udvart sötétszínű kőkockákkal rakták ki. Közepén két régi, szürke és kúszónövényekkel befuttatott oszlopon gömbölyded, lapos fődél terpeszkedett, mely alatt hatalmas homokóra állott. A fődél egyszersmind arra is szolgált, hogy védjen a naptól egy vízmedencét, mely ugyan most üresen állott. A medence és az ablak között széles, kőből faragott talapzaton óriás méretű régi szobor állott, amely Judithot ábrázolta, amint hanyagul lecsüngő balkezében leeresztett fegyverét, fölemelt és kinyújtott jobbában pedig sűrű hajfonadékánál fogva az assyriai fővezér fejét tartja. A szobor szigorú vonásai megalkuvást nem ismerő, kegyetlen diadalt fejeztek ki, míg a sötét homlok, a fej tartása és a hatalmas karok rendkívül fenyegető benyomást tettek a szemlélőre.

A farizeus lassú, nehézkes léptekkel járt föl s alá a pompás szobában, míg végre megállt Mózes szobra előtt. Élesen meresztette szemét a szobor eltakart arcára, mintha onnan akarta volna leolvasni népe jövő sorsát. Végre rövid s fojtott sóhajjal elfordult, hogy ismét folytassa nyugtalan sétáját.

– Eltakarva ... el van takarva, – szólt halkán – éppen úgy, mint a jövő napok arca. Meg tudták vajon mondani atyáink, midőn az arcodat rejtő fátyolt látták, hogy vonásaid az Örökkévaló mosolyát tükrözik-e vissza, vagy a harag lángja égett-e arcodon? És mi, akik borzadva nézünk a legközelebbi órák titokzatos arca felé, tudjuk-e, mi minden rejlik méhében: győzelem vagy bukás, dicsőség vagy szégyen, királyi trón vagy rablánc? Atyáink hallották hangodat – de mi? ... A jövő ajkai némák, a próféták szava túl sötét rejtély s túl homályos kép oly valaki számára, aki bizonyosság után vágyik, és aki biztos szemmel akar a jövőbe tekinteni. Másokat félrevezethetek a jövő felől – de önmagamat!?! ... A csillagok járása ismeretlen előttem, álmaim nem világosítják föl egészen lelkemet. Oh Jehova! hős, pap és bölcs vagyok: miért nem vagyok látnok is?!

A farizeus megállt az ablak előtt, és a széles márványkönyöklőn kihajolt. A forró déli napsugár odasütött homlokára és szemébe, de nem vette észre. Legkisebb szellő sem mozgatta a cédrusok gallyait, nyomasztó és nyugtalanító csönd honolt az egész nagy természetben. E vigasztalan csönd ránehezedett Nekodas mellére és nyomasztóan hatott minden érzékére. Megrázkódott, halántékához kapott, és csakhogy emberi hangot halljon, hangosan gondolkodott:

– Lefolyt homokod! – szólt szemét az elfeledett és elromlott homokórára szegezve. – Lefolyt homokod és nem hirdeted ezentúl a sabbath örvendetes óráját. Miért is tennéd ezt? Ugyan van-e még ünnepnap Jeruzsálemben, vagy örömlakoma a halál e városában? A forrás vize is kiszáradt. Szerencsétlen Sion! A te angyalod a búbánat tengeréből merít és az átok csészéjét önti ki reád. Jehova elfordította tőlünk arcát, nem hallgat többé a mi kéréseinkre ...

A nyomor különben már Nekodas házáig ért. A város helyzete percről-percre borzalmasabbá vált, nyomorgó lakosaitól többet semmit sem remélhetett. Nekodasnak a parthusokba vetett hite s reménye is ingadozni kezdett. A tényeknek nyugodt megfontolása arra kényszerítette, hogy fölismerje Jeruzsálem veszedelmes helyzetét. Azonban most még erőszakkal zárta le szemét, a tapasztalat és ész hangos szava ellen pedig a Szentírás hibás magyarázatát és a babona fegyvereit állította sorompóba.

Most is éppen azon igyekezett, hogy a sötét, kínzó képeket elriassza magától. A jelen és jövő nem nyújtottak neki többé reményt, tehát a távoli múltban keresett vigaszt és erőt.

– Hogyan, Áron fia, – szólt önmagához – illik panasz a férfihoz? Ha te, kinek haja megőszült a sisak alatt, elhagyod fegyveredet s bátorságodat: Jehova megszégyeníti téged és az asszonyok szívébe fog bátorságot önteni, az ő gyöngé kezükbe fog majd fegyvert adni! Nem voltak-e Bethulia kútjai kiszáradva, nem dühöngött-e éhínség a városban, nem voltak-e az aggastyánok gyámoltalanok, a férfiak csüggedtek? És akkor egy nő szelleme s egy nő keze volt az, amely gazdagsággal és szerencséjével árasztotta el Bethulia tornyait s palotáit, mi által örök időkre szóló dicsőséget és szabadságot vívott ki részére, úgyhogy e város túlszárnyalta Júda és Izrael valamennyi más városát. Judith ... Valahányszor a segítség hiánya vagy a fenyegető veszély kishitűvé tesz: ilyenkor szemeimet mindig a te szobrodra fogom irányítani. Ez tanúságot tesz azon dicsőség nagyságáról, melyet a bátor szív kiküzdhet és azon tettek fenségéről, melyeket a bátor kar véghezvihet!

Míg elgondolkozva nézte a szobrot és idézte Judithnak, Holofernes legyőzőjének emlékét: a szobába női alak lépett csöndesen, habozva és félénken. Lassan és észrevétlenül közeledett a merengőhöz, míg végre egészen odaért. Ekkor hátravetette fátyolát, és Ada szelíd hangja simította meg a farizeust azon a néven, mely minden időben s helyen visszhangra talált szívében. Hirtelen leánya felé fordult, és bár nem szívesen tűrte, ha valaki őt szobája magányában zavarta, mégis szívélyesen üdvözölte őt:

– Ada, drága rózsám! Megfeledkeztél talán anyáid szokásáról? Miért hagytad el szobáidat s miért léptél a férfiak lakosztályába?

– Mert az én atyám – szólt Ada félénken – utóbbi időben hazajön a nélkül, hogy megnézne, pedig engem csak az ő tekintete éltet. És mert, – tette hozzá vontatottan s könnyes szemekkel – mert oly rettenetesen kihalt most az asszonyok lakosztálya nálunk.

– Hogyan? – csodálkozott Nekodas. – Hát nem tudod, hogy a nők életének az elvonultság árnyékában kell lefolynia? Vagy talán dőzsölő lakomákon, lármás harcosok társaságában kívánod atyád vagyonát eltékozolni, mint bethezobi Mária, Eleazár elvetemült leánya?

– Nem, atyám! – válaszolt Ada nagy szomorúsággal. – Hogyan beszélhetsz így Thamar leányához? Hanem ... szobáim oly üresek. Szolgálóim, Rahel és Jemina kivételével, mind meghaltak. Abia, öreg dajkám is kiszenvedett egy órával ezelőtt.

– Hát a női lakosztály belsejébe is eljutott már a ragály!? Szolgáim közül is sokan meghaltak. A veszély minden órában nagyobbodik ... Ada, neked okvetlenül el kell hagynod a várost!

– Elhagyjam a várost? – kérdezte Ada elképedve atyja e különös és hirtelen tervén, míg Nekodas nyugtalanul járt fel s alá.

– Igen! El kell hagynod Jeruzsálemet, a vésznek és halálnak fészékét. Ada, ha te meghalnál, ha te elpusztulnál! ... Mit használna akkor nekem, hogy elültettem a dicsőség gyökerét, de én magam sírba szállanék a nélkül, hogy utódaimban a törzset felnőni és gallyait a világ fölött szétterjedni lássam? Igen! Meg kell, okvetlenül meg kell téged mentenem ...

Indulatosan, egyenetlen léptekkel, lehajtott fejjel s összekulcsolt kezekkel járkált a farizeus a szobában, mialatt hasztalan kereste leánya számára a menekülés módját. Ada félénken kérdezte:

– De hát atyám, hogyan menekülhetünk meg?

– Menekülhetünk?! – kiáltott föl Nekodas. – Én nem menekülök. Én csak eszköz vagyok Jehova kezében, aki nem töri ketté a kardot addig, amíg az ellenséget meg nem verte! Hanem te, Júda virága ... hogyan őrizzelek meg téged a mérges lehelettől, mely Sion völgyein átvonul?

– Édesatyám! – rebegette a fiatal leány, mialatt reszketve és sápadtan simult hozzá – mindent elviselek én, csak tőled ne váljak meg. Ha el nem kísérhetsz, akkor ne is taszíts el magadtól. Nem félek én a ragálytól, bátor vagyok. Nincs is nekem semmi bajom, teljesen egészséges vagyok. Csak ne küldj el házadból és Jeruzsálemből ... majd türelmes és víg leszek.

Nekodas nyugtalanul és elgondolkodva nézett leánya arcába. Tekintete aztán mintegy segílyt keresve járt körül a szobán, míg végre Judith szobrán akadt meg, ott az udvaron. Megállt, visszahőkölt. Gyors, szaggatott kiáltásban tört ki, és szemei szikrázva vándoroltak a szobortól leányához, azután ismét a bethuliai nő véres dicsőségének emlékművéhez. A fiatal leány csodálkozva nézte atyja izgatottságát. De ez hirtelen összeszedte magát, őt ünnepélyesen kézen fogva az ablakhoz vezette és komoly hangon kérdezte:

– Ismered e szobrot és az azt ábrázoló nagy eseményt?

– Ez Judith. A kezében tartott fej pedig az általa megölt Holofernesé – mondta Ada borzongva.

– Megölt?! Nem. Kivégezte, ítéletet tartott fölötte. És Júda még ma is ünnepli a napot, melyen e hőstettet véghezvitte. Nem hevül-e szíved, Adám, ha meggondolod, hogy a te népedhez és nemedhez tartozott a hősnő, aki erős férfiakat szégyenített meg, és több ezer harcost legyőzött?

– Atyám, Judith története sohasem szerzett nekem annyi örömet, mint például a Ráhelé és Edissáé. A szent könyvekben legszívesebben Jephta leányáról olvastam, aki oly jámborul nyugodott meg Jehova és édesatyja akaratán.

– Tudnál hát te, Áron leánya, – szólt a farizeus, erősen hangsúlyozva minden szót – tudnál te, ha nem is olyan magasztos, mint Judith, de olyan engedelmes lenni, mint Jephta gyermeke? Egyre megy, akár földrengés hasítja ketté a sziklát, akár a hullámok mossák azt csöndesen alá: földolog, hogy leomolják. És ki tudja, nem kedvesebb-e Jehova előtt a gyermeki engedelmisség áldozata, mint a szabadakaratú hőstett? Ada, leányom! Áron legnemesebb gyermeke! Ugye te megtennéd ... ha néped, ha atyád, ha Istened úgy kívánná ... te fölemelnéd a kardot, miként egykor Judith, hogy levágjad a Sion vesztét kereső pogánynak fejét?

– Jehova, irgalmazz nekem! – suttogta Ada, mialatt halványabb lett arca ősének márványszobránál, melynek talapzatához remegve támaszkodott oda. – Atyám! hát orgyilkos válják gyermekedből és vér szennyezze be Ada tiszta kezét?!

– Hogyan, hát ennyire vitte már Dávid házának hitehagyottja? És Nekodasnak meg kellett érnie e napot: az atya szavának nincs többé hatása gyermekére?

– Atyám, édes jó atyám! – esdekelt kezeit tördelve a leányka. – Ne beszélj így Adához, aki úgy szeret téged, mint virág a napfényt. Ha ünnepet akarsz szentelni az Úrnak és azt kívánod, hogy az áldozatcsésze Áron leányának vérével teljék meg: én magam hajtom fejemet a kés alá. De ...

– *Nem akarod atyád akaratát teljesíteni!*

– Nem akarod atyád kívánságát teljesíteni! – fejezte be a mondatot Nekodas haraggal. – Nem akarod Isten dicsőségére és néped megmentésére Baal fiának fejét levágni, aki elpusztítani szándékozik Siont, és az Úr papjait láncra fogja veretni. Átok szálljon fejedre, ha atyád vállait a szolgaság terhe nyomja majd! És átok lelkedre, ha azt a kezet, mely téged ápolt s megáldott, majd békóba verik te miattad!

Ada remegő térdekkal s kétségbeesve rogyott le atyja előtt és úgy rebegte:

– Az Isten keze tegye elleneid fejét zsámolyként lábaid elé. Ha Ada halála naggyá képes téged tenni, vagy ha kiömlő vére meghozza lelkednek békéjét: úgy az ő keble legyen törőd célpontja. De ne kívánd, hogy gyilkos váljék belőle, és hogy a föld összes népeinek szája káromolva átkozza őt.

– Nem! – kiáltott hevesen a farizeus. – Azt hiszed talán, hogy vérem lázban van, s gondolatmenetem fönnakadt? Hiszen én a tisztelet s nem az utálat tárgyává akarlak téged tenni. A dicsőség nagy hírnévre emeli nevedet, a világ négy tája áldani fogja egész nemzetségeken keresztül Nekodas leányát. Vagy hát nem nevezzük, – beszélt tovább szinte eszelősen, mialatt megfogta leánya karját, s őt az ablakhoz vezette, míg másik kezét Judith sötét szobra felé nyújtotta ki – nem nevezzük Manasse feleségét Izrael megmentőjének és Ruben leányát²⁰ Jákob minden leánya királynőjének?

Ada a nagyravágyó pap erős keze szorításában reszketve állt, és a szoborra függesztette tekintetét, mely váratlanul oly borzalmas jelentőséget nyert számára. Úgy látszott, mintha a szobor keményen diadalmos vonásai sötét és fenyegető kifejezést öltenének, és mintha a levágott fejét tartó kéz ijesztő mozdulattal emelkednék feléje. Képzületének e rémlátása legyőzte atyja haragjától való félelmét, és a reá kényszerítendő véres tett borzalmára gondolva, elég bátornak érezte magát, hogy neki ellentmondjon. Bizonytalan tekintettel és remegő hangon mondta:

– Oh, hát elsötétültek talán atyám szemei, hogy nem látják azt, ami Ada tekintete előtt is nyitva áll? Hiszen íme, csak egyedül Bethulia szája dicsőíti Judithot, csak egyedül Júda áldja nevét. Assyria népei előtt áruló volt. A távoli Ganges mentén élő törzsek pedig orgyilkosnak nevezik őt.

– Jaj nekem! – nyögte Nekodas, mialatt eleresztette leánya karját. – Tamar leánya fél a veszélytől és nem szereti a dicsőséget. Nem az én vérem gyermeke ő, mert ugyan honnan jönne gyávaság a hadviselő férfi leányának lelkébe?

– Gyávaság! A te leányod és gyáva?! E szerint hát füle is süket a becsület hívására, szeme is vak a dicsőség pompájára. Hát nem égett-e arcom, mikor azt mondtad: Lásd, a te jegyessed, Adoram, Izrael királya lesz? Vagy nem ragyogtak-e szemeim, mikor Júda leányaitól körülvéve hős tetteidet énekeltem? Atyám, ha Jehova koronát helyez homlokomra, bátran és hűségesen fogom azt viselni, éppen úgy, mint Edissa. De ha kiküzdése egy liliomszál pajzán széttaposásához, vagy egy galamb vérének kiontásához volna kötve: sohasem tenném a királyi koronát fejemre.

Míg Ada beszélt, úgy látszott, hogy Nekodas mély álomból ébred föl. Réveteg, elmerengő tekintete nyugodttá, gondterhessé vált. Idegesen gyors mozdulatai kimértekké és méltóságteljesekké enyhültek. Kezeit lassan keresztbe fonta mellén, és az ablakkönyöklőre támaszkodott, mintha erős és fárasztó munka után pihenne meg. Szelíd, részvételteljes tekintetet vetett gyermekére, és azon a lágy, halk hangon szólt hozzá, melyet csak a meghittség nyugodt óráiban használt vele szemben:

– Igen, te magad is galamb, liliom vagy és kegyetlenség lenne téged a durva ellenségnek kiszolgáltatni. Igen: kegyetlenség még akkor is, ha ezzel Júda trónját lehetne megalapítani.

²⁰ Judithnak a kortársak kegyeletből megőrzött, meglehetősen kimerítő családfája megemlíti, hogy ő Ruben törzséből származik.

De mégis ... nem vetne-e gátat vérszomjuknak, nem szelídítene-e meg vadságukat, ha téged meglátnának? Nem, nem! ... Szeretetük veszélyesebb lenne, mint gyűlöletük. És ha Júda gyermekeinek e nagy sírjában neked is meg kell halnod, akkor ez addig történjék meg, amíg atyád karjaiban nyugszol.

– Ó, édes jó atyám! – kiáltott Ada szenvedélyes szeretettel, mialatt atyja karjaiba vetette magát. – Anyám lelke beszél a te ajkadról és az ő szeretete lakozik szívedben. Ez ragadott ki abból a lázálomból, ami az imént erőt vett rajtad. Feküdj le s pihenj, ki vagy merülve.

– Biztonságban érezheted magadat szeretetem árnyékában, – sóhajtott a pap – oly biztonságban, mint életed első óráiban. De menj most szobádba, gyermekem. Nekem sok minden rendezni s megfontolni valóm van, ami nem illik bele a te éveid gondtalan világába. Légy nyugodt, nem reád vonatkoznak e dolgok. Hagyj hát most magamra. Még benézek hozzád, mielőtt elmegyek hazulról.

Lassan és kedvetlenül ment ki Ada a szobából. Szokva volt ahhoz, hogy atyjával szemben mindig a legmélyebb tiszteletet s a leggyöngédebb szeretetet tanúsítsa. A mai különös viselkedését annak vette, ami tényleg volt is: akaratlan, félig öntudatlan megnyilatkozása azon sötét, erőszakos kitéréseknek, melyeket ő – s csakis ő – ismert és észlelt elég gyakran atyjánál, de melyek nála minden alkalommal gyöngéd s részvétteljes félelmet váltottak ki, mert nem tudta: testi szenvedés okozza-e azokat, vagy pedig valamely titokzatos, ellenséges hatalom kényszere alatt cselekszik-e ilyenkor atyja. Még Adorammal is csak szinte akaratlanul közölte egy ízben e kínzó titkát, de aztán mindig kitért, ha újból szóba került.

Alig volt egyedül a farizeus, hívta egyik szolgáját. Sápadt fiatalember jelent meg előtte és félénk tekintettel nézett körül.

– Él még Eliu, a sáfár? – kérdezte Nekodas.

– Tegnap helyezte el őt temetődbe a te szolgád, Simon – volt a válasz.

Nekodas tovább kérdezett:

– Hol van Dáthán, a vincellér?

– Öt napja, hogy a járvány elragadta őt. Ammon homlokára is rásütötte bélyegét a halál.

– Hát Joab és Ara? Mind ... mind meghaltak? Akkor inkább azt kell tőled kérdezniem, hogy kiket kímélt még meg az Úr keze? Könnyebben tudod, úgy látom, elősorolni a megmaradtakat, mint az elpusztultakat.

– Ephraim is küzd Asraellel.²¹ Csak Lábán, Simon és én, mi hárman maradtunk még életben. A többiek mind elköltöztek e földi világból.

– Hah! – suttogta fájdalmasan Nekodas – akkor sem volt nagyobb a pusztulás átka, midőn Jehova Dávid fiait büntette meg. Tudsz-e olyan házat, hová a járvány nem hatolt még be?

– Nem, uram, nem tudok. A templom udvarain is dühöng a pestis, sőt a halál angyala már a szentély ellen is kivonta kardját.

– Ah igen ... úgy van. Már a templomban is, a templomban! A legszentebb helyre is behatolt már az átok. De Ada ... ő fél az üres női lakosztályban. Te ... hozz nekem két olyan fiatal nőt, akiket a pestis lehelete még nem érintett, és gazdag emberré teszlek téged.

– És ha egész vagyonedat is nekem adod, uram, hol talállok én Jeruzsálemben egészséges leheletre s olyan emberre, kinek vére nincs még megfertőzve? Még mi magunk sem tudhatjuk, nem hordozzuk-e már a férget keblünkben, úgy, hogy a holnap napkeltét sem fogjuk többé látni?

Az ifjú elsápadt, összeborzongott. Nekodas felugrott helyéről, és sötét, szemrehányó tekintetet vetett reá. Mire a fiatal szolga, mintegy önmagát mentegelve, így folytatta:

– És ha találnék is Sionban fiatal nőt, aki oly szép, mint Tábor hegyének hajnala és oly üde, tiszta, mint a harmatos rózsa: hogyan tarthatnám őt életben, ha csak két hétig tart is még

²¹ Asrael a zsidók halálangyala.

az ostrom? Bortömlőink és zsákjaink üresek, még a szökőkút is kiszáradt. Az éhség szövetkezik a ragállyal, és lehet, hogy nemsokára eljön az idő, uram, midőn még leányodnak sem lesz egy darab kenyere sem, amit szolgálóival megosztana.

A farizeus összeráncolta homlokát, és nagyon komor gondolatokba merült.

– Te fiatal vagy ugyan, – mondta aztán a szolganak – de meggondolt és okos. Kinevezlek Eliu helyébe sáfáromnak. Ha bölcsen és okosan gazdálkodik javaimmal, míg nekem Sion védelmében távol kell lennem: mihelyt megkötjük a békét, egyik szőlőhegyet neked ajándékozom. Esküvőd napján pedig gazdag nászajándékra tarthatsz számot. Ne osztass ki többé alamizsnát és keverj korpát a kenyérbe. Mindenki csak kis adag bort kapjon naponta. Most menj és vigyázz. Mindent jól elzárj, nehogy valami elveszen vagy szükségtelenül fölhasználtassék.

A szolga elment, Nekodas pedig mozdulatlanul, keresztbefont karokkal és kimeresztett szemekkel sokáig állt egy helyben.

– Tizenöt nap, – suttogta magában – tizenöt nap! Ennek elmúltával s talán csak egy lépésnyire a kívánt céltól, az éhség összemarcangolja beleimet és lesújt a halál. Valamit tennem kell, tenni ... tenni valamit. A küzdelem perceiben erőt ad nekünk az Úr és ... ha a pásztor elpusztult, a nyáj is szét fog oszlani. Hah! és én azt merészeltem magamról föltételezni, hogy Jephthához vagyok hasonló ... A fegyverzetemre hulló leánykönyvek minden erőmet eloszlatták volna? Éj idején azonban ... éjjel, mikor a sötétség eltakarja esdő pillantásait: beszélni fogok veled, és fülemet érzéktelenné teszem majd hangjának behízsgálása ellen, ő mentse meg a templomot, ő szabadítsa föl Sion! Vagy ha nem, úgy akkor vérezzen el hazája oltárán tiszta és magasztos áldozatként ...

... És ugyanaz nap éjjelén, midőn Ada könnyáztatta szemére könnyű szender borult, és a szépséges álom varázslatos szárnyai Jerichóba, a pálmák városába vitték őt, hol a suttogó erdők árnyán Thamar sírja mellett ült, és Adoram szeretett alakját látta a sötét fák közül előlépni: ekkor saját atyja elég kegyetlen volt ahhoz, hogy őt a boldogság és béke ez álmából fölébressze. Halk, elfojtott hangon beszélt hozzá, és nyugodt, de parancsoló suttogása élesen hatolt leánya szívébe.

Soha senki sem tudta meg az ez éjjelen leányához intézett titokzatos szavakat, sem azon borzalmas esküvéseket, melyekkel e sötét órában az ég bosszúját idézte leánya ártatlan fejére, ha kívánságát nem teljesíti. Sőt arra is képes volt, hogy tőre hegyét saját leánya szívére tegye. Ada hiába vetette magát esdekelve atyja lábaihoz. Minden, amit kikönyörögnie sikerült, pár napi halasztás volt: az ítélet kimondásától a vértanúsáig terjedő idegroncsoló időköz.

Midőn ez a megrögzött rajongó végre elhagyta Adát, az elhagyatottságnak oly iszonyú érzése és oly vigasztalan kétségbeesés vett rajta erőt, hogy mégis jajongva kiáltott utána. Mert inkább tűrte volna szörnyű jelenlétét, mint önmagával meghasonlott szívének és tehetetlen fájdalmának magányát. De a farizeus léptei elhangzottak a távolban, és nem maradt számára egyéb hátra, mint hogy nehéz sorsáért a végzetet okolja, mely neki ily kegyetlen és kőszívű atyát, másrésztől meg ily szerető és tiszta szívet adott.

Midőn Nekodas elhagyta házát, hogy az általa védelmezett toronyhoz siessen, sötét árnyalak surrant el mellette és a szerencsétlenségek prófétájának ajkairól ez átható szavak érintették fülét:

– Jaj, jaj Jeruzsálemnek! ...

De nem rendült meg többé e szavak hallatára. Ebben az órában, midőn becsvágya miatt megkeményítette szívét gyermekével szemben és a pusztulásnak adta át: elszakította az utolsó köteléket is, mely még az éghez kötötte. Ezért hát az intelem szava süket fülekre talált nála, és érzéketlenül hagyta minden. Csupán a szilaj és véres remény álnok lobogása éltette, mely csalfán és ámító módon imbolygott lelke sötét örvényében.

XXII. A zsidók vakmerősége. A nyomor és ínség napról-napra nagyobb mérveket ölt Jeruzsálemben

Hosszas és fáradtságos munka után a rómaiak végre négy ostromtoronyt állítottak föl Jeruzsálem előtt, melyek közül kettőt a felsővárosnak, kettőt pedig Antónia várának irányoztak. A harci gépek már készenlétben állottak, midőn egy váratlanul közbejött esemény ijedelembe ejtette a római sereget, de magát a fővezért is. Az Antónia várával szemben álló ostromtorony ugyanis hirtelen a földbe süllyedt. A bennük felhalmozott harci eszközök súlya mindent szétrombolt s minden elsüllyedt, a megnyílt földből minden oldalról lángok törtek elő, és sötét füstfellegek szálltak az ég felé. Ijedten s lehangolva nézték az ostromlók alig bevégzett művük pusztulását: hatalmas, halált osztó ostromtoronyait elnyelte az égő föld. A falakon azonban ujjongtak a zsidók és örültek a jól sikerült cselnek. Mert gischalai János, – aki Antónia várát védélmezte – Nekodas tanácsára, legügyesebb harcosainak parancsot adott, hogy a földet Antónia vára és a két készen álló ostromtorony között aláássák, facölöpökkel föltámasszák, a hézagot gyantával és szurokkal töltsék ki és mikor a torony beomlik, gyútsák meg. A vállalkozás sikere tanúskodott az azt kitervelt eszélyességről.

Simon ben Gioras féltékenyen nézte János dicsőségét, melyet a szerencsés kimenetelű csel szerzett neki, s égett a vágytól, hogy hasonló hőstettet követhessen el. Ezért a fáradhatatlan és mindenre ügyelő Nekodas könnyen rábeszélhette, hogy intézzen kirohanást a felsővárossal szemben lévő ostromtoronyok ellen.

– Te majd a saját bátor karoddal – biztatta őt – és napvilágnál fogod véghezvinni azt, amit az a gischalai idegen kezek segítségével útján tett meg, midőn fölászta a földet, mint a borz.

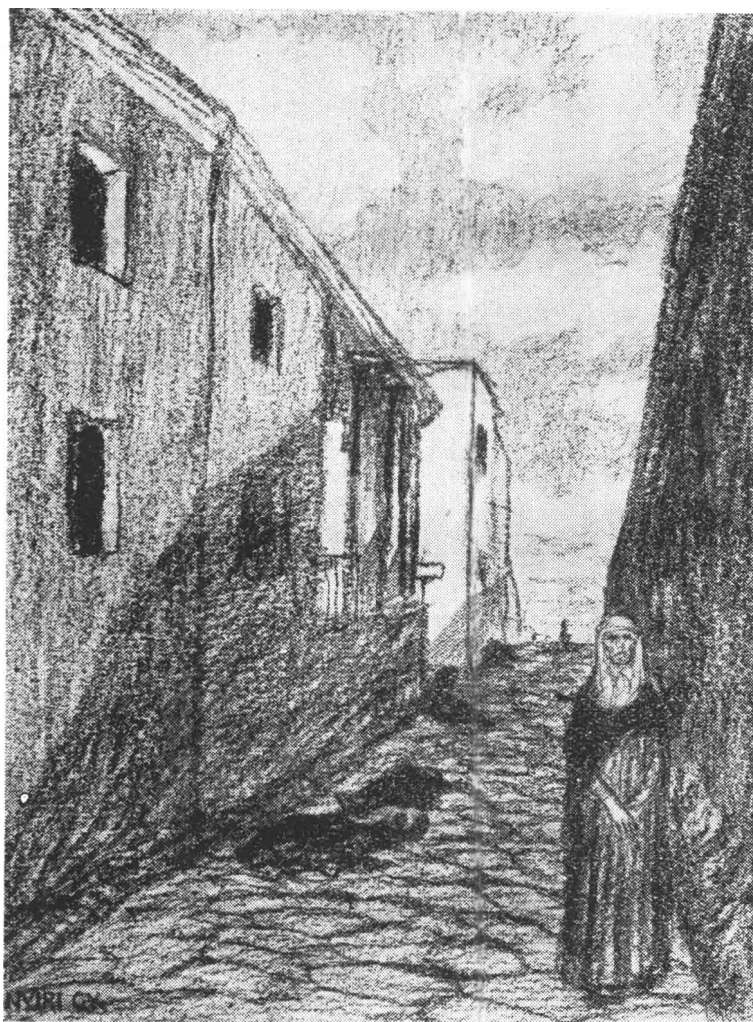
A dicsszomjas népvezér teljesítette a farizeus kívánságát, sőt úgy rendezte a dolgot, hogy ez is részt vegyen a vakmerő vállalkozásban. Az ellenség ostromtoronyai már hajítani kezdték nehéz lövegeiket Jeruzsálem falaira – és ezek ingadoztak is már. Ekkor a zsidóknak Nekodas által vezetett vakmerő csapata előrerohant. A farizeus fegyverét jobbában tartotta, baljában fáklyát emelt és két bátor embere kíséretében a rómaiak felé hatolt. Midőn odaért, a gépeket fölgyújtotta, és merész kíséretével együtt sértetlenül jutott ismét vissza övéihez. A táborból seregestül elősiető rómaiak vitézül védelmezték ugyan a veszélyeztetett tornyokat, de Simonnak folyton merészebben előtóduló csapatai visszavonulásra kényszerítették őket. Mégis a küzdelem mindaddig folyt, míg maga Titus néhány friss cohortussal elősietvén, a zsidókat vissza nem szorította.

Az utolsó harcos azonban csak akkor tűnt el a kútka íve alatt, – mely előtt éppen az ütközet lefolyt – midőn a rómaiak ostromkészletei összeomlottak. Simon ben Gioras győzelemittasan sietett egy zsákmányul ejtett sisakkal lakására. Büszkeségének és dicsőségének mámorában nem vette észre, hogy alvezére – Nekodas – volt a nap tulajdonképpeni hőse. A farizeus szívébe azonban ez események új bátorságot öntöttek, és ismét elhalasztotta az iszonyú merényletet, melynek kivitelére egyetlen gyermekét akarta felhasználni.

A rómaiakat nagyon elkedvetlenítette nehezen összeállított ostromműveik hirtelen elpusztulása, Titus tehát, hogy seregének kitartását szükségtelen halogatás által ne tegye nagyon is próbára: haditanácsot hívott össze. A vezérek véleménye nagyon eltérő volt. Akik a hosszú ostrom alatt kifáradtak, az egész hadsereggel való támadás mellett kardoskodtak. Mások új ostromtoronyok fölállítását tartották szükségesnek, ismét mások sürgették, hogy a város összes kijáratait vegyék körül és zárják el. Titus az első tervet vakmerőnek, a másodikat kivihetetlennek találta, mert hiányzott ez utóbbihoz a szükséges faanyag. A tökéletes körülfal ellenben a város kiterjedése, némely részének teljes hozzáférhetetlensége, végre a lakosok vakmerősége és helyismerete miatt majdnem lehetetlennek látszott. Azt indítványozta tehát, hogy vegyék körül fallal az egész várost, mert csakis így zárhatók el

teljesen az ostromlottak. A vezérek helyeselték e tervet, Titus tehát azzal a paranccsal bocsátotta el őket, hogy a katonák azonnal lássanak hozzá a munkához. Ezek sietve kezdtek hozzá az óriási ostrommunkálathoz, nagy erőfeszítéssel folytatták, és néhány nap alatt be is fejezték azt. A falhoz még aztán kívülről tizenhárom erődöt is építettek. Maga Titus minden éjjel az első őrséggel, a nemes Tiberius Alexander a másodikkal, a legelső vezérek a harmadikkal jártak körül.

Jeruzsálem nyomora csak most és ezen új ostromszerrel érte el tetőfokát. Beteljesedtek a szavak, melyeket Istenfia könnyezve hirdetett a szerencsétlen város felől: „Reád következnek a napok és körülvesznek ellenségeid árokkal és bekerítenek téged és mindenfelől beszorítanak ... Nem hagynak benned követ kövön, mert nem ismerted meg a te látogatásod idejét.”²² Az éhínség minden kínjaival és keserveivel együtt napról-napra növekedett. Nemcsak egyesek, de egész családok estek áldozatul az éhhalálnak. A halottakkal telt szobákból kétségbeesetten vánszorogtak elő az embervázak és a lapos fedeleken asszonyok s gyermekek heverték haldokolva. Az utcákon, tereken meg férfiak s ifjak támolyogtak, míg oda nem roskadtak a többi halott mellé – szintén holtan.

...Míg oda nem roskadtak a többi halott mellé...

²² Lk 19,43.44.

Sokan, akik érezték már a halál közeledtét és a becsület, a szégyenérzet csekély maradéka még élt szívükben: haldokolva odavánszorogtak a sírok közé, hogy holttestüket megmentse az esetleges megcsonkítás gyalázatától. Mert még az enyészettől s a haláltól való irtózat sem győzte le a rablócsapatok vad vérszomját és nyers kapzsiságát. Itt a temetőben, ahol a fájdalom nagysága még a jajsztót is legyőzte, és a halál némasága vette körül azokat is, akikben még az élet küzdött a pusztulással: itt is felhangzott a rablók ördögi gúnykacaja, midőn a sírboltok ajtajait feltörték, a halottakat ruháiktól megfosztották. Durván kigúnyolták a még életben lévőket, midőn ezek a kétségbeesés őrvongásával hívták segítségül Jehova nevét és azon kegyelemért könyörögtek hozzájuk, hogy vessenek véget életüknek kardjuk gyorsabb halálával.

Kezdetben a halottakat közkölségen temették el. Később, mikor már számuk rettenetes arányokat ért el, tömegesen dobálták le a falakon keresztül az árkokba és szakadékokba. Egy ízben Titus egy ily holttestekkel teli szakadék előtt lovagolt el, szemeit s kezeit égre emelte és ünnepélyesen esküdözött Isten és ember előtt, hogy nem oka e gáztettnek. Szánalmat érzett e nyomorult nép s még élő maradványa iránt, és hogy a város siettetett bevétele által a mérhetetlen nyomort beszüntesse: Antónia vára körül négy új ostromtornyot emeltetett, melyek sokkal nagyobbak és erősebbek voltak az előbbieknél.

Növelte a zsidók kínjait az, hogy falaikról beláthattak a római táborba és szemük töméntelen kitérő élelmiszereken akadt meg, melyeket a hadsereg Syriából s más szomszédos vidékekről hozatott. A bőségnek ez a fitogtatása a szűkölködők előtt úgy tűnt föl, mintha gúnyolnák nyomorukat.

A belső és külső ellenség csapásai alatt vergődő, örökös halálfélelemben sínylő és testi nyomor által is tönkre tett boldogtalan nép tehát sehol sem látott menekülést és reményt, mert fejére szállott a meggyilkolt Istenember vére. Mint a pásztorát vesztett nyáj, ők is védelem s ellenállás nélkül voltak kiszolgáltatva elnyomóik kínzásainak. A főpap és fiai már áldozatul estek Simon dühének, akit pedig éppen maga a főpap hívott azelőtt a városba. Naponta több magas rangú férfi hullott el a zsarnokok töre alatt. Így hát a nyomorral és veszedelemmel egyenlő arányban a szökevények száma is napról-napra nagyobbodott, a szökéssel járó veszedelmek mellett is. Sok ezren igyekeztek különböző cselvetéssel jutni a rómaiak táborába. Ha azután élve átjutottak, ez éhségtől sovány vagy rossz élelmiszerektől puffadt alakok mohón kaptak a nekik nyújtott, rég nélkülözött étel után, és így vigyázatlanságuk s mértéktelenségük következtében már első menhelyükön érte őket utol a halál. Sok zsidó – mielőtt átszökött volna az ellenséghez – lenyelte vagyona utolsó maradványát, talán pár aranyat, hogy így elrejtse azt saját gyanakodó zsarnokaik elől. E miatt aztán az ellenség táborában az a hír terjedt el, hogy a zsidó szökevények teste tele van arannyal. A rómaiak segédcsapataihoz tartozó arabok és syrek tehát éjnek idején megtámadták boldogtalan vendégeiket, fölvták testüket és a még élő, szánalomra méltó teremtések beleiben aranyat kerestek. A történetíró állítása szerint ily módon egyetlen éjjelen kétezzer zsidó vesztette életét. Jóllehet a fővezér a legszigorúbban eltiltotta e borzalmakat, mihelyt azokról értesült, mégis a kapzsi s fegyelmet nem ismerő katonák dacoltak fenyegetéseivel, parancsával és még sok szerencsétlen zsidó szenvedett ki a leírt iszonyatos módon.

Ez utálatos gyilkosságoktól való félelem s irtózat később sok zsidót visszatartott a szökéstől, de mégis néhányan még megkísérelték azt, és inkább szánták rá magukat e borzalmas halálra, mintsem hogy tovább is túrják azon leírhatatlan kínokat, melyeket Jeruzsálemben majd mindenkinek el kellett viselnie. E szökevények között volt egy Mannäus nevű zsidó. Szerencsésen keresztülvergődött a sok akadályon, önként jelentkezett Titusnál, aki kegyesen fogadta és szabadlára helyezte. Ennek az embernek adatai Jeruzsálem állapota felől valóban elremitők. A római fővezérnek tett jelentése szerint azon a kapun, melynél ő azon célból volt alkalmazva, hogy a holttesteket megszámlálja és a hullaszállítókat a közpénztárból kifizesse: harmadfél hónap alatt 115,800 holttestet hordtak ki. Később

érkezett, szavahihető szökevények megerősítették e sokatmondó adatokat és hozzátették, hogy a falakon keresztül még 600,000 holttestet dobtak le és ezenkívül a nagyobb házakban még most is sok van felhalmozva. Az enyészetnek indult hullák mérges, halálos párája a levegő belélegzését is kínossá tette, és mégis sokan mohón szívták azt be, mert remélték, hogy így valamely gyorsan ölő betegség megmenti őket a kínos éhhaláltól.

E nyomorúságokból a megpróbált város kényurái keveset vagy éppen semmit sem éreztek. Régebbi rablásaik s gyilkosságaik révén tekintélyes készletek birtokába jutottak, János pedig és pártja hatalmukba kerítették a templomban talált élelmicikkeket, fölhasználták saját s embereik szükségletére a még naponkint bemutatandó égő s ételáldozatokat, valamint a belső templomban őrzött s italáldozatra szánt borokat, olajokat. Végre pedig rátették kezüket különböző szent edényekre is, melyekért azután – az idegen királyok és római császárok templomajándékait is beleértve – a városban még fölhasználható búzát s gabonát óriási áron vásárolták össze.

A faltörők nem voltak még az újonnan épült ostromtornyokra fölszerelve, mikor Nekodas már sürgette Simont, hogy kíséreljenek meg egy újabb kirohanást az ostromgépek ellen. A népvezér késznek nyilatkozott erre, de a vállalkozás hallatára a csapatok megtagadták az engedelmességet. Amit a buzgó pap kivihetett, csak annyi volt, hogy saját embereihez sok ígérettel és fáradsággal egy csapat önkéntest toborzott. Ezekkel kísérelte meg a merész vállalkozást, de hiányzott a régi rend s bátorság, és így a dicsvágyó ember most volt kénytelen először életében seregével rendetlen, vészes futásban keresni menedéket.

Végre sok hiábavaló és nehéz fáradozás, többször megismételt, de nem sikerült támadás után eredménnyel járt a rómaiak régi törekvése: az Antónia várát körülvevő fal egy része bedőlt. Már azt hitték, övék az erőd. De midőn odasiettek, kimondhatatlan csodálkozásukra a hézag mögött egy második falat vettek észre, melyet János építtetett elővigyázatból már azelőtt. A fővezér tüzes, buzdító szavai sem vehették rá a római katonákat arra, hogy rögtön támadjanak. Csak tizenketten kísérelték meg a támadást. Ezek között egy Sabinus nevű syr is, aki ez alkalommal rettenthetetlen bátorságával és hősi halálával fényes dicsőséget vívott ki magának. Három társa esett még el, a többi nyolcat sebesülten szállították vissza a táborba és Antónia vára – Jeruzsálem legerősebb erődje – rövid időre még megmaradt a zsidók birtokában.

XXIII. Antónia várának bevétele. Veszélyben a templom

Ez volt Jeruzsálem reménytelen helyzete, midőn Thammuz hatodik éjjelén²³ Nekodas átvette Antónia várának falai mentén azon hely éjjeli őrségét, melyet a legveszélyeztetettebb helynek tartott. Önmaga előtt sem titkolhatta el többé a város kétségbeejtő helyzetét és a végső győzelembe vetett meg-megingó bizodalma egyre jobban kínozza.

Annyira kimerült, hogy érzelmeit nem is igyekezett – úgy mint azelőtt szokta – hangos gondolkozásban nyilvánítani: hanem némán, bágyadtan, nyitott ajkakkal, lecsüggesztett fővel és lassan járta körül a falat. Kardját nem szorította jobbájában, mint máskor az éjjeli szolgálatnál szokta, hanem keresztbe font karjában melléhez szorítva tartotta. Öltözete tépett, egész fegyverzete elhanyagolt és piszkos, sisakja hatalmas horpadás alakjában az utóbbi, balul kiütött ütközet emlékét viselte magán.

A pap fényes és nyugtalan szemei mélyen ültek, arca színtelen és sovány, a hatalmas alak méltósága megtört, és eltűnt a nyugodt, biztos uralkodói föllépés is, mely az előbbi napokban

²³ Körülbelül július 9-nek felel meg.

még alakjáról sugárzott. Eltompultan, fáradtan gondolt az őt körülvevő nyomorra, és ha a jövőbe tekintett, ott sem talált vigaszos reményre. Nem tudta, mit tegyen a szerencsétlen: meneküljön-e haragvó Istenéhez, vagy pedig kételkedjék az ő ígéretei igazságában.

Ilyen érzelmekkel kezdte utolsó éjjeli szolgálatát. Körjárata alatt Nekodas a beszakadt fal hézaga előtt ment el és e fontos ponton az örököt alva találta. Egy pillanatig arra gondolt, hogy felkölti őket, de rúgásra emelt lábát mégis visszahúzta és megvető szájalommal nézett a nyomor és fáradtság miatt álomba merült, teljesen elcsigázott emberekre, akik bizony nem is sejtették, hogy ez lesz utolsó alvásuk itt e földi életben.

– Zsoldosok, – suttogta halkán a pap – lusta álomzsákok! Józua és Joab gyermekei, a fegyverek fiai vagytok ti? Idegenek vagytok Izraelben és nem méltók arra, hogy Siont megvédjétek vagy meghaljátok érte!

Feszűlten fölfigyelt. Az ellenséges táborban mély csönd honolt és a farizeus sötét gondolataiba mélyedten ismét folytatta körútját. Mikor a templommal szemben, az erőd ellenkező oldalán állott, hirtelen éles és harsogó zaj ütötte meg fülét. Az ellenség hadiriadója volt ez. Mintha hirtelen kővé meredt volna, úgy állott helyén Nekodas.

– Hogyan?! Az alvó örököt megrohanták? ... Az ellenség a várban? ...

Siet, rohan a hézaghoz e kiáltással:

– Az ellenség, az ellenség! ...

E rémkiáltást átvették köröskörül a katonák is, az örök azonban fejüket vesztették. A hézag közelében Nekodas egy római zászlótartóra és körülbelül húsz ellenséges katonára bukkant, akik véres fegyverrel kezükben a legyilkolt örök testein át rohantak rá, míg a trombita ijesztő, erős hangja folyton harsogott. Bár nem derengett még a hajnal pírja és a csillagok csak halványan világítottak: a pap e gyöngye világosságnál is észrevette, hogy az ellenség túlnyomó számmal van, és egyedül nem küzdhet meg vele. Meg akarta akadályozni tehát, hogy az ő veszte a vár védelmére nézve a többi vezéreket még tovább is bizonytalanságban tartsa s ezért pajzsát hátára vetve – most már másodszor három nap alatt – futásnak eredt, míg az ellenség nyomon követte őt.

Nem tudta, hogy csak az őt üldöző néhány római hatolt be az erődbe. Azt hitte, hogy ez már tele van ellenséggel, azt hitte, a templom is veszélyben van. Hogy ide a legrövidebb idő alatt eljuthasson, a gischalai János által épített földalatti folyosón futott tovább, a legnagyobb sietségben kis csapatot szedett össze, küldöncöket menesztett Jánoshoz és Simonhoz, azután övéivel a szentély védelmére állott föl. Titus a húsz harcos vállalkozásáról mit sem tudott. A trombita hangjára mégis figyelmes lett, vezéreivel válogatott csapat élén a várba hatolt és Nekodas üldözői által vezetve, az említett folyosón keresztül sietve futott a templom felé. Alig készültek el a zsidók a védelem elrendezésével, a támadók nyomukban voltak.

Makacs és véres küzdelem vette kezdetét Jeruzsálem világhírű templomáért. A fölkelő nap sugarai az első, a szentély kapujában fekvő holttesteket világították meg, és az esti csillag az Isten házának lépcsőiről lefolyó, még mindig teljesen friss vértócsákban fürdött. Tíz teljes óra hosszáig tartott az iszonyú küzdelem, ekkor sikerült csak Jákob kétségbeesett fiainak az ellenséget a templom kapujától visszaverni. Azonban az annyira fontos Antónia várát nem tudták többé megtartani: végérvényesen a rómaiak kezére került.

Kimerülten a virrasztástól, bánattól s a nap véres fáradalmaitól: ott állt Nekodas a megszentelt szentély egyik oszlopához támaszkodva. Úgy tűnt föl neki, mintha e szentély ma alapköveiben rendült volna meg. Majd tekintetét Antónia várának tornyaira szegezte, melyeknek csúcsai a sötétlő égen mosódtak el. Keserűen bámult az immár ellenséges kézben lévő várra és súlyos, kínzó önváddal mondogatta magában, hogy az ő hibája és az ő hanyag, vigyázatlan éjjeli őrködése miatt került az a rómaiak kezére. Többi s oly súlyos fájdalmihoz tehát még a legkeserűbb fájdalom is hozzájárult: az önmegvetés. A templom egyik elhagyatott belső helyiségébe sietett, ott fegyverzetét levetette vagy inkább letépte magáról, mellét verdeste és haját tépte.

Ez a megszokott környezet, ez a hely, hol bár tisztátalan szívvel és az önámító becsvágy befolyása alatt, de mégis nyugodtabb s jobb óráiban oly sokszor imádkozott és áldozott: ez a hely még egyszer s utoljára lecsillapította és megnyugtatta. Arcra borult, és Istenéhez akart fohászolni, ki őt és népét bűneiért elvetette. De nem jöttek ajkára más szavak, csak egyedül Dávid király panaszos versei, és ezeket is nem a bűnbánatos alázat érzelmével, hanem a duzzogó türelmetlenség hangján mondta el. Mintha az örök Bírót magát akarná felelősségre vonni, oly hangon imádkozott:

Most megvetettél és gyalázatban hagytál minket,
és nem jössz ki, Isten, seregeink vezérlésére.
Hátrakerítél bennünket ellenségeink előtt,
és gyűlölőink zsákmányoltanak maguknak.
Átadtál bennünket, mint a vágni s megenni való juhokat,
és a népek között elszórál bennünket.
Eladád népedet csekély áron és midőn eladatnának,
nem jelenék meg a vevők sokasága.
Csúffá tettél bennünket szomszédaink előtt,
gúny és kinevetés tárgyává a körülöttünk lakók előtt.
Közmondássá tettél minket a nemzetek között,
Csóválják a népek fejüket rajtunk.
Mindennap előttem gyalázatom,
és orcám pirulása borít el engem.
A gyalázónak és szidalmazónak szava miatt,
az ellenség és bosszúálló miatt.
Mind megtörténék ez rajtunk ...²⁴

Káromló ajkain az imának minden áldása átokká változott át: a kiejtett szavak keserű gúnyként vágtak saját szívébe. És mert bizalom s bánat nélkül közeledett Ahhoz, aki csak a tisztákat és alázatos szívűeket hallgathatja meg, e torz ima után még nagyobb kétségekkel telten állott föl.

XXIV. Az utolsó áldozat (július 11.)

Adoram a reggeli ima idején nyugtalanul járt-kelt Jeruzsálem utcáin: a bánat s izgalom ismét ide s tovaűzték. Amennyire a város pusztulása és kezdődő végromlása még engedték, a hitének isteni alapítója által kijárt tövises ösvényen haladt ő. Midőn a legmagasztosabb Szenvedő tökéletes megadása és türelme jutott eszébe, ő is nyugodtabban s elszántabban tekintett a reá váró szenvedések elé.

Jámbor zarándokútjáról visszatérőben volt már és tekintete véletlenül a templom épületeinek büszke tömegére esett. Arra a gondolatra, hogy minden óra közelebb hozza ez épületóriások pusztulását: kimondhatatlanul fájdalmas érzés lopakodott szívébe, és a múlt órák megrázó elmélkedéseinek hatása alatt elhatározta, hogy még egyszer bemegy a templomba. Utoljára akarta szívét föláldozni és imáját bemutatni az Úrnak ott, ahol ősei Jehovának áldoztak s ahol az isteni Megváltó is Atyja szavát hirdette, majd pedig imáiban szólott hozzá.

Mikor a templomba lépett, csak néhány zsidót vett ott észre: mindmegannyi levert, élettelenül sápadt, lesóványodott alak. Ezek az izraeliták előudvarán verődtek össze.

²⁴ Zsolt 43,10–18.

Előrement a papok udvaráig, hol három levita állott félénk arckifejezéssel az égő áldozat oltára előtt. Az oltárnál helyezkedett el a szolgálatot teljesítő Eleazár zelota mellett Nekodas, a meggyilkolt főpap helyettese. Díszes papi öltönyben s kezében az áldozatkéssel türelmetlenül várta már az áldozatra szánt bárányt, melyet régi szokás szerint minden reggel és este öltek le s égettek el az oltáron. Miután a hevesvérű farizeus egy ideig hiába várakozott és már alig tudta fékezni türelmetlenségét: végre az egyik templomszolga lépett a levitákhoz és sápadt, ijedt arccal néhány szót sűgött nekik. Ezek arca hirtelen a legnagyobb rémületet árulta el, és még a zelota is elsápadt. A nép ijedten tódult a papok udvarának küszöbére, míg Nekodas maga gyorsan megfordult és az ijedelem okát tudakolta.

– Mester, – szölt reszkető félelemmel a templomszolga – nyomorunk mértéke betelt. Nincs többé áldozatadományunk, amivel Isten haragját lecsillapíthatnók. Egyetlenegy sem találtunk Jeruzsálemben, és ha egy pár galambot akarnánk feláldozni Jehova magasztos házában, ezt sem tudjuk többé előkeríteni Sion falai között.

A solga elhallgatott és félénken nézett föl Nekodasra. Ez azonban nem tört ki heves kifakadásokban, mint várták. Az áldozatkést tartó keze lassan s mintegy bénultan hanyatlott alá, mindinkább elsápadt, és reszketve támaszkodott az oltárhoz. Halálhörgéshez hasonló tompa nyögés tört ki melléből, miközben vonásai görcsösen megrándultak. De mikor Adoram és az egyik levita ijedten siettek hozzá, hogy őt támogassák: eszmélete s ereje mintegy varázsütésre ismét visszatért. A segélyére sietőket visszautasította, és főlegyenesedve állott meg az oltár előtt.

– Hah, te csalfa nazareus! – kiáltott érthető, de tompa hangon Adoram felé – hát eljöttél ide, hogy kinevesd Istennek szükségben lévő szolgálait, és hogy gúnyolódj a megpróbáltatások fölött, melyeket az Úr küldött fiaira? Ha ez így van, tudd meg, hogy halálos órád elérkezett. Nem tudod-e, hogy Elias tüzet kért az égből, hogy eméssze meg az áldozatot, és hogy maga Isten küldte a kost Ábrahámnak áldozatul Mória hegyére? Lásd, itt áll a pap, a szent tűz itt ég az oltáron: téged választott ki az Úr neki tetsző áldozatul!

E szavakkal rátámadt királyainak fiára, földre teperte és az éles kést megforgatta feje fölött. Eleazár izgatott várakozással, elzüllött s visszataszító arcán az örömmel villámgyorsan átsuhanó pokoli mosolyával, de mozdulatlanul nézte e vészjeljes jelenetet. És ki tudja, mi történik, ha a leviták – kik bár gyöngék voltak ahhoz, hogy előljárójuk haragját lecsillapítsák – mégis hangos szóval nem kiáltozzák:

– Gyilkosság! gyilkosság a templomban... A gonosznak szelleme zavart meg téged, Nekodas, hiszen Dávid fia az, akit meg akarsz ölni! ...

Ez utóbbi szavak magához térítették a dühöngőt. Eleresztette Adoramot, egy lépéssel hátrált és bár sötét tekintettel, de nyugodtan nézte, mint emelkedik föl a fiatalember a földről. Minden harag nélkül, szánakozva nézett ez a farizeusra és lerázva ruhájáról a port, így szölt:

– Szerencsétlen ember, hát annyira jutottál már, hogy gyilkosságra vetemedsz, és soha, de soha nem ismered meg, hogy mi vezet téged a béke útjaira? Ki küldte a nyomort Jeruzsálemre és ki vette el az áldozatadományokat, melyeket te az Úrnak be akartál mutatni? Ki más, mint Jehova maga, aki Dávid szavai szerint a bűnösöket elveti. Vagy nem hallottad-e, hogy ő maga mondja: „Miért hirdeted az én igazságaimat, és miért veszed ajkadra az én szövetségemet, hiszen gyűlölted a fenytéket, és az én szavaimat semmibe sem vetted?”

– Te ... te fölém akarsz emelkedni – dühöngött a pap és vörös volt arca a méregtől – és kigúnyolsz? Ősöd szavaival felelek neked, aki még a túlvilágon is elpirul, ha elköltözött lelke hittagadásodra gondol: „Miért dicsekszel gonoszságoddal te, aki annyira igazságtalan vagy?” Viszont, ha ember idézte elő Jeruzsálem e szerencsétlenségét: én vagyok-e az vagy te? Hallottad-e valaha, hogy az Úr valamely pap miatt verte volna népét? De mikor Dávid vétkezett ellene, elküldötte a halál angyalát és a király gonosz tette miatt egész Jeruzsálemben elhullottak a férfiak s nők, az aggastyánok s gyermekek. Te vagy-e a fejedelem utódja vagy én? És ki vétkezett az Úr előtt? En-e, aki mindig a leggazdagabb áldozatokat tettem le az

oltárra, napjában háromszor elmondtam az előírt imákat és minden húsvét ünnepén értékes ajándékot adtam a templomnak: vagy te, ki mindezt nem cselekedted és az Úr nevét sem ajkaddal, sem életmóddal nem tisztelted, sőt inkább megtagadtad?!

Adoramot a borzalom némává tette, midőn hallania kellett, hogyan jellemzi önmagát a farizeus, és mintegy szemei előtt látta azt az iszonyú képet, melyet a szívek tökéletes ismerője erről az alakoskodó felekezetről alkotott. Eleazár azonban felhasználta a királyfi e hallgatását arra, hogy ő is szóhoz jusson. Az utolsó napok zűrzavarában nem találkozott a fiatal joakimitával. Jeruzsálem szomorú helyzete, valamint gyűlölt főnökének – gischalai Jánosnak – különféle parancsai kevés időt adtak neki saját ügyeire. De azért folyton ezekre gondolt, folyton az a vágy tüzelte, bárcsak megbosszulhatná sértett büszkeségét Nekodason és ennek gyűlölt védencén. Mikor Adoramot a kapun belépni látta, vérét fölforraltta és lélegzetét szaggatottá tette az elfojtott düh. Midőn látta a farizeus féktelen haragját: azonnal elhatározta, hogy ezt még növeli és céljaira kihasználja.

– Papja az Úrnak, – szólott bizalmasan, de mégis tiszteletteljes hangon Nekodashoz – te jól beszéltél, és úgy mint eddig, szavaid most is szíved bölcsességéről tanúskodnak. Bár fölvilágosítaná szemeidet Jehova és megtanítaná lábaidat az igaz ösvény taposására, hogy még sokáig tündökölhess mint bölcs és tanító Izraelben. Hogyan jut hozzá ez ifjú, aki ősei hitét megtagadva, atyja ősz fejére szégyent hozott és meggyalázta a királyok sírját: hogyan jut hozzá és hogyan merészkedik Sion romlásáért a te tiszteletreméltó személyedet okolni? Ugyan magunkra vontuk-e valaha is az Úr haragját azáltal, hogy Mózes törvényei keretében az igaz Istent szolgáltuk? De hányszor hozott a bálványimádás zavart s nyomort Júdára! Rajta hát! Mint sivatagbeli őseink, mikor az Úr diadalmaskodni engedte fölöttük ellenségeiket, mert Achan vétkezett színe előtt: úgy vessük ki mi is a bűnöst magunk közül. Rajta ... rajta! büntesd meg és pusztítsd el a gonoszt, hogy bennünket ne büntessen meg és ne pusztítson el végleg az Úr!

Az elvadult, vérszomjas és kétségbeesett nép, mely minden csalóka reménysugárt fölkapott: azonnal készen állott, hogy Eleazár gonosz beszédjét a tett kövesse. Régen kivetkőzött már e nép a szentély iránt érzett minden tiszteletből és a legvadabbak a papok udvarára léptek már, hogy Adoramot megragadják, s megkövezésre kihurcolják.

Nekodas felocsúdott dühéből és megrökönyödve győződött meg arról, hogy a feldühödött csöcselék ugyanazt akarja elkövetni, mire őt előbb haragja elragadta. Nem tudott hamarjában módot találni arra, hogy Sellum fiát a dühös, őrző népkézéből kiszabadítsa. Tudta, hogy e percben és e dologban ő hiába beszélne a néphez, sőt attól is tarthatott, hogy ha Adoram érdekében felszólal, ellene fordulnak. Hiszen néhány perc előtt ő maga akarta megölni a királyfit. Míg ő a kétely és bizonytalanság útvesztőiben küszködött és nem tudta, mit tegyen hát Adoram megmentésére: addig Eleazár folytonos átkozódásai feltűzeltek a vakmerőbbeket, kik beleakaszkodtak a fiatal joakimita ruháiba és el akarták vonszolni az oltár elől.

Ekkor azonban fölébredt Adoramban vitéz őseinek szelleme. Erős karral lökte vissza támadóit, egy pillanat alatt kiragadta Nekodas kezéből az áldozatkést, és míg azt védelemképpen jobbjára fogta, baljával az oltár talapzatát ragadta meg. Visszaemlékezett, hogy amaz emlékezetes napon Hippikos tornyánál ugyancsak Eleazár volt az, aki a népet ellene lázította, és észrevette, hogy a zelota elkeseredett s mélységes gyűlöletet táplál szívében iránta, bár nem tudta kitalálni ennek okát. Elragadta a harag: hiszen ez az ember minden tekintetben sokkal távolabb áll tőle, mintsem hogy valaha is alkalma lett volna őt bármilyen sértéssel illetni. E haraggal együtt most az élet szeretete is föltámadt benne. S bár természete inkább a csendes megfigyelésre s gondolkodásra, mint az önálló cselekvésre hajlott: mégis bátor, határozott és előrelátó tudott lenni – ha sodrából kihozták.

– Hogyan! – kiáltott azzal a büszkeséggel, melyet sem az elvesztett remények, sem a földi boldogságról s minden jövőendő nagyságról való lemondás nem voltak képesek a fejedelmi sarjadék kebelében teljesen elfojtani – kicsoda merészel engem vádolni és miért? Nem

vagyok-e többé Dávid unokája, hogy népem föllázad ellenem? Ez azon hely, ahol egyik ősöm, Salamon az Urat imádta, midőn Isten dicsősége töltötte be a szentélyt: ti azonban most megszenteltelítitek ezt a helyet azzal, hogy házának utolsó sarját gyalázatos halálra akarjátok vinni. Boldogtalanok! hát azt hiszitek, hogy ezzel megmenekültök? Elvakultabbak vagytok a pogányoknál, akik bálványaiknak áldozzák fel gyermekeiket. Mert ők a pokol szellemeit pokoli tettekkel is tisztelik, ti azonban gyilkossággal akartátok kiengesztelni az irgalom Istenét. Vissza, kifelé! hagyjátok el a templomot, melyet megszenteltelítettetek, és kérjétek az Urat, hogy el ne vessen benneteket is, úgy mint áldozataitokat már elvetette.

A tüzes szavak alatt a nép meghunyászkodott s visszahúzódott, de viszont Eleazár nem mondott le oly könnyen kivívott diadaláról. Előlépett és haragtól reszketve kiáltott a nép felé:

– Nyomorultak! gyávák! Hát fiai vagytok ti azon vitéz férfiaknak, akik egykor az országot elfoglalták, és akiknek harcias kürt szavára még a városfalak is ledőltek? Az ám, anyámasszony katonái vagytok! Hogyan akarjátok az ellenséget legyőzni, ha egy éretlen fiú haragos szavára már megtorpantok? Mondom nektek, – folytatta nagy hangon és vérben forgó szemekkel – mondom nektek: az Úr szelleme szól belőlem, fogjátok meg és kövezzétek meg őt, mert átok lakozik benne s körülötte. Tőle indul ki a végromlás és átszáll mindazokra, akik látják őt és meg nem ölik! ...

E szavakkal földre vetette magát a zelota és heves rángásokban feküdt ott az oltár lépcsőjén. A nép iszonyodva nézett hol az állítólagos prófétára, hol a királyfira, kit amaz gonosztevőnek nevezett. Az eddig komor hallgatásba merült s egy helyben álló Nekodas most lábának megvető mozdulatával érintette a zelota testét, és néhány gúnyos szót morogva, a templomszolgának parancsot adott, hogy vigyék el. Azután mélyen felsóhajtott, és messze hallható hangon így szólt a néphez:

– Bizony, az Úr keze reánk nehezedett, testvéreim! Még abban az örömben sem részesülhetünk, hogy áldozatadományainkkal haragját enyhítsük és atyáink szokása szerint bocsánatért könyörögjünk hozzá. Hanem hát... csak egyedül bikákat és juhokat kér tőlünk Jehova? Ábrahám atyánk ugye odakötözte az oltárhoz egyetlen fiát az Úr szavára. És midőn Isten Káinnak gazdagabb áldozatát megvetette, nem fogadta-e tetszéssel Ábel kezéből a csekélyebb adományt?²⁵ Így tegyünk mi is. Ha nem fogadja el kezünkől az áldozatok húsát, áldozzuk föl neki azt, ami még megmaradt nekünk: úgy mint Melchisedech, – Ábrahám papi barátja – tegyük mi is a bennünket tápláló kenyeret az oltárra.

Intésére az egyik levita a templom szentélyébe lépett, hogy a kitett kenyerek egyikét elhozza. A farizeus átvette azt és az áldozattűz már majdnem kialudt paraszába tette, mialatt a levita ezt súgta fülébe:

– Ez az utolsó ...

E szavak hallatára az áronita arcát halálos sápadtság borította el és halkan rebegte:

– Hah... most még végrehajtom Ábrahám áldozatát és a legközelebbi sabbath előtt... igen... még a legközelebbi sabbath előtt Nekodas ...

Elhallgatott. Nem mert szabad folyást engedni sötét gondolatainak, és míg arcra vetette magát, hogy az egész nép előtt hívja segítségül az Urat, a pokol minden kínja dühöngött keblében.

Adoram az oltár mellett állott, és szánakozva tekintett hol a szerencsétlen papra, hol pedig a nyomorult népre, mely kétségbeesésében hiába könyörgött kérlelhetetlen Bírójának színe előtt. A nép szerencsétlenségének forrásától még inkább megirtózott, mint annak nagyságától. Borzalommal gondolt arra a napra, mikor e nyomorultak atyái és fivérei saját maguk vonták magukra s gyermekeikre az iszonyú ítéletet. Tudta, hogy népe nyomora még

²⁵ A Szentírásban nincs említve, hogy Ábel áldozata csekélyebb lett volna. De Nekodas szájából, ki inkább meggyőzni akart, mint az igazságot előadni, megengedhetőnek tartottuk e szándékos fordítást.

most sem érte el tetőpontját, és ezért megbánást érzett előbbi haragja fölött, melyre e kétségbeesettekkel szemben ragadtatta magát.

És ő is leborult az ószövetség oltára előtt... Ő, a keresztény ember, az ég irgalmát esdekelte le hitének örökös gyűlölői számára. Sőt annyira ment imájának hevében és lelkesedésében, hogy alázatos szívének őszinteségével önmagát ajánlotta föl áldozatul törzsének összes, még legcsekélyebb fiáért is.

XXV. Pilátus törvényháza

Elérkezett a következő sabbath előestje és az árnyak mind hosszabbra nyúltak Jeruzsálemben. A második éjjeli őrég második órájában²⁶ egy férfi magános alakja haladt az utcáson azon részén, mely a királyok síremlékeitől a templomhoz vezet. De még mielőtt Mello házáig elérte volna, balra fordult. Átment néhány pusztai kertben s palotán, és nem állt meg addig, míg egy széles, szabad helyre nem ért, melyet hegynyílásszerű szakadék választott el a templomtól.

Ugyancsak e szakadék vágta ketté Mória hegyét és azon magaslatot, melyen Akra vára emelkedett, s melyet „sötétség völgyének” neveztek. Nyugatról a „tanács csarnokai” határolták e kiterjedt, de most elhagyatott helyet. A keleti oldalon azonban terjedelmes, római stílusban épített palota emelkedett, mely elhagyatottsága és pusztasága mellett is megőrizte az egykori pompa nyomait. A palota széles, egyenletes előterét magas, fehér márványfal vette körül. Mindkét oldalon alacsony oszlopsorok választották el a sötét helyiségtől, melyek egykor gonosztevők s vádlottak börtönei voltak és melyekhez még két kisebb mellékudvar tartozott. Szemben a díszes oszlopszatú főkapuval, huszonnyolc széles, fehér márványlapból álló, hatalmas lépcső vezetett föl a kettős oszlopcsarnokba, mely a lapos és faragványokkal díszített tetőzetet tartotta. A csarnok közepén állott a fehér márványból készült trónus, melyet az idősebb Brutus szigorú igazságszeretetét ábrázoló domborművek díszítettek. A trónus két oldalán a háttérben hat fülke látszott, melyeket hajdan a római császárok s hadvezérek szobrainak szántak, most azonban üresen állottak, mert a nép rombolási dühében ledöntötte állványaikról a szobrokat: ott hevertek összezúzva a csarnok padlóján.

Mikor az éji vándor – Adoram – a nyitott várkapun belépett az előudvarba és Judea római helytartóinak törvényházát, azt a helyet látta maga előtt, hol a legégbekiáltóbb halálos ítélet az igazságot kigúnyolta és sárba tiporta: akaratlanul is meglassította lépteit, s borzongó tisztelettel nézett végig népe rettenetes, eltörölhetetlen vétkének, valamint a Messiás szenvedéseinek néma tanújelein. A mellékudvarban még ott az oszlop, melyen Dávid legnagyobb fiának királyi vére a könyörtelen korbácsütések alatt végigfolyt. A lépcsőzet magasáról mutatta be a római bíró a gyalázzal és szégyennel terhelt Megváltót a népnek: annak a népnek, melyért meghalt s mely még halálában is gyalázta őt. E lépcsőkön tántorgott le az Istenember fáradt, sebes lábával, midőn minden lépését vérrel és könnyekkel jelölve, borzalmas keresztútját megkezdte... és itt, e helyiségben, a lépcsőzet lábánál, a folyosókon, az oszlopcsarnokokban: itt tolongott a boldogtalan, elvakított és romlott, dicsvágyó papsága által félrevezetett nép. Dühös kiáltásuk megremegtette a földet és megmérgezte a levegőt, ahová csak értek az átok e szavai: „Az ő vére mirajtunk és gyermekeinken!”

E szörnyű hang fölhatott az égbe és az Istenét s önmagát elátkozott népre nehezedő bosszú rettenetesebb volt az ítéletnél is, mely Ábel gyilkosát sújtotta. Mert fölvirradtak a pusztulás napjai és Sion utcáin végig vértócsák folydogáltak, a levegőt pestises leheletükkel mérgezték a temetetlen hullák, a nyomor jajszava verte föl a várost, a romba dőlt palotákból is ki-kihangzottak az őrzöngő kiáltások: mindez eléggé tanúskodott annak a hatalmas nagy

²⁶ Körülbelül 23 órákor.

Istennek rettenetes igazságosságáról, kinek mennydörgése egykor Sinai hegyét megreszkettette, kinek lehelete a tengereket szétoszlatta, majd meg az összecsapódó hullámokban egy egész népet temetett el, és ki most egy világhódító hatalom hadaival negyedszer pusztíttatja el népének örökségét úgy, hogy soha többé ne szabaduljon ki a szolgaság igája alól. Közel volt már bukásához Jeruzsálem, amiből soha többé nem kelhetett föl... A római hadvezér a templom előtt lefolyt egyik ütközet után Antónia várát leromboltatta, így akart helyet csinálni a templom megtámadásához, melyet gischalai János seregével s harci gépeivel egész erőddé alakított át. Ahol még pár nap előtt büszkén emelkedett Antónia vára, oda Titus a templom ostromára szolgáló négy földszántot húzatott. Kevés remény volt hát arra, hogy a szentély még sokáig ment legyen a pusztulás borzalmaitól...

Mialatt Júda utolsó királyi sarja ugyanazon helyen időzött, hol népe néhány évtized előtt magára vonta a borzalmas, immár teljesebbé menő átkot és az iszonyatos gonosztetre gondolt, melyet Jákob népe az Istenemberen elkövetett: a kigúnyolt és megkínzott Üdvözítőt vélte maga előtt látni. Látta, amint a vérszomjasan dühöngő nép, a gyöngye s igazságtalan bírói és a durva hóhérlegények körülveszik. Látta a szenvedő Megváltó alakját és tiszteletteljes, mély részvétet vett erőt szívében. Hallotta a nép sikoltó kiáltásait, hallotta, amint a gyáva római örökre megbélyegezte saját magát szavaival: „Én ártatlan vagyok ez igaznak vérében!” ... És hideg, dermesztő irtózat hatotta át egész valóját. A zsidók nyomora még sohasem tűnt föl előtte oly nagynak s reménytelennek, mint e pillanatban. Mialatt szorult kebelével roskadt le a lépcső legalsó fokára, megeredtek könnyei isteni rokonának kimondhatatlan fájdalommal fölött, viszont azonban népének jóvátehetetlen vétkei tudatában alig-alig mert kegyelmet kérni az égtől ez elesett nép számára.

A lépcső karfájához támaszkodva még mozdulatlanul állt egy ideig, fejét köpenyébe rejtette, és teljesen elmerült lélekrázó gondolataiba: midőn gyors, de mégis bágyadt léptekkel másik alak ért a törvényházba. Nem a főbejáraton érkezett, hanem a bírói trónus mögött lévő rejtett ajtón lépett elő, a lépcső fokán megállt és kutatva nézett körül. Úgy látszott, hogy a sötétségben is hamar fölfedezte a joakimita alakját, mert gyorsan közeledett, s midőn hozzá érkezett, vállára tette kezét. Adoram fölrezzent és megütközve nézett a jövevényre. Néhány percnyi hallgatás után kérdezte:

– Te vagy az a fiú, kinek üzenetet kell hoznia számomra az áronita nőtől, Adától? Kisebb vagy annál ...

Az ismeretlen alak gyors mozdulatot tett, mintha beszélni akarna. De a szavak elhaltak ajakán, és mint oly valaki, aki futva tett meg gyors és fárasztó utat, levegő után kapkodott. Másodszor is megkísérelte – bár sikertelenül – a beszédet, és ismét csak néma maradt.

– Ha csakugyan Nekodas leányának vagy hírhozója, – mondta Adoram türelmetlenül – úgy adj jelt, amiről reád ismerhessek. Ha nem vagy az, akkor miért jársz nyomomban?

Az ismeretlen lelökte magáról a fejét s egész alakját eltakaró köpenyt, és Adoram a vélt fiúban csodálkozva ismerte föl a halvány csillagfényű Adát, ki végre halk és reszketeg hangon üdvözölte őt.

– Ada, Júda gyöngye! – kiáltott föl – te merészkednél éjnek idején e borzalmas helyre jönni? Miért nem úgy rendelkezted, hogy én menjek el hozzád?

– Csak csendesen! – suttogta Ada, mialatt félénken körülnézett – élő léleknek nem szabad arról tudnia, hogy ez éjjelen Nekodas leányával beszéltél. Atyám házában a pestis dühöng. Látni akartalak és hallani hangodat. De nem akartalak téged még nagyobb veszélynek kitenni, mint amilyen mindenütt fenyeget ez iszonyú helyen. Mert Sion tornyai inognak és a levegő halált lehel ki magából az átok és boldogtalanság e városában.

Míg így beszélt, összeborzadt és térdei meginogtak.

– Tehát látni kívántál? – kérdezte meghatva Adoram – és féltetted életemet azon veszélyektől, melyek téged is környeznek? Áldjon meg ezért az Úr, te szívemnek boldogsága, te!

– Igen, okvetlenül látni akartalak téged, – suttogta ismét Ada – látni akartam a szemeket, melyek egykor megnyugtató vigasszal néztek Ada szemébe, és hallani a szavakat, melyek balzsamként hatottak szívem sebeire. Most íme, előttem állsz és hallok hangodat. Azonban ... lelkem mélyén ott lappang a sötétség és a halál közelségének sejtése.

– Hát már te is kétségbeesésről beszélsz, Adám? Ki legyen akkor erős, ha maga az ártatlanság is elcsügged?

– Jehova bírálja meg szavaidat! Hogyan legyek én erős, mikor én vagyok a legboldogtalanabb valamennyi nő között? Mert az Úr törvénye viaskodik bennem, s ezzel együtt a napvilág éjszakává változott előttem és keserűség tölti be lelkemet.

– Hogyan, nincs többé szivedben békesség őseid törvényei ösvényén? Nagyobb világosságra szomjazik lelked, mint aminőt az ószövetség nyújthat? Áldás ezért Jehova nevének! Ő meghallgatta imáimat, te pedig megjelentél itt, hogy az én ajkaim közöljék veled az élet ígét. Ugye ... ugye, ezért jöttél ide?

– Nem, nem Adoram! őseim Istenét nem hagyom én el soha. Azonban ... minden sötét körülöttem, senkim sincsen. Nincs, aki Isten felé vezessen.

Adoram elcsodálkozott szerelmesének komoly és szenvedélyes beszédén, de mégis titkon azt remélte, hogy szavai ma és itt talán megtalálják az utat Ada szívéhez s azért így szólt:

– Megjelent egy valaki közületek, aki megvilágosította mindazt, ami eddig sötét volt. Mondd, mi kínozza lelkedet, és az Ő nevében biztosítlak a békéről s nyugalomról.

– Nem az újszövetség szavai után vágyódom én, ezek lelkemet még inkább megzavarnák. Mindig olyan embernek ismertelek én téged, Adoram, aki helyes úton jársz az Úr színe előtt, akár a templomban áldozz, akár a názáreti prófétát imádjad. Tehát saját szíved sugallata szerint mondd meg nekem: mit tegyek, ha az Úrnak két parancsa küzd lelkemben, és az egyiknek teljesítése által vétket követek el a másik rovására?

– Ada, úgy látszik, elvesztetted lelked egyensúlyát. Lehetetlen, hogy az igazság Istenének szavai ellentmondjanak egymásnak, úgy mint az emberi törvények.

– Odáig jutottam tehát, – szólt Ada szomorúan ingatva meg fejét – hogy szívem zárva van a te szíved előtt, és nem érted meg lelkem kívánságait, mintha teljesen idegen lennék előtted. Oh, Adoram! miért is múltak el azok a napok, mikor atyám kertjének árnyában oly boldogok voltunk, mint a gyermekek és mikor lelkünk oly szabad s könnyű volt, mint a patak habja? Akkoriban legrejtettebb gondolatomat is hamarabb értetted meg, mint én magam, és szemed az én lelkem legtitkosabb érzelmeinek hű tükre volt. Oh ... bár meghalt volna Ada, mintsem hogy azt a napot megérje, mikor Sellum fiának szerelme megfogyatkozik iránta, vagy talán meg is szűnik létezni...

– Ada! nem értelek – fakadt ki Adoram – és jaj nekem, ha szíved is érezte azt, amit ajkad most kimondott. Megesküdtem az Úrnak s neked, hogy az én hibámból sohasem fog téged bánat érni. Hamisan esküdtem hát az Úr színe előtt és neked? Anyád emlékére kérlek, légy őszinte hozzám s önmagadhoz: mondd, beszélj, miért kételkedsz szerelmem igaz voltán?

Ada gondolkozott egy ideig, és vonakodva szólt:

– Felejtsd el kérlek, Adoram, hogy lelkedet megszorítottam. De lásd, egészen magamon kívül vagyok és én, aki azt hittem, hogy erős leszek helyetted is: íme, eljöttem, hogy vigaszt, erőt és tanácsot keressek nálad.

– Könnyebben viselném el a fájdalmat, – suttogta Adoram – ha a tied helyett az én lelkemet nyomná. És különben is, ha teljes egészében ismerném a fájdalmat, mely édes ajkaidról elrabolja a mosolyt, talán tudnék tanácsot is adni.

– Mondd meg nekem, Adoram, – szólt Ada hirtelen, mintha attól félne, hogy nem lesz elég ereje befejezni kérdését – hiszen te ismered az Úr parancsát: „Gyermekek,

engedelmeskedjete szülőiteknek”, és azt is tudod, hogy: „Hamis tanúságot ne tégy felebarátod ellen.” – Mondd meg hát nekem, ha azt parancsolná atyád, hogy hamis esküt tégy ellensége ellen: az engedelmisség vagy az igazság parancsát kellene-e követned?

– Ugyan!? – kiáltott föl Adoram elborzadva – ezt tette volna? Annyira jutott már a szerencsétlen, hogy sötét tervei elérése céljából hamis esküvel és csalással akarja bemocskolni gyermeke ártatlanságát? Isten átka szálljon reá, ha meg meri rontani a te lelkedet!

– Adoram, – rebegette Ada félős hangon – én nem mondtam azt, hogy Áron fia azt követeli tőlem. Én csak egy hasonlatot hoztam föl neked, kérlek, felelj rá!

– Ki adott ily fogós kérdést ajkadra? – kérdezte az ifjú még mindig gyanakodva. – A te szerelem és ima között megoszlott tisztaságos lelked hogyan juthatott volna ily sötét aggályokhoz más befolyása nélkül?

– A zűrzavar és kétely napjai uralkodnak most Jeruzsálemben és az Úr haragszik az ő népére. Hogyan lennék hát én egyedül kivonva a büntetés alól, mely Júdat érte? Az éhség és betegség megkímélték ugyan testemet, de lelkem tönkre van téve. És éppen ezért: szerelmünk örökkévalóságára kérlek téged, mutasd meg nekem az utat, melyen haladnom kell, ha ugyan nem homályos a te szemed is, szívedben pedig nincs kétely.

– Ha én lennék kénytelen határozni, csupán az igazság sejtése szerint, mint te, Ada, éppen úgy remegnék én is, mint te, és attól félnék, hogy felidézem az Úr haragját, bármiképpen határozok is. Azonban most már kezdek világosan látni, és bátran indulhatsz az én tanácsom után. Atyádnak minden parancsát – föltéve, ha igazságos az – teljesítened kell, még ha életedbe vagy boldogságodba is kerülne. De ha olyasmit követel tőled, ami az Úr törvényét sérti: akkor az igazság úgy követeli, hogy Istent előbbre helyezzed, mint az embert.

– E szerint – suttogott Ada borzongva s mintegy önmagához beszélve – el kell hagynom népemet, el atyám házáat és a te áldott arcodat sem fogom többé viszontlátni. De mégis ... Dicsőség legyen az Úrnak, atyáim Istenének. Ada kezeit nem fogja vér beszennyezni és lelke a bűn terhe nélkül fog dicső őseihez megtérni!

Adoram fölfigyelt:

– Ada! – szólt hevesen – úgy érzem, hogy veszély fenyeget téged. Atyád akar valamit ellened elkövetni, talán saját gyermekének élete ellen tör... Kérlek azon óra emlékére, midőn anyád, Thamar meghalt és te mellemre borulva zokogtál: légy irgalmas és mondd meg, miben segíthetek, hogyan menthetlek meg?

– Az álmok angyala ébrenléted alatt kerített téged hatalmába, – felelt Ada a mosoly gyöngye kísérletével ajakán – hiszen atyám jobban szeret engem szeme világánál és többre becsül engem papi öltönyének drágaköveinél. Hogyan jössz hát arra a gondolatra, hogy fenyegetne és hogy saját életét akarná megölni bennem? ...

– De mégis ... valami szomorúság, valami titokzatosság vesz körül téged. Mintha halálodat éreznéd. És miért hívtál éppen erre a helyre, melyet – mint az átok és iszonyat tanyáját – mindenki elkerül Jeruzsálemben? Bizonytal a mindkettőnket fenyegető veszélytől félsz?

– Bárcsak megnyugtathatnának, de nem mondhatom el neked mindazt, ami szívemen fekszik. Titokról van szó, melyet atyámnak tett szigorú esküm miatt sem neked, sem senki másnak Jeruzsálemben nem szabad elmondanom. Ezért tiltotta meg a sáfárnak, hogy téged hozzám beeressen, ezért őrizteti oly szigorúan szobáimat. Én azonban vágyódtam utánad. Örömet félrevezettem és e magános helyre követtelek, hol senki sem leselkedik ránk és melynek visszatetsző voltát a te közeledben távolról sem érzem.

– Nem kutatom hát titkaidat, Adám, – mondta halkán Adoram, mialatt gyöngéden magához vonta szerelmesét – és senki sem fogja megtudni, hogy Áron gyöngye leánya éjnek idején elhagyta szobáit s fölkereste ez elhagyatott helyet... ígérd meg nekem, hogy holnap ugyanezen időtájban ismét itt foglak találni.

– Kicsoda ígérheti ezt meg oly időben, midőn minden pillanat a halált hozhatja magával? És már ma is nagyon sokáig időztem itt. De ha talán nem találkozánk többé e földön, könyörögj akkor értem a jó Istenhez. Talán te közelebb vagy hozzá, mint én. Kérjed őt, hogy nekem – aki e földön hű voltam atyáim törvényeihez – a másvilágon tárja föl a te szent vallásod titkait, melyek ideleln ismeretlenek voltak ugyan előttem, de melyek a te lelkedet békével és nyugalommal töltik el. Mert érzem én ez órában, hogy isteni a te vallásod és talán Jehova kívánsága az, hogy akiket a föld gondjai és küzdelmei elválasztottak egymástól, azok az ég üdvösségében egyesüljenek ismét.

– Ada, édes Adám! – szorította forrón magához szerelmesét Adoram – Sionra nézve bármily nyomorúságos is, de áldott mégis ez az óra, mert meg van mentve Júda legnemesebb gyermeke. Nem, ne nézz reám oly szomorúan! Lelkem szinte túlrad a boldogságtól, Ada. Mert az ég lakói ujjonganak örömeiben a tiszta galamb fölött, mely Isten trónusa felé röpül: boldog, boldog éjjel ez! Oly boldog, mint azon éjjel volt, mely a megváltás első csodáját látta.

Ada mindkét kezét az ifjú vállára tette, és szomorúan nézett nemes, fölindult arcába. Mégis, szomorúságában az öröm érzete őt is áthatotta, és így szólt azon a halk hangon, melynek bájos zenéjét még kedvesebbé tette a benne megnyilatkozó szerelmi öröm és szomorúság vegyes ingadozása:

– Áldottak a szavak, melyeket Jehova ajkamra adott, mert megörvendeztették lelkem szerelmesét. Bár ne hagyná el soha e vigasz a te szívedet... hát váljunk el most így. Ha a legközelebbi napokban Áron leányának alakja eltűnik az élők sorából és hangja még a te számodra is elnémul: emlékezz vissza ennek az órának bánatos boldogságára, és emlékezz arra, hogy életével nem múlik el minden, nem fog ő végleg meghalni. Mindazon áldást, melyet Áron leányának szánt Jehova, árássa ő a királyfi fejére és Ada anyyala vezesse a te lépteidet úgy, hogy soha-soha meg ne inogjanak.

Az áldás e szavait majd sírva, majd mosolyogva mondta el szerelmesének, mialatt szíve a halál minden kínjait szenvedte át. Utána gyöngéd csókot lehelt szerelmese homlokára és ajakára, majd éppen olyan gyorsan s lopakodva, mint ahogyan jött, magára hagyta Adoramot. Hiába sietett ez az ajtóhoz, melyen át eltűnt, be volt az zárva és esdő hívására csak a visszhang felelt a puszta csarnok mélyéből...

...A letűnő hold több éjjelen látta még ezután a királyfi magas alakját, amint Pilátus törvényházának egyik oszlopához támaszkodva, ernyedetlen reménységgel s vágyó szívvel várta szerelmesét, összeresztette, ha átsuhant az éjjeli szellő az elhagyatott termeken, mert abban Ada bájos ajkainak leheletét érezte, melyek neki valaha oly kedvesédes dolgokról csevegtek. De Sion rózsája sohasem állott többé oldalán, mert Jeruzsálem romjai nem lehettek egyúttal legszebb gyermekük sírkövei is.

XXVI. Kitagadva

Ada szobájába osont és lihegve roskadt az egyik párnára. Reszketett, ajkai vonaglottak, halotthalvány arca jéghideg volt. Hideg veríték ült ki sápadt homlokára, és egész lényét valamely kimondhatatlan félelem gyötörte. Kezeit száraz, könnytelen szeméhez szorította és sokáig mozdulatlanul maradt.

Végre fölemelte halavány arcát és gyors, sötét tekintettel nézett körül. Aztán lassan-lassan nyugodtabb lett, és a körülfekvő tárgyakat meg tudta egymástól különböztetni. Mindenegy darab a boldog s reményekkel telt órákra emlékeztette őt, melyeknek e kedves környezet tanúja volt. A bútorok, az írások, a virágok, a hárfa: mennyi víg és boldog emlék fűződött e jól ismert tárgyakhoz, hiszen ezek mind bizalmasai voltak az élénk, sokszor magára hagyott leánynak. Most azonban nemcsak ezektől, de különösen azon ifjútól kellett örökre búcsúznia,

ki lelkének egyetlen barátja volt, ki pótolta testvéreit, ki őt szeretett édesanyja elvesztésén vigasztalta, és ki most – mikor Ada saját atyját mint legelkeseredettebb ellenségét ismerte meg – az egyetlen lélek volt a földön, ki felé a keblében nyugvó szerelem, gyöngédség, hűség és tisztelet gazdag forrásai ellenállhatatlan erővel buzogtak. E gondolatra iszonyú fájdalom járta át. Az egész világ gazdagsága és dicsősége, a legnagyobb boldogság vagy a legnagyobb kín sem tudták volna e pillanatban kitépni szívéből azt a gondolatot, mellyel elhagyott szerelmére visszaemlékezett.

És e gondolat különösen itt, e helyen érintette fájdalmasan az ő szédült, megsemmisített kedélyvilágát. Hiszen itt ünnepelte ártatlan szerelmének gyanútlan és öntudatlan létrejöttét, itt hallott s viszonzott annyi-annyi esküt, midőn felismerte legbensőbb érzelmeinek tényét és természetét. E csöndes és barátságos szobában, melyet szerelmének jelenléte templommá, számtalan gyöngéd s vidám emlék a béke s remény szentélyévé avatott föl: hogyan lett volna itt, e helyen ereje arra, hogy bátran s nyugodtan lépjen oly végzet felé, mely nemcsak hogy örökre elválasztja őt szerelmesétől, hanem talán meg is szentségteleníti előtte emlékét és az ő miatta érzett bánatba a megvetés érzését is vegyíti? Az egyetlen gondolat, mely még fönntartotta őt, az a remény volt, hogy jövő sorsa talán örökre titok marad Adoram előtt. Gyöngé, szomorú vigasz!

Mind mélyebben merült bánatába s egyedüliségébe. Kisírt szemét lassan és szomorúan jártatta egyik tárgyról a másikra. Tekintete most a szép paradicsommadárra esett, mely selyemzsinórjához kötve szokott helyén ült és éppen oly nyugodtan aludt, mint az este, mikor Ada Jerichóból hazatérve, Adoram ide, e szobába belépett. Most fokozott fájdalommal gondolt ez órára s azon boldog időre, midőn a szép madarat Adoram kezéből átvette. Bár az éhség őt magát is fenyegette, mégis mindig gyöngéd figyelemmel gondoskodott a kedves állat etetéséről. Most kedvence szomorú jövőjére gondolt és szíve elszorult.

– Nem, ne pusztulj el éhen – szólt halkán és azzal az elhatározással közeledett az ablakhoz, hogy gyors kimúlással megmenti a madarat előreláthatóan hosszú kínlódásától.

Azonban sokkal gyöngédebb volt, hogy még csak szájalomból is kegyetlen tudott volna lenni. Midőn leemelte a madarat és ez félelmében csicseregve szorította oda kis fejét kebléhez, képtelen volt bántani. Addig-addig simogatta s csókolgatta az állatot, míg sírva fakadt. Beszólította egyetlen még életben lévő szolgálóját s megparancsolta neki, hogy vigye a madarat valamely szegény özvegyhez, hadd készítsen belőle magának és gyermekeinek ebédet. Az álmos szolgáló csodálkozva nézett fiatal úrnőjére.

– Menj, Jemina – szólt Ada elfordulva – és tedd, amit mondtam. Így legalább megmentjük a madarat az éhhaláltól és az illető özvegynek is meghosszabbítjuk egy nappal életét.

– De mit fog mondani Adoram ben Sellum, a királyfi, – vetette ellen a leány – ha belép e szobába és nem látja többé helyén a paradicsommadarat?

– Mondd meg neki, – szólt Ada gyöngé hangon – hogy miképpen küldtem el és hogy ezt tettem vele.

Ajkait szenvedélyesen a madár tarka tollazatához szorította, kihúzott egy kicsi, aranyos tollat fényes szárnyából és azt ruhájába dugta. Majd türelmetlenül intett a szolgálónak, hogy teljesítse parancsát.

Midőn ismét egyedül maradt, a szőnyegre vetette magát, arcát az egyik ülés párnájába temette és sokáig keservesen zokogott. De a fájdalom nagy súlya lassan-lassan kimerítette erejét, nyugodtabb lett, és félig térdelve, eltakart arccal, mozdulatlanul maradt egyhelyben.

A negyedik éjjeli őrés²⁷ kezdődött éppen, midőn a farizeus kimért, halk léptekkel bejött a szobába. Lassan körülnézett, és szemeit komor kifejezéssel függesztette rajongásának és féktelen dicsvágyának szerencsétlen áldozatára. Várt egy ideig, nem mozdul-e meg a leány. Arcának kifejezése most is, mint mindig, nyugodt és sötét volt, tartása büszke, sőt gőgös. Végre mély, erős hangjának ünnepélyes rezgése megtörte az éj csöndjét és így szólt Adához:

– Áron leánya, ébredj! Itt az ideje, hogy hozzáfogjunk az Úr ügyének intézéséhez.

Ada összerezte, fölemelte fejét, és lassan a pap felé fordult. A kétségbeesés ült bágyadt, beesett szemeiben. Ez volt Thamar viruló leánya, Sion büszkesége, a királyfi gyönyörűsége? ... Azonban, a farizeusnak leánya iránt táplált érzelve csak ösztön volt, míg dicsvágya mindent uraló hatalmas szenvedély.

– Helyesen van, – suttogott magában – ha nyomoráról és kétségbeeséséről beszél nekik ily külsővel, el fogják ezt neki hinni. S hozzá még fájdmában is oly szép és bájos, mint az esti harmattal telített liliom. Jöjj, Ada, – folytatta hangosan – állj föl, itt az idő. Az éj árnya elrejt majd Sionban az örök szeme elöl, míg a közelgő reggel majd föltárja szépségedet az ellenség előtt. Vezérük sátorába vezetnek téged bizonyly, ki rabjává lesz szemeidnek és szolgája hangodnak. És ha majd a bor és álom ólmossá teszik szemeit, ha lehunyja pilláit belső lakosztályában: öld meg őt saját fegyverével és térj vissza atyád házába. Akkor aztán te leszel a legelső Sion leányai között, és áldani fogják nevedet mindazon népek, melyek gyűlölik a rómaiakat.

– Atyám, – szólt remegve s halkán a fiatal leány – nem jól választottál te akkor, mikor engem gyilkossá avattál és kezemet a vérontásra áldottad meg. Lásd, hiszen Ada még egy galambot sem képes megölni és inkább eltűri a vipera marását, semhogy megölné azt.

A farizeus nagy hangon tovább beszélt:

– Ne félj, Júda virága! Olyan Isten a mi Istenünk, aki tud segíteni, és az Úr dolga az, – igen, az Úré – hogy megmentsen bennünket a haláltól. Azonban ellenségeinek fejét s azokat, akik csökönnyösen bűnöznek, szétzúzza Isten.

– Úgy van, atyám! De ő saját kezében tartja ám a mennyköveket és jobbjában fogja a mindent szétroncsoló villámokat. Áron házának csak a füstölőt, az áldozatkést és a papi homlokszorítót adta.

– Hah! De Judith, ugye nő volt, mint te. Szép, gyöngéd és hűséges szívű, mint te. A bethuliai hősnő naponként megsiratta szerelme férfiát és bánatában hamuval hintette be fejét. Téged is arra hívtak el, hogy fölszabadítsd népedet, vagy pedig, hogy meghalj úgy, mint Jephtha leánya, ki föláldozta magát Izraelért.

– Én meg fogok halni, – mondta Ada remegve – mert esküszöm ...

– Ne esküdj! – szakította félbe indulatosan a pap – mert átkozott vagy akkor! Az ég és föld előtt esküdtem meg én, hogy örökre megátkozlak, ha megkíméled a pogány életét.

– Nem... leszek ... rá képes – tördelte a szót Ada iszonyodva.

Atyja azonban megragadta karját, és halk, de éles hangon sziszegte fülébe:

– Meg kell próbálnod... jöjj. Az idő múlik és hajnal hasadtával már a táborban kell lenned.

E szavakkal magához szorította, hogy elhurcolja. De Ada ellenkezett és könyörgött:

– Ne még, atyám, oh, ne még! Halaszd el a dolgot ... egy napra... egy órára! Míg elbúcsúzom gyermekkorom hajlékától, a kert fáitól... és, és ... oh, engedd, hogy lássam még egyszer Adoramot, a királyfit.

– Beszéltél vele a törvényházban. Azt hiszed, hogy oly könnyen ki lehet engem játszani? Ott álltam az oszlopok mögött, mindent hallottam. És ha ajkad elárult volna engem, töröm

²⁷ A zsidók a legrégebb időkben az éjjelt három, a rómaiak alatt azonban már négy őrésre osztották föl, úgyhogy az első körülbelül 6-tól 9-ig, a második 9-től 12-ig, a harmadik 12-től 3-ig és a negyedik 3-tól reggel 6-ig tartott.

véredet issza. Őt pedig letaszítottam volna a törvényház omladékai közé, mert megölnöm nem szabad őt, – ő királyfi. Esküdet megtartottad, de az ősi törvénybe vetett hited megingott. Ezért alázatosság és engedelmesség által kell vezekelned, mert Júda fejedelmének saját szavai szerint atyád akaratát teljesítened kell – legyen az élet vagy halál.

A boldogtalan jól ismerte gyermeke szívét. Most már e szavakra készen állott áldozata, hogy megkezdje halálos útját. Ada csöndesen suttozta magában Adoram kijelentését:

– Az igazság azt követeli, hogy Istent előbbre helyezzük az embereknél...

És e szavak határoztak jövője fölött, sorsát saját maga döntötte el. Atyja fölemelte a köpenyt, melyet Ada dobott le, mikor hazajött, beburkolta leányát és szótlanul kivezette őt. Mint a fuldokló, aki idő előtt és készületlenül kénytelen búcsút mondani szép, fiatal élete örömeinek s élvezetének, úgy hagyta el Ada meghitt kicsi szobáját és követte kegyetlen vezetőjét Jeruzsálem sötét utcáin át. Mikor a kútkaüveghez értek, pirkadt már a hajnal és Nekodas egy intésére a megvesztegetett őr kinyitotta a kaput. Ada kitántorgott a királyváros kapuján ...

Ada kitántorgott a királyváros kapuján...

Kitasztották hát atyái hajlékából, száműzték otthonából őt, Júdának legnemesebb gyermekét és talán az egyetlen tiszta lényt Dávid elátkozott városában.²⁸ Nekodas pedig

²⁸ A Szentírás nemcsak Betlehemet, hanem Jeruzsálemet is – különösen pedig Sion városrészt – Dávid városának nevezi.

arccal a földre borult, és mint rendesen, ha bűnt követett el vagy kétszínűsködött, az Úrhoz kiáltott. Mikor ismét fölemelkedett, teljesen megvirradt már. A farizeus utoljára imádkozott. Ezentúl csak akkor gondolt Istenére, mikor káromolta őt.

XXVII. Bethezobi Mária utolsó étkezése

Azon éjjelen, mikor Jeruzsálem pusztító szelleme a szerencsétlen város fölött összes hatalmát magához ragadta, mikor Júda királyfia számára a boldogság utolsó órája ütött és mikor az atya eltaszította egyetlen gyermekét, a halál torkába küldve őt: ott ült egymagában bethezobi Jabin felesége a Salamon palotája mellett fekvő, most pusztulásnak indult házában. Teljes mértékben átérezte a Jákob kitagadott fiaira nehezedő átok teljesülését.

Pusztán állt a terem, üresek voltak a díszes szobák. A tárva-nyitva maradt, elhagyatott helyiségekben ki-bejárta a ragályt és halált hozó éjjeli szél. A szegényes, szűk szobák egyikében, melyet azelőtt a legalsóbbrendű rabszolganők számára tartottak fenn: ott ült a ház úrnője éhenhalódó gyermeke mellett szörnyű kétségbeesésében. A ház legnyomorultabb s legfélreesőbb szobáját választotta egyrészt azért, mert itt könnyebben menekülhetett a zsákmányt kereső tömeg elől, másrészt azonban nem volt a házban helyiség, melyben legalább egy halott ne lett volna. A barátságtalan szoba bútorzata rozoga ágy, durva asztal és egypár szegényes házi eszköz volt. Az asszony kemény faszámolyon ült a tűzhely előtt és fájdalmas tekintettel bámulta a tüzet, melyet összetördelt bútordarabokkal táplált. Kisfia durva szőnyegbe burkolva ott nyöszörgött és küzdött a kínos halállal lábai előtt, az ócska padlón. Ez a szegény, halódó gyermek és a néhány rozoga tárgy volt mindaz, ami gazdagságából fennmaradt. Mert mindent elpusztítottak és elloptak: az egykor tékozló, mulató asszony most maga is a rettenetes éhhalál előtt állt.

Mennyire megváltozott termete, szinte fölismerhetlenné lett. Boldogsága napjaiban bethezobi Mária a szépség valóságos királynője volt. De mily nyomtalanul tűntek el bájai, midőn a megpróbáltatás letörölte arcának zománcát, midőn a kétségbeesés odanyomta e sápadt homlokra jellegzetes pecsétjét. Mennyire más volt Ada még bánatában és nyomorúságában is. A szeretet és türelem lelkébe oltott érzelmei azzal a biztonságérzettel vették körül egész lényét, mely magában a halál órájában is győzelmesen ragyogott szelíd szemeiből és mely a kétség, a reménytelenség idején is a béke zománcával vont be bájos vonásait. Mily más és alantasabb az, ha a báj csakis a szemek ragyogásában, a színek csillogásában, a telt s buja testalkatban rejlik. Aztán ... ha beesik a szem, sápadt lesz az arc, az ajak elveszti játszi mosolyát: ugyan mi egyéb lenne képes ezt pótolni, mint a nemes, tiszta s hajlíthatatlan lélek az ő örökszép és igaz megnyilatkozásai által? Bethezobi Mária és Ada! ... a múlt külső, gyarló földi szépség és a fennkölt, belső, örök égi szépség mily kirívó s ellentétes két példája ...

A kisgyermek mind csöndesebben nyöszörgött. Az anya elfordította megtört tekintetét a tűzről és egy pillanatig a halódó csecsemőre bámult. Majd tanácstalanul nézett az asztalra: ott feküdt a kés, mellyel három nap előtt az utolsó darab kenyeret szegte. Tompa sóhajjal fordította el fejét és ismét a kialvó tüzet nézte. A gyermek tovább nyöszörgött. Az anya térdére fektette karjait, lesóványodott arcát lehajtotta és ujjával tömte be füleit. Hasztalan! Csöndeskén, de mind kínosabban s fájdalmasabban hallatszott kisfiának nyögése. Szemei kidagadtak üregükből, hideg borzongás futott át tagjain és a közeledő ájulást jelentő fejfűgáson keresztül könyörögve s rémesen, mintegy nagy távolságból hatolt hozzá gyermekének folytonos nyöszörgése. Pillanatnyi ájulás megnyihette kínjait. Magához tért, és ismét hallania kellett a kínzó hangokat. Reszkető kézzel vette föl gyermekét a földről.

– Hát sohasem hagysz már békében! Szopd hát tele magadat – rikácsolta, csecsemőjét kiaszott keblére szorítva.

A gyermek fonnyadt ajkai mohón szoptak volna, de a kiapadt életadó forrás egy csöppnyit sem volt képes szolgáltatni. Közben ismét ájulással küszködött, és így nyögött fel az anya:

– Éhes vagyok ... éhes ... oh ... kenyeret... kenyeret ... éhes vagyok!

A fiúcska elengedte anyja keblét és keserves sírásra fakadt.

– Nincs tej ... ugye, nincs többé tej! – mormolta dühösen – az asszonyvéremet szeretnéd talán szopni te telhetetlen, sikoltozó kölyök, te! De nem kapod meg. Nem, nem kapod meg! Hah, ha nem születnél volna, még napokig ... napokig kibírnám. És akkor megmenekülnék talán... oh, megmenekülhetnék a halál... a halál elől.

Láz járta át tagjait, és elhallgatott. A gyermek csak tovább nyögött. Ártatlan gyermekét okozta nyomora miatt, lelkének örületében nem gondolt pazarlásaira és tobzódásaira, melyek egyedül sietteték ez óra bekövetkezését. Hogy az imában keressen nyugalmat s vigaszt, ez a gondolat nem tört magának utat zavaros elméjébe. Egész életén át távol állott Istentől, most sem tudta a hozzá vezető utat megtalálni. És ha gondolt volna is ez órában az örök Bíróra, inkább átok lett volna e gondolat és nem az isteni irgalom kikönyörgése.

– Nem hallgatsz, mégsem hallgatsz? – sziszegte haraggal – hát erőszakkal hallgattassalak el? Nesze, szopj hát! ... nem kell? Üres, minden üres! ... Oh, hiszen elég hosszú ideig tápláltalak, miért tenném még ezentúl is? Úgyis csak római szolgát nevelnék belőled, az ellenségnek nyomorult rabszolgáját. Nem volna jobb, ha megrövidíteném szenvedéseidet és ... igen, igen! ... oh, hogy ég itt belül... ha meghalsz, hulla lesz belőled ... undorító, bűzös hulla. És ha most teszem meg ... mi különbség lenne ekkor a leölt galamb és ...

Elhallgatott. Gondolatai talán túlságosan borzalmasak voltak arra, hogy emberi beszéddé formálódjanak? Bensejében azonban szörnyű s hallatlan küzdelem folyt. Oly küzdelem, mely emberi szívben alig dült még valaha. Vérben forgó, szikrázó szeme az örület kifejezésével tapadt ölében fekvő kisedére s fontolgatta, – ő, az anya – vajon bevárja-e halálát, vagy pedig megölje saját testének gyümölcsét e test táplálására!

Ha majd egy anyának tekintete e lapokra esik, ne vádoljon engem azon biztos hitben, hogy soha ily örültség nem történhetett meg, és ne kárhoztasson engem, mintha beteges, túlcsigázott képzelőtehetségem lázalmának lenne szülőtte ez iszonyú, e lehetetlen dolog. A történelem sötét lapjain, hol az emberi gonosztettek vérrel s tűzzel vannak följegyezve, ott van bethezobi Mária gyilkos tette is, mellyel saját gyermekét ölte meg. Megölte, hogy megehesse...

...Ujjai a gyermek nyakát keresték... a fiúcska nyöszörgött, hörgött, kis teste meggörbült a fulladás görcsében – megtörtént. A gyilkos anya kéjjel szívta magába kisedének véré, fölgerjesztette a tűzhely parazsát és megsütötte a kárhozatosan borzalmas eledelt...

Ugyanezen órában Simon ben Gioras két harcosa Jeruzsálem belterületén tartott portyázásukból hazafelé indult. E vállalkozásuk alatt fogyatékos élelmiszereiket akarták kiegészíteni – minden eredmény nélkül. Útjuk Salamon palotája előtt vezetett el, szótlánul és mogorván haladtak egymás mellett. Az egyik hirtelen megállt. Kezét kísérlőjének karjára tette, nyakát előre szegte és mohón szívta be a levegőt, akárcsak a nyomot szimatoló vizsla.

– Mi az, Idithun? – kérdezte társa.

– Csönd! – válaszolt halkán a megszólított – több napja már, hogy fekete kenyérenél egyebet nem ettem és azt hittem, hogy Sion falai között még csak egy báránkörmöt vagy galambszárnyat sem találhatunk. De ez a bethezobi asszony megcsalt bennünket. Három nap előtt – bizonynal, hogy elámítson – kenyérért könyörgött, most meg frissen sült hús szagát érzem házában.

– Menjünk be! – indítványozta türelmetlenül a másik.

Mária előbbi pazar ebédjeinek rendes vendégei – Core és Idithun – sietve léptek be a házba, és a sötétben a borzalmas étel szaga után haladtak, míg végre rátaláltak az asszony szobájára.

Core egyetlen rúgással beütötte az ajtót. Beléptek. Élelmiszernek nyoma sem volt a barátságatlan szobában, bár kellemetlen s égett ételszag töltötte be azt. A betolakodók ijedten néztek körül, mert egykori könnyelmű mulatozásaik társnője, vadságuk s elszántságuk mellett is kellemetlen érzést, sőt félelmet váltott ki belőlük. Ott állt a szoba közepén teljes magasságában Eleazár még két hónap előtt oly szép s viruló leánya: most beesett arcú, zöldes sápadt, színtelen s remegő ajkú, összetört, sovány alak, aki vadul forgatja szeméit és minden tagjában reszket. A tűzhely lobogó lángja majd élesen megvilágította, majd árnyékban hagyta erős vonásait s ezek meg-megrándultak, mialatt azzal bajlódott, hogy a szájában maradt falatot lenyelje.

– Megcsaltál bennünket, rózsája a hegyeknek, – szólt végre Idithun félig fenyegető, félig tréfás hangon – megesküdtél, ugye, hogy nincs több kenyered? És íme, a frissen sült étel szaga még most is betölti házatod. Te dözsölsz itt magadban az éjszakán, míg barátaidat nyomorogni hagyod.

– Nincs kenyered számatokra – szólt eszelősen a nyomorult asszony, ki saját testébe temette gyermekét – házamban nincs étel, nem kínálhatlak meg benneteket semmivel sem. Én saját zsíromból élek, mint a barlangi kígyó.²⁹

Ezzel odakuporodott a számolýra, állát összetett kezeire támasztotta, és félénk-dacosan bámult a harcosokra.

– Nézd, – szólt Core – ne kényszeríts erőszakra. Te süttél valamit. Oszd meg azt velünk, különben nem első ízben fog megtörténni, hogy kardom selymet jár át.

Mária nem felelt. Idithun csatlakozott Core fenyegetéséhez, mind hasztalan. Némán és mereven ült a nyomorult teremés a tűz mellett és mozdulatlanul bámult támadóira. Ezek gyorsan elvesztették amúgy is csekély türelmüket, és Idithun, aki nem egyszer suttozta tele a szép s gazdag asszony fülét aljas hízelgéseivel, addig, amíg tömlőiben folyt a bor és asztala összecsalogatta a vendégeket, most durva gúnnyal fordult oda Coréhoz:

– Tényleg, úgy néz ki, mint az endori boszorkány. Lássuk csak, nem bírhatjuk-e rá az idézésre. A szellemek fölött ugyan nincs hatalma, hanem idézd föl a pecsenyét, boszorkány, a pecsenyét!

És nekirohant kardjával, mialatt gyöngén megsebezte, csakhogy éppen megijessze. Az asszony felállt, elhárította a harcos kardját, és üres, ércetlen hangon, iszonyú vigyorgással mondta:

– Boszorkány vagyok? jó, akkor majd halottat idézek. Jertek, egyetek ételemből és igyatok italomból. De átkozottak legyetek, ha nem vesztek részt bethezobi Mária utolsó étkezésében!

És tálat húzott elő a szőnyeg alól, melyben ott voltak még a borzalmas étkezés maradványai. Midőn az asztalra tette és a harcosok megnézték, iszonyodva tántorodtak vissza. Térdük megingott, arcuk hamuszínűvé változott. A gyermekgyilkos anya az örület szűrő tekintetével nézte az elszörnyedt férfiakat, homloka megrándult, ajkait gúnyosan húzta el és természetellenes kacajra fakadt.

– Hahaha! ... nem akartok enni!? – rikácsolta – felezzük meg. Vegyétek, nesztek! hát én nem ettem belőle? Ti hóhérok, hát válogatósabbak vagytok Bethezob rózsájánál? Egyetek, én csináltam: élveztétek munkám gyümölcsét. Hah! ... gyümölcsét? ... munkámnak és testemnek gyümölcsét! Visszaborzadtok?! ... hát ugyan ki hozott ennyire? ki?... ti!... ti!... Édes, kicsi Jabinom! ... oh... oh... Jabin! ... nos, nem esztek? Így is jól van, helyes! nekem marad hát akkor az egész ... Oh, ti hősök! gyöngébbek az asszonynál, szelídebbek az anyánál! ... És az én Jabinom most enyém ... enyém... oh, ő egészen az enyém...

²⁹ Régi monda, hogy a barlangba vagy sziklák közé elzárt kígyó évekig képes táplálék nélkül ellenni.

Támolyogva hagyta el a két harcos a házat. Sokáig fülükben csengett még a gyermekgyilkos anya hangja. Egész életükön át a vér durva és szívtelen emberei voltak, de ez órát sohasem felejtették el, borzalommal töltötte el őket haláluk órájáig. Képtelenek voltak arra, hogy a szemük előtt lefolyt rettenetes dolgot elhallgassák, és így mielőtt még lealkonyodott volna a nap, egész Jeruzsálem e hallatlan cselekedet hatása alatt állott.

Midőn a hír Nekodashoz is eljutott, visszagondolt arra az időre, midőn a szerencsétlen asszony atyja az ő barátja volt, és elképedve sietett Mária házába. Ekkor már az örök Bíró vont a felelősségre a szerencsétlent: ott feküdt a kialudt tűz mellett, arccal a földön, ruhája elszaggatva, tagjai görcsösen összehúzva. A farizeus lehajolt hozzá és arcába nézett. Merev volt az és sötét, a halál mélységes nyugalma borult reá ...

XXVIII. A rómaiak haditanácsa

Beteljesedtek a próféta szavai. Azok a rettenetes szavak, melyeket az Úr a népek okulására adott szolgájának ajkaira:

„Ezt a várost pedig borzadás és gúny tárgyává teszem. Mindaz, aki csak elmegy mellette, megborzad és gúnyolódik valamennyi csapásán.

És megetetem velük fiaik húsát meg leányaik húsát. Kiki barátja húsát fogja megenni az ostrom és a szorongatás idején, amikor körülzárják őket ellenségeik és azok, akik életükre törnek.” (Jer 19,8–9)

Ugyanakkor, midőn e szavak az Úr igazságszeretetének bizonyosságául bekövetkeztek, a rómaiak fővezére a lerombolt Antónia vára helyén épült pompás sátorában állott. Körülötte voltak vezérei és az átszökött zsidók előkelőbbjei, kik között Josephus Flavius nyugodt, biztos föllépésével és deli alakjával különösen kitűnt. Titus öntudatlanul bár, de az isteni akarat teljesüléséhez járult hozzá akkor, mikor a város végleges támadásáról gondolkodott.

– Te szívükre beszéltél, Josephus, – de nem hallgattak szavadra. Nehogy azonban az a látszata legyen a dolognak, mintha én a háborút kívánnám, holott békét óhajtok: ismételd el azért beszédedet és a jeruzsálemi vezér arra adott válaszát itt, hadseregem vezérei és e zsidó férfiak előtt is.

Feltűnő tény, hogy a rómaiak vitéz fővezére – bár nem tagadható, a szökevény zsidókon sok szükségtelen kegyetlenséget követett el – az egész ostrom alatt azon igyekezett, hogy a várost megmentse, és az utolsó pillanatig az átadásra, szabadakaratú meghódolásra igyekezett a zsidó népet rábírní. De minden jóakarata és türelme kárba veszett. Nincs a történelemnek oly korszaka, hol annyira szembetűnő lenne az ég változhatatlan intézkedése, mint éppen ez iszonyú, e pusztító hadjáratban. Mert itt a győző kímélete és emberséges bánásmódja mellett is makacsul és vakon rohant saját pusztulásába a zsidóság.

Josephus Flaviust a hála érzelmei szorosan fűzték ugyan a római fővezérhez és népe általános véleményét nem vallotta: hazáját mégis forrón szerette. Mikor a fővezér fölhívását tudomásul vette, mélyen fölsóhajtott, lassan s komolyan végigjártatta tekintetét az összegyűlteken, végre pedig Titushoz fordult s így szólt:

– Te, Uram, ajkaimon a béke szavával küldöttél engem a zsidó néphez és fegyveredet nem használtad addig, amíg a békére beszéltem rá őket. És a te szíved szándéka szerint beszéltem hozzájuk éppen az utolsó áldozat napjának alkonyán, de nem hallgattak reám. A fal ormán állottam és szemeim látták a templomot, hol az áldozattűz kialudt, és a papok nem imádkoztak többé. Mert e nép magára vont a Isten haragját, aki nem fogadja el többé áldozataikat és nem hallgatja meg többé imáik könyörgését.

E szavak hallatára a jelenlévő zsidók hangos jajveszékélésbe törtek ki, sőt maguk a rómaiak is mély részvétet tanúsítottak Jeruzsálem sajnálatraméltó népének sorsa fölött. Josephus azonban az ő mély, komoly hangján így folytatta:

– A te kívánságod szerint, fővezérem, fölszólítottam gischalai Jánost, hogy vonuljon el szabadon annyi harcossal, amennyivel akar, csak a templomot és várost ne döntse végromlásba. Te, Uram, el akartad háritani a templomot már fenyegető vést, és a megszakított áldozatot helyre akartad állítani. De a gischalai véreb kigúnyolta vitézségedet és azon Isten oltalmával kérkedett, ki oly iszonyúan bünteti bosszújával Siont.

– Kigúnyolta vitézségetem! – kiáltott föl szikrázó szemekkel a fővezér. – Marsra mondom, meg fogja ismerni még azt. A te közvetítésed óta erőddé változtatta át Istenének szentélyét, a meggyalázott templom falairól hajító eszközök fenyegetnek bennünket és a szent kapu harci gépekkel van körülveve. E férfiak itt, akik az utóbbi napokban a szerencsétlen városból menekültek ki, tanúskodhatnak a mellett, hogy a templom környéke tele van holttestekkel, és hogy a gyilkosságok óráról-órára mindinkább megszenteltetik a templomot. Hazám istenei és azon Isten, ki egykoron e helyre lenézett, – mert úgy hiszem, Júda Istene most elhagyta a bemocskolt szentélyt – valamint egész hadseregem és a zsidó hadseregbeliek közül azok, akik hallják szavamat: mind, valamennyi tanúságot tehet arról, hogy én távolról sem kényszerítem őket a templom megszenteltetésére és az ég haragjának kihívására. Mikor hét nappal ezelőtt Antónia várának ormáról szemléltem az ütközetet, beláttam, hogy a győzelem reánk nézve lehetetlen, mert a terep szűke az ostromlottaknak nagy előnyt nyújt. Most azonban, midőn Antónia vára romokban hever, midőn a templomot rövidesen körülvevő sáncok már kialakulni kezdenek szemünk előtt: most meg kell kezdenünk a támadást. Mégis, mindenegyes vezér parancsolja meg katonáinak, hogy a templomot kíméljék, mert csodája ez Keletnek. Oly remekmű, mely Róma koronájának drágaköve lesz.

Az ünnepélyes szavak után a fővezér mindenegyes vezérnek kiosztotta parancsait, és intézkedéseit úgy állította be, hogy a még zsidó kézen lévő falak s tornyok szilárdsága, nem különben gischalai Jánosnak a templom körül összpontosított hadereje mellett is, a városnak néhány nap alatt el kellett esnie. A haditanácsban jelenlévő zsidók maguk kérték a fővezért, hogy siettesse a rohamot, hadd érjen véget az ostromállapottal együtt a kimondhatatlan nyomor is. Mindnyájan gyűlölettel voltak eltelve a népvezérek s bandáik iránt, és szerencsésnek tartották népüket akkor, ha e barbárok jármát sikerül a rómaiak szolgaságával fölcserélni.

A fővezér éppen föl akarta oszlatni a haditanácsot, midőn észrevette, hogy egyik testőr ijedt arccal súg valamit a szolgálatos főtisztnek, mire ez az iszonyat kiáltásával emeli kezeit az ég felé.

– Mi az, Sabinus? – kérdezte a fővezér – mi hírt hozott az a harcos?

– Fővezér! – felelte a főtiszt – füled soha nem hallott még ilyen ocsmány hírt. De ne is kételkedj azon, hogy Jeruzsálem száz napon belül ne lenne kezeid között, mert az istenek nem oltalmazhatnak oly várost, ahol ily borzalmak történnek.

A jelenlévő zsidók bágyadt vonásaikban félénk, kíváncsi kifejezéssel vették körül a beszélőt, de maguk a rómaiak kérdőleg néztek rá, míg Titus ismételten fölszólította őt, hogy adja hát elő ijedelme okát.

– Az istenek oltalmazzanak téged, fővezér, – ismételte a főtiszt – tökéletes győzelmet fogsz aratni, mert e népnek el kell pusztulnia. Férfiak érkeztek Jeruzsálemből a táborba, kik hajnal hasadtával megkísérelték az átszökést. Az irtózat elűzte őket népük házai közeléből, és inkább az örök fegyverei elé mentek, mintsem hogy tovább maradjanak az elátkozott helyen. Múlt éjjel, – folytatta a főtiszt és hangja eltompult, haja égnek meredt, midőn a természetellenes, borzalmas tettről beszélt – múlt éjjel egy anya az irtózatosságot örületében csecsemőjét megölte, megsütötte, felét maga megette, másik felével két arra menő férfit kínált meg! Egész Jeruzsálem az esemény hatása alatt áll, nevezhetetlen félelem gyötri őket ott benn a városban és az iszonyatos gyilkosság híre táborunkban is elterjedt már.

Az irtózat megdermesztette a hallgatókat, úgyhogy egy sem volt, aki az ijedtség vagy szörnyűködés csak egy hangját is hallatta volna. Sokan eltakarták arcukat, mintha szégyellnék magukat azon gondolatra, hogy ők is az emberiséghez tartoznak, melynek egyik tagja ily rémtettet követett el. Az egybegyűlt zsidók közül senki sem merte a lelketlen anya nevét kérdezni, mert mindenik irtózott annak lehetőségétől, hogy ismert, sőt szeretett nevet fog hallani. Midőn a férfiak végre egymásra tekintettek, mindenik megijedt a másíknak sápadt, rémült vonásaitól. Sokáig tartott a nyomasztó csend, míg végre Titus ünnepeles esküre emelve jobbát, így szólt:

– Halljátok meg, Jupiter és te Mars! és mindnyájan égiek, kik ismeritek a halandók műveit s gondolatait, hallgass meg te is, Pluto és ti, bírái az árnyaknak, halljátok eskümet, melyet nevetekben és azon makacs nép Istenének nevében teszek: én nem vagyok oka az általuk elkövetett borzalmaknak, kezem nincs bemocskolva az ártatlan vérrel, melyet kiontottak. Azonban azok, akik magukat Discordiának³⁰ szentelték, akik háborút választottak béke helyett, éhséget bőség helyett, és akik azt a templomot megszenteltelenítik s romlásnak adják, amelyet én tiszteletben akarok tartani s meg akarok menteni: ezek érdemesek arra, hogy ily eledellel éljenek! De nem is alszom én, és nem lesz nyugodalmam addig, míg a gyermekfalás borzalmát el nem temetem leomlott tornyaik és ormaik alá. Mert minek adták volna kezembe az istenek a fegyvert, minek karom erejét a fegyverforgatáshoz, ha eltűrném, hogy Apolló áldást hozó pillantása oly városra essék, hol az anyák gyermekeik csontjain rágódnak, és az éppen olyan bűnös atyák ilyen borzalmak láttára is még fegyverben állanak!

XXIX. Ada Titus előtt

Egy órával a haditanács szétoszlása után az ötödik légió egyik fiatal kapitánya jelent meg a fővezér sátorának bejárata előtt és beszélni kívánt vele. A népszerű Titus parancsára, ki soha nem utasította el katonáit, azonnal beeresztették.

– Az istenek adjanak neked győzelmet, fővezér! – szólt a Ligariusok nemes törzséből származó tiszt – különös zsákmányra tettem szert. Midőn az utolsó éjjeli őrjárat vége felé katonáim éberségét vizsgáltam meg és éppen sátramba akartam visszatérni, véletlenül a kútkapura tekintettem és észrevettem, hogy onnan sötét pont közeledik a tábor felé. A mozgó tárgy irányába siettem és midőn oly közel voltam már hozzá, hogy – azon esetben, ha ember – szavamat megérthette, rákiáltottam. Az alak rögtön a földre rogyott és oly édes, szelíd hangon kért kegyelmet, mintha a bájos Erato testvére lett volna. Te mosolyogsz, fővezér, de magad is meg fogsz győződni szavaim igazságáról. Meglepett a dolog és a vélt szökevényben azonnal nőt sejtettem. Ezért a beburkolt idegent sátramba vezettem. Félénken követett, és itt ráparancsoltam, hogy fátyolát levegye. Vontatottan bár, de mégis engedelmeskedett. Hogyan írjam le csodálatomat, mely erőt vett rajtam e látványra? Igen, nő volt. Sápadt, kimerült, szomorú. De micsoda szépség! Oh, nagy Vénusz! ... arca még inkább lenyűgözött s megbabonázott, mint hangja. Szinte érezni véltem, hogyan hatol a vak isten perzselő nyila szívembe és ezt be is vallottam neki. Ne haragudj, fővezér! Be fogod majd látni, hogy kénytelen voltam előtted fölfedezni azt a makacsságot, mellyel engem Ámor üldöz. Az idegen leány megharagudott és ellökött magától. De midőn én erre ügyet sem vettem és Vénusz szolgájának szavaival beszéltem hozzá, ő lábaimhoz borult s arra kért, hogy kísérem el őt a te sátorodba, uram, mert titkos üzenetet hozott a jeruzsálemi vezérek egyikétől és ez üzenetet csak veled egyedül szabad közölnie.

– Persze! – kiáltott a fővezér – ez alighanem csel. Ki tudja, mily álnok terveket forralnak ismét odaát?

³⁰ A civódás istennője.

– Ne hidd ezt, fővezérem! Az ő ajkai nem tudnak hazudni. Szemében egész lelke tükröződik vissza, s ez oly tiszta, mint a most született napsugár.

A fővezér nem volt már elég fiatal ahhoz, hogy az ifjú harcos lelkesedését ossza, azonban nem volt még abban a korban, mely a fiatalság föllobbanását szigorúan s látatlanban elítéli. A fiatalember buzgalmát tehát, mellyel védence érdekében síkra szállott, csak megmosolyogta, és tovább kérdezősködött:

– Hol van hát? hadd jöjjön az a női szökevény, Ligarius. Hozd elém. A városból oly sok s különféle csöcselék özönlik ki, mint amilyen különbözők a partra vetett hajóroncsok. Nos, ez is olyan bizonyára, mint a többi... Ah, itt jön, íme, a héber Cressida, az új Diomed vezetése alatt. De ez a zsidó népség oly ravasz és ármányos, akár csak a görögök. Ha Sinon is vagy női ruhában, legédesebb szavaid s könnyeid sem fognak engem becsapni, mint egykor félrevezették Tróját.

Ezalatt a fiatal Ligarius bevezette Nekodas leányát ura sátorába és levette róla köpenyét, mely őt eddig a rómaiak kíváncsi tekintetétől eltakarta. Mikor Ada megpillantotta azt a férfit, akit becsvágyó atyja parancsára meg kellett volna ölnie: kimondhatatlan félelem vett rajta erőt, és alig bírt lábán megállani. Titus parancsára remegő kézzel vette le fátyolát. Az égető szégyenérzet, hogy hazájának szokása ellenére leplezetlen arccal áll idegen férfiak előtt, egy pillanatra élénk pírrel vonta be arcát, ezt azonban rögtön mély s fakó sápadtság váltotta föl. Titus pár pillanatilag élesen és szótlanul nézett végig az idegen leány reszkető alakján, és bár szeme – ártatlanságának e szép s biztos tanúja – le volt sütvé, gyanúja azért mégis csökkenni látszott.

– Ki vagy és hogy hívnak? Mi vezet téged Jeruzsálemből a rómaiak táborába? – kérdezte nyugodt, jóságos kifejezéssel arcán.

– Én Ada vagyok, uram, – válaszolt a leány alig hallható hangon – Sion egyik papjának leánya.

– De miért jöttél a táborba és miért kívántál velem beszélni?

Ada Ligariusra nézett és hallgatott. A fővezér megértette.

– Van nálad fegyver? – kérdezte gyorsan s élesen – igazat szólj!

– Önvédelemből tört hordok magamnál, de ne félj. Ha tízszer ennyi fegyver is lenne nálam, gyöngébb lennék mégis leggyatrább harcosodnál.

E szavakkal az éles, kicsi, remekművű tört kivette felső ruhájának redői közül és odanyújtotta Titusnak, ki az asztalra tette azt fővezéri pálcája mellé. Erre a vontatva és kedvetlenül engedelmeskedő Ligariusnak jelt adott a távozásra, és e komoly szavakkal fordult Adához:

– Beszélj hát most szabadon és őszintén. Ellenkező esetben – az istenekre mondom! – érezni fogod büntető hatalmammat.

Midőn a harcos elhagyta a sátor, a leány gyors és fürkésző pillantással nézett körül. Néhány lépést tett a fővezér felé és heves fölindulással vetette magát lábai elé.

– Te ellensége vagy népemnek, – szólt lágy, szívhez szóló hangon – de nagylelkűséged és békeszereteted híre áthatolt a falakon, melyeket ostromolsz. És íme, én, aki Júda leányainak legszerencsétlenebbje vagyok, akit elkergetett atyám házából, és aki átkot viselek szívemben: én íme, eljöttem, hogy oltalmat keressek hatalmad árnyékában és segílyt kérjek irgalmadtól.

– Ugyan, – szólt Titus összeráncolt homlokkal és sötét tekintettel, mialatt visszalépett – így beszélsz hát? Ajkad ismeri már a hazugságot, szíved az álnokságot, holott még alig felejtetted el gyermekkorod játékait? Te megvetve népedet és megrágalmazva testvéreidet, az ellenség bizalmát mered kérni, hogy aztán annak szívébe az árulás és zavar fészkelődjék be, és hogy gyilkosság meg pusztulás lepje meg őt a gondtalanság közepette?

Bár Ada nem értette meg teljesen a római szavait, mégis az irányában táplált gyanút felfogta. Távolról sem volt meg benne az a dicsvágy, mely atyját folytonosan kínozta: mégis büszke és érzékeny volt. A legcsekélyebb bizalmatlanság is mélyen s érzékenyen sértette.

Mikor tehát az ellenséges fővezér szavait hallotta, sötét pír borította el arcát. Gyorsan fölemelkedett kérő, alázatos helyzetéből, és mint egy megsértett fejedelemlő, úgy állt ott a férfi előtt, kinek kezében volt egész sorsa.

– Tudd meg, ha eddig nem tudtad, – szólt szikrázó szemekkel és fölemelt kézzel – hogy nem szabad ártatlant vádolni és a védtelent sérteni! Én oltalmat jöttem keresni, mert elhagytak, és mert sok veszély környez itt úgy, mint Jeruzsálemben. Akik nagylelkűségedet dicsőítették, nem mondtak igazat. Különbösen hiszen kezeid között vagyok: öless meg, ha véremet kívánod látni.

Titus csodálkozva nézett a zsidónőre. Azt várta, hogy a leány hevesen fogja ártatlanságát bizonyítani és alázatosan fog bizalmáért esdekelni. De könnyörgés helyett vádat hallott: a leány sértett önérzete egy perc alatt szilárd büszkeséggé változtatta át féltékenységét. Modorában volt valami, ami határozottan visszautasított minden gyanút, és mennél tovább nézte a fiatal zsidónő tiszta és nemes vonásait, annál erősebb lett benne a hit, hogy nem lehetnek aljas szándékai. Talán vakbuzgóság, – gondolta – ami az erény és hősiesség örve alatt bűnre csábítja őt. Meggondoltan és komoly hangszíjjal fordult hozzá:

– Nemde, azt mondtad, hogy atyád él. Miért szöktél meg tehát tőle, természetes oltalmazódtól? És még ha ő hagyott volna is el, – hiszen ezen az elátkozott helyen minden szent kötelék megszakadt – tisztességes hajadon létedre miért nem kerested inkább a nők oltalmát, mintsem idegenekhez és ellenségeidhez menekülni?

– Te ura vagy életemnek, – válaszolt Ada égő arccal, mert ez újabb kétely, mely tisztaságát vonta kétségbe, érzékenyebben sértette minden eddigi gyanúsításnál – te ura vagy életemnek és én tudom, hogy meg kell halnom, ha beszélek, a hallgatás azonban talán megmenti életemet. De semmi esetre sem tűröm, hogy rosszat gondolj rólam, bár ellenség és pogány vagy is. Tudd meg hát, hogy csak erőszaknak engedve hagytam el az asszonyok lakosztályát atyám házában és ugyanezen erőszak üldözött ki szülővárosomból is. Mert vakság és zűrzavar uralkodik Izraelben és mindenki fegyverrel keresi ellenségét, hogy meggyilkolja. Neked azonban tízezer³¹ halálos ellenséged van Jeruzsálemben, kik mindannyian véreDET szomjaznak. De fegyvereik el nem érhetnek téged és nyilaik nem találják meg az utat szívedhez. Azért engem küldtek el, hogy halált hozzak reád. Annak azonban, ki engem Sion falai közül kiüldözött, hatalma nem terjed ki sem szívem ártatlanságára, sem kezem tisztaságára. Harcosod hatalmába kerültem az imént és gonosz szándékai voltak velem. Azért kívántam, hogy hozzád vezessenek, te azonban kételkedtél ártatlanságomban. Íme, kitértam előtted szívemet és fegyverem kezeid között van. Te meg fogsz engem ölni, azonban lelked tanúskodni fog igazam mellett, én pedig minden szégyentől és vétektől mentesen fogok meghalni.

– És te a gyilkosság gondolata nélkül jöttél ide hozzám? – kérdezte a fővezér.

– Kitértam volna-e akkor lelkemet előtted? – válaszolt a leány – vagy szokta-e a gyilkos inteni áldozatát?

Titus mélységes csodálattal nézett a zsidónőre és nem tudta, mit bámuljon benne inkább: gyöngéd, hasonlíthatatlan szépségét-e, vagy pedig bátor büszkeségét, mely szokatlan módon egyesült lényének őszinte és majdnem gyermekes nyíltságával. Nem tudott többé gyanakodni e bájos leánykára, és úgy gondolkozott, hogy bizalmát csakis teljes oltalmával jutalmazhatja meg. A szép hajadon nemes nyíltságában saját lelkéhez hasonló rokon vonást vélt fölfedezni, és ezért az elhagyott teremtség láttára bizonyos szelíd és meleg érzés támadt keblében. Eltökélte, hogy enyhe fogságot szab reá, bár lelkében az a gondolat is fölillant, hogy diadalmenetét Jeruzsálem legszebb leányával díszíti majd.

³¹ Tízezer a héberben sokszor egyértelmű a számtalannal.

Ada nyugodtan állta ki a vizsga tekintetét, melyet az ellenséges fővezér beszélgetésük alatt rávetett. Ez még egy ideig hallgatagon nézett rá, azután jóságos hangon így szólt a leányhoz:

– Hiszek neked, bármily különösen is hangzik mindez. De miképp lehetséges az, hogy teid éppen téged jelöltek ki a gyilkosság elkövetésére, holott elég oly kéz akad Jeruzsálemben, mely már sokszor érintkezett vérrel, és mely nem reszket a tör markolatán, úgy mint a tied?

– Uram! ők félték bölcsességedtől, mert tekinteted átkutatja az ember lelkét és szemeid behatolnak az istentelenek szívébe. De mert én tiszta voltam, és mert Sion szép napjaiban játszótársaim Hermon virágjának s a hegyek őzének neveztek el, azt hitték, hogy törzsüknek gyermeke meg fog neked tetszeni és vak szerelmedben bízol majd benne. És aztán – mialatt te alszol – saját fegyvereddel kellett volna fejedet levágnom, mire nagy zavar keletkezett volna a táborban. Ezt fölhasználva, ők sok fegyverrel és nagy lármával akartak rárontani a pásztor nélkül maradt nyájra, hogy szétkergessék a Nyugat harcosait.

– Merkúrta mondom! a bátor Muciushoz méltó ez a csel. De ugyan hogy választhatták a Chariták egyikét Bellona művének végrehajtására? Mondd csak, bájos héber nő, sok férfi részes ebben az összeesküvésben?

– Csak egy adta nekem ama megbízást, hogy téged meggyilkoljalak, – válaszolt Ada nyugodtan – ő vezetett ki engem Jeruzsálem kapuján. De Sion rablói valamennyien is gyűlölnék téged, bár a nép maga tőled kevésbé fél, mint saját törzsének zsarnokaitól.

– Nevezd meg nekem azt a férfit, aki a véres megbízást adta neked!

– Én fölfedeztem előtted azt, ami ártatlanságomat bizonyítja, – szolt Ada halkán – arra is figyelmeztettelek, hogy hogyan óvhatod magad ellenségeid ármányaitól. Igazságos voltam irányodban, ne kívánd tehát, hogy én áruljam el népemnek egy fiát.

– De hát mit árthat az neki, ha megtudom nevét?

– Kezeid közé kerül Jákob összes fiaival együtt és nagy lesz haragod ellene. Mi másért kutatnád ez ellenséged nevét?

– Atyád ama férfi, aki neked e sötét parancsot adta? – kérdezte Titus élesen és gyorsan.

Ada összeresztette, uralkodott magán és kitérő válaszképp kérdezte:

– Hogyan, hát te azt hiszed, hogy egy atya ki tudná utasítani egyetlen gyermekét biztos otthonából csak azért, hogy az elkeseredett ellenség dühének szolgáltassa ki? Hát Rómában ily kegyetlenek az atyák?

– Nem Rómában, hanem Jeruzsálemben – szolt fejét ingatva Titus – ölte meg múlt éjjel csecsemőjét egy anya és megette azt. Sionból jött menekültek borzongva híresztelték e rémtettet.

– Átkozott legyen a perc, melyben ez asszony született, – suttogta Ada az ijedelemtől tántorogva – beteljesülnek hát a jövendölések, melyeket a királyfi már jó előre jelzett. Az Úr kiöntötte haragját Jeruzsálem fölött és nyomorban sínylődik minden élő lény Sion falai között.

– Úgy van, amint mondod, leány. És íme, téged is hatalmamba adtak már az istenek. Azért mentsd meg szegény életedet, és nevezd meg nekem azt, aki meggyilkolásomra kezedbe akarta adni a fegyvert. Mert hallgatásodat halállal büntetem.

– Lásd, uram, életem kezdedben van, – felelt türelmes nyugalommal Ada – azt teszed velem, amit jónak látsz. De amint ő nem tudott rávenni engem a gyilkolásra, éppen úgy nem veszel rá te sem az árulásra.

– Valóban! – kiáltott föl Titus elcsodálkozva – az, aki téged egy oly cselekedet végrehajtására választott, melyet ő inkább nagynak, mint gyalázatosnak vélt: az, mondom, nagyon jól ismerte büszkeségedet és bátorságodat, szilárdságodat és meggondoltságodat, de nem ismerte lelked tisztaságát. Ha romlott szívvel jössz hozzám, úgy akkor őreim ezrei, de

sőt Róma összes istenei sem menthettek volna meg attól, hogy ne a te kezéd öljön meg engem.

– Köszönd ezt Izrael Istenének, – szólt Ada komoly méltósággal – ki az emberek szívét kormányozza és ki engem is megmentett a romlás e napjaiban a büntől. És mert az én Istenem azt parancsolta nekem, hogy sértetlenül hagyjalak téged és saját életemet tegyem kockára a tiedért: vedd azért figyelembe szolgálód kérését, s ha az Úr a zsidó nemzetet kezeidbe adja, bánj kíméletesen az ártatlanokkal és védtelenekkel.

– Ne könyörögj ezért a népért! – válaszolt Titus indulatosan – nem sarkall-e már maga a te jelenléted is arra, hogy bosszút álljak az árulókon? Te azonban oltalmamat fogod élvezni. Szem ne sértsen, rossz szó ne érintsen téged. Mert te oly nemes vagy, akárcsak a római nők, és jaj az olyan harcosnak, aki az ártatlanságot nem oltalmazza és az erényt nem tiszteli – bárhol találja is azt.

Az odakinn várakozó Ligarius nagy csodálkozással vette tudomásul a parancsot, hogy Josephus Flaviust azonnal a fővezérhez hívja. A nemes lelkű fővezér a szép zsidónőt a tiszteletreméltó férfira bízta, mert előrehaladott kora és színtiszta, kipróbált jelleme elég biztosítékot nyújtott arra, hogy fiatal s elhagyatott hitsorsosnőjét pártfogásába vehesse. Megérkezésekor Titus pár szóval megmagyarázta neki Ada ittlétének okát, és nyomatékosan, meleg szavakkal ajánlotta őt különös oltalmába s védelmébe.

Ligarius bosszúsán nézte, mint vezetik az idegen, fiatal nőt a zsidó történetíró erős őrséggel körülvelt sátorába. Midőn pedig őrhelyére visszatért, Vénusznak és fiának különféle fogadalmakat tett, melyek mindenkéhez a szép jeruzsálemi szűz nevét fűzte hozzá.

XXX. A templom pusztulása

A templom körül ásott sáncok Thammuz hónap utolsó napján elkészültek. Titus a faltörőket a nagy helepoléval együtt rögtön odairányította a tulajdonképpeni templomépület egyik keleti boltozatára. Mikor a gépeknek és több más, ezenkívül alkalmazott emelőnek hatnapi szakadatlan munkája után az ostromlott épület még mindig erősen tartotta magát: a fővezér megparancsolta, hogy hágcsókat alkalmazzanak. A zsidók csöndesen viselkedtek addig, amíg a rómaiak megmázták a hágcsókat. De azután nagy dühvel vetették magukat a felülállókra, több hágcsót ledöntöttek, és az egész ostromot győzelmesen visszaverték.

A fővezér látta, hogy a templomot – melyet maguk az ostromlottak oly kevésre becsülnek – csak nagy emberáldozat árán kímélheti meg. A zsidók makacs ellenállása tehát végleg elkésérette és tüzet rakatott a belső udvar kapui elé. A remekbe készült kapuk kivert ezüstje megolvadt s a láng csakhamar elérte az oszlopcarnokot, mely a templomot körülvette. A halál minden félelme erőt vett a zsidók szívéen, mikor meglátták a tüzet.

Hiszen e templomhoz fűződtek írásaik ígéretei, melyeknek teljesülését még mindig oly forró vágyakozással várták. Templomukat hozzáférhetetlennek, erejüket – bármennyire is gyöngült az a tények szerint – legyőzhetetlennek tartották. Ezért most rémulten s jajveszékelve bámultak a tűzbe, keserű szidalmakkal illették a rómaiakat, de semmit sem tettek a főépület megmentésére: a rémulat és csüggedés varázslat alatt tartotta őket.

A nap lenyugodott már, és a lángok még mindig fékezetlenül csaptak az ég felé. Bevilágították az éjszakát is, egész éjjel dühöngött a tűz, míg a nap vérvörös arccal bukkan föl a rengeteg füstfelhő között. A zsidók komor tétlenségben vesztegeltek, és szentélyük még aznap elpusztult volna, ha maga a római fővezér nem küldi seregét, hogy oltsák el a tüzet. Egy-kettőre megfékeztek, és helyét kitakarították csak azért, hogy a legközelebbi ostromban könnyebben juthassanak a templom bejáratához.

Titus újból haditanácsot ült, hogy lerombolja vagy fönntartsa-e a zsidók remek, világhíres templomát. És a zsidók elkéséredett ellenségei, akik azért vették körül a várost, hogy

megfenyítsék és elpusztítsák: elhatározták a haditanácson, hogy a templomot megkímélik. A szentély fönntartása mellett döntöttek, pedig elpusztítására küldte őket az Úr.

A tűzvész után a kimerült, megrémült Jeruzsálemre mély és halálos csöndet hozó reggel virradt. Másnap azonban – a hajnal második órájában – kétségbeesett zsidók a templom keleti kapuján keresztül még egy utolsó rohamot kíséreltek meg a római előőrsek ellen, akik minden külső udvart elfoglaltak már. Oroszlánbátorsággal küzdöttek mind és a rómaiak – kiket maga Titus vezetett – nagy erőlködéssel csak háromórai küzdelem után vethették őket vissza a templom belsejébe.

Az ütközet után a fővezér azon pusztá helyen keresztül, hol azelőtt Antónia büszke vára állott, azzal az elhatározással vonult vissza sátorába, hogy következő napon egész hadseregével indul rohamra a templom ellen. A következő reggelen azonban már csak romjait láthatta az elbukott szentélynek: maguk a zsidók siettették a templom pusztulását...

Alig pihenték ki ugyanis a hajnali ütközet fáradalmait, a külső csarnokokban elharapódzott tűzzel foglalkozó római katonákat ismét harcra ingerelték. A rómaiak fegyvert ragadnak, a zsidókra vetik magukat, visszaverik és a belső templomig üldözik őket. Ekkor egyik római katona – akinek durvasága és minden szent s tiszteletreméltó dolog iránt való érzéketlensége eszközzé vált itt a büntető Isten kezében – a pusztítási düh vad mámorában, melyet a hosszú, véres küzdelem majd minden harcos keblében fölidézett: lángoló csóvát kap föl, egyik társával fölemelteti magát, és az égő, pusztító anyagot az északi falazat egyik ablakán át a csarnokok egyikébe dobja, melyek a templom belső s oly nagyra tartott szentélyét övező termekbe vezettek. A láng fölcsapott. Jákob fiait egy pillanatra megbénítja az ijedelem. De azután hangos, iszonyú jajkiáltásba törnek ki. Fegyvereken és tűzön át, halálmegvetéssel rohannak előre. Azonban hát hogyan oltsa el emberi kéz azt a lángoló tüzet, melyet Isten keze gyújtott meg? Hogyan fékezze meg halandó azt a lángot, melyet az Úr haragja éleszt? ...

Az egyik római harcos a fővezér sátorába sietett, és közölte vele az újabb tűzvész hírért. Titus nagy haraggal ugrott fel nyughelyéről és azonnal a tűzhöz sietett, hogy – ha még lehet – megfékezze azt. Nagy lármával, kedvetlenül és fölindultan követték őt alvezérei s a légiók izgatott katonái. Hangos szóval, haragos, fenyegető taglejtésekkel adta ki a fővezér a parancsot, hogy hagyják abba azonnal az ütközetet, és oltsák el a tüzet. Azonban, minden igyekezete e téren hiábavalónak bizonyult. A csatazaj elnyomta szavát és a nagy zűrzavarban, dulakodásban csak kevesen vették észre, hogy Titus is jelen van. Sőt kísérete sem hallgatott parancsaira és fenyegetéseire. Éppen oly vak dühvel harcoltak most már testőrei is, mint társaik. A közelharc hevében tömör gomolyagba verődnek össze. Alig ismeri fel többé ellenség az ellenséget, jóbarát a jóbarátot vagy testvért. Eszüket veszítve tolják rómaiak a rómaiakat, zsidók a zsidókat az ellenség fegyverének éle elé. Mindkét részen sok – még sebesületlen – katona elbukik és az utánuk tóduló tömeg eltiporja őket. Mások a leomló csarnokok romjai közé menekülnek és a templom tüzeiben égnék hamuvá.

Az ordítást, dühöngést és csatazajt élesen s tisztán kiáltotta túl egy erős, parancsoló hang: Nekodas bátorító hangja. Legyőzte mélységes elkeseredését és gischalai János csapatainak egy részét igyekezett összegyűjteni, hogy ezek segítségével a küzdő zsidókat és rómaiakat szétverve, megmentse a szentélyt. Sikerült is neki egy jelentékeny csapatot összetoborozni. A katonák ösztönszerűleg engedelmeskedtek annak, aki az általános zavarban egyedül őrizte meg körültekintő nyugalalmát. Többet azonban a kis sereg összegyűjtésénél ő maga sem tudott elérni. Visszaverték csapatával együtt. És mikor meggyőződött arról, hogy hiába erőlködik a templom megmentésén, lelkének energiája megtört, és hatalmas termete is megroppant. Mintha nagy testi fájdalom kínozná, arcának izmai elernyedtek, és vonásai halottszerű kifejezést öltöttek. Melléből tompán és hörögve tört elő a fájdalomkiáltás, mellyel elfordult a tömegetől, a felsőváros egyik elhagyatott helyére ment, és lassan, lehorgasztott fővel, lecsüngő karokkal, támolygó léptekkel az Ophel-dombra ért föl. Itt szoborszerű mozdulatlansággal

sokáig nézte a pusztító tűzvészt, míg végre minden életjel nélkül rogyott össze az egyik romladozó palota lépcsőjén. Azonban bármily sok ellenséget és bármily kevés jóbarátot szerzett is magának a farizeus, e szomorú órában és összeesettségében mégsem volt egyedül. Az a férfi állott mellette részvétellel telten s aggódva, akinek életét megmérgezte, összes reményeit megsemmisítette, és akinek minden boldogságát, szerelmét elrabolta. Adoram halk léptekkel követte a harcból jövő, kétségbeesett embert, és örködött a szerencsétlen fölött.

A tűzzel együtt a rómaiak dühe is növekedett. Fővezérük szavára nem hallgattak, sőt a katonák nyíltan biztatták egymást, hogy az épület tűztől még mentes részeibe csóvát dobjanak. A harcoló zsidók kifáradtak és visszahúzódtak. Aki közülük fegyvertelenül s csüggedt lélekkel visszamaradt, azokat a rómaiak egy-kettőre legyilkolták. Az oltár előtt holttestek tömege halmozódott fel, a templom lépcsőin patakokban folyt a vér, Jákob fiainak vére.

Titus dühöngött. Nem tudta megfékezni katonái vad kitöréseit. Vezéreivel együtt a szentek szentélyébe hatolt. Csodálkozva nézett körül, midőn e templom utolérhetetlen pompáját, nagyszerűségét szemügyre vette, és ismét föltámadt benne a vágy, hogy Ázsia eme csodáját megmentse, mert a belső részekig nem hatolt el még a tűz. Bottal verette a katonákat, hogy vadságukat fékezze és őket az oltásra kényszerítse: mégsem érhetett el semmit, mert harcosai nem hallgattak többé semmiféle parancsra, fenyegetésre vagy büntetésre. Azokat a kincseket akarták mindenáron megkeríteni, melyeket a templomban gyanítottak és tényleg meg is zavarhatta józan eszüket az, hogy mindenütt arany és ismét arany csillogott feléjük.

Mikor Titus a szentély belsejét egy időre elhagyta, hogy az odakünn dühöngő hordákat fékezze: az egyik katona felhasználta a pillanatot és tüzet szított az egyik belső kapu alatt. Hirtelen fölcsapott és pusztítani kezdett a tűz itt is. A fővezér kénytelen volt kíséretével együtt sietve elhagyni a templomot, melynek fönmaradásáért olyan sokat, de hiába fáradozott.

Nem tehetett egyebet: kiürítette a kincstárt és az abban talált drágaságokat kiosztotta. Oly rengeteg mennyiségben voltak azok összehalmozva, hogy minden katona meggazdagodott a zsákmányból. Évszázadok óta őrizték itt a sok király és egyéb földi hatalmasok kegyadományait. De a nemzeti vagyonnak nagy részét is itt halmozták föl, mert sok gazdag zsidó ide küldötte vagyonának javarészét, hogy megmentse azt a háború veszélyeitől. A tűzvész rettenetes lármájába belevegyült az úton-útfélen mindent gyilkoló rómaiak örömkialtása és a zsidók kétségbeesett ordítása. Ezren meg ezren pusztultak el tűzhalállal. Egyetlen boltozott oszlopcsarnokba hatezer férfi, asszony és gyermek menekült: ezek valamely hamis próféta biztatására tódultak a templomba, ahol e próféta szava szerint a mai nap nagy boldogság kezdetét jelenti számukra. Nem várva be fővezérük rendelkezését e szerencsétlenekre nézve, a fegyelmezetlen s vérengző légiók tüzet vetettek a csarnokba, és a hatezer ember közül egy sem menekült meg. Két pap önként vetette magát kétségbeesésében a lángok közé, míg egy széles és tűzmentes falra menekvő öt másik megadta magát a rómaiaknak. De azonnal kivégezték őket, mert Titus úgy vélekedett, hogy a papoknak szentélyükkel együtt illik elpusztulniuk.

Így ment tönkre Júda híres temploma és romjai alá temette Izrael népének utolsó reményét is. Midőn az utolsó oszlopcsarnok is beszakadt, a rómaiak kitűzték föléje hadijelvényüket – a büszke római sast. És az egy igaz Istennek szentelt romok között pogány áldozataikat mutatták be isteneiknek. Azon a helyen tették ezt, amelyet egykor az Úr maga választott ki szent nevének ünneplésére e földön, de amely megszenteltségtelenített helyet most oly iszonyú módon büntetett meg.

XXXI. Ada végső szenvedései

A fiatal áronita leány számára Josephus Flavius sátrának belső részét jelölték ki. Itt tartózkodott egyedül, barátok nélkül, csak szerelme és bánata nem hagyták el. Az ellenség táborának foglya volt, micsoda reményei lehettek hát ilyen körülmények közepette? Távol és örökre távol lelkének királyától, micsoda vigaszt várhatott még szerelmes szíve? Üresnek és nyomasztónak tűnt fel előtte az a pompa, mellyel őt a fővezér parancsára körülvették. A legmélyebb szív fájdalommal tekintett maga körül, és alig vette észre a helyiség fényes, drága berendezését.

Az elkeseredett reggeli ütközet, mely a templom pusztulását okozta, éppen befejezéséhez közeledett: a mennydörgésszerű csatazajt mély, komor csönd váltotta föl. Az egyik kicsi asztal előtt Ada ugyanazon helyzetben ült, melyben a három óráig tartó ütközet alatt a tompa, zavaros hangokat figyelte: arca kezére támasztva, földre szegzett szemeiben forró könnyek csillogtak. Magas és nemes tartású férfi alakja jelent meg a bejáratnál, de Ada meg sem mozdult. Lassú léptekkel közeledett s egy ideig részvétellel szemlélte a leányt, azonban a bánat eltompította Ada érzékeit, úgyhogy nem hallotta a belépő nesztét. Csak akkor rezzent föl, mikor fölismerte Josephus Flavius mély s dallamos hangját, aki szelíd nyugodtsággal szólt hozzá. Eleinte szórakozottan és ijedten nézett reá, de végre erőszakkal kiszabadította magát kínos gondolataiból.

– Az Úr lenéz az égből a földre, – idézte Josephus Flavius vigasztaló hangon a zsoltár szavait – hogy meghallja a foglyok beszédjét és megszabadítsa a meggyilkoltak gyermekeit.

Azonban Ada szívébe nem hatoltak be a vigasztaló szavak, és a szerencsétlen leány könnyes szemekkel válaszolt a részvevő történetíró szavaira, ő is a Szentírásból idézett:

– Jaj nekem, ki idegen vagyok Mesachban, és Cedar kunyhóiban kell laknom.³² Lelkem régen nem találja már helyét, de most úgy tévelygek, mint az elveszett bárány.

– De megőriz az Úr minden gonosztól, az Úr megőrzi lelkedet! – válaszolt a komoly férfi barátságos hangon.

– Igen, az ő keze vezetett az idegenek sátorába, – felelt megadással a leány – ő védett meg az ellenség fegyvereitől, az ő irgalmának nagyságát dicsérje minden ajak. De mondd, kérlek, ütközet volt a templom kapuinál? ... Kié a szentély?...

– Még mindig a lázadók kezén van, de rövid időn belül a fővezér hatalmába kerül.

– Így hát nincs még a pogányok birtokában az Úr temploma. És mondd csak... elestek a templom védelmében papok is?

– Az előny mindenesetre a zsidók részén volt, de hogy Lévi törzsének férfiai közül meghalt-e valaki, azt nem tudom.

Ada mélyen felsóhajtott.

– Oh, csak még egy kérdésre felelj, – szólt aztán kérő hangon – nem tudod, él még Adoram, Júda királyfia? Könnyen megismerhetted őt: magas, mint a cédrusfa, tagjai izmosak, mint a harcos katonáé, azonban arca szép s gyöngéd, mint maga a béke és boldogság.

– Arról a fejedelmi ifjúról beszélsz talán, – kérdezte Josephus mosolyogva – aki Hippikos tornyáról oly hathatósan beszélt a néphez, és aki ez oktalan rajongók által mindenáron reá erőszakolt koronát el nem fogadta? Láttam őt visszavonulásunkkor, amint komoly és szomorú arccal ápolta a sebesülteket. Halványnak látszott, de nem volt megsebesülve.

– Áldott legyen az Úr! – kiáltott Ada életének ez utolsó öröme felett ujjongva – áldott legyen, aki nem engedi meg, hogy ellenségeink martalékává legyünk. Lelkem megmenekült az aggodalomtól, mint megmenekül az őz a vadász ijától.

³² Mindkét név egyértelmű idegennel, barbárral.

– Mi izgat föl annyira? Vagy hát mily viszonyban vagy a királyfival, hogy ajkad oly hangosan dicsóíti Jehovát megmentéséért?

Ada hallgatott, lesütötte szemét és oltalmazója észrevette, hogy elpirul. Majd így szólt mosolyogva Josephus:

– Nem kell titkolnod előttem azt, amit már úgyis tudok. Az egyik jeruzsálemi menekült férfi látta, mikor sátramba vezettek, hallotta nevedet, megismerte öltönyödet és elmondta a fővezérnek, hogy te Nekodas leánya és a zsidó királyfi menyasszonya vagy. Ezért parancsolta meg Titus, hogy úgy bánjanak veled, mint fogoly fejedelmi nővel és oly ékszereket, ruhákat adjanak neked, aminők azt a magas rangot megilletik, melyet Jeruzsálem népeinek véleménye szerint elfoglalsz.

– Mint fogoly fejedelmi nővel? – hebegte Ada sápadózó ijedelemmel. – Mondd kérlek, mikor a rómaiak bevonulnak valamely nép leigázása után fővárosukba, tényleg úgy rendezik diadalmenetüket, hogy előttük vontatják a rengeteg zsákmányt s előttük vánszorognak a bilincsbe vert rabszolgák? És igaz az, hogy hatalmas aranyos kocsiján halad a győztes hadvezér, közvetlen előtte pedig – úgyhogy lábai érintik ama szerencsétlenek nyakát – a leigázott nép királyai s fejedelmei haladnak feleségeikkel és leányaikkal együtt? Régen – még boldog napjaimban, még mint Izrael szabad leánya – hallottam én ezt az elfelejtett regét, de most hirtelen visszaemlékszem rá... Beszélj hát! Az ég és föld Urára kérlek, igazat szólj: úgy van-e ez, amint mondtam?

– Oh, miért hívod föl az Úr nevét tanúságu! Így kénytelen vagyok megmondani neked azt, ami lelkedet megsebz. Szavaid megfelelnek az igazságnak: a rómaiak kegyetlen módon dicsekszenek győzelmeikkel. Sokszor beszélte nekem atyám, hogy ifjú korában szemtanúja volt hasonló látványnak Rómában, minek láttára szíve vérzett a fájdalomtól. A rómaiak Octavianus Augustus alatt szégyenteljes vereséget szenvedtek Germániának – egyik távoli, vad országnak – rengeteg erdőiben és Tiberius Augustus elküldte fővezérét, hogy megbosszulja vereségét. Kapóra jött a germán vezérek között kitört viszály, úgyhogy hűségesen és borzalmas módon teljesíthette császáranak parancsát, mire aztán győzelmesen be is vonult Rómába. Diadalkocsija előtt pedig haladt többek között Thusnelda, a barbárok legnagyobb hősné³³ fennkölt lelkű felesége is. Éppen ebben az időben hordta szíve alatt a vitéz germán fejedelem egyik fiát és sokkal inkább szomorkodott azon, hogy gyermeke rabságban fog születni, mint azon, hogy a győző bilincse nyakán csörömpöl. Római nők – maguk is hitvesek és anyák – megfélemlítettek minden büszkeségükről és megsiratták a fejedelmi rabnőt, akinek fiatalsága és szépsége szánalmat ébresztett, de méltóságteljes magatartása még bilincseiben is élénk csodálkozást keltett.

– Azt mondtad az imént, – mondta Ada elfehéredett arccal, mialatt csak nehezen vett lélegzetet – hogy a fővezér engem fogoly fejedelmnöket megillető bánásmódban kíván részesíteni. Ha Júda elesik, és a győző diadalmas pompával vonul be fővárosába, hát akkor Adorannak, a királyfinak menyasszonya... ő is ... úgy, mint a germán hősné neje? ...

Nem volt képes befejezni a mondatot, de kétségbeesetten kérdő tekintete kiegészítette a kínos kérdést, míg a történetíró mélyen meghatva ragadta meg kezét és így válaszolt:

– Sorsod, oh Sion szüze! nem sokkal fog különbözni a germán fejedelmnö sorsától. De vajon Ada, Áronnak, az élő Isten papjának leánya, gyöngébb lesz-e, mint Thusnelda, a pogányok s barbárok leánya? Mondom neked: tiszteletet hozott ő egész népére és dicsőségének fénye fönmarad minden nemzedéken keresztül. Mindaddig, míg Germániának egy fia él és az észak nagy folyamai a hatalmas sziklák között utat törnek maguknak: az ő nevét dicsérettel fogják említeni és emlékét tiszteletben tartják a hálás utódok. Nagyobb volt

³³ Arminius germán vezér. A rómaiakat megverte, de hálátlan népe aztán megölte.

ő bilincseiben, mint a győző az ő aranyos kocsijában. Mert az utóbbi csak arra volt képes, hogy a bilincset a fogoly nyakára fűzze, míg Thusnelda királyi dísz gyanánt viselte azt.

– Szavaid hasonlók a Hermon völgyének harmatához, – válaszolt Ada most már csöndes szomorúsággal – felüdítik kissé szívemet, mely teljesen elepedt már. Valóban követésre méltó példaképet mutattál nekem. Az idegen nép asszonya oly magasztosan áll előttem, mint Júda hőseinek emlékezete az ifjú előtt, aki először forgatja fegyverét. Most már nyugodtabb vagyok, mert megtanítottál arra, hogy a becsület nem halhat meg a szerencsével, és hogy a dicsőség éppen úgy kiindulhat a börtönből, mint a trónusról. Azonban inkább haljak meg, mint Júda legigénytelenebb leánya és emlékemet feledjék el, mintsem látványosság legyek Róma népe előtt úgy, mint a nyugati hős vezér felesége. Mert nem gondolod-e, hogy ő a halál kínjait érezte szívében, hogy szeme elsötétült, hogy átkot kívánt ama napra, midőn ... De ne beszéljünk a győző gúnykacajáról és a leigázottak szégyenéről, hiszen mi magunk is oly közel állunk a bukáshoz. Gyöngye nő vagyok csupán és látnoki tehetségem nincs, de mégis hallgasd meg szavaimat: a bukás és végromlás órája e második Babylon számára is ütni fog, az Úr meg fogja büntetni Róma fiait Jeruzsálem elpusztítása miatt!

Josephus éppen figyelmeztetni akarta védencét, hogy az ellenséges táborban tartózkodjék ilyenféle véleménynyilvánítástól: midőn arra a zűrzavaros lármára lett figyelmes, mely a templom felől jött. Fölemelte a sátor egyik függőnyét s kitekintett. Izgatottan parancsolt rá a fiatal zsidónőre, hogy visszatérteig ne hagyja el a sátort, senkivel szóba ne álljon. Fölfegyverkezett és sietve eltávozott, mert látta, hogyan csapnak fel a templomból az első lángok, és szaladva sietett az ádáz csata színhelyére, hogy a szörnyű jelentőségű eseménynek tanúja legyen, és hogy majd leírja azt a késő nemzedékek számára.

A beszélgetés után rettenetes elhagyatottság vett erőt Adán és jövőjét zavaros színben látta. Az örökös fogság és számkivetés kilátása bármily keserű érzéseket is ébresztett lelkében, mindez elenyésző csekélység volt ahhoz képest, hogy a győző diadala jeléül a bevonulását vele díszíti, és nyakán a lánc népe szolgaságának jelképe lesz. Örökös börtön és rabszolgaság eltörpültek a keserű megalázás egy napjával szemben is. Júda bilincsbe vert leánya egész nemzetének szégyenletes bukását állítja majd a rómaiak és az egész világ szeme elé. Nem, nem... inkább maga a halál! Mennyivel jobb volna nyugalmat találni, elnémulni, eltűnni... mint egy szégyennel és megaláztatással teljes, végtelenül hosszú életet küzdeni át. A sivár gondolatok keserősége és vigasztalansága teljesen összetörték szívét, és mióta Adoramot szerette, most volt első ízben szerelme boldogságánál is forróbb kívánsága: a menekülés Titus diadalkocsija elől!

Egy óra telt el, és Ada magányát senki sem zavarta meg. Gondolatai percről-percre sötétebbek s bánatosabbak lettek. Nyugtalanul járkálni kezdett ide-oda a szűk sátorszobában, majd meg a puha párnákra vetette magát. Szökésre gondolt. De ha meg is menekül Titustól, hogyan menekül meg attól a százezertől, akik zajongva árasztják el a tábor, és akiknek zabolátlan vadsága előtt még a hajadon ártatlansága sem szent? Ismét szeme előtt állott Ligarius sátora és mindkét kezével eltakarta égő arcát. A halálra gondolt. De hiszen nincs nála fegyver ... És hogyha lett volna is birtokában valamely öldöklő szerszám, hogyan szeghetné meg a parancsot: „Ne ölj!” akkor, midőn saját maga ellen idézi föl e tilalom minden átkát? De mégis, talán a legnagyobb szükségben, a legvégső esetben ...

Gyorsan és nesztelenül sietett Josephus hálószobája felé, félénken s vigyázva emelte föl a két helyiséget elválasztó függőnyt és benézett. A szoba üres volt. Reszkető félelemmel lépett be a tiltott helyiségbe: az egyik asztalon hatalmas pallós hevert, a falon óriási nyíl függött, nem messze meg fényes hajítódárda állott. Mindez nem olyan fegyver, melyet el lehetne rejteni a női ruha redői közé. De ott... igen, ott az ágy melletti tábori széken, félig eltakarva az ágyfüggönyök által, éles, kétélű tör villogott elő. Ada megragadta, keblébe rejtette és gyors léptekkel hagyta el a helyiséget.

Életének első titkos cselekedete miatt még remegve s lélegzet nélkül ült ott a nyugágyon s figyelve-figyelte a zajt, mely a szentély bukását hirdette: mikor a külső helyiségben lépteket hallott. A léptek közeledtek, majd a függöny gyorsan föllebbent, és Ligarius állt a leány előtt.

– Láttam Flaviust a templomnál, – kezdte nagy hevességgel – őreid is mind elhagyták a sátor, nehogy elveszítsék részüket a zsákmányból. Jöjj!... itt a menekülés órája. Kiszabadítlak e nagyszakállú erénycsász hatalmából.

Ada ijedten ugrott föl, és gyorsan fátyolába göngyölte magát. Majd nyugodt higgadsággal állott szembe a betolakodóval.

– Én téged nem foglak követni, – szólt – mert én szabadakarattól vagyok itt. És ha a fővezér által őrizetemre rendelt örök hűtlenül elhagyták is helyüket, te még sem fogod megsérteni azt a védtelen nőt, aki Titus oltalma alatt áll, mert tudod, hogy ő minden ilyenmű, erőszakos tettet szigorúan büntetne meg.

– Ugyan már, hogyan tudná meg e vad zűrzavarban a fővezér, hogy ki szöktetett meg téged? És lásd, én születésem óta különös kegyben állok Vénusz előtt, ő most sem fogja elhagyni tisztelőjét.

– Én nem ismerem azt az asszonyt, akinek hatalmát és kegyét te magasztalod. De tudd meg, hogy én nem félek tőle, sem pedig oltalmát igénybe nem veszem. Meg vagyok elégedve helyzetemmel és a bánásmóddal, melyben itt részesülök. Kérlek hát, ne zavard magányomat.

– Azt hiszed, hogy ily jó alkalmat el fogok szalasztani, mint ez a mai? Tévedsz akkor. Nem egyhamar lesz ismét hasonló szerencsém. De meg is esküdtem házi isteneim és hazám összes védő istenei nevére, hogy te velem együtt fogsz áldozni a vak istennek!

– Áldozni a vak istennek?! – kiáltott Ada rémülten – inkább megölöm magamat, mint hogy a te hamis isteneidnek szolgáljak! De hiszen Izrael Istene látja helyzetemet és ő majd kiszabadít engem a te halott bálványaid kezéből.

– Jöjj! – sürgette Ligarius türelmetlenül, mialatt a leány karját igyekezett megragadni – az idő múlik, nemsokára beszakad a templom utolsó boltozata is, addig pedig neked már sátoromban és biztonságban kell lenned.

– A te sátorodban és biztonságban? – csodálkozott Ada rémülten. – És e robaj ... a szentély omlik össze? ... Oh Adorannak rettenetes istene! kitöltöd rajtam is haragodat és borzalmaid megőrjítenek engem!

– Lépteket hallok, – szakította félbe a római, mialatt élénken figyelt kifelé – de ha maga a fővezér jönne is ... én fogtalak el, te az én zsákmányom vagy!

– A te zsákmányod!? ... Jehova! reám nehezedik haragod és hullámai átcsapnak fölöttem. Távozz! Mi célod van velem? Élve úgysem hurcolsz el innen.

– Élve nem? – lihegte Ligarius, mialatt birokra kelt a remegő nővel, akinek azonban a kétségbeesés nagy erőt adott – élve nem? Te azt hiszed, hogy haragra fogsz engem ingerelni magad ellen. Nem. Vénusz legyőzte bennem Marsot. Azért hát ne gondold, hogy kezem valaha is fegyvert emelne ellened.

– De az enyém ellened igen, – nyögte Ada a küzdelemtől fáradtan – eressz el, különben ...

Még mielőtt kimondta volna e szavakat, Ligarius átölelte derekát, karjaiba emelte és gyorsan ki akarta vinni a sátorból. De Ada kétségbeesett segélykiáltása messze hangzott, és Ligarius kénytelen volt megállni, hogy elhallgattassa őt. Mialatt jobb karjával magához szorította a reszkető leányt, baljával hosszú fátyolát igyekezett fejére borítani, hogy így eltompítsa hangját. Ez majdnem sikerült is neki. Sötétség borult a szerencsétlen zsidónő szemére és menthetetlenül ellensége hatalmába került volna, azonban egy hirtelen mozdulattal előhúzta törét és látatlanba gyors dőfést mért azzal támadója felé. A tör könnyű sebet ejtett a római nyakán és elfojtott szitkok közben hirtelen földre ejtette terhét, mialatt így beszélt:

– Mi az? ... te föl vagy fegyverkezve? Ezért voltál hát oly makacs. De most már, Jupiterre mondom: éppen oly kevésbé menekülsz meg bosszúmtól, mint szerelmentől!

És ki akarta csavarni Ada kezéből a tört, de ez oly erővel szorította mindkét kezével a fölfelé tartott fegyver markolatát, hogy nem bírta azt hatalmába keríteni. A pogány összeszedte minden erejét a semmit sem látó leány ellen, és összes isteneit hívta segítségül, csakhogy birtokába ejthesse a veszedelmes acélt. Ada lekötött ajkaival halkán könyörgött Istenéhez és kezei mind erősebben – szinte görcsösen – szorították az aranyos markolatot. Dulakodás közben a küzdők többször változtattak helyet, most éppen a kis asztal mellé kerültek, ahol Ada a római beléptekor ült. A szemein lévő kötelék miatt nem láthatta az asztalt, megbotlott belé, az felborult, Ada pedig a küzdelem fáradalma s a fejét borító fátyol miatt elvesztette egyensúlyát, kábultan megingott, estében egy lépést tett előre – és a tör hegye a balszem mellett mélyen hatolt be az ifjú áronita leány halántékába.

– Oh, Adoram Istene! ... rebegte elhaló hangon, keze eleresztette a tört és holtan bukott arca...

Így egyesítette tiszta ajkainak utolsó lehelete Isten és szerelmese nevét. Az áhítat és szerelem volt szívének két leggyöngédebb, legszentebb érzelme. Ezeket nem tudta életében soha egymástól elválasztani, halála óráján is ezek vitték föl szép lelkét örökös otthonába.

... Ugyanezen percben nagy szomorúsággal s gondterhelten hajolt Adoram Ada atyja fölé, mikor ez az égő templom kapujánál dülő küzdelem után ájultan roskadt össze Ophel ormán ...

Ligarius néma meredten állott a fiatal zsidónő holtteste előtt. Végre lehajolt, hogy fölemelje. De a könnyelmű ifjún hirtelen halálos félelem vett erőt és gyorsan elfordult.

– Meghalt... meghalt, – ismételte halkán – halántékába ment bele ... és nem mozdul. Rá se tudok nézni.

Olyan szép volt még az imént... és most!? ...

Kirohant a sátorból és a csata színhelyére sietett, ahol aztán vak dühvel vetette magát a zsidókra.

Késő este, mikor a légiók elhagyták az elpusztult templom helyét és széteszlottak a táborban, Josephus Flavius is visszatért sátorába. Az örök közül is többen visszajöttek már helyükre, és a zsidó történetíró mit sem sejtve lépett be, mialatt letette fegyverzetét. Elvégezve a szokásos mosakodást és előírt esti imákat, fiatal hitsorsosnőjének szobájába ment át s barátságos szavakkal üdvözölte őt. De Ada szelíd hangja nem válaszolt szavaira, sőt úgy látta a félhomályban, mintha a földön feküdnék. Azt hitte, elájult, s azért hangos szóval fáklyáért és borért kiáltott. Két rabszolga jelent meg a kívánt dolgokkal, és midőn a világosság a halott arcára esett, a fátyolát festő sötét vérfolt is láthatóvá lett. Ijedt kiáltással emelte föl Flavius a holttestet és azonnal szemébe ötlött a tör. Kihúzta a sebből és egészen lerántotta Ada arcáról a fátyolt.

A hely, hová a penge behatolt, és az arc mélységes nyugalma, kétségtelenné tették a halál tényét. A történetíró hangos jajkiáltások közepette bocsátotta vissza a földre Ada holttestét. Ez a fölborult asztalra esett és félig ülő helyzetben maradt, feje bal vállára hanyatlott alá, mintha csak aludnék. A rabszolgák, kik a szelíd, fiatal idegen nőt rövid fogsága alatt is már megszerették: most a holttest szépségéről az élő bájaira következtettek, és együtt keseregtek urukkal, míg egyikük azon fáradozott, hogy a még mindig szivárgó vért a kedves arcáról lemossa.

A fővezér véletlenül éppen ekkor haladt el néhány főtisztjével a sátor előtt. Meghallotta a hangos siránkozást, és belépett zsidó kegyencének sátorába.

– Jupiter nevére! ... Ki tette ezt?! – szólalt meg a halottra pillantva Titus.

Szavai haragosan hangzottak ugyan, de izalmát és megdöbbenését nem tudta eltitkolni a halott zsidónő láttára. Síri csönd állott be a kérdésre. A fővezér ismét megszólalt és szigorúan kérdezte:

– Beszélj, Flavius, ki tette ezt?
 – Oh, fővezérem, – válaszolt nagy ijedelemmel Flavius – midőn visszatértem a harcból, már halott volt. Valószínűleg saját maga ölte meg magát e törrel, mely az enyém.
 – Saját maga? – csodálkozott Titus – ily gyöngé nő? De meg nem az a hely ez, hol testünket saját magunk megsebesíthetnők.
 – Arcán feküdt, uram. Olyan forma helyzetben volt, mint az, aki kardjába rohant.
 – Különös! – tűnődött a fővezér – merre jártak rabszolgáid távolléted alatt?
 – Sátorukban voltak, uram. Az örökkel hívtam át őket, midőn hazajöttem ... és a leányt halva találtam.
 – Senki sem jött be uratok sátorába? – tudakolta Titus.
 – Senki, uram! – válaszolt az egyik rabszolga – mi kockát vetettünk.
 – Kérdezd hát ki az örököt, Valerius! – adta ki a parancsot egyik kísérőjének a fővezér. Mindenki mély s feszült várakozásba merült, míg a küldönc ismét megjelent. A fővezér ezalatt a halotthoz hajolt, mereven nézett szép, sápadt arcába és megfogta kezét.
 – Még meleg, – suttogott – és ha az acél nem éri éppen e halálos helyet, még életben lenne, és ő maga világosítana föl bennünket.
 Azután ismét fölemelkedett, mélyen sóhajtott és részvétellel nézte tovább a fiatal nő holttestét.
 Valerius visszajött. Az örök, – hogy hűtlen gondatlanságukat eltitkolják – az istenekre esküdtek meg mindnyájan, hogy senki sem jött a sátorba. Így hát mind valószínűbbnek látszott a föltevés, hogy Ada öngyilkos lett.
 – De hát, – mondta a fővezér még mindig kételkedve – mi fokozhatta annyira elkeseredését és nyugodt megadását mi változtathatta ekkora kétségbeeséssé? Jupiterre mondom! nem nyugszom addig, amíg tisztán nem áll előttem a dolog.
 – Uram! – mondta a történetíró, mialatt a római lábai elé borult – öless meg, de nem bírom elhallgatni. Én azt hiszem, az én ajkaim mondták ki azt a szerencsétlen szót, mely aztán saját élete ellen fegyverezte föl kezét.
 – Hogyan? – kérdezte Titus homlokát összeráncolva – nem megparancsoltam neked, hogy úgy bánj vele, mint egy fejedelmennővel, s te mégis annyira megszorítottad őt, hogy bánatával az árnyak világába menekült? El veled! ... tényleg senki sincs az álnokságnak ebben az országában, aki áruló ne lenne.
 – Uram, ne ítéld el szigorúbban, mint ahogyan azt megérdemlem. Nem tettem én semmi olyast, ami lelkét megsebezhetné volna. De ő Izrael Istenének nevére kért engem, hogy mondjam meg, vajon neki is diadalkocsid előtt kell-e haladnia? Mikor ezt így kérdezte, nem tudtam az igazságot eltitkolni előtte. Láttam, hogy elsápad szavaim hallatára, és hiába vigasztaltam. Még beszélgettünk egy ideig, de azután az égő szentélyhez kellett sietnem, itt hagytam őt tehát.
 A csodálkozás moraja zúgott végig a jelenlévők ajkain, azonban Titus gyors és fájdalmas mozdulattal fordult a tetem felé, mialatt az őszinte meghatottság hangján így szólt:
 – Oh, ti Cato és Portia, vajon ti nagyobbak voltatok-e nála? Valóban nem! Az egyiptomi királynő, aki kígyóval maratta meg magát, hogy Octavianus diadalmenetét ne kelljen díszítenie, nem volt oly nagy hősnő, mint te. Az ő egész élete szégyenteljesen folyt le, csupán halála volt dicsőséges. Azonban te éppen úgy tisztelted ellenségedet, mint amilyen hű voltál saját népedhez, s ezért a te életed oly tiszta és mocsoktalan volt, mint a Vesta-szüzeké, halálad pedig olyan volt, mint azé a hősé, aki a becsület csatamezején esik el.
 Így beszélt a fővezér a halott zsidónő fölé hajolva, és a szokatlan megindultságtól hangja fátyolos lett. Mert a meghatottság e pillanatában talán az ég azon jóságos intézkedésére is gondolt, mely Adát ifjú szépségének teljes virágzásában szakította le az élet fájáról. Leszakította a nélkül, hogy tiszta szirmai közül csak egyik is érintkezett volna a föld sarával, és a nélkül, hogy a piszkos leheletek, kivonva az illatot lelkének tiszta kelyhéből, mérget

leheltek volna helyébe. Hiszen átélvezte az élet tavaszát a nélkül, hogy ennek tikkasztó nyara, fáradságos ősze, vagy dermesztő tele óráról-órára elrabolta volna a szíve s lelke életkedvét, mi nélkül végül is talán teljesen elmerült volna a földi gondok, küzdelmek és csapások ingoványába ...

A jelenlévők pedig mind a halotthoz tódultak és csodálkozva nézdegélték a meggyilkolt leány megható, ifjú szépségét. Titus csak pár percig engedte át magát hirtelen jött meghatottságának, azután büszke fejét magasra emelte, lassan körülnézett, és szilárd hangon így szólt:

– Nincs okunk arra, hogy mi itt gyászoljuk őt. Ő nem tartozott hozzánk. De az istenekre mondom! szerencsétlen az, akit a zsidók királyfinak neveznek. Nem az elpusztult ország és elfajult nép miatt, melyet elveszünk tőle, hanem mert ilyen menyasszonyt így veszített el. Mintha a lehunytt szempillák mögött a lélek még most is órála álmodnék és a mosolygó ajkak mintha istenhozódot rebegnének szerelmese számára. De akár a szerelem, akár a becsület körül forgott utolsó gondolata, bizonytalán szép volt az, mint ő maga... Állj fel, Josephus! te nem vagy hibás. Megismertem ezt a szilárd s büszke jellemű lelket, mely éppen oly erős volt, mint amilyen gyöngye a teste. És ha nem is akarta bevonulásom pompáját szépségével emelni, én fogom hát neki megadni azt a tiszteletet, mely módomban áll. Valerius! intézkedj a gyászünnepély felől, és hívd meg arra a hadsereg összes főtisztjeit. Császárnőhöz méltó módon temessük el őt. Holttestét én magam, mint első gyászoló fogom kísélni, holnap napkelte előtt. Hamvait pedig legdrágább kincseim közé sorozva viszem magammal Itáliába. Halálának történetét a nemes római nők tőlem fogják meghallani, és Tellusra mondom! Rómában a legszebb szemek is megsiratják majd a jeruzsálemi kis papseleány sorsát.

Így hát a zsidó pap leányának szelíd képét egy tévedés véste be eltörölhetetlenül a büszke római hős emlékébe. És következő reggelen – még mielőtt az utolsó csillagok a fölkelő nap elől elmenekülhettek volna – seregének legelőkelőbb harcosaival Titus ott állott már a máglya előtt, mely a szép tetemet hamuvá változtatta. A pogányok gyászéneke mély, szomorú dallamokban ünnepelte Júda gyöngyének halálát. Mennyivel szebb volt ez a halál, mely őt ártatlanságáért vívott harcában érte utol, mint lett volna az a másik, mely vétkes módon saját maga ellen adta volna kezébe a fegyvert, csak azért, mert jövőjét sötét színben látta. A pogány római szerint azonban dicső tettet követett el akkor, midőn a becsületért eldobta életét és szégyen helyett a halált választotta magának.

Ligarius ott állott a harcosok között, akik az utolsó tiszteletet adták meg az ellenséges szűznek, és komor tekintettel bámult a máglya lángjaiba. Az ő nyers erőszakossága nélkül bizonytalán nem lett volna a halál martalékvá. Egy neme a megbánásnak fészkelődött a kéjenc szívébe, de társainak zajos körében hamar elmúlt e nála szokatlan érzés és az érzéki mulatságok vad mámorában nemsokára teljesen megfeledkezett az ártatlan idegen nő haláláról.

*

A templom pusztulását követő nap hajnalán Júda királyfia elhagyta atyai házát, hogy fölkeresse Nekodast, aki az elmúlt napon tompa kétségbeesésben hagyta el őt. Arra is gondolt Adoram, hogy százszor megismételt esdő kérésének talán engedni fog mostani feldúlt kedélyében a pap, és fölfedezi előtte végre, hogy mi történt Adával az éjjel óta, mikor utoljára látta őt szerelmese. A szerencsétlen fejedelmi sarjadék gondterhelten, sápadt arcán a szomorúság bélyegével vánszorgott szülővárosának holttestekkel telített utcáin. Amidőn a kútka mellett ment el, mellére horgasztott fejét véletlenül fölemelte, s észrevette, hogy az ég alját a hajnal pírján kívül még más fény is megvilágítja.

Mintha a római táborban lett volna a tűz ... Gépiesen mászott föl tehát az erődítések falára, hogy a világosság okát kikutassa. És látta, hogy a rómaiak gyászszerartást végeznek,

sőt a reggeli szellő a távolból elhozta a királyfi füleihez a gyászdal hangfoszlányait is. A korai óra komoly csöndje, a gyászdal fájdalmasan siralmas hangja, mellyel az ellenség az ő fiatal szerelmesének halálát siratta, és a távoli tüzet körülrajzó alakok látása: mindez megmarkolta szívét. Megmagyarázhatatlan, szorongó érzés vett rajta erőt. Támolyogva dőlt a mellvédhez, és úgy nézte ... nézte a messze lángokat, melyek irgalom nélkül hamvasztották el szeretve szeretett menyasszonyának földi maradványait.

– Vajon nem valamely ifjúságában viruló hőst temetnek ott? – suttogta maga elé mély sóhajjal – atyjának büszkeségét, menyasszonyának boldogságát... Szegény római nő! mintha érezném sajtó fájdalmadat, midőn majd szerelmes vőlegényed helyett csak a hideg hamvedrét ölelheted át. Oh, ez a borzalmas háború... Ada, hiszen bennünket is ez választott el egymástól...

Kínos, idegtompító érzés vett erőt az ifjún. Sajnálta önmagát és mindazokat, akiket az iszonyú ostrom megfosztott boldogságuktól. És mikor Ada gyászünnepevényének lángja kialudt, néhány könnycsepp folyt le sápadt arcán.

Nem tudta, s nem is sejtette, hogy saját – immár bevégzett – boldogtalanságát siratta meg ...

XXXII. A kétségbeesett farizeus. Jeruzsálem eleste

Míg a zsidók és rómaiak a roskadozó templom birtokáért vad zűrzavarban harcoltak: sikerült gischalai Jánosnak a Nekodas által összeszedett csapatokkal együtt a még el nem esett felsőváros felé magát áttörnie, melynek védelmére aztán Simon ben Giorassal egyesült. Azonban nemsokára be kellett látniuk, hogy nem győzhetik le az ellenséget és még kevésbé menekülhetnek meg a mind szűkebbre szoruló gyűrűből. Ezért hát találkozáásra hívták föl Titust, aki vezéreinek nagy csodálkozására a fölkelők e kérelmének helyet is adott. A római fővezér fegyveres kíséretével a hídnak egyik oldalán jelent meg, mely a templom nyugati oldalát a felsővárossal kötötte össze. Az átellenes oldalon a két zsidó kényúr állott, hasonlóképpen nagyszámú harcossal körülvéve.

Titus komoly szavakkal lobbantotta szemükre makacsságukat és a római uralom ellen elkövetett lázongásokat. Szemükre vetette a nyomort, melyet ezáltal városukra és népükre hoztak. A templom pusztulásáért egyedül őket vont felelősségre. Végre pedig rögtöni meghódolásra szólította fel őket. A fölkelők azonban ismét csak örült csökönységükről tettek tanúbizonyságot. Meg merték tenni azt, hogy Titusnak – aki mégis csak mint győző állott velük szemben – föltételeket szabjanak. Azt követelték, hogy úgy saját maguknak, mint harcosaiknak, feleségeiknek és gyermekeiknek szabad elmenetelt biztosítsanak a pusztába. Ez annyira kihozta sodrából a büszke rómaid, hogy ezt kiáltatta oda a zsidóknak hírnökeivel:

– Senki se merjen többé átszökni, mert a kegyelem ideje lejárt mindnyájukra nézve. Folytassák csak a zsidók a harcot, biztonságukra pedig ügyeljenek ezentúl ők maguk. Ő azonban a háború szigorú szabályait fogja ellenük alkalmazni.

Azután elrendelte, hogy a légiók a már elfoglalt városrészeket zsákmányolják ki és gyűjtsák föl. E napon azonban a már beköszöntött est megakadályozta e parancs végrehajtását. De már a következő nap hajnalán minden oldalon teljesítették a parancsot: a lángok elpusztították a pompás palotákat, melyek római kézen voltak, és el azt a számtalan hullát, mely temetetlenül halmozódott föl a házakban és utcákon.

A fölkelők most a nagy pompával s fénnel berendezett s ritka erősségű Heródes-palotát helyezték védelmi állapotba, mely a biztosnak mondható Hippikos-, Phasael- és Mariamnetornyokkal állott összeköttetésben. Előbb azonban 8000 embert gyilkoltak le, akik előlük ide menekültek. A fölkelő kényurak utolsó reményüket a földalatti vízvezető csatornába helyezték, ahol addig szándékoztak maradni, míg az ellenség a felsőváros esetleges

elfoglalása után véglegesen eltávozik. Közben legyilkolták még mindazokat, akik a romok közül menekülve itt találtak menedékre, és kizsákmányolták őket összes náluk talált vagyonukból.

Oly nagy volt fösvényességük és rablási szenvedélyük, hogy a véráztatta zsákmányon sokszor összevesztek. A történetíró pedig azt állítja, hogy még a hullaevéstől sem rettentek volna vissza, ha őket ebben a rómaiak teljes győzelme meg nem akadályozza. Zsarnokságuk szerencsétlen honfitársaikkal szemben és az ostromlottak nyomora oly nagy méreteket öltött, hogy Titus tilalma dacára százával szöktek át a római táborba, hol tényleg – mindezideig – még kímélettel voltak irányukban. E szökevények nagy részét azonban annyira elcsigázta az éhség, hogy nem voltak képesek elég gyorsan átszökni. A fölkelők tehát elfogták, legyilkolták őket és hulláikat a kutyáknak dobták oda.

Nekodas, a farizeus, a templom eleste óta semmiféle ütközetben vagy a falak védelmében nem vett többé részt. Úgy látszott, hogy sötét kétségbeesés marcangolja lelkét. Egyedüli foglalatossága az volt, hogy éjjel-nappal súlyos léptekkel járkált a várfalak azon részén, mely szemben volt a fővezér sátorával. Néha mintegy odaszegezve állott meg, és sápadtan merev tekintettel figyelte az ellenséges tábor. Majd meg a járőkeket állította meg, és kikérdezte őket, nem hallottak-e jajveszékelést Titus sátorának tájékán. Ha tagadó választ kapott, mélyen felsóhajtott és tovább folytatta szomorú sétáját. Csak egy ízben ébredt föl érzéketlenségéből: midőn megtudta, hogy Adiabene királyának – Izatesnek – fivérei és fiai, akiket az egykor várt euphratesi segédhadak ellenében túsul akart kezei között tartani, megszöktek a zsidóktól és Titushoz menekültek. Midőn ez tudomására jutott, elhagyta a nyomorultat minden képmutatása és színészkedése. Reszketve, tehetetlen dühében megfenyegette öklével az eget és átkozta Istenét, amiért ez népét menthetetlenül szolgáltatja ki ellenségeinek.

A düh és kétségbeesés harcai között ereje teljesen megtörött. Fekete haja egyetlen éjjel megőszült, beesett szemeiben kialudt az élet tüze, büszke nyaka meghajlott, melle beesett, és különben oly erős lépései ingataggá és bizonytalanná váltak. Előzetes felvilágosítás nélkül senki, még a szeretetnek szeme sem ismerhette volna föl ebben a letört aggastyánban azt a röviddel ezelőtt még oly hatalmasan fejedelmi kinézésű harcost, aki megosztotta Jánosnak és Simeonnak hírnevét, a nélkül, hogy főparancsnok lett volna, és akire a nép mint szentre s hősré tekintett föl.

A templom pusztulása után következő tizenkilencedik nap reggelén a farizeus ismét ott járt-kelt a várfal ormán. Ezer nyíl és löveg számára képezett célpontot – ő nem törődött ezzel. Mélyen elgondolkozott és mindenre figyelt. Azonban semmit sem vett észre a Jeruzsálemért folyó utolsó harc lármáján kívül. Mert a rómaiak az előző nap estéjén befejezték a földsáncokat, melyeket Titus rengeteg fáradsággal hányatott föl Sion és a királyi palota ellen. Most hát az ostromeszközök minden oldalról működtek az ingadozó falak alján.

A farizeus kétségbeesése elérte azt a fokot, mikor az ember minden veszély iránt teljesen érzéketlen. A mellvéd egyik egészen védtelen részére támaszkodott és a folyton munkában lévő hadigépek okozta poron át erősen figyelte az ellenséges tábor.

– Most fogja megtenni... nemsokára! – suttogta maga elé sötéten – a római talán az ő ölében piheni ki a harc fáradalmait, vagy – hiszen oly elpuhultak ezek a rómaiak – tegnap ostromot parancsolt ugyan, de mialatt most harcosai a falakon tompítják fegyvereiket, ő ott mulatozik az ellenség leányának karjai között. Hah, Ada!... nem szabad sokáig késned ... De hiszen tudja ő ezt. Nem bírta volna bájai kulcsával a fővezér lelkének minden titkát föltárni? Igen, hiszen a légiók vad diadalkiáltásaiból is tudnia kell, hogyan állanak Sionban az ügyek... Ugyan miért nem tette meg már régen? – kezdte egy idő múltán újra, mialatt teste összeborzongott – csak nem ölték meg őt? ... Nem! ő erre nagyon is szép lett volna, ő ...

Különös, éles és átható hang zavarta meg őt aggódo elmélkedésében. Midőn felpillantott, a vészjósító Jézust vette észre, ki fönne a falakon nagy lármával közeledett feléje és szakadatlanul ismételte hangos, fáradhatatlan kiabálással borzalmas jövődöléseit:

– Hangja a kezdetnek! hangja a pusztulásnak! hangja a négy szeleknek! Hang Jeruzsálem és a templom ellen, az egész nép elleni hang! Jaj Jeruzsálemnek! jaj ... jaj Jeruzsálemnek!

Ezalatt mind közelebb jött a farizeushoz, aki közönye mellett is észrevette, hogy a kiáltozó ember halálosan gyöngö. Az áronita átsuhanó, de leírhatatlan keserű mosollyal nézett végig a vészjósló próféta alakján. Közvetlen mellette állott ez most, és örökös kiáltásaihoz hirtelen nagy hangon e szavakat tette hozzá:

– Jaj nekem is! ...

És kőtől találva holtan zuhant a farizeus lábai elé.

A pap megdermedt. Az elesett megpecsételte halálával rettenetes jóslatát, melyet már előbb a templom bevétele is igazolt. Hátha magának a királyvárosnak pusztulása is közel van már? Iszonyú rémület szállta meg a farizeus lelkét. Képtelen volt arra, hogy kábulatát legyőzze, és homályos szemekkel, érzéketlenül bámult a halottra.

Kábultságából átható gúnykacaj rázta föl. Föltekintett és Eleazárt, az egykori zelota főnököt látta maga előtt, amint az ellenség lövegei elől az egyik bástya párkánya által védve, visszataszító vonásain ördögi kárörömmel szemlélte őt. Semmiféle érzelem nem változik át oly gyorsan haraggá, mint a heves természetűek bánata. Az áronita legboldogabb napjaiban is elég lett volna akár legjobb barátai ajkán is a gúnynak legkisebb jele, hogy keményen megbüntesse azt. És most e hangos, e sértő kacaj! Ehhez járult még az, hogy egész nyomora most már tisztán állott előtte. Eleazárban pedig homályosan ugyan, de ellenségét ismerte föl.

A harag e gyors kitörését mint jótéteményt fogadta. Zavarodott és fáradt szemeiben még egyszer fölcillant a tűz, alakja lassan a teljes, hatalmas magasságát érte el, száraz ajka odatapadt összeszorított fogaihoz. Kezét megfontoltan kinyújtotta, hogy a zelotát mellen ragadja. Egy pillanat, és a zelota széles, izmos alakja teljes hosszában terült el a földön.

– Nekodas! – nyögte a zelota, mikor érezte, hogy dühös ellenfelének térde teljes erővel nehezedik mellére, és látta, mint villan meg szemei előtt a haragos ember töre – Nekodas, miért dühöngesz ellenem? Térj magadhoz, hiszen én jóbarátod vagyok.

– Jóbarát! – sziszegte fogai között a farizeus – ugyan kinek van mostanság itt jóbarátja? És te bizonytal nem vagy az. Nem utasítottalak-e vissza, midőn leányomat megkérted?

S ezzel le akarta szűrni. Azonban Eleazár biztos szemmel kísérté elkeseredett ellenfelének minden mozdulatát, és baljával felfogta a döfést. Csak könnyű sebet kapott. Dühét magába fojtotta, és látszólagos nyugalommal szólt:

– A harag megzavarja érzékeidet, Nekodas. Én vagyok oka, hogy te engem megsértettél?

– Hah, én sértettelek meg? Akkor hát még inkább meg kell halnod. Az, akit megsértünk, ellenségünk is.

Térdét erősebben szorította Eleazár mellére, baljával mindkét kezét lefogta, míg jobbával a halálos döfésre készült. De még mielőtt lesújthatott volna a halálhozó fegyver, a fal tövében hangos és parancsoló „Megállj!” hangzott fülébe. Nekodas e hangra összerezsent és leeresztette karját.

– Áron fia, miért vétkezel az Úr ellen? – kiáltott haraggal a farizeusra Adoram – adj hálát Istennek, aki hozzád küldött engem, még mielőtt gyilkossággal tetézted volna többi gonoszságaidat. Parancsolom neked, állj föl, és ereszd szabadon foglyodat.

– Királyfi, a te szavaid Júda minden fia előtt parancs számba mennek, – szólt meglepően nyugodt hangon a farizeus – de ha elbocsátom őt, akkor ő fog engem elpusztítani, mert ellenségem.

– Te gúnyt üzöl Sellum fiából, – szólt Adoram szomorúan – folyton fejedelemnek nevezel, és mégis általad ért engem életem legkeservesebb fájdalma. Kívánságomat pedig még soha, egyetlenegyszer sem teljesítetted.

– Ha így beszélsz hozzám, uram, – mondta Nekodas komoly és majdnem meghatott hangon – akkor szavaid szerint kell cselekednem.

Ezzel fölemelkedett, törét övébe rejtette, megvető pillantással mérte végig Eleazárt, és így szólt hozzá:

– Menj! de tudd meg, hogy életeddel a királyfi ajándékozott meg téged.

– A kölyök! – morgott halkan a zelota, fogát csikorgatva – elfog a gyűlölet, ha azt hallom, hogy királyfinak nevezi őt. De megbosszulom magamat, mindkettőjükön megbosszulom magamat: az élő Istenre mondom, meg!

És a nélkül, hogy a farizeushoz pár engesztelő szót intézett, vagy Adoramot hálára méltatta volna, kissé távolabb húzódott tőlük. Éles, szűrő tekintete azonban folyton rajtuk függött, mialatt beszédjüket élénk figyelemmel kísérte.

– Én atyám holttestétől jövök, Nekodas; – szólt Adoram – megáldott engem, és megtért atyáihoz. Hálával tartozom az Úrnak, amiért magához hívta őt, mielőtt Sionban az utolsó torony is összedől. Én azonban most teljesen egyedül állok Jeruzsálemben, és nincs egy lélek sem, aki vigaszt hozna Dávid fia számára.

– Hogyan! – kiáltott szinte ijedten a farizeus – a nemes, a becsületes Sellum, az utolsó valódi izraelita is?! Sámuel korának embere volt ő. Jaj nekünk, hogy ő is elhagyta a földet! Úgy maradtunk itt, mint az árvák, akik atyjukat veszítették el.

– Úgy van, – beszélt önmagához inkább Adoram – elvesztettem atyámat, és most egyedül állok e siralmak völgyében. Teljesíttem mindazon kötelességeket, melyek ide láncoltak, és az Úr parancsa szerint most már el kellene hagynom ez elátkozott várost. Elég sokáig éltem a makacs nép között. Hitsorsosaimtól elválasztva, vallásom szent gyakorlatából kizárva éltem itt. Mindezt csak szülőim iránti szeretetem menthette ki. Valóban s mindenesetre el kell hagynom Istennek ez ellenségeit, embertársaik e vérszomjas zsarnokait. De egy kötelék még idefűz e borzalmas helyhez ... képes leszek-e arra, hogy azt széttépjem?

Mialatt Adoram oly halk és bizonytalan hangon beszélt, hogy sem Nekodas, sem Eleazár nem érthették meg: a farizeus tekintete szokatlan részvét kifejezésével függött a fiatalember alakján. És nem is ok nélkül. Nagyon megváltozott a megpróbált fejedelmi sarjadék a szép este óta, midőn Jerichóból hazatérő szerelmesét üdvözölte. Ha már akkor is a szomorúság árnya borította szép vonásait, ezt csak a boldogtalan jövőtől való félelem idézte elő, melyet azonban enyhített a boldog jelen, a szerelem üdve és vigasza. Akkor még nem törte meg lelki erejét a nagy bánatok sorozata. Akkor külső megjelenése is valóban királyi volt, és már ez is elárulta, hogy uralkodónak született. Most azonban a farizeus kínos meglepetéssel nézett az ifjú beesett arcára, fénytelen szemeire és fájdalmasan elgörbült ajkaira. Azzal az érzéssel, mely hasonlított a jobbágy fájdalomához ura betegágyánál, leszállott a falról, odajött egész közel Adoramhoz, és kezét vállára téve, barátságos hangon szólította meg:

– Úgy látom, szomorkodol, királyfi: mi bánt? Szabad meghallania szolgádnak is a panaszokat, melyeket ajkaid rebegnek?

– Én közöljem veled keserveimet? Hát érzel te, vagy éreztél valaha is szálnalmat irányomban? Te ismered fájdalmamat, de nem akarsz segíteni rajtam. Tudod te azt nagyon jól, hogy elvesztettem lehetőségét is annak, hogy Júda királyi jogarát valaha kezembe vehessem. Elveszett számomra az a fényes jövő, melyet mióta csak eszemet bírom, éppen te hízelegtél bele fülembe és töltötted el e hiú reménnyel egész valómat. Mégis megvigasztalódtam, mert királya maradtam egy szívnek, mely többet ér a világ összes királyságánál, és mely bőségesen kárpótolta nálam az elvesztett koronát, a letúnt dicsőséget. És te, – aki e királyi kincset, egyetlen és kizárólagos birtokomat elraboltad tőlem – most te gúnyolsz ki engem és keresed a sebet, melyet te magad ütöttél oly kegyetlenül rajtam?!

– Távol legyen tőlem, hogy királyomat kigúnyoljam és hogy örömöm teljék szíve bánatán. Igaz, oh fejedelem! megfosztottalak szerelmesedtől és saját magamat egyetlen gyermekemtől. De ez csak irántad érzett szeretetből történt, hogy minden veszély és viszontagságon keresztül végre mégis kivívjam számodra Júda trónját. Hogy pedig

eltitkoltam küldetésének helyét, ezt csakis azért tettem, hogy megkíméljelek téged a hiábavaló nyugtalanságtól.

– Hová ... hová küldted őt? – könyörgött Adoram – üdvömrre kérlek, felelj!

– Légy erős, uram, és nyugtasd meg szívedet. Ő a te boldogságodon dolgozik és néhány nap múlva viszont fogod őt látni.

– Nem, nem! talányokban beszélsz. Hogyan küzdhetne egyetlen gyöngye szűz százezer fegyveressel a korona birtokáért? Ada! ez a galamb, ez a szelíd bárány... mit tud ő egyebet, mint szeretni és imádkozni?

– Elfelejtetted, én uralkodóm, – szólt a farizeus vigyázatlanul – hogy Judith megölte az assyr vezért és hogy Jahel – Habernak felesége – Sisarát gyilkolta le.

– Oh, én édes Üdvözítőm! – kiáltott fel a királyfi hátratántorodva, mintha lándzsa döfte volna át – beszélj ... beszélj, hol van? Én ... én parancsolom neked: a te uralkodód, királyod. Beszélj! ...

– Ah, tehát a fájdalom fejedelemmé avat téged, – suttogta maga elé a farizeus – valóban királyi uralkodó lesz. Már nagyon sokat mondtam ahhoz, hogy tovább is hallgassak, és különben is rövid idő múltán amúgy is nyilvánossá lesz a dolog.

Hangosan pedig így szólt Adoramhoz, akinek tekintete kínzó várakozással leste ajkairól a szót és ziháló melléből nehezen jött elő a lélegzet:

– Kívánságodat teljesítem, uram és királyom. Tudd meg hát, Ada a római táborban van, hogy mint egykor Judith, úgy most ő is fölszabadítsa a várost az ellenség igája alól.

Adoram feje mélyen mellére hanyatlott. A falhoz támaszkodott, és néhány pillanatra elvesztette eszméletét. Midőn magához tért, tompán suttogta:

– Oh, hát ezt kérdezgette tőlem azon az éjjelen. Hála neked Istenem, a neki adott válaszáért. A büntől megmenekült. Ártatlan, tisztaságos menyasszonyom, te! Egyedül ... egyedül van a táborban, a vad pogányok között... Oh Ada, Ada! ... átmegyek hozzá, át kell mennem. Lesz talán emberi érzés a római vezérben ...

Kimerültsége szenvedélyes sietséggé változott, és nyílsebesen kezdett fölkapaszkodni a falra. Az aggodalomtól, a fájdalomtól majdnem magánkívül haladt előre az életveszélyes úton, midőn az egész idő alatt ott álló s bosszúra leső Eleazár, aki Adoramnak csak utolsó, a fájdalom hangos kiáltásával kiejtett szavait hallotta, most ordítva rohant rá:

– Áruló, szökevény! Halál az árulóra!

És törét mélyen beledöfte Dávid utolsó fiának mellébe ...

De már a farizeus is ott volt, hogy bosszút álljon. Rettenetes küzdelem fejlődött ki a két halálos ellenség között, de csak rövid ideig tartott. A farizeusnak emberfölötti erőt adott iszonyatos haragja ... és a zelota csakhamar mint véres, szétroncsolt hulla feküdt ott a fal mellett.

A pap most a sebesült királyfi mellé térdelt, kimondhatatlan félelemmel hajolt le hozzá, és reszkető hangon szólítottá:

– Dávid fia... Dávid fia! Én királyi uram... hallod-e szolgád hangját? ... nézz hát hűséges alattvalód arcába!

Adoram fölnyitotta szemeit és gyöngén sóhajtott. A farizeus örömkialtásban tört ki:

– Él, él! ... hiszen nem is halhat meg. És ha ezer halál lebegett volna is törének hegyén, az sem lett volna képes az Isten küldöttének életét kioltani!

– Hallgass meg, Nekodas, halljad királyaid fiának utolsó szavát, – suttogta kínosan hörögve a sebesült – ne ess kétségbe Isten igazságosságán. Az ígéretek valósággá váltak, a názáreti Jézus a Messiás. Reám a halál sötétsége borul... de nem érzem keserűségét. Ada... az Úr szereti a tisztaszívűeket... engem magához vesz, Ő maga fogja őt is megvédeni...

– Nem, nem! te nem halsz meg, – kiáltott föl a pap, mialatt a haldokló sebéből kiömlő vért igyekezett elállítani – te nem halhatsz meg! Júda trónjának nem szabad király nélkül maradnia.

– Júda trónja!... Jeruzsálem romja lesz Dávid utolsó fiának sírja. Meghalok... Megváltó Jézusom, megyek ... megyek, Ada ... meghalok ... Ez nem a római vére ... Ada ártatlan ... Jézus ...

Midőn elhalt ajkán a szó, a vergődő lélek fölszabadult, és az utolsó zsidó fejedelmi ivadék keserves megpróbáltatásai véget értek ...

A farizeus, aki ezeket látott meghalni, ennek az embernek halálát nem akarta elhinni. Tőré a nyitott, megtört szemek előtt végighúzta: a szempilla nem mozdult. Kezét a szívhez szorította: nem dobogott az többé. Arcával a nyitott ajkakat érintette: nem érzett leheletet. Végre hangosan Ada nevét kiáltotta a halott fülébe, és midőn a merev test erre sem adott életjelt: ájultan rogyott az ifjú holtteste mellé, akinek kioltott életéhez fűződött minden reménye.

*

Mikor a halál Sellum fiát utolérte: az ostromgépek a falakat s a felsőváros néhány tornyát már áttörték, és a hosszú, sikertelen küzdelmekben kifáradt s elcsüggedt örök futásban kerestek menekülést. Még a zsarnokokat is annyira elfogta a félelem, hogy tétlenül és bémultan bámultak a betolakodó ellenségre. Oly nagy volt határozatlanságuk, hogy megfélemedtek arról is, hogy még visszavonulhatnak a királyi várral összeköttetésben álló tornyok³⁴ egyikébe, s ezért ezek teljesen őrizet nélkül várták a rómaiak támadását.

A zsidó kényurak még egy ideig abban reménykedtek, hogy keresztülvágják magukat és elfutnak. Azonban harcosaik szétszóródtak már. Lehetetlen volt csak némiképp is használható csapatot összegyűjteni. Minden oldalról menekülők érkeztek, rémhírekkel telten remegő ajkukon. Némelyek azt jelentették, hogy az egész keleti fal bedőlt, mások már hallották a bilincsek csörgését az ellenség kezében, megint mások a rómaiakat már a három említett torony legfelső részein látták. Simon ben Gioras kétségbeesetten tépte szakállát s haját, míg a gischalai véreb arccal a földre borulva átkozta saját örültségét és a büntető ég igazságosságát. Még bejuthattak volna a három torony egyikébe, mert ezeknek szilárdsága még a nagy helepolék erejének is bizonytalannal ellenállt: hanem az ijedség annyira elkábította őket, hogy nem tudtak többé saját menekülésükre sem gondolni. Végre mindketten a Siloe-forrás völgyébe futottak, és itt magukhoz tértek annyira, hogy új küzdelemre mertek vállalkozni. Hirtelen összeszedett csapataikat azonban a rómaiak megverték, szétkergették, ők maguk pedig különböző utakon a földalatti csatornába menekültek, ahol a halált osztó ellenséges fegyverek elől elrejtőzhettek.

Ezalatt a győztes római sas büszkén lengett már Sion tornyain és maguk a légiók is csodálkoztak, hogy a magas felsővárost és a hatalmas királyi várat oly könnyűszerrel vették be. A győzelemhez szokott rómaiak harci zaja és fegyvereik diadalmas csörgetése messze hangzott Sion hegyéről a szent völgyeken át, míg a legyőzöttek reszkettek a győzelemittas ellenség láttára. Mint a vadul hömpölygő s kiöntött folyam árja, úgy özönlötték el a dölyfös rómaiak Sion utcáit. Vértől csöpögő fegyvereikkel a legyőzötteket, égő fáklyáikkal pedig lakásaikat pusztították.

Az élők és halottak ezrei hamvadtak el a fölgújtott palotákban. Ismét más házakat feltörték, és ha a fosztogatók a remélt zsákmány helyett csak egymásra halmozott holttesteket találtak: iszonyodva menekültek el onnan, hogy az utcákat az újonnan legyilkoltak vérével fessék. Az eszeveszett gyilkolásnak csak az éj vetett véget. A tűzvész azonban minden oldalon másnap reggel is még magasan lobogott az ég felé.

³⁴ Hippikos, Phasael és Mariamne.

Midőn a fővezér bevonult a meghódított városba, ámulva nézte végig a rendkívül szilárd falakat s tornyokat, különösen a királyi vár és a hozzá tartozó három erőd lepték meg. Végre csodálkozva kiáltott fel:

– Valóban maga Izrael Istene adta át nekünk népének városát, és a színe előtt elvetett zsidókat ő űzte ki ez erődökből. Mert mire lett volna képes az emberi erő és Mars összes művészete a szilárdan erős falak és tornyok ellen?!

XXXIII. A legyőzöttek sorsa. A foglyok a Nílus partján

A rómaiak az annyi sebet, vért, halált követelt ostrom után a romhalmazzá lett várost teljesen birtokukba vették. Titus elrendelte a foglyok elkülönítését. Mindazt, akire rábizonyult, hogy valamely kényúr bandájához tartozott: kivégezték. A többiek életét a fővezér határozott parancsára megkímélték. Azonban így is sok öreg és tehetetlen embert öltek meg a katonák. A megmaradottak arra a helyre gyülekeztek, melyet a templom főnállása idején asszonyok udvarának neveztek. Az ifjakat, akik magas termetük és szépségük által tűntek ki, – éppen úgy, mint Adát – arra szemelték ki, hogy a győző diadalmenetének fényét emeljék. Azokat, akik még nem töltötték be tizenhetedik életévüket, nyilvánosan elárverezték, az aránylag erősebbeket pedig a különböző tartományokba küldték, hogy ott az aréna embertelen viadalaiban mulattassák a népet. A gyöngébbeket az egyiptomi közmunkákhoz rendelték ki.

Még ez elkülönítés napjai alatt is 11,000 ember halt meg éhen. A történetíró azoknak számát, akik az ostromlott városban elhaltak, egymillió és százezerre, a foglyok számát pedig 97,000-re teszi. E rettenetes számokat kiadó emberek egyazon nép fiai voltak mind. Azon nép fiai, mely egykor jogosan Isten népének nevezhette magát, de amely Jeruzsálem rémnapjai óta az egész világon szétszórva, örök időken át az Úr rettenetes ítéletének és ígéretei igazságának emlékére mutat rá...

Gischalai Jánost földalatti menhelyéről nemsokára kiűzte az éhség, s így kénytelen volt magát megadni a rómaiaknak. Titus kegyelemből nem halálra, hanem életfogytig tartó fogságra ítélte őt. Simon ben Gioras csak később jött elő a földalatti vízvezetékéből. Azt hitte ugyanis hallatlan elvakultságában, hogy feltűnő ruhájának pompájával lekenyerezheti a rómaiakat. A katonák azonban csúnyán elbántak vele. Később megvasalva hurcolták a kapitóliumi diadalmenetben, azután kivégezték.

Végre semmi sem maradt többé, aki vagy ami a győzedelmes hadsereg rablási és gyilkolási vágyát táplálhatta volna. A fővezér parancsára kiegyengették a város és templom romjait. Az ekevas fölhasogatta azt a földet, mely Siont hordozta, úgyhogy alig maradt nyoma az egykor népes és szép városnak. Szó szerint beteljesedett tehát a Megváltó jövendölése: „Kő kövön nem marad benne.” Csak egyedül Hippikos, Phasael és Mariamne tornyait hagyta épségben Titus, mint elhagyatott és szomorú tanú jeleit annak a mérhetetlen dicsőségnek és fénynek, mely körülöttük tönkre ment. Sötét emlékei az egykori nagyságnak és a mostani mélységes bukásnak! ...

*

A római fővezér által Egyiptomba indított zsidó foglyok Memphis vidékére érkeztek. Csak a Nílus választotta el őket a régi, egykor oly híres-neves várostól, melynek magas tornyai és falai a gyorsan leszálló éjhomályban mint megannyi sötét börtönfalak tekintettek le rájuk. A folyam keleti partján sátrakat vertek a foglyok éjjeli szállására, másnap hajnalban

már meg kellett kezdeniük a közmunkákat. A tábort őrség vette körül, kivéve azon oldalt, melyet a folyam nyaldosott.

Sok foglyot tartott ébren a bánattal telített kimerültség. Ezek az éj leple alatt titokban s észrevétlenül elhagyták a tikkadt levegőjű sátrakat, melyekben amúgy is egymás hegyén-hátán szorongtak, és a folyam partjára ültek ki. Nekodast, az áronitát, a királyfi tetemére borulva s ájultan fogták el, és most ő is a foglyok között volt. A helyett, hogy szemüket a vigasztaló mennyboltnak fényes csillagaira emelték volna: az erőtlen aggok, a gyöngé asszonyok, a nyöszörgő gyermekek mind némán s érzéketlenül ültek ott egy ideig, míg a lábuk alatt hömpölygő folyamot bámulták. Végre az egyik aggastyán nem tudta tovább a néma fájdalmat elviselni, belekezdett hát a babyloni foglyok síralmi énekébe,³⁵ a többiek pedig jajgatva és siránkozva folytatták:

Ott ültünk Babylon folyóvize mellett és sírtunk, mikor Sionra gondoltunk.

A fűzfára akasztottuk ott hangszereinket.

Mert énekszót kívántak ott tőlünk, akik foglyul ejtettek bennünket.

Zengjeteke dalt nekünk Sion dalaiból, mondták, akik elhurcoltak bennünket.

Hogyan énekelhetnök az Úr énekét idegen földön?

Ha megfeledekzem rólad, Jeruzsálem, menjen feledésbe jobb kezem!

Nekodas nem volt képes tovább hallgatni a királyi Zsoltárosnak Jeruzsálem pusztulásáról írt síralmi énekét. Lassan fölállt, és észrevétlenül haladt a part mentén azon elhagyatott és sötét helyig, ahol egy odvas fűz ágai a zörgő, üde haraszt fölé hajoltak s a folyam habjaival játszadoztak. Leült a fűz törzsére és elnézte a Nílus sötétlő vizét. Amint a csillagok fénye homályosan világította meg a folyamot és habjai lomhán folytak tova lábainál: az otthoni Jordánra és Palesztina tiszta vizű tavaira, forrásaira gondolt.

Az éji szellő a folyam habjainak zsongásával együtt a foglyok síralmas énekét is füléhez juttatta, és nehéz sóhaj kelt reszkető ajakán. Lassan föltekintett. A messze távolban szemébe tűntek Cheopsnak és fivérének rengeteg tömegű síremlékei, Egyiptomnak évezredek óta már fennálló s mai napig is létező főséges piramisai, melyeket minden nép s nemzet méltán csodál. Az ő szemében azonban – a hazájából száműzött, a fáraók régi országában raboskodó izraelita szemében – nem voltak azok egyebek, mint népe korábbi nehéz fogságának és a zsarnokok kényuralmának rettenetes emlékei, jelzői a megalázó múltnak és sötét jóslói a még rosszabb jövőnek. Sokáig bámult üres tekintettel a meredek sziklák módjára égnek nyúló óriási sírboltokra, míg végre eltakarta köpenyével arcát. Mintegy fátyolt akart ezáltal vetni a komor gondolatokra is, melyeket a piramisok látása lelkében földidézett.

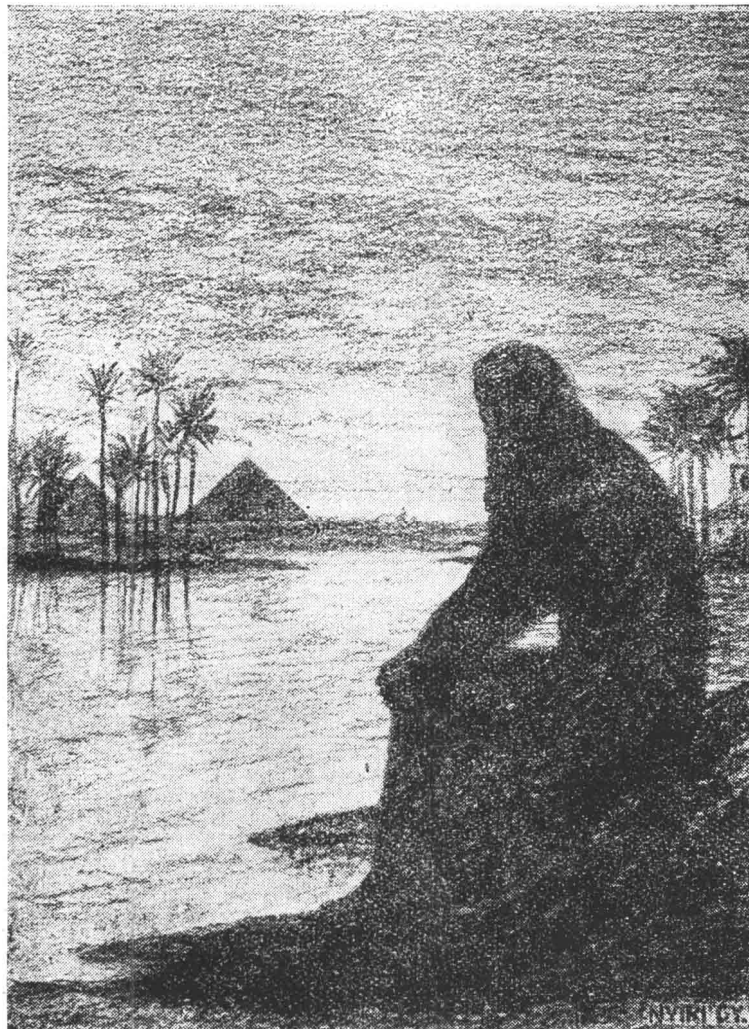
– Nem! – szólt végre, mialatt egykor oly méltóságteljes arcát fölemelte és azon a régi dölyf vonásai tűntek föl újra – nem! miért folynának könnyeim az idegen folyamba? Miért hordanám Babylon láncait, tespednék Egyiptom rabságában? Pap vagyok: hol van templomom, áldozatom és oltárom? Jákob fia vagyok: hol van népem és királyi házam? Azért éljek, hogy Moloch és Baal fiainak szolgáljak? Jövöm a biztos halál, múltam az elesett templom, a porba hullott Sion, az elhalt királyfi. Nem! ... ennyi mérhetetlen keservet inkább temessen el mélyeibe ez a folyam.

Ismét mélyen elmerült örvénylő gondolataiba. Föllobbant ugyan még egyszer sivár lelkében a világosság szellemének fénye, mely így kiáltott rá: „Ne ölj!”, de megmaradt nyakas elvakultságában és a legutolsó figyelmeztetésnek is ellene szegült.

– Ugyan! – suttogta maga elé – ne ölj? Hiszen Adát, ezt a gyöngéd virágot is letörtem: miért kíméljem hát Nekodast, a kiszáradt törzset? Kicsoda adta e szigorú parancsot Sina

³⁵ 138. zsoltár.

mennydörgése közepette? ... ugyanaz, aki így szólt Izrael királyához, Dávidhoz: „Házad és országod örökké fönn fog maradni.” És hol van Dávid királyi háza? ... utolsó sarja ott fekszik eltemetve a királyi vár romjai alatt. Hol van Dávid országa? ... elszórtott Izrael népe, mint a pásztorát vesztett nyáj, Júda pedig ellenségének kése alatt vérzik! Miért engedelmeskedjek hát olyan Isten parancsának, aki saját ígéreteit sem teljesítette?

... Szemébe tűntek Cheopsnak és fivérének rengeteg tömegű síremlékei ...

– Kinek szolgáltam én? – folytatta egy idő múlva reszkető s ércetlen hangon, mialatt sötét árnyék vonult át halotthalvány arcán – kinek? ... Egy hamis Istennek! Miért éltem, küzdöttem, lelkesedtem és véreztem? Semmis álmokért! Most, hogy férfikorom legszebb éveit és életkorom javát, kincseim e tárházát elfecséreltem: most azért kíméljem ez életet, hogy örökös félelem és bilincs között neveljem szívemben azt a rágódó férget, melynek harapása azt mondja nekem, hogy agyrem volt az, amiért kínlódtam és csalóka álmoképet imádtam? Nem! ... Ha megölöm magamat, a mérges kígyót is megfojtom magamban. Ha majd a feledés e komor, sötét folyamának adom át magamat... hah!... és melyik, milyen folyamnak?!... Hullámai egykor Mózes bölcsőjét ringatták oda a királyleány ölébe, a nagy Mózesnek bölcsőjét. Te voltál a csaló, vagy a nagy szellem, melynek szolgáltál?... Oh... sem előttem, sem utánam semmi sincs, ami a jelen kínjával fölérne ... Mit várhatok a földön? Kétségbeesést és gyötrelmet. Mit találok e sötét folyam mélyeiben? ... nyugalmat ... nyugalmat... csak nyugalmat...

Utolsó szava volt ez. Ahogy kimondotta, lassan fölállt, és meggondoltan lépett be a sekély, iszapos folyam vizébe, míg a Nílus közepe táján elvesztette a talajt lábai alól – és a víztömeg összecsapott feje fölött.

Az ár még egyszer fölvetette. A parti őrszem észrevette, amint a csillagok enyhe sugarai mintegy a Nílus hullámaihoz tartozó sötét tárgyat ringatnak.

Azután a büszke áronita örökre elmerült a néma mélységbe, és kora talán legdicsvágyóbb emberének tetemét nem jelöli sem emlékkő, sem sírhalom, örökre elbukott ő is, Sionnal együtt.